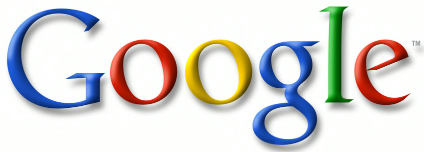

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΠΕΡΙ

ΦΙΛΙΑΣ.

ARISTOTELIS

ETHICORUM NICOMACHEORUM

LIBER OCTAVUS ET NONUS.

EDIDIT

ATQUE INTERPRETATUS EST

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

IOANNIS DOROTHEI F.

GISSAE

SUMPTIBUS LIBRARIAE ACADEMICAE FERBERIANAE

ABM. ROTHII.

LONDINI WILLIAMS ET NORGATE. | AMSTELODAMI I. MUELLER. | PARISIIS FR. KLINCKSIECK.

MDCCCXLVII.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΠΕΡΙ

ΦΙΛΙΑΣ.

ARISTOTELIS

ETHICORUM NICOMACHEORUM

LIBER OCTAVUS ET NONUS.

EDIDIT

ATQUE INTERPRETATUS EST

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

IOANNIS DOROTHEI F.

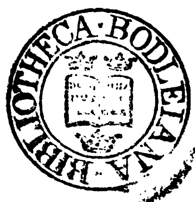
GISSAE

SUMPTIBUS LIBRARIAE ACADEMICAE FERBERIANAE

ABR. ROTHII.

LONDINI WILLIAMS ET NORGATE. AMSTELODAMI I. MUELLER. PARISIIS FR. KLINCKSIECK.

MDCCCXLVII.

ADOLPHUS THEODORUS HERMANNUS FRITZSCHIUS

IOANNI DOROTHEO FRITZSCHIO

PATRI

CHRISTIANO FRIDERICO FRITZSCHIO

PATRUO

S. P. D.

Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον.

Amoris amicitiaeque commentarios, publica gratae mentis documenta, ad quos ego mittam potius, quam ad vos, viri optimi, gratus ad meritos, amans ad amantes? Nam ea, quae teneo, vobis debeo: quorum illud est gravissimum, quod quum omni tempore, tum insigniter hoc luctuosissimo Decembri admirabili animorum firmitudine probavistis, ut scilicet arcem

nulli casui expugnabilem credam esse pietatem. Vestro adductus exemplo hoc meum feci, quod ait M. Tullius, non posse nos munus rei publicae afferre maius meliusve, quam si doceamus atque erudiamus iuventutem. Itaque iuvenibus litterarum studiosis hoc Aristoteleo libello edendo operam meam imprimis dicatam esse volui: quorum ad usus aptissimum esse hoc Ethicorum de amicitia caput, quum dudum Ad. Stahrius monuerit, vir elegantissimi iudicii, tum ego ipse in scholis expertus sum. Neque enim illud mihi obiicietis, quod nuper quidam praedicavit, non esse iuvenum tractare Aristotelea, sed virorum. An vero philosophia ea, quae recte vitae magistra vocatur, subacti, non subigendi est ingenii, Socratemque, consummatum philosophi exemplum, cum iuvenibus de rebus gravissimis philosophatum esse nescimus? Deinde, qui horum librorum lectione cum Aristotele familiaritatem

aliquam contraxerit, is, mihi credite, Logicorum etiam et Physicorum subtilitates, a quibus multi etiamnunc abhorrent, facilius assequetur.

In ipsa horum librorum interpretatione quamquam res eas, quae explicandae esse viderentur, non neglexi, maxime tamen sermonis rationem habendam esse statui, propterea quod ii, qui linguae graecae thesauros condiderunt, Aristotelis paene obliti sunt. In grammaticis si nimius fuisse videar, iuvenibus me scripsisse mementote. Sin vero vos et alios doctos homines legisse libellum non poenituerit, maiora me, quam quae speraveram, assecutum esse profitebor.

Haec hactenus. Quod reliquum est, oro patrem coelestem, ut vos, deliciae nostrae unicae, diu salvi inter salvos vestros versemini aetasque vestra ingravescens in vestrorum conquiescat amore. Valete.

D. D. IV. Adv. MDCCCXLVI. Gissa.

ARISTOTELIS

ETHICORUM NICOMACHEORUM

LIBER VIII ET IX.

ARISTOTELIS
ETHICORUM NICOMACHEORUM
LIBER VIII.

Cap. I. Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ φιλίας ἕποιτ' ἂν διελθεῖν· ἔστι γὰρ ἀρετή τις ἢ μετ' ἀρετῆς· ἔτι δ' ἀναγκαιότατον

Cap. I, 1—5. ARGUMENTUM. *De amicitiâ cur virtutis magistro disputandum sit, declarat auctor argumentis et ab honestate* (§. 1 et §. 5) *et a necessitate rei petitis. Nam virtus quaedam aut certe non sine virtute videtur esse amicitia. Praeterea necessaria est hominibus, quum delectet rebus secundis* (§. 1), *levet adversis, ad aetatem apta sit omnem* (§. 2), *naturâ ipsâ videatur provocari* (§. 3), *civitatem contineat* (§. 4).

ἕποιτ' ἂν διελθεῖν· *sequitur ut dicamus* : cf. Eth. N. III, 2, 1 ed. Zellianae, cuius capitum rationem in Ethicis Nic. laudandis sequimur, περὶ προαιρέσεως ἕπεται διελθεῖν. X, 1, 1 : μετὰ δὲ ταῦτα περὶ ἡδονῆς ἕπεται διελθεῖν. Top. I, 2, p. 101, a, 25, ed. Bekkerianae, quam exceptis Ethicis Nic. ubique laudamus, ἑπόμενον ἂν εἴη εἰπεῖν.

ἀρετή τις ἢ μετ' ἀρετῆς. Propter sententiae ambiguitatem haec videntur esse monenda. Virtus est ex mente Aristotelis iusta inter duo diversa vitia mediocritas (Eth. N. II, 6, 13—15; cf. Hor. Epist. I, 18, 9 : »virtus est medium vitiorum et utrimque reductum«). Inde in Eth. Eud. II, 3. p. 1221, a, 7 et M. M. I, 32. p. 1193, a, 20 *amicitia* (φιλία) *virtus* ea dicitur, quae sit *mediocritas inter odii* (ἔχθρας, ἀπεχθείας) et *assentationis* (κολακείας) *vitia*. Similiter ipse Aristoteles Eth. N. II, 7, 13 amicitiam virtutem appellat hanc, quae inter blanditiam (ἀρεσκείαν) assentationemque (κολακείαν) atque inter morositatem et acerbitatem (quae sunt vitia τοῦ δυσέριδος καὶ δυσκόλου) stet media. Sed cautior idem Eth. N. IV, 6, 2 virtuti huic, quae medium inter blanditiam et morositatem importunitatemque teneat locum, nomen esse negat, similitudinem tantum maximam cum

εἰς τὸν βίον· ἄνευ γὰρ φίλων οὐδεὶς ἕλοιτ' ἂν ζῆν, ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα· καὶ γὰρ πλουτοῦσι καὶ ἀρχὰς καὶ δυναστείας κεκτημένοις δοκεῖ φίλων μάλιστ' εἶναι χρεία· τί γὰρ ὄφελος τῆς τοιαύτης εὐετηρίας, ἀφαιρεθείσης εὐεργεσίας, ἣ γίγνεται μάλιστα καὶ ἐπαινετωτάτη πρὸς φίλους;

amicitiâ intercedere contendit : ὄνομα δὲ οὐκ ἀποδίδοται αὐτῇ τι, ἔοικε δὲ μάλιστα φιλίᾳ· τοιοῦτος γάρ ἐστιν ὁ κατὰ τὴν μέσην ἕξιν, οἷον βουλόμεθα λέγειν τὸν ἐπιεικῆ φίλον, τὸ στέργειν προσλαβόντα. διαφέρει δὲ τῆς φιλίας ὅτι ἄνευ πάθους ἐστὶ καὶ τοῦ στέργειν οἷς ὁμιλεῖ. cf. VIII, 5, 5 — VIII, 8, 4. VIII, 7, 2. Quare num sit reverâ virtus amicitia in incerto relicto ἡ μετ' ἀρετῆς subiicit auctor : quo de genere loquendi videsis VIII, 3, 6 quae dicentur. Nam *sine virtute amicitia esse nullo pacto potest*, ut ait Cic. Lael. VI, 20, et sola virorum bonorum necessitudo hoc tam angusto amicitiae nomine digna est: cf. VIII, 3, 6.

ἀναγκαιότατον· de neutro genere ad nomen femininum φιλία relato cf. Matth. gr. gr. §. 437; Rost. §. 100, 4, c; Kuehner. §. 421, et, ne nube exemplorum Aristoteleorum (neque enim sunt tot milia formosarum, quot huius generis exempla) te, lector, obruam, huius capitis §. 3 : οἰκεῖον ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καὶ φίλον. §. 5 : ἀναγκαῖον (ἡ φιλία) — καλόν: capitis XIII, §. 6 : φιλικὸν τὴν ἀναβολὴν ἔχει : alia ex Aristotelis scriptis exempla Zell. ad Eth. N. I, 5, 5; Waitz. ad Categ. 4, b, 4 (p. 292); Ideler. ad Meteor. I, p. 655 collegerunt. De re contende M. M. II, 11, p. 1208, b, 6.

ἕλοιτο ζῆν· cf. IX, 9, 3.

πλουτοῦσι κτλ. cf. VIII, 6, 5; IX, 11, 1. Cic. Lael. VI, 22 : quis esset fructus in prosperis rebus, nisi haberes, qui illis aeque ac tu ipse gauderet ? Ibid. XXIIJ, 86 : de amicitiâ omnes idem sentiunt, et ii, qui ad rem publicam se contulerunt, et ii, qui rerum cognitione doctrinâque delectantur, et ii, qui suum negotium gerunt otiosi —, sine amicitiâ vitam esse nullam. Proxima verba καὶ δυναστείας omissa esse in cod. K[b] monere, quam verba ipsa delere malui.

τί γὰρ ὄφελος τῆς τοιαύτης εὐετηρίας. De verbis τί ὄφελος infra VIII, 14, 1 dicendi erit locus. Εὐετηρία hoc est : copia rei familiaris: cf. Eth. N. I, 8, 6 ἡ ἐκτὸς εὐετηρία et I, 8, 17 εὐημερία. τοιαύτης, *talem* autem dicit Aristoteles, qualis sit hominum divitum et praepotentium rerum omnium abundantia. Cic. Lael. XV, 52 : »nam quis est, pro deûm atque hominum fidem! qui velit, ut neque diligat quemquam nec ipse ab ullo diligatur, circumfluere omnibus copiis atque in omnium rerum abundantiâ vivere ?«

ἀφαιρεθείσης εὐεργεσίας· cf. IX, 9, 2. De adverbio μάλιστα vide quae infra VIII, 6, 1 disputabimus.

ἢ πῶς ἂν τηρηθείη καὶ σώζοιτ' ἄνευ φίλων; ὅσῳ γὰρ πλείων, τοσούτῳ ἐπισφαλεστέρα. 2. ἐν πενίᾳ τε καὶ ταῖς λοιπαῖς δυστυχίαις μόνην οἴονται καταφυγὴν εἶναι τοὺς φίλους. καὶ νέοις δὲ πρὸς τὸ ἀναμάρτητον καὶ πρεσβυ-

τηρηθείη· res lauta et copiosa (ἡ εὐετηρία) enunciati subiectum est, non ὁ εὐδαίμων, ut arbitratur Paraphr.

ὅσῳ γὰρ πλείων· Cic. parad. VI, III. 49, a Giphanio ad partes vocatus: cuius possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuendam.

§. 2. ἐν πενίᾳ τε. Recte Bekkerus, probante et Krischio in eph. Jen. Littztg. 1835, No. 229, p. 400, suorum auctoritate codicum pro δέ restituit τε particulam, de quâ contende IX, 4, 9. Prov. XVII, 17 εἰς πάντα καιρὸν φίλος ὑπαρχέτω σοι, ἀδελφοὶ δὲ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν. LXX.— Cic. Lael. VI, 22: Adversas res ferre difficile esset sine eo, qui illas gravius etiam, quam tu, ferret. — Nam et secundas res splendidiores facit amicitia, et adversas partiens communicansque leviores.

καὶ ταῖς λοιπαῖς δυστυχ. Ne paupertatem malorum in numero haberi ab Aristotele mireris, recordare sententiam philosophi, quâ quum animi virtute beatum aestimandum esse statuat (Eth. N. I, 7, 15), externis eum tamen bonis, tanquam industriae subsidiis atque instrumentis virtutis, carere negat posse: Eth. N. I, 8, 15; X, 8, 9. cf. et Rhet. I, 5, p. 1360, b, 18.

καὶ νέοις δέ· de particulis καὶ — δέ vide VIII, 4, 3 quae monebuntur. Cum verbo βοηθεῖ copulata πρός praepositio, casu quarto rei ad quam quid facit et confert addito, sicut e. gr. Metaph. XII, 5, p. 1079, b, 16: quemadmodum dicitur ἀγαθόν ἐστι πρός τι, Eth. N. X, 1, 2; M. M. I, 18, p. 1190, a, 5, vel ὠφελεῖσθαι πρός τι, Eth. N. I, 6, 16: et ἰσχύει οὐδὲν πρός τι, Eth. N. II, 4, 3: et χρήσιμόν ἐστι πρός τι, Top. I, 2, p. 101, a, 25—36. Rhet. II, 1, p. 1377, b, 18. Cf. Kuehner. gr. gr. §. 616, III; Krueger. I, II, p. 302. Similis est usus praepositionis εἰς in talibus: Eth. N. IX, 3, 3 βοηθεῖν εἰς τὸ ἦθος, succurrere ad mores emendandos: IX, 2, 8 ἐπαρκεῖν εἰς τροφήν, ad victum suppeditandum esse auxilio: VIII, 14, 3 ὠφελεῖσθαι εἰς χρήματα: VIII, 6, 5 χρήσιμος εἰς τὰ καλά: IX, 11, 6 εἰς ταῦτα χρεία φίλων: cf. Matth. gr. gr. §. 578, e; Kuehner. §. 603, 3; Krueger. I, II, p. 293; Winer. gr. N. T. ed. V, p. 473. Βοηθεῖ autem pro vulgato βοηθείας recte Bekkerus restituit. Cic. Lael. XXIII, 87: serpit, nescio quomodo, per omnium vitas amicitia, nec ullam aetatis degendae rationem patitur esse expertem sui.

πρὸς τὸ ἀναμάρτητον· ad peccatorum immunitatem utilis est amicitia: ne quid in se turpe committant, impedit: nam adiectivum, articuli temperamento adscito, substantivi fungitur dignitate: cf. Matth. gr. gr. §. 269; Kuehner. §. 474, a. γ. et huius libri exempla praeter insequens τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως, VIII, 8, 5 τὸ βέβαιον, stabilitas, VIII, 12, 4 τὸ σύντροφον, educationis communitas, IX, 2, 2 τὸ καλόν, honestas, τὸ ἀναγκαῖον, neces-

τέροις πρὸς θεραπείαν καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως δι' ἀσθένειαν βοηθεῖ, τοῖς τ' ἐν ἀκμῇ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις·

Σύν τε δύ' ἐρχομένω·

καὶ γὰρ νοῆσαι καὶ πρᾶξαι δυνατώτεροι.

3. Φύσει τ' ἐνυπάρχειν ἔοικε πρὸς τὸ γεγεννημένον τῷ

sitas, IX, 8, 2 τὸ πιστόν, probabilitas. Plut. de def. or. XVI τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀναμάρτητον. Cic. Lael. XIII, 44 : plurimum in amicitiâ amicorum bene suadentium valeat auctoritas.

τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως· rerum gerendarum, quibus seniles vires non sufficiunt, adiutrix et administra amicitia est. Xen. Mem. II, 4, 6 ὁ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεων. Cf. et Thuc. VI, 69.

πρὸς τὰς καλὰς πράξεις· compara infra IX, 9, 1; IX, 12, 3 quae philosophus disputat.

σύν τε δύ' ἐρχ. Il. X, 224 Diomedes in castra Troiana speculatum profecturus quum comitem itineris sibi roget, illa dicit :

σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν,
ὅπως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ,
ἀλλά τέ οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις.

Casum rectum δύο ἐρχομένω Matth. explanat gr. gr. §. 562, 1, not. 1, εἴπερ τε verba idem vir longe meritissimus, cuius pie recolamus memoriam, §. 626 extr. Iisdem quibus Aristoteles verbis tanquam trito vetustate proverbio utuntur Plat. Alc. II, p. 140, a.; Prot. p. 348, c; Cic. ep. ad fam. IX, 7, 1, ad Att. IX, 6, 4. Ceterum cf. Zellium ad Eth. N. I, 8, 1 et VI, 8, 4.

νοῆσαι — δυνατώτεροι. De modo infinitivo cf. Matth. gr. gr. §. 533, Kuehner. §. 639; Rost. §. 125, 6; Eth. N. VIII, 6, 5. Sententiae confer Eth. N. I, 8, 15; III, 3, 13. Cic. Lael. XXII, 83 : virtutum amicitia adiutrix a naturâ data est, non vitiorum comes, ut, quoniam solitaria non posset virtus ad ea, quae summa sunt, pervenire, coniuncta et consociata cum alterâ perveniret. Quae si quos inter societas aut est aut fuit aut futura est, eorum est habendus ad summum naturae bonum optimus beatissimusque comitatus.

§. 3. φύσει κτλ. Cic. ad Att. VII, 2, 4 : filiolâ tuâ te delectari laetor, et probari tibi, φυσικὴν esse τὴν πρὸς τὰ τέκνα : etenim si haec non est, nulla potest homini esse ad hominem naturae adiunctio. Cf. de fin. V, 23; off. I, 4. 11; Lael. V, 19 : cum propinquis amicitiam natura ipsa peperit. Ar. Pol. I, 2, p. 1252, a, 28; Eth. N. VIII, 12, 7.

πρὸς τὸ γεγεννημένον. De neutro genere cf. VIII, 12, 2 τὰ γεννηθέντα, de An. Gen. IV, 1, p. 766, b, 10 διὸ καὶ ἔοικε τὸ γεννώμενον τῷ γεννήσαντι, locum Polit. infra ad VIII, 10, 4 (ἡ μὲν πατρός) exscribendum extremum, itemque VIII, 8, 3 τὰ ἑαυτῶν.

γεννήσαντι [καὶ πρὸς τὸ γεννῆσαν τῷ γεννηθέντι], οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐν ὄρνισι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ζώων, καὶ τοῖς ὁμοεθνέσι πρὸς ἄλληλα, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις, ὅθεν τοὺς φιλανθρώπους ἐπαινοῦμεν. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἐν ταῖς πλάναις ὡς οἰκεῖον ἅπας ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καὶ φίλον.

καὶ πρὸς τὸ γεννῆσαν τῷ γεννηθέντι. His quidem verbis, non scriptis in codd. Lb Mb Ob, fortasse ne in aliis quidem subsidiis Wilk. et Zell., non lectis a Paraphrastâ nec ab Interprete vetere, nec ab Argyropulo, ut spuriis cum Casaubono aliisque hominibus doctis funus esse ducendum iudico: cf., ne multa, VIII, 8, 3; VIII, 12, 2.

τοῖς πλείστοις τῶν ζώων. Eth. Eud. VII, 1, p. 1235, a, 33 *φαίνεται καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐνοῦσα φιλία· προαποθνήσκειν γοῦν αἱροῦνται τῶν τέκνων.* Ne ἐν praepositionem ante verba *τοῖς πλείστοις* a Bekkero, optimis subsidiis addicentibus, praetermissam desideres, vide Matth. gr. gr. §. 595, 4; Krueger. I, II, p. 284, 9; Kuehner. §. 625, imprimis Winer. gr. N. T. p. 499, et de exemplis Aristoteleis Zell. ad Eth. N. X, 4, 5; Ideler. ad Meteor. I, p. 351, quibus ex nostris libris haec addo: huius cap. §. 4 *ἢ (περὶ) τὴν δικαιοσύνην.* VIII, 6, 7 *καὶ (δι') ἀνομοιότητα.* VIII, 9, 5 *ἤ (πρός) τι τοιοῦτον.* IX, 3, 3 *ἢ (εἰς) τὴν οὐσίαν.* Nec aliter Eth. N. III, 8, 3 p. 1116, a, 28 *δι' αἰδῶ καὶ (διά* om. codd. Nb Ob) *καλοῦ ὄρεξιν.* V, 2, 9 p. 1130, b, 17 *περὶ τῆς ἐν μέρει δικαιοσύνης καὶ (περί* om. Ob) *τῆς ἐν μέρει ἀδικίας.*

τοῖς ὁμοεθνέσι· *eiusdem generis animalibus:* cf. Rhet. I, 11, p. 1371, b, 12 *ἐπεὶ τὸ κατὰ φύσιν ἡδύ, τὰ συγγενῆ δὲ κατὰ φύσιν ἀλλήλοις ἐστίν, πάντα τὰ συγγενῆ καὶ ὅμοια ἡδέα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οἷον ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ, καὶ ἵππος ἵππῳ, καὶ νέος νέῳ.* Eth. Eud. VII, 5, p. 1239, b, 19 *διὸ καὶ φασί. καὶ ἕξεις καὶ συνημερεύσεις τοῖς ὁμογενέσιν ἥδισται ἀλλήλοις, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις.* Cic. Lael. XXI, 81 quod si hoc apparet in bestiis, volucribus, nantibus, agrestibus, cicuribus, feris, primum ut se ipsae diligant —, deinde ut requirant atque appetant, *ad quas se applicent eiusdem generis animantes* —: quanto id magis in homine fit naturâ, qui — alterum anquirit, cuius animum ita cum suo misceat, ut efficiat paene unum ex duobus? Theocr. IX, 31 *τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ, ἵρηκες δ' ἵρηξιν· ἐμὶν δ' ἁ Μῶσα καὶ ᾠδά.*

ὅθεν τοὺς φιλανθρώπους ἐπαινοῦμεν· *ὡς ἀνθρώπινόν τι ποιοῦντας.* Paraphr. Cf. §. 5.

ἐν ταῖς πλάναις· *οἵ τε γὰρ ἐπὶ τῆς χώρας μένοντες σὺν ἡδονῇ τὸν πλανώμενον ὑποδέχονται καὶ θεραπεύουσι (καὶ μὴ ἐπισταμένοις τὰς ὁδοὺς μηνύουσι....* Schol.), *ὅ τε πλανώμενος, εἰ συντύχοι μόνον ἀνθρώποις, μάλιστα χαίρει.* Paraphr.

οἰκεῖος· *coniunctus, benevolus, propitius:* vide Papii thes. gr. ling.

4. Ἔοικε δὲ καὶ τὰς πόλεις συνέχειν ἡ φιλία, καὶ οἱ νομοθέται μᾶλλον περὶ αὐτὴν σπουδάζειν ἢ τὴν δικαιοσύνην· ἡ γὰρ ὁμόνοια ὅμοιόν τι τῇ φιλίᾳ ἔοικεν εἶναι· ταύτης δὲ μάλιστ' ἐφίενται καὶ τὴν στάσιν, ἔχθραν οὖσαν, μάλιστα ἐξελαύνουσιν. καὶ φίλων μὲν ὄντων, οὐδὲν δεῖ δικαιοσύνης, δίκαιοι δ' ὄντες προσδέονται φιλίας, καὶ τῶν δικαίων τὸ μάλιστα φιλικὸν εἶναι δοκεῖ.

οἰκεῖος et nostrae disputationis VIII, 12, 2 τὸ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ' οὗ comparato verbo συνοικειόω VIII, 12, 2, et opposito ἀλλότριος VIII, 12, 4. Inde IX, 10, 6 οἰκείως ἐντυγχάνειν τινί, benigne et comiter appellare aliquem. Pro voc. ἅπας in cod. K[b] est πᾶς ut aliquoties, ubi Bekkeri, viri de Aristotelis scriptis meritissimi, secutus sum auctoritatem.

§. 4. ἔοικε δὲ κτλ. Polit. II, 4, p. 1262, b, 7 φιλίαν οἰόμεθα μέγιστον εἶναι τῶν ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν· οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα στασιάζοιεν. Adde Eth. Eud. VII, 1, p. 1234, b, 22 et Cic. Lael. VII, 23 quod si exemeris ex rerum naturâ benevolentiae coniunctionem, nec domus ulla nec urbs stare poterit : ne agri quidem cultus permanebit.

καὶ οἱ νομοθέται· verbum repetendum ἐοίκασι : vide VIII, 7, 2 : de re contende Eth. N. II, 1, 5.

ἡ γὰρ ὁμόνοια· cf. infra IX, 6. Plat. Alc. I, p. 126, c; p. 127, b; Clit. p. 409, e τὴν δὲ ὄντως καὶ ἀληθῶς φιλίαν εἶναι σαφέστατα ὁμόνοιαν. Xen. Mem. IV, 4, 16 ἀλλὰ μὴν ὁμόνοιά γε μέγιστον ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι. Cic. Rep. II, XLII, 69 quae harmonia a musicis dicitur in cantu, ea est in civitate *concordia*, artissimum atque optimum in omni re publicâ vinculum incolumitatis : eaque sine iustitiâ nullo pacto esse potest.

ἔχθραν· nomen substantivum Bekkerum secutus pro ἐχθράν adiectivo tenui; nam notiones hoc loco notionibus, res appetendae rebus declinandis opponuntur : cf. Eth. Eud. II, 3, p. 1221, a, 7; Rhet. II, 4, p. 1381, b, 37; Plat. Rep. I, p. 352, a. Nec alienum videtur ab instituto nostro Ciceronis verba de Lael. VII, 23 subiungere : id si minus intelligatur, quanta vis amicitiae concordiaeque sit, ex dissensionibus atque discordiis percipi potest. Quae enim domus tam stabilis, quae tam firma civitas est, quae non odiis atque dissidiis funditus possit everti?

οὐδὲν δεῖ δικαιοσύνης. Eth. Eud. VII, 1, p. 1234, b, 22 τῆς πολιτικῆς ἔργον εἶναι δοκεῖ ποιῆσαι φιλίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν διὰ τοῦτό φασιν εἶναι χρήσιμον· οὐ γὰρ ἐνδέχεται φίλους ἑαυτοῖς εἶναι τοὺς ἀδικουμένους ὑπ' ἀλλήλων.

προσδέονται φιλίας· iusti ad virtutem et diligentiam aliis praestandam parati, non magis ut quae ad ipsorum commodum pertineant ab aliis in ipsos proficiscantur, quam ut habeant, de quibus bene mereantur, amicis indigent : cf. IX, 9, 2 coll. Eth. N. V, 1, 17.

τῶν δικαίων τὸ μάλιστα· *ex iure quod maxime ius est.* Equidem

5. Οὐ μόνον δ' ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ καλόν· τοὺς γὰρ φιλοφίλους ἐπαινοῦμεν, ἥ τε πολυφιλία δοκεῖ τῶν καλῶν ἕν τι εἶναι, καὶ ἔνιοι τοὺς αὐτοὺς οἴονται ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καὶ φίλους.

Coraem secutus intelligi credo *aequitatem*, τὸ ἐπιεικές, de quâ Eth. N. V, 10, 2 ita scriptum reliquit Stagirites: τὸ ἐπιεικὲς δικαίου τινὸς ὂν βέλτιόν ἐστι δίκαιον, καὶ οὐχ ὡς ἄλλο τι γένος ὂν βέλτιόν ἐστι τοῦ δικαίου. ταὐτὸν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικές, καὶ ἀμφοῖν σπουδαίοιν ὄντοιν κρεῖττον τὸ ἐπιεικές. — τὸ ἐπιεικὲς δίκαιον μέν ἐστιν, οὐ τὸ κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομίμου δικαίου κτλ.: vide quae infra VIII, 11, 5 (ἐπιεικεῖς) tradentur. Iam vero ius et amicitia et ad eadem pertinent, et versantur in personis iisdem, cf. VIII, 9, 1; VIII, 11, 1: ut iustum aequum (δίκαιον τὸ ἴσον, Eth. N. V, 3, 3) ita amicitiam aequalitatem informat sibi Aristoteles VIII, 5, 5. Cf. et Plat. Rep. I, p. 332, e; Eth. Eud. VII, 1, p. 1234, b, 31.

§. 5. ἀναγκαῖόν ἐστιν κτλ. Ad subiectum enunciati ἡ φιλία haec verba referri, post ea, quae ad §. 1 monuimus, est in promptu.

καλόν. Eth. N. III, 7, 2 τὸ καλὸν τέλος τῆς ἀρετῆς. Rhet. I, 9, p. 1366, a, 33 καλόν ἐστιν, ὃ ἂν δι' αὑτὸ αἱρετὸν ὂν ἐπαινετὸν ᾖ, ἢ ὃ ἂν ἀγαθὸν ὂν ἡδὺ ᾖ, ὅτι ἀγαθόν. *Honestum* Cicero vocat de fin. II, 14, 45.

τοὺς φιλοφίλους. Rhet. II, 4, p. 1381, b, 26 φιλοῦσι τοὺς σφόδρα φιλοφίλους καὶ μὴ ἐγκαταλείποντας· μάλιστα γὰρ φιλοῦσι τῶν ἀγαθῶν τοὺς φιλεῖν ἀγαθούς. Cf. infra VIII, 8, 4.

πολυφιλία· unice genuinum pro φιλοφιλία, exiguo librorum praesidio munito vocabulo, tenui. At enim, inquies, infra IX, X, 6 πολυφιλία non modo non honesta, sed (quippe simulationem redolens) reprehensione digna perhibetur, vera amicitia nisi cum paucis non posse suscipi comperitur. Audio. Verum enim vero accuratius perpenso loco, eam, quae virtutis causâ initur, veram amicitiam distingui intelliges ab illâ, quae in communi civium societate (πολιτικῶς) conspicitur, πολυφιλίᾳ. Quoniam autem, qui familiariter utitur multis, is et iniuriâ abstineat nec ulli velit esse offensus, ex vulgi opinione πολυφιλίαν hac in causâ laudari, planum est. Plutarch. de am. multitud. c. III ἐν ταῖς τῶν πλουσίων καὶ ἡγεμονικῶν οἰκίαις πολὺν ὄχλον καὶ θόρυβον ἀσπαζομένων καὶ δεξιουμένων καὶ δορυφορούντων ὁρῶντες, εὐδαιμονίζουσι τοὺς πολυφίλους. Praeterea cf. Rhet. I, 5, p. 1360, b, 20. Stoicos πολυφιλίαν tanquam bonum aliquod commendasse Diog. Laert. VII, I, 64, 124 memoriae prodidit.

ἔνιοι. Plat. Lys. p. 214, e sqq.; Xen. Mem. II, 6; Theogn. el. 17 ὅττι καλόν, φίλον ἐστί· τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστίν. Repetita sententia e nostro loco Eth. Eud. VII, 1, p. 1234, b, 27 exstat.

6. Διαμφισβητεῖται δὲ περὶ αὐτῆς οὐκ ὀλίγα. οἱ μὲν γὰρ ὁμοιότητά τινα τιθέασιν αὐτὴν καὶ τοὺς ὁμοίους φίλους· ὅθεν τὸν ὅμοιόν φασιν ὡς τὸν ὅμοιον, καὶ κολοιὸν ποτὶ κολοιόν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οἱ δ' ἐξ ἐναντίας κεραμεῖς πάντας τοὺς τοιούτους ἀλλήλοις φασὶν εἶναι. καὶ περὶ

Cap. I, 6. ARGUMENTUM. *Philosophorum diversae sententiae de naturâ et origine amicitiae prolatae percensentur. Cf. Zell. ad Eth. N. VI, 12, 3.*

οἱ μὲν γὰρ ὁμοιότητα κτλ. Plato amantium similitudine amorem tanquam fundamento niti saepe tradit: Lys. p. 214, a sqq.; Gorg. p. 510, b; de Legg. VIII, p. 837, b; Phaedr. p. 253, b. Empedoclem infra Aristoteles nominat. De accusandi casu ὁμοιότητα αὐτήν a verbo τιθέασιν apto consulendi sunt Rost. gr. gr. §. 104, 4; Kuehner. §. 560, c; Matth. §. 534, not. 2; infra IX, 2, 5; Met. I, 8, p. 988, b, 22; Eth. N. VI, 13, 3, p. 1144, b, 20 φρονήσεις ᾤετο (εἶναι om. Lb cod.) πάσας τὰς ἀρετάς, et §. 5 ἐπιστήμας γὰρ ᾤετο πάσας est in cod. Ob. Metaph. XIII, 4, p. 1091, a, 23.

τὸν ὅμοιον κτλ. Versus est Homeri de Odyss. XVII, 218:

ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον.

Saepissime eius habetur ratio, velut Plat. Symp. p. 195, b; Rep. IV, p. 425, c; Theophr. Char. XXXI (XXIX), 4, et nostro movente loco Eth. Eud. VII, I, p. 1235, a, 7; M. M. II, 11, p. 1208, b, 10; Cic. Cat. mai. III, 7 pares autem, vetere proverbio, cum paribus facillime congregantur.

κολοιὸν ποτὶ κολοιόν· plena sententia legitur M. M. II, 11, p. 1208, b, 9 κολοιὸς παρὰ κολοιὸν ἱζάνει. Cf. Rhet. I, 11, p. 1371, b, 17. Simile Epicharmi dictum Diog. L. III, I, 12, 16 servavit.

καὶ τὰ τοιαῦτα· ita ex codd. Kb Lb Ob pro verbis καὶ ὅσα τοιαῦτα scripsimus, Argyropulo et Aretino interprett. faventibus: cf. Eth. N. VII, 4, 2; IX, 2, 9; Meteor. I, 8, p. 345, b, 26; Phys. II, 8, p. 199, a, 23, alia multa. Alios similium sententiarum auctores Zellii contulit industria et Obbarii ad Hor. epist. I, 10, 3—5, p. 56.

οἱ δ' ἐξ ἐναντίας· qui stant ab Heracliti, de quo infra dicetur, partibus: cf. Plat. Symp. p. 186, b; Lys. p. 215, c.

κεραμεῖς τούτους ἀλλήλοις εἶναι· Hesiodi versus designantur opp. 23:

— ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
εἰς ἄφενον σπεύδοντ'· ἀγαθὴ δ' Ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων,
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Versus, et alias (Rhet. II, 4, p. 1381, b, 14; Pol. V, 10, p. 1312, b, 5) laudatos, hinc translatos vides in Eth. Eud. VII, 1, p. 1235, a, 17.

αὐτῶν τούτων ἀνώτερον ἐπιζητοῦσι καὶ φυσικώτερον, Εὐριπίδης μὲν φάσκων ἐρᾶν μὲν ὄμβρον γαῖαν ξηρανθεῖσαν, ἐρᾶν δὲ σεμνὸν οὐρανὸν πληρούμενον ὄμβρου πεσεῖν ἐς γαῖαν, καὶ Ἡράκλειτος τὸ ἀντίξουν συμφέρον καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην

ἀνώτερον — καὶ φυσικώτερον· **altius**, non ex humani ingenii, sed *ex naturâ omnium rerum pervestigandâ* (Cic. Rep. I, XXXVI, 56) petunt argumentum (cf. Waitz. ad An. pr. p. 43, a, 36, p. 443; Eth. N. VII, 3, 9 *ἔτι καὶ ὧδε φυσικῶς ἄν τις ἐπιβλέψειε τὴν αἰτίαν*), quo quid expetat se mutuo, quid fugiat, demonstrent. Verum ex praetermissâ in cod. K[b] voculâ *καὶ* insequens *φυσικώτερον* alienum ab auctore ac tantum in superioris vocis *ἀνώτερον* gratiam adiectum, modo ad huius codicis aliorum codicum accedat auctoritas, recte Schillingius meus videatur conclusisse : cf. §. 7 et de adverbio *ἀνώτερον* Steph. Thes. *ἄνω* extr.

Εὐριπίδης. Physicorum pars rerum appetitionis causam in contrarii studio invenire sibi videbantur : res adversas et oppositas, velut siccas atque aridas, expetere inter se, nec litem esse earum, sed conspirationem, probatum iverunt versibus Euripideis, quorum exemplar (ab Athen. XIII, p. 599, f. servatorum coll. fragm. Eur. inc. fab. IV, ed. Dind.) infra scriptum :

ἐρᾷ μὲν ὄμβρου Γαῖ', ὅταν ξηρὸν πέδον
ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχῃ·
ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς Οὐρανός, πληρούμενος
ὄμβρου, πεσεῖν ἐς Γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο.
ὅταν δὲ συμμιχθῆτον ἐς ταὐτὸν δύο,
τίκτουσιν ἡμῖν πάντα κἀκτρέφουσ' ἅμα,
ὅθεν βρότειον ζῇ τε καὶ θάλλει γένος.

Reliquos eiusdem sententiae locos Zellii cura suppeditabit. Sed haec quoque in Eth. Eud. VII, I, p. 1235, a, 16 et M. M. II, 11, p. 1208, b, 16 transierunt.

Ἡράκλειτος κτλ. Heraclitus Ephesius res omnes nasci contendit *ex motu contrario rerum contrariarum*, quod est *τὸ ἀντίξουν συμφέρον*, contraria inter se opitulari, et *κατ' ἔριν πάντα γίγνεσθαι* : nam *πόλεμος*, inquit teste Plut. de Is. et Os. XLVIII, *πατὴρ καὶ βασιλεὺς καὶ κύριος πάντων* : ergo quaecunque fiant, haec *concentum esse rerum contrariarum*, id quod exprimitur verbis his : *ἐκ διαφ. καλλίστην ἁρμονίαν γίγνεσθαι*, quae satis explicantur illo, quod Plut. de Is. et Os. XLV scriptum reliquit : *παλίντονος γὰρ ἁρμονίη κόσμου, ὅσπερ λύρης καὶ τόξου.* Plura cognosces ex his libris : Brandis, Handb. der Gesch. der gr.-röm. Philos. I, p. 157 sq.; Zeller, die Philosophie der Gr. I, p. 157; Preller, hist. phil. Gr. Rom. p. 22. Ergo, ut veniamus, quo spectat omnis haec oratio, *nisi diversos non iungi amicitiâ*, probari inde credunt.

ἁρμονίαν καὶ πάντα κατ' ἔριν γίγνεσθαι. ἐξ ἐναντίας δὲ τούτοις ἄλλοι τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς· τὸ γὰρ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου ἐφίεσθαι.

7. Τὰ μὲν οὖν φυσικὰ τῶν ἀπορημάτων ἀφείσθω· οὐ

γίγνεσθαι. Libri quidem hoc loco γίνεσθαι scriptum habent, alias γίγνεσθαι : quam inconstantiam quum ferendam editores Aristotelis nobilissimi putaverint, inter quos et Waitzius (praef. ad Org. I, p. XXVIII), alii (ut Ideler. ad Meteor. I, p. 323) vehementer impugnaverint, equidem in hoc opusculo γίγνεσθαι ubique exarandum curavi : quod qui vituperabunt (vituperaturos autem quosdam praesagio), hi et quo consilio hos separatim libros ediderim, et rem subtiliorem adhuc indagationem, de quâ Deo O. M. iuvante agam alias, flagitare, identidem animo reputent.

ἐξ ἐναντίας· alii contra rerum ordinandarum concordiam posuere causam.

ἄλλοι· Met. I, 4, p. 984, b, 23. Parmenidem (de quo vide Mullach. ad fragm. Parm. in app. ad Ar. de Mel. Xen. et Gorg. p. 148; Brandis. I, p. 374; Preller. p. 97) nominat et Hesiodum ob Theog. v. 116 sqq.

Ἐμπεδοκλῆς. Empedoclem Agrigentinum carminibus Graecis vaticinatum ferunt, quae in rerum naturâ totoque mundo constarent, quaeque moverentur, ea *contrahere amicitiam*, dissipare discordiam. Ita Cic. Lael. VII, 24. Cf. Brandis. p. 193 sqq.; Zeller. p. 166 sqq.; Preller. p. 110; Sim. Karsten. phil. Gr. vett. opp. rell. vol. II. Amstel. 1838, p. 346.

Cap. I, 7. ARGUMENTUM. *Priorum philosophorum placitis indicatis, Aristoteles quales suae doctrinae disputationes conveniant, indicat. Nam simul ad omnesne amicitia pertineat, simul unane sit amicitia, an plures eius species, excutiendum ponit. Itaque deinceps, quamquam unam proprie esse amicitiam bonorum dicit* (VIII, 4, 4), *tamen divisionis struit fundamentum duplex, alterum, habitâ causarum amandi ratione, de speciebus amicitiae, honestae, utilis, iucundae, alterum personarum respectu de amicitiâ aequalium et inaequalium :* cf. VIII, 7, 1; Eth. Eud. VII, 1, p. 1234, b, 18; VII, 4, p. 1239, a, 3; M. M. II, 11, p. 1210, a, 5. 23.

τὰ φυσικὰ τῶν ἀπορημάτων· cf. Matth. gr. gr. §. 320, §. 442; Kuehner. §. 479 : et de sexcentis Aristoteleis infra VIII, 8, 7 ἐν ταῖς ἀδεσπότοις τῶν οἰκήσεων. VIII, 12, 7 οἱ λοιποὶ τῶν συγγενῶν. Eth. N. VII, 6, 1 οἱ ταχεῖς τῶν διακόνων. An. Gen. I, 1, p. 715, b, 17 τὰ ὀστρακόδερμα τῶν ζώων. An. Gen. I, 21, p. 729, b, 29; ibid. IV, 2, p. 766, b, 31; Phys. II, 1, p. 192, b, 10. Coniunctae particulae μὲν οὖν quum alias conclusioni (— *quidem igitur*, *ergo*) inserviant (e. gr. VIII, 3, 9; VIII, 4, 2. 6; VIII, 10, 4; Phys. I, 7, p. 190, a, 1; Phys. I, 5, p. 188, a, 26; Phys. I, 7, p. 191, a, 12), tum hoc loco et similibus parant transitionem sicut Latinorum *iam vero*. Cf. VIII, 14, 1; IX, 2, 10; IX, 7, 1;

γὰρ οἰκεῖα τῆς παρούσης σκέψεως· ὅσα δ' ἐστὶν ἀνθρωπικὰ καὶ ἀνήκει εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰ πάθη, ταῦτ' ἐπισκεψώμεθα, οἷον πότερον ἐν πᾶσι γίγνεται φιλία ἢ οὐχ οἷόν τε μοχθηροὺς ὄντας φίλους εἶναι, καὶ πότερον ἓν εἶδος τῆς φιλίας ἐστὶν ἢ πλείω. οἱ μὲν γὰρ ἓν οἰόμενοι, ὅτι ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, οὐχ ἱκανῷ πεπιστεύκασι σημείῳ· δέχεται γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον καὶ τὰ ἕτερα τῷ εἴδει. εἴρηται δ' ὑπὲρ αὐτῶν ἔμπροσθεν.

Phys. I, 6, p. 189, a, 20; p. 189, b, 27; Phys. I, 7, p. 191, a, 21; Metaph. XII, 1, p. 1076, a, 8; XII, 4, p. 1078, b, 7; XIII, 1, p. 1087, a, 29; Ekker. ad Plut. Cim. p. 51; Schneider. ad Ar. H. A. I, 9.

ἢ οὐχ οἷόν τε μοχθηροὺς φ. εἶ. Malos coire posse amicitiam negant Socratici, Plat. Lys. p. 214, d, Xen. Mem. II, 6, 20, Aristoteles ipse quid sentiat, infra VIII, 4, 2 docet. Quaestio Eth. Eud. VII, 1, p. 1235, a, 31; M. M. II, 11, p. 1208, b, 23 exstat eadem.

οἱ μὲν γὰρ κτλ. Plat. Phileb. p. 24, e sqq. Simpl. ad Categ. 10, b, 19, p. 75 Brandis. — ὅτι ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, quia magis et minus (sive intentionem et remissionem) in se recipiat amicitia, quod et magis quis et minus esse amicus possit. σημεῖον nomine artis logicae *propositio* intelligitur »quae vel necessaria vel hominum opinioni probata demonstrare possit« : Trendelenburg. el. log. Ar. §. 36; Anal. pr. II, 27, p. 70, a, 7. De perfecto tempore πεπιστεύκασι vide Matth. gr. gr. §. 497; Rost. §. 116, II, 7, n. 1; Kuehner. §. 439 : infra VIII, 12, 2 et 4 συνῴκείωται· VIII, 12, 7 διῄρηται· IX, 1, 2 πεπόρισται. Sententiae perversitatem Aristoteles proximis δέχεται γὰρ — τῷ εἴδει coarguit : *non omne quod magis et minus in se recipit* (sive maiorem et minorem intentionem patitur) *specie est unum*, *immo et diversae specie res minuere et augere possunt quantitatem* : exemplo utar, quod ipse philosophus Categ. VIII, p. 10, b, 29 de re eâdem disserens protulit : res et *alba* dicitur (lac), et *minus alba* (cutis humana), et *maxime alba* (nix): at inde ut idem sit lac, cutis humana, nix, minime efficitur. Ergo, ut media incidamus, evincit his Aristoteles, *quamquam minus amici sint alii, alii magis sint, non tamen omnes amicos esse eosdem, haberique amicitiae species diversas.*

εἴρηται — ἔμπροσθεν. Haec verba Giphanium (plaudente etiam Krischio in eph. Jen. Littztg. 1836, No. 15, p. 115) recte ad Eth. N. II, 8 retulisse, ubi hoc caput cum Arist. Cat. VI, p. 5, b contuleris, intelliges. Scholiastae opinionem, ad locum deperditum respici existimantis, Leonardus Spengelius, vir cuius maxima in studia antiquitatis exstant merita, explosit in l. Abhandlungen der philos.-philol. Cl. der K. B. Acad. der Wissensch. 3. Bd. 2. Abth. p. 474.

Cap. II. *Τάχα δ' ἂν γένοιτο περὶ αὐτῶν φανερόν, γνωρισθέντος τοῦ φιλητοῦ· δοκεῖ γὰρ οὐ πᾶν φιλεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ φιλητόν, τοῦτο δ' εἶναι ἀγαθὸν ἢ ἡδὺ ἢ χρήσιμον. δόξειε δ' ἂν χρήσιμον εἶναι, δι' οὗ γίγνεται ἀγαθόν τι ἢ ἡδονή, ὥστε φιλητὸν εἶναι τἀγαθόν τε καὶ τὸ ἡδὺ ὡς τέλη.*

2. *Πότερον οὖν τἀγαθὸν φιλοῦσιν ἢ τὸ αὑτοῖς ἀγαθόν; διαφωνεῖ γὰρ ἐνίοτε ταῦτα. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὸ ἡδύ. δοκεῖ δὲ τὸ αὑτῷ ἀγαθὸν φιλεῖν ἕκαστος, καὶ εἶναι ἁπλῶς μὲν τἀγαθὸν φιλητόν, ἑκάστῳ δὲ τὸ ἑκάστῳ. φιλεῖ δ' ἕκαστος*

Cap. II, 1—2. ARGUMENTUM. ***Causae, quae ad amandum impellant, honestum, iucundum, utile, enarrantur.***

περὶ αὐτῶν· locos supra (I, 7) de quibus disputetur propositos auctor indicat.

τοῦ φιλητοῦ. Subtilior auctor M. M. II, 11, p. 1208, b, 38 *τοῦ φιλητοῦ* et *τοῦ φιλητέου* discrimen adiungit.

ἀγαθὸν ἢ ἡδὺ ἢ χρήσιμον. Nam haec tria appetuntur, declinanturque horum contraria, *αἰσχρόν, λυπηρόν, ἀσύμφορον* : Eth. N. II, 3, 7. Divisionem eandem tenet Eudemus Eth. VII, 2, p. 1236, a, 13, coll. M. M. II, 11, p. 1209, a, 17. Ceterum *φιλητόν* ex auctoritate codd. K^b L^b pro multitudinis numero *φιλητά*, *εἶναι* pro *ἂν εἴη* ex auctoritate cod. K^b restitui.

§. 2. *τἀγαθόν·* ***bonum per se spectatum, honestum,*** cuius quidem gravitatis index est maiestatisque articulus (cf. Eth. N. I, 2, 1; Plat. Rep. VI, p. 505, a) : nam aliud est verum bonum, aliud quod tale specie deceptis mortalibus videtur : Eth. N. III, 4, 1. coll. I, 6, 9; Eth. Eud. VII, 2, p. 1235, b, 26 seqq.

διαφωνεῖ γὰρ ἐνίοτε ταῦτα· ἐνίοτε γὰρ διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων, καὶ ἄλλο μέν ἐστι τὸ ἁπλῶς καὶ κυρίως ἀγαθόν, ἄλλο δέ τισι δοκεῖ ἀγαθόν. **Paraphr.**

ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὸ ἡδύ· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὸ ἡδὺ ἔχει καὶ διαφέρει τὸ ἁπλῶς ἡδὺ καὶ τό τισιν ἡδύ· πότερα γοῦν φιλητά ἐστι; **Paraphr.** De omisso verbo contende VIII, 9, 2, ubi verba *ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων* ex superioribus supplenda *ὁμοίως ἔχει καὶ οὐ ταὐτά ἐστι τὰ δίκαια.* Eth. N. I, 6, 13 *ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς ἰδέας·* hoc est *ὁμοίως ἔχει καὶ ἐξακριβοῦν ἄλλης ἂν εἴη φιλοσοφίας οἰκειότερον.* Cf. Met. II, 6. p. 1002, b, 21; Met. II, 2, p. 996, b, 21; Phys. I, 5, p. 188, b, 8; Eth. N. II, 2, 9. V, 6, 2. Praepositionem *περί* cum quarto casu coniunctam Matth. gr. gr. §. 589, c; Kuehner. §. 610, III, 3; Rost. §. 104, 11, c explicant : cf. infra scripta IX, 8, 10 et quae IX, 4, 1 in medium proferentur.

οὐ τὸ ὂν αὐτῷ ἀγαθόν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον. διοίσει δ' οὐδέν· ἔσται γὰρ τὸ φιλητὸν φαινόμενον.

3. Τριῶν δ' ὄντων δι' ἃ φιλοῦσιν, ἐπὶ μὲν τῇ τῶν ἀψύχων φιλήσει οὐ λέγεται φιλία· οὐ γάρ ἐστιν ἀντιφίλησις οὐδὲ βούλησις ἐκείνων ἀγαθοῦ· γελοῖον γὰρ ἴσως τῷ οἴνῳ βούλεσθαι τἀγαθά· ἀλλ' εἴπερ, σώζεσθαι βούλεται αὐτόν,

φιλεῖ δ' ἕκαστος — διοίσει δ' οὐδέν. Verba sunt auctoris placitum suum ad sensum communem accommodantis : utrumvis, inquit, accidat, sive ut hoc, quod est vere ipsi bonum, adamaverit quispiam, sive ut hoc, quod speciem prae se (quamvis fallacem) fert boni, optaverit : utrumvis salvâ fiet nostrâ illâ sententiâ, quâ per bonum provocari amorem volumus : quumque qui optat bonum, sive verum illud, sive opinatum, is institutâ deliberatione animi (quâ res considerata bona *videatur* utique necesse est) ad illud feratur : generatim atque universe loquentes, *hoc, quod esse bonum amaturo videatur, efficiens amoris bonum vocabimus* (ἔσται τὸ φιλητὸν φαινόμενον). διοίσει δ' οὐδέν· *neque id quidquam discriminis disputationi nostrae afferet* : cf. de hoc dicendi genere Eth. N. VI, 12, 2. V, 6, 1. IV, 8, 1; Anal. pr. I, 1, p. 24, a, 25. De tempore futuro cf. IX, 1, 4.

Cap. II, 3—4. ARGUMENTUM. *Amabili, amicitiae fonte, reperto ad amicitiae naturam describendam philosophus insistit.*

ἐπὶ τῇ φιλήσει. Quamquam ἐν praepositionem codd. K[b] M[b] ut de meliore notâ commendant, eamque in tali causâ ab Aristoteleo sermone non abhorrere vel hi loci Eth. N. I, 13, 16 coll. Demosth. Olynth. II, pr. p. 18; Eth. N. IV, 6, 5. IX, 10, 2 demonstrant (cf. Winer. gr. N. T. p. 462 seqq.; Kuehner. §. 624, g; Cic. Tusc. II, 21, 49 *in* vulnere), tamen Bekkero duce, incolumem ἐπί praepositionem servavi, familiarissimam sermoni Aristotelis : testimonia sunt Mullachii ad Arist. de Xen. p. 978, b, 20 (p. 57); Eth. N. V, 4, 5 λέγεται ἐπὶ τοῖς τοιούτοις τὸ κέρδος. Krueger. gr. gr. I, II, p. 304, n. 5; Matth. §. 586, ζ; Winer. gr. N. T. p. 470. Saepissime gignendi casus in talibus cum praepositione ἐπί copulatus reperitur, cuius usus haec notasse exempla satis est : VIII, 5, 1. VIII, 7, 4. IX, 10, 1. IX, 10, 6. IX, 5, 4. IX, 7, 1 : vide et IX, 4, 1 (περὶ τὰς μητέρας συμβαίνει) quae enotabuntur. De voce φίλησις infra VIII, 5, 5. dicetur : de re contende M. M. II, 11, p. 1208, b, 35.

τῷ οἴνῳ· tametsi propter suavitatem aliquis vel utilitatem amet vinum. Plat. Lys. p. 212 d οὐδ' ἄρα φίλιπποί εἰσιν, οὓς ἂν οἱ ἵπποι μὴ ἀντιφιλῶσιν, οὐδὲ φιλόρτυγες, οὐδ' αὖ φιλόκυνές γε καὶ φίλοινοι καὶ φιλογυμνασταὶ καὶ φιλόσοφοι, ἂν μὴ ἡ σοφία αὐτοὺς ἀντιφιλῇ.

ἀλλ' εἴπερ· referendis praeteritis verbis ita scriptum supple : ἀλλ' εἴπερ τι βούλεταί τις τῷ οἴνῳ, βούλεται σώζ. κτλ. cf. IX, 7, 5; Pol. II, 9, p. 1269, b, 35; Eth. N. I, 10, 14; Matth. gr. gr. §. 617, f; Kuehner.

ἵνα αὐτὸς ἔχῃ· τῷ δὲ φίλῳ φασὶ δεῖν βούλεσθαι τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα. τοὺς δὲ βουλομένους οὕτω τἀγαθὰ εὔνους λέγουσιν, ἐὰν μὴ ταὐτὸ καὶ παρ' ἐκείνου γίγνηται· εὔνοιαν γὰρ ἐν ἀντιπεπονθόσι φιλίαν εἶναι. 4. ἢ προσθετέον μὴ λανθά–

§. 855, 2; Krueger. I, II, p. 258, not. 11. Nam tertia quidem persona *βούλεται* ita, ut *aliquis* in universum, ὁ βουλόμενος, quicunque is est, pro subiecto enunciati habeatur, posita est : sicut in his participio facillime subiectum additur : VIII, 13, 8. VIII, 13, 9. VIII, 13, 11. IX, 1, 4. IX, 1, 9. IX, 2, 3. IX, 4, 10. IX, 12, 1. Exempla alia vide apud Matth. gr. gr. §. 295, 2; Kuebner. §. 414, 5; Rost. §. 100, 3, n. 2; Zell. ad Eth. N. III, 1, 6; Waitz. ad Categ. p. 3, b, 22 (p. 289); Ideler. ad Meteor. I, p. 631 coll. Bonitzio obss. cr. in M. M. et Eth. Eud. p. 23. Inde etiam pronomen *αὐτός* (ἵν' αὐτὸς ἔχῃ) explicatur : nam est ὁ βουλόμενος· cf. VIII, 4, 3. IX, 11, 5 αὐτόν h. e. τὸν παρακαλούμενον, φίλον ὄντα. Ibid. ἥδονται ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς, αὐτοῦ puta τοῦ εὐνοοῦντος.

τῷ δὲ φίλῳ φασὶ κτλ. Plat. Lys. p. 220, b seqq.; Ar. Rhet. II, 4, p. 1380, b, 36; Eth. N. IX, 4, 1; Cic. de fin. II, 24, 78; Lael. XXI, 80 ipse enim se quisque diligit, non ut aliquam a se ipse mercedem exigat caritatis suae, sed quod per se sibi quisque carus est : quod nisi in amicitiam transfertur, verus amicus nunquam reperietur.

οὕτω· ἐκείνου ἕνεκα. *ταὐτό·* τὸ βούλεσθαι τῷ φιλουμένῳ τἀγαθὰ τοῦ φιλουμένου ἕνεκα.

εὔνοιαν γὰρ ἐν ἀντιπεπονθόσι κτλ. benevolentiam (de quâ vide IX, 5) duorum qui bonis mutuo se prosequuntur esse amicitiam. Plat. Lys. p. 212, b seqq. De verbo ἀντιπάσχειν, etiam infra VIII, 13, 8 scripto, contende Eth. N. III, 8, 13 ἀντιπαθεῖν, vicissim accipere : V, 5, 1 τὸ ἀντιπεπονθός, talio. Plat. Gorg. p. 520, e; Soph. Phil. 583 πόλλ' ἐγὼ κείνων ὕπο δρῶν ἀντιπάσχω χρηστά. Zwingerus insuper eiusdem tragoediae versus laudat 672—73 :

ὅστις γὰρ εὖ δρᾶν εὖ παθὼν ἐπίσταται,
παντὸς γένοιτ' ἂν κτήματος κρείσσων φίλος.

§. 4. *ἢ προσθετέον κτλ.* Addendam ad eam, quam modo posuit, amicitiae explicationem, hanc notam censet philosophus *μὴ λανθάνουσαν*, non incognitam et occultam amato esse oportere benevolentiam : nam benevolentia etiam erga ignotos existit (IX, 5, 1) : Eth. Eud. VII, 2, p. 1236, a, 14 φίλος δὴ γίγνεται, ὅταν φιλούμενος ἀντιφιλῇ, καὶ τοῦτο μὴ λανθάνῃ πως αὐτούς. Interrogatio autem, quâ urbane et quasi dubitanter res proponitur, caret responso : adnuentem et affirmantem lectorem exspectat, velut in his : VIII, 13, 11. IX, 2, 2. IX, 3, 1. 3—5. IX, 4, 7. IX, 10, 1. IX, 12, 1 : abnuentem et negantem paullo infra et IX, 3, 3—4 desiderat : cf. Trendelenburg. ad Ar. de An. I, 1, 11; Zell. ad Eth. N. I, 2, 2. Cic. Cat. I, 3, 8 quid? quum tu te Praeneste Kal. ipsis Nov·

νουσαν; πολλοὶ γάρ εἰσιν εὖνοι οἷς οὐχ ἑωράκασιν, ὑπολαμβάνουσι δὲ ἐπιεικεῖς εἶναι ἢ χρησίμους· τοῦτο δὲ ταὐτὸν κἂν ἐκείνων τις πάθοι πρὸς τοῦτον. εὖνοι μὲν οὖν οὗτοι φαίνονται ἀλλήλοις· φίλους δὲ πῶς ἄν τις εἴποι, λανθάνοντας ὡς ἔχουσιν ἑαυτοῖς; δεῖ ἄρα εὐνοεῖν ἀλλήλοις καὶ βούλεσθαι τἀγαθὰ μὴ λανθάνοντας δι' ἕν τι τῶν εἰρημένων.

Cap. III. Διαφέρει δὲ ταῦτα ἀλλήλων εἴδει· καὶ αἱ φιλήσεις ἄρα καὶ αἱ φιλίαι. τρία δὴ τὰ τῆς φιλίας εἴδη, ἰσάριθμα τοῖς φιλητοῖς· καθ' ἕκαστον γάρ ἐστιν ἀντιφίλησις οὐ λανθάνουσα. οἱ δὲ φιλοῦντες ἀλλήλους βούλονται τἀγαθὰ

occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine, illam coloniam meo iussu, meis praesidiis, custodiis, vigiliisque esse munitam?

εὖνοι οἷς κτλ. Matth. gr. gr. §. 473, b; Rost. §. 99, 9; Kuehner. §. 787, 2 : contende VIII, 8, 3. VIII, 13, 9. IX, 1, 4. 7. IX, 5, 3. De voc. ἐπιεικεῖς vide VIII, 11, 5. — Cic. Lael. VIII, 28 nihil est enim amabilius virtute —, quippe quum propter virtutem et probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus. Cf. de N. D. I, 44, 121 et infra IX, 5, 1.

ἐκείνων τις πάθοι κτλ. Illorum, quos alii, quamquam albi atrine sint ignorantes, tamen ob morum honestatem studio occulto prosequuntur, fieri potest ut aliquis hunc (τοῦτον), a quo clam colitur, de facie quidem ignotum, tamen virtutis famâ commendatum, miretur inscientem et diligat. De dictione πάσχειν τι πρός τινα, pati aliquid alicuius respectu, vel aliquo modo affectum esse erga aliquem, cf. IX, 4, 1. 9; Phys. I, 1, p. 184, a, 26 πέπονθε δὲ ταὐτὸ τοῦτο τρόπον τινὰ καὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τὸν λόγον. Eth. N. II, 9, 6 ὅπερ οἱ δημογέροντες ἐπάσχον πρὸς τὴν Ἑλένην, τοῦτο δεῖ παθεῖν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἡδονήν : adde et locum Polit. I, 12 extremum infra VIII, 10,4 (ἡ μὲν πατρὸς κτλ.) exscribendum. Nec multum differt quod sequitur ὡς ἔχουσιν ἑαυτοῖς, casu tertio addito ut Dem. Olynth. II, p. 23 οἱ πολλοὶ Μακεδόνων πῶς ἔχουσι Φιλίππῳ, ἐκ τούτων ἄν τις σκέψαιτο, ubi vide Sauppii comm.

δι' ἕν τι τῶν εἰρημένων· τὸ ἀγαθόν, τὸ ἡδύ, τὸ χρήσιμον.

Cap. III, 1—2. ARGUMENTUM. *Ut rerum amabilium, ita amicitiae (id quod I, 7 quaerebatur) videntur esse species tres. Sed vide VIII, 4, 4.*

ταῦτα· tria illa (bonum, iucundum, utile), per quae amicitiam provocari cap. II. ostensum est. — ἰσάριθμα τοῖς φιλητοῖς· de dandi casu cf. Matth. gr. gr. §. 386, 5; Kuehner. §. 576; Rost. §. 105, 5; Arist. Metaph. XIII, 6, p. 1093, a, 30 ἰσάριθμον τούτοις. Probl. XVI, 12, p. 915, b, 10 τὸ βαρύτερον ἀδύνατον ἰσοδρομεῖν τῷ κουφοτέρῳ. Probl. X, 54, p. 897, b, 11 ὁμοιόσχημον ἀνθρώπῳ. de Col. 5, p. 796, b, 7 τὰ ἄνθη τοῖς καρποῖς ὁμόχροα. Eth. N. VIII, 12, 3 ἀλλήλοις ταὐτοποιεῖ.

ἀλλήλοις ταύτῃ ᾗ φιλοῦσιν. οἱ μὲν οὖν διὰ τὸ χρήσιμον φιλοῦντες ἀλλήλους οὐ καθ' αὐτοὺς φιλοῦσιν, ἀλλ' ᾗ γίγνεταί τι αὐτοῖς παρ' ἀλλήλων ἀγαθόν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ δι' ἡδονήν· οὐ γὰρ τῷ ποιούς τινας εἶναι ἀγαπῶσι τοὺς εὐτραπέλους, ἀλλ' ὅτι ἡδεῖς αὐτοῖς. 2. *οἵ τε δὴ διὰ τὸ χρήσιμον φιλοῦντες διὰ τὸ αὐτοῖς ἀγαθὸν στέργουσι, καὶ οἱ δι' ἡδονὴν διὰ τὸ αὐτοῖς ἡδύ, καὶ οὐχ ᾗ φιλούμενός ἐστιν, ἀλλ' ᾗ χρήσιμος*

ταύτῃ ᾗ φιλοῦσιν· prout vel bono, vel iucundo, vel utili ad alterius amorem feruntur.

οὐ καθ' αὐτούς· non ob diligendae virtutem personae praestantiamque indolis. Cic. Lael. XXI, 79 : plerique neque in rebus humanis quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit, et amicos tanquam pecudes eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum capturos.

τὶ ἀγαθόν. Non sinė vi quâdam ante nomen suum pronomen *τὶ* collocatum in hanc fere sententiam : *aliquod, cuicuimodi sit, bonum* : cf. Matth. gr. gr. §. 487, 4. 6; Kuehner. §. 633, 6; Bernhard. synt. p. 442; Eth. N. I, 2, 1 *εἰ δή τι τέλος ἐστὶ τῶν πρακτῶν.* I, 7, 1 *εἴ τι τῶν πρακτῶν ἐστι τέλος* : infra VIII, 11, 7. VIII, 9, 1; VIII, 9, 4. VIII, 9, 5. IX, 5, 3. IX, 10, 3. IX, 11, 3.

τῷ ποιούς τινας εἶναι· quod qualitate aliquâ praediti sint, h. e. quod certa sit in iis morum forma expressa. Eth. N. I, 9, 8 *ἡ πολιτικὴ πλείστην ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ ποιούς τινας καὶ ἀγαθοὺς τοὺς πολίτας ποιῆσαι καὶ πρακτικοὺς τῶν καλῶν.* III, 2, 11 *τῷ προαιρεῖσθαι τἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ ποιοί τινές ἐσμεν.* Poet. 6, p. 1449, b, 37; p. 1450, a, 5; M. M. I, 1, p. 1181, a, 27; Top. IV, 4, p. 124, b, 22; Met. IV, 14, p. 1020, a, 33; Categ. 8, p. 10, a, 27.

τοὺς εὐτραπέλους. *Εὐτραπελία*, *urbanitas*, virtus moralis huius hominis ab Aristotele nominatur, in ioco qui mediocritatem eam, quae est inter dicacitatem nimiam *τοῦ βωμολόχου*, scurrae, et inter parum illud *τοῦ ἀγροίκου*, agrestis et insulsi, conservat : ut *τὸν εὐτράπελον facetum et urbanum* dicere liceat : Eth. N. II, 7, 13; cf. IX, 11, 3 *ἐπιδέξιος*.

§. 2. *διὰ τὸ αὐτοῖς ἀγαθόν*. Bonum quum vere animi virtus sit ac beatitudo (Eth. N. I, 7), hoc tamen loco ac similibus (ut VIII, 3, 6) usque eo ex vitae sensu communis dicitur, utilitatis notionem ut in se includat et comprehandat. M. M. II, 11, p. 1209, a, 5.

οὐχ ᾗ φιλούμενός ἐστιν. Quicunque commodis amicitiam vel voluptatibus metiuntur, hi compendii cuiusdam vel oblectationis apparitorem et administrum diligunt amicum, non personam *aliquam, quae ametur*, non tanquam aliquem *ad diligendum* electum, id quod barbari dicimus : sie lieben nicht weil er eben eine geliebte Person ist, sondern —. Atqui amando

ἡ ἡδύς. κατὰ συμβεβηκός τε δὴ αἱ φιλίαι αὗταί εἰσιν· οὐ γὰρ ᾗ ἐστιν ὅσπερ ἐστὶν ὁ φιλούμενος, ταύτῃ φιλεῖται, ἀλλ' ᾗ πορίζουσιν οἱ μὲν ἀγαθόν τι, οἱ δ' ἡδονήν.

3. Εὐδιάλυτοι δὴ αἱ τοιαῦταί εἰσι, μὴ διαμενόντων αὐτῶν ὁμοίων· ἐὰν γὰρ μηκέτι ἡδεῖς ἢ χρήσιμοι ὦσι, παύονται φιλοῦντες. τὸ δὲ χρήσιμον οὐ διαμένει, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλο γίγνεται. ἀπολυθέντος οὖν δι' ὃ φίλοι ἦσαν, διαλύεται καὶ ἡ φιλία, ὡς οὔσης τῆς φιλίας πρὸς ἐκεῖνα.

exsplendescere lumina amicitiae VIII, 8, 4 edocemur. Articulum ante vocem φιλούμενος scriptum hortante codice K[b], cogente sententiâ insequente, eieci.

κατὰ συμβεβηκός τε δὴ κτλ. Consociatae particulae τὲ δή (de quibus et in adnotationibus ad Viger. p. 497 et insigni doctrinâ ab Zellio in nostri commentario loci disputatur) ad concludendam rationem ita faciunt, ut cum barbarâ dictione und also comparari possint. Cf. Phys. I, 3, p. 186, a, 4; An. Gen. I, 21, p. 729, b, 8; Pol. II, 5, p. 1263, b, 7. Nam utitur auctor particulâ δή ad rem antea exploratam aut necessario ex superioribus consequentem indicandam : Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der gr. Spr. I, p. 261 seqq.; Matth. gr. gr. §. 603; Kuehner. §. 692; Krueger. I, II, p. 315, et imprimis Krisch. in ephem. Göttinger gel. Anzeigen 1834, Stück 189, p. 1885. Iam vero ante hanc particulam quum insuper ponatur τέ, causa haec videtur esse, quod pronunciatâ voce τέ, sententiam novam, subiectâ voce δή conclusionem aliquam se additurum superioribus declarat auctor. Συμβεβηκός autem *accidens* dicitur, *substantiae* (τῆς οὐσίας) contrarium, id quod cum rei naturâ nullâ est necessitate coniunctum : cf. Trendelenburg. ad Ar. de An. I, 1, 1; Waitz. ad Cat. p. 268, ad Anal. pr. p. 442 et infra VIII, 4, 5 cognatam vocis significationem. Ergo non amici, quâtenus amicus est, causâ diligere hi, de quibus agitur, dicuntur.

οὐ γὰρ ᾗ ἐστιν — ταύτῃ φιλεῖται· *non quâtenus hic, qui amatur, talis est, qualis est semel, non quia hoc vel illo animo est, amatur*, sed quia fructum aliquem videtur vel delicias nescio quas praebere. De pronomine ὅσπερ cf. Krueger. gr. gr. I, II, p. 326; Kuehner. §. 702, 4; Rost. §. 133, 2; Waitz. ad An. pr. p. 49, a, 18 (p. 467).

Cap. III, 3. ARGUMENTUM. *Amicitiae commoditatum privatarum voluptatumque studio contractae facile dissolvuntur.*

εὐδιάλυτοι. Eth. Eud. VII, 2, p. 1236, a, 34; M. M. II, 11, p. 1209, b, 16; Cic. Lael. IX, 32 nam si utilitas amicitias conglutinaret, eadem commutata dissolveret.

ἀπολυθέντος οὖν κτλ. Scribonius in memoriam revocat illud Ovidii Trist. I, 9, 5 :

4. Μάλιστα δ' ἐν τοῖς πρεσβύταις ἡ τοιαύτη δοκεῖ φιλία γίγνεσθαι (οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ οἱ τηλικοῦτοι διώκουσιν, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον), καὶ τῶν ἐν ἀκμῇ καὶ νέων, ὅσοι τὸ συμφέρον διώκουσιν. οὐ πάνυ δ' οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ συζῶσι μετ' ἀλλήλων· ἐνίοτε γὰρ οὐδ' εἰσὶν ἡδεῖς· οὐδὲ [δὴ] προσδέονται τῆς τοιαύτης ὁμιλίας, ἐὰν μὴ ὠφέλιμοι ὦσιν· ἐπὶ

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

ἐκεῖνα sunt omnia illa ἡδέα et χρήσιμα, quae tanquam finem horum amicitia hominum spectat: eaque causa videtur fuisse philosopho multitudinis repente numerum pro singulari, quem accurata grammaticae ratio postulabat, ponendi: cf. infra IX, 1, 4. IX, 2, 5; de Coel. II, 2, p. 284, b, 30; Probl. IV, 26, p. 879, b, 11 ἐὰν οὖν ὑπερβάλλῃ τις τῇ λαγνείᾳ, τούτοις ἐνταῦθα συνέρχεται. Eth. Eud. VII, 1, p. 1235, a, 35 τὸ χρήσιμον — ταῦτα· et quae huius generis quâ solet summâ cum diligentiâ collegit Waitz. ad An. pr. p. 52, a, 29 (p. 479), p. 28, a, 6 (p. 390), p. 69, b, 3 (p. 534—35) coll. Zell. ad Eth. N. III, 5, 8; Ideler. ad Meteor. I, p. 519; Cic. Tusc. I, 3, 6 quare si aliquid oratoriae laudi nostrâ attulimus industriâ, multo studiosius philosophiae fontes aperiemus, e quibus etiam *illa* manabant: ibique interpp.

Cap. III, 4. ARGUMENTUM. *Quinam utilitatis rationibus ad amicitiam maxime accingantur, exponitur.*

ἐν τοῖς πρεσβύταις· λαμβάνει τοὺς πρεσβύτας καὶ τοὺς ἐν ἀκμῇ οὐ τοὺς σπουδαίους, ἀλλὰ τοὺς πολλούς. Schol.

οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ κτλ. Cf. VIII, 5, 2 egregiamque morum descriptionem Rhet. II, 13, p. 1389, b, 13 seqq. Ter. Adelph. V, III, 47:

Solum unum hoc vitium affert senectus hominibus:
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est.

καὶ τῶν ἐν ἀκμῇ καὶ νέων, ὅσοι κτλ. hac ratione accipi vult scriptor: δοκεῖ γίγνεσθαι ἡ τ. φιλία ἐν τούτοις τῶν ἐν ἀκμῇ καὶ νέων, ὅσοι κτλ. Nam ita seniorum talis aviditas propria dicitur, ut ne iuniores quidem aetate interdum eam in se admittere negetur. Ita sarta tecta omnia: nec νέων voc. propter Aspasii, nec ἐν ἀκμῇ vocc. propter Paraphrastae silentium, nec verba ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον — διώκουσι, in cod. M^b librarii errore praetermissa, in exilium expellenda sunt. Quod si quem repetitum brevi spatio verbum διώκουσι offendat, is conferat verba §. 5: Eth. N. I, 10, 8 τὸν αὐτὸν εὐδαίμονα καὶ πάλιν ἄθλιον ἐροῦμεν πολλάκις, χαμαιλέοντά τινα τὸν εὐδαίμονα ἀποφαίνοντες: Categ. 5, p. 2, b, 32—36 et quos laudat testes Ideler. ad Meteor. I, p. 352. Cic. off. I, 3, 8 atque ea sic definiunt, ut rectum quod sit, id perfectum esse definiant. — Paullo infra suspectum est δὴ voc. ante verbum προσδέονται a cod. K^b exulans, a cod. M^b post illud verbum collocatum.

τοσοῦτον γάρ εἰσιν ἡδεῖς, ἐφ' ὅσον ἐλπίδας ἔχουσιν ἀγαθοῦ. εἰς ταύτας δὲ καὶ τὴν ξενικὴν τιθέασιν.

5. Ἡ δὲ τῶν νέων φιλία δι' ἡδονὴν εἶναι δοκεῖ· κατα πάθος γὰρ οὗτοι ζῶσι, καὶ μάλιστα διώκουσι τὸ ἡδὺ αὐτοῖς καὶ τὸ παρόν· τῆς ἡλικίας δὲ μεταπιπτούσης, καὶ τὰ ἡδέα γίγνεται ἕτερα. διὸ ταχέως γίγνονται φίλοι καὶ παύονται· ἅμα γὰρ τῷ ἡδεῖ ἡ φιλία μεταπίπτει, τῆς δὲ τοιαύτης ἡδονῆς ταχεῖα ἡ μεταβολή. καὶ ἐρωτικοὶ δ' οἱ νέοι· κατὰ

εἰς ταύτας δὲ καὶ τὴν ξ. τ. in his amicitiis, quae et commodi causâ coluntur, nec diuturnae consuetudinis ferunt fructum, *hospitum quoque foedera* (τὴν ξενικὴν φιλίαν), quod et deversorii clientelaeque gratiâ parantur, nec in longum fere tempus devertentes excipientesque iungunt, numerare solent. Aliter iudicat auctor M. M. II, 11, p. 1211, a, 12.

Cap. III, 5. ARGUMENTUM. *Voluptatis causâ a quibus potissimum amicitia contrahatur, commonstratur.*

ἡ δὲ τῶν νέων κτλ. Eth. Eud. VII, 2, p. 1236, a, 37; M. M. II, 11, p. 1209, b, 19.

κατὰ πάθος. Eth. N. III, 12, 6. IV, 9, 3; Rhet. II, 12, p. 1389, a, 34 οἱ νέοι μᾶλλον αἱροῦνται πράττειν τὰ καλὰ τῶν συμφερόντων· τῷ γὰρ ἤθει ζῶσι μᾶλλον ἢ τῷ λογισμῷ· — καὶ φιλόφιλοι καὶ φιλέταιροι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡλικιῶν διὰ τὸ χαίρειν τῷ συζῆν καὶ μήπω πρὸς τὸ συμφέρον κρίνειν μηδέν, ὥστε μηδὲ τοὺς φίλους. De voc. πάθος vide VIII, 5, 5.

τῆς δὲ τοιαύτης ἡδονῆς· talis, qualis iuvenum animos delinit, oblectatio mutatur celeriter. Cf. Rhet. II, 12, p. 1389, a, 6. Cic. Lael. XX, 74 omnino amicitiae corroboratis iam confirmatisque et ingeniis et aetatibus iudicandae sunt : nec si qui ineunte aetate venandi aut pilae studiosi fuerint, eos habere necessarios, quos tum eodem studio praeditos dilexerunt.

καὶ ἐρωτικοὶ δ' οἱ νέοι. Nihil horum, de quibus optime Giphan. statuit, mutandum. Etenim quum contenderit philosophus has res duas, affectus et voluptatum desideria, proprias adolescentibus esse vel maxime, eius sententiae hoc adiungit firmamentum, quod ad res Venereas quoque harum earundem rerum stimulis iuvenes excitentur, et harum quoque pars magna in affectu constet et voluptate (Rhet. II, 12, p. 1389, a, 4 καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν μάλιστα ἀκολουθητικοί εἰσιν οἱ νέοι ταῖς περὶ τὰ ἀφροδίσια). Nec abrupta oratio ei, qui vocularum καὶ — δέ naturam senserit (de quâ vide VIII, 4, 3), videbitur : nam his id exprimitur, quod barbare dixeris : und verliebt sind ja die jungen Leute auch (aus gleichem Grunde). Verborum autem κατὰ πάθος γάρ ac priorum κατὰ πάθος γὰρ οὗτοι ζῶσι similitudo, aut insequentium διόπερ φιλοῦσι καὶ ταχέως

πάθος γὰρ καὶ δι' ἡδονὴν τὸ πολὺ τῆς ἐρωτικῆς. διόπερ φιλοῦσι καὶ ταχέως παύονται, πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας μεταπίπτοντες. συνημερεύειν δὲ καὶ συζῆν οὗτοι βούλονται· γίγνεται γὰρ αὐτοῖς τὸ κατὰ [τὴν] φιλίαν οὕτως.

6. *Τελεία δ' ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία καὶ κατ' ἀρετὴν ὁμοίων· οὗτοι γὰρ τἀγαθὰ ὁμοίως βούλονται ἀλλήλοις, ᾗ ἀγαθοί· ἀγαθοὶ δ' εἰσὶ καθ' αὑτούς. οἱ δὲ βουλόμενοι τἀγαθὰ τοῖς φίλοις ἐκείνων ἕνεκα μάλιστα φίλοι· δι' αὑτοὺς γὰρ οὕτως ἔχουσι, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός· διαμένει οὖν ἡ τούτων φιλία ἕως ἂν ἀγαθοὶ ὦσιν· ἡ δ' ἀρετὴ μόνιμον. καὶ*

παύονται ac superiorum *διὸ ταχέως γίγνονται φίλοι καὶ παύονται* aequalitas non delumbat orationem, sed roborat et colorat.

κατὰ πάθος γὰρ καὶ δι' ἡδονὴν κτλ. Pars magna (*τὸ πολύ*) caritatis amatoriae (*τῆς ἐρωτικῆς φιλίας* plene dixeris) in animorum affectibus est posita (*κατὰ πάθος*) et finem propositum (*δι' ἡδονήν*) habet voluptatem.

διόπερ φιλοῦσι. Haec verba (quibus, unde discesserat, ad id oratio revertitur) de amicorum amore esse, non de puellarum curâ (de quâ Garvius videtur cogitare) explicanda, consequens *οὗτοι* coarguit.

τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Matth. gr. gr. §. 377, 2; Kuehner. §. 524; Rost. §. 108, I, 2, i. Cic. Lael. X, 33 summi puerorum amores saepe unâ cum praetextâ ponuntur.

γίγνεται γὰρ κτλ. De re cf. IX, 12, 2. Articulum ante voc. *φιλίαν* codd. K[b] O[b] commendant: quem non abhorrere ab tali circumlocutione, qualis est *τὸ κατὰ τὴν φιλίαν*, exempla probant haec: VIII, 14, 1. IX, 7, 5. IX, 1, 4. IX, 7, 6. IX, 8, 5. Metaph. X, 6 qui locus infra IX, 4, 10 (*οὐ δὴ φαίνεται*) exscribetur. Cf. Matth. gr. gr. §. 272, b; Kuehner. §. 474, n. 3, d; Rost. §. 104, 10. §. 98, 5, *β*; Elmsl. ad Soph. O. R. 977.

Cap. III, 6—7. ARGUMENTUM. *Perfecta est amicitia quae a virtute oritur: nam a viris bonis colitur.*

τελεία. Eth. Eud. VII, 2, p. 1236, b, 17 sqq.; M. M. II, 11, p. 1209, b, 11; Plat. legg. VIII, p. 837; Lys. p. 214, d; Xen. Mem. II, 6, 11; Cic. Lael. VI, 20. XXII, 82.

δι' αὑτοὺς γὰρ κτλ. Propter amicos ipsos diligunt amicos, caritas amici ut consilium videatur esse amoris. Cic. Lael. XXI, 79: digni autem sunt amicitiâ, quibus in ipsis inest causa cur diligantur.

ἡ δ' ἀρετὴ μόνιμον. De genere neutro adiectivi vide I, 1, 1. De sententiâ contende VIII, 8, 4; Eth. N. I, 10, 10; M. M. II, 11, p. 1209, b, 13 *ἡ ἀρετὴ ἀμετάπτωτον, δι' ἣν ἡ φιλία.* Cic. Lael. XXVII, 100 virtus, virtus, inquam, — et conciliat amicitias et conservat: in eâ est enim convenientia rerum, in eâ stabilitas, in eâ constantia.

ἔστιν ἑκάτερος ἁπλῶς ἀγαθὸς καὶ τῷ φίλῳ· οἱ γὰρ ἀγαθοὶ καὶ ἁπλῶς ἀγαθοὶ καὶ ἀλλήλοις ὠφέλιμοι· ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς· καὶ γὰρ ἁπλῶς οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς καὶ ἀλλήλοις· ἑκάστῳ γὰρ καθ' ἡδονήν εἰσιν αἱ οἰκεῖαι πράξεις καὶ αἱ τοιαῦται· τῶν ἀγαθῶν δὲ αἱ αὐταὶ ἢ ὅμοιαι. 7. ἡ τοιαύτη δὲ φιλία μόνιμος εὐλόγως ἐστίν· συνάπτει γὰρ ἐν αὐτῇ πάνθ' ὅσα τοῖς φίλοις δεῖ ὑπάρχειν. πᾶσα γὰρ φιλία δι' ἀγαθόν ἐστιν ἢ δι' ἡδονήν (ἢ ἁπλῶς ἢ τῷ φιλοῦντι), καὶ καθ' ὁμοιότητά τινα. ταύτῃ δὲ πάνθ' ὑπάρχει τὰ εἰρημένα

ὠφέλιμοι. Cic. Lael. XIV, 51 non igitur utilitatem amicitia, sed utilitas amicitiam consecuta est. De proximis ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς cf. IX, 9, 5.

αἱ οἰκεῖαι πράξεις κτλ. ἕκαστος χαίρει ταῖς ἑαυτοῦ (cf. IX, 9, 5) πράξεσι, καὶ διὰ τοῦτο ἥδεται καὶ ταῖς τῶν ἄλλων, ὅταν ὅμοιαι ὦσι ταῖς ἑαυτοῦ πράξεσιν. Paraphr.

αἱ αὐταὶ ἢ ὅμοιαι. ἢ particula proxime dictum angustioribus limitibus circumscribit et definit ut *aut certe* vertere liceat : nam quum, eadem plane esse bonorum facinora, dictum audacius videatur, illud subiicitur, *aut similia certe sibi esse*. Cf. Eth. N. I, 7, 14 εἰ δ' ἐστὶν ἔργον ἀνθρώπου ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου. I, 8, 6 μεθ' ἡδονῆς ἢ οὐκ ἄνευ ἡδονῆς. II, 5, 4; VIII, 12, 2; VIII, 13, 8; VIII, 14, extr.; IX, 4, 4. Quibus indiciis ingenuum certe Stagiritae animum vel inconstantiae obtrectatores agnoscant, aut, si sapiant, imitentur : alia rei exempla pete ab Waitzio ad An. pr. p. 59, a, 40 (p. 498 sq.).

§. 7. συνάπτει γὰρ ἐν αὐτῇ κτλ. omnia enim concurrunt in eâ, quae in amicis esse debent. Lamb. Eâdem vi neutrali usurpatur verbum συνάπτειν VIII, 4, 5 οὐ πάνυ δ' αὗται συνάπτουσιν· non facile tales amicitiae conveniunt. Polit. III, 3, p. 1276, a, 7 περὶ δὲ τοῦ δικαίως ἢ μὴ δικαίως συνάπτει πρὸς τὴν εἰρημένην πρότερον ἀμφισβήτησιν· rectissime Stahrius : die Frage aber, ob recht- oder unrechtmäfsig, läuft auf die früher angeregte Untersuchung hinaus. Cf. Erfurdt. ad Soph. O. R. 667; Blomfield. ad Aesch. Pers. gl. 887 et verbum προσάπτω Met. XII, 8, p. 1083, b, 18.

δι' ἀγαθὸν — ἢ δι' ἡδονήν· cf. VIII, 2, 2.

ἢ ἁπλῶς ἢ τῷ φιλοῦντι· sive per se bonum iucundumve spectatur, sive amantis rationibus iudicatur : cf. VIII, 2, 2.

καθ' ὁμοιότητά τινα. Nullum est enim, ut ait M. Tullius pr. Planc. II, 5, certius amicitiae vinculum, quam consensus et societas consiliorum et voluntatum : cf. superiora §. 6. Oecon. I, 4, p. 1344, a, 18 αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν. Plutarch. de adul. et am. 5.

καθ' αὑτούς· ταύτῃ γὰρ ὅμοιοι καὶ τὰ λοιπά, τό τε ἁπλῶς ἀγαθὸν καὶ ἡδὺ ἁπλῶς ἐστιν· μάλιστα δὲ ταῦτα φιλητά, καὶ τὸ φιλεῖν δὲ καὶ ἡ φιλία ἐν τούτοις μάλιστα καὶ ἀρίστη.

8. Σπανίας δ' εἰκὸς τὰς τοιαύτας εἶναι· ὀλίγοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι. ἔτι δὲ προσδεῖται χρόνου καὶ συνηθείας· κατὰ τὴν παροιμίαν γὰρ οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους, πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶσαι, οὐδ' ἀποδέξασθαι δὴ πρότερον

ταύτῃ γὰρ ὅμοιοι καὶ τὰ λοιπά. Virtute similes, reliquis etiam rebus similes evadunt, voluptate nimirum ultro accedente, id quod insequentia τό τε ἁπλῶς ἀγαθὸν κτλ. manifestum reddunt. Ὅμοιοι autem, pro neutro ὅμοια Giphanio quoque, Zwingero, Cardwello probatum, quum tutetur cod. K[b], invenerit in suis subsidiis Schol. fol. 138[a], legerint Interpres vet. (fol. 27, b hac enim *similes* et reliqua) Argyropulusque, postlimio restitui.

καὶ τὸ φιλεῖν· cf. VIII, 8, 4.

Cap. III, 8—9. ARGUMENTUM. *Bonorum in amicitiam nisi explorati multo usu et cogniti non recipiuntur.*

σπανίας — ὀλίγοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι. Eth. N. VII, 1, 3 σπάνιον τὸ θεῖον ἄνδρα εἶναι. Plaut. Trin. III, 1, 19 nimium difficile est reperiri amicum, ita ut nomen cluet.

προσδεῖται χρόνου· οὐ μόνον ἀρετῆς. Paraphr. Eud. Eth. VII, 2, p. 1237, b, 10. p. 1238, a, 14. Cic. Lael. IX, 29 confirmatur amor et beneficio accepto et studio perspecto et consuetudine adiunctà. Theog. el. 125 Or.

οὐ γὰρ ἂν εἰδείης ἀνδρὸς νόον οὔτε γυναικός,
πρὶν πειραθείης ὥσπερ ὑποζυγίου.

εἰδῆσαι· Matth. gr. gr. §. 231, εἰδῶ. Buttmann. tom. I, §. 109, p. 547, ed. II; Ar. de An. I, 1, p. 402, b, 22 codd.; M. M. I, 1, p. 1182, a, 8· II, 10, p. 1208, a, 35. coll. Top. I, 18, p. 108, a, 28.

τοὺς λεγομένους ἅλας. De participio cf. Matth. gr. gr. §. 557 pr.; Kuehner. §. 476, not.; Krueger. I, II, p. 109, n. 3. De sententià vide Eth. Eud. VII, 2, p. 1238, a, 2. Cic. Lael. XIX, 67 verumque illud est, quod dicitur, multos modios salis simul edendos esse, ut amicitiae munus expletum sit. Ibid. XXI, 78. Sap. Sirac. VI, 7—8 εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτὸν καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ· ἔστι γὰρ φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου. Ibid. IX, 15 οἶνος νέος φίλος νέος· ἐὰν παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν.

οὐδ' ἀποδέξασθαι δή· de verbo ἀποδέξασθαι cf. VIII, 5, 3, de particulis οὐδὲ δή infra IX, 4, 9.

οὐδ' εἶναι φίλους, πρὶν ἂν ἑκάτερος ἑκατέρῳ φανῇ φιλητὸς καὶ πιστευθῇ. 9. οἱ δὲ ταχέως τὰ φιλικὰ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦντες βούλονται μὲν φίλοι εἶναι, οὐκ εἰσὶ δέ, εἰ μὴ καὶ φιλητοί, καὶ τοῦτ' ἴσασι· βούλησις μὲν οὖν ταχεῖα φιλίας γίγνεται, φιλία δ' οὔ. αὕτη μὲν οὖν καὶ κατὰ τὸν χρόνον καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ τελεία ἐστί, καὶ κατὰ πάντα ταὐτὰ γίγνεται καὶ ὅμοια ἑκατέρῳ παρ' ἑκατέρου· ὅπερ δεῖ τοῖς φίλοις ὑπάρχειν.

Cap. IV. *Ἡ δὲ διὰ τὸ ἡδὺ ὁμοίωμα ταύτης ἔχει· καὶ*

πρὶν ἄν. Matth. gr. gr. §. 522, 2, c; Rost. §. 121, I, 5; Kuehner. §. 807, 1. — *πιστευθῇ·* Matth. §. 490; Rost. §. 112, 5; Kuehner. §. 413, 4. — Plutarch. de frat. am. 8 *τοὺς ἀλλοτρίους, ὡς ἔλεγε Θεόφραστος, οὐ φιλοῦντα δεῖ κρίνειν, ἀλλὰ κρίναντα φιλεῖν.* Rutil. Lup. de fig. p. 21 Ruhnk. Unde illud Senecae ep. III, 2 : post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Cic. Lael. XVI, 60.

§. 9. *Οἱ δὲ ταχέως.* Occurrit quodammodo quaestioni, inquit Giphanius. Nam quod quidam, etiam nullo interposito tempore, officia inter se praestant, non hoc satis est argumenti, nullo amicitiae opus esse tempore. Hi enim, tametsi officia amicorum praestant (*τὰ φιλικὰ πρὸς ἀλλ. ποιοῦντες*), non tamen continuo sunt amici, qui nisi prius amore digni fuerint, esse possunt nulli. Voluntas igitur cito et cupiditas amicitiae esse potest, amicitia non item.

βούλονται — οὐκ εἰσὶ δέ. Eth. Eud. VII, 2, p. 1237, b, 18. Particulam *μέν* cod. K[b] fastidit.

εἰ μὴ καὶ φιλητοί. De verbo *εἰσί* praetermisso consulendi sunt Matth. gr. gr. §. 306, 3; Rost. §. 100, 3, not. 3; Kuehner. §. 417, 2, d, not.; Winer. gr. N. T. p. 656; Eth. N. VI, VII, 4 *εἰ μὴ καὶ ἰατρικὴ μία περὶ πάντων τῶν ὄντων.* Cf. IX, 6, 2; VII, XIII, 7, al. Quod autem sequitur *καὶ τοῦτ' ἴσασιν·* hoc est: *καὶ εἰ μὴ τοῦτο (εἶναι αὐτοὺς φιλητοὺς) ἴσασιν.* Cf. Erfurdt. ad Soph. Oed. R. 889, infra in nostro libello IX, 6, 4 *καθάπερ καὶ φίλους εἶναι (οὐχ οἷόν τε)* et VIII, 4, 2.

βούλησις μὲν οὖν. Equidem pro *μὲν γάρ*, a Bekkero probatâ, *μὲν οὖν* dictionem et a Paraphr. relatam et Bekkero certe teste in cod. K[b] servatam et ab Interprete vetere (fol. 27, b voluntas quidem igitur) contestatam, retinere malui : quâ quidem dictione (ut est supra cap. I, 7 demonstratum) disputationis conclusio hunc in modum indicatur : his igitur de causis (§. 8 et 9 prolatis) id, quod posuimus, ad veram amicitiam confirmandam multo esse tempore opus ac consuetudine, colligitur.

Cap. IV, 1—3. ARGUMENTUM. *Amicitiae propter voluptatem et utilitatem conglutinatae cum verâ, quae propter virtutem fit, comparantur.*

γὰρ οἱ ἀγαθοὶ ἡδεῖς ἀλλήλοις· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ διὰ τὸ χρήσιμον· καὶ γὰρ τοιοῦτοι ἀλλήλοις οἱ ἀγαθοί. μάλιστα δὲ καὶ ἐν τούτοις αἱ φιλίαι διαμένουσιν, ὅταν τὸ αὐτὸ γίγνηται παρ' ἀλλήλων, οἷον ἡδονή, καὶ μὴ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, οἷον τοῖς εὐτραπέλοις, καὶ μὴ ὡς ἐραστῇ καὶ ἐρωμένῳ· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἥδονται οὗτοι, ἀλλ' ὁ μὲν ὁρῶν ἐκεῖνον, ὁ δὲ θεραπευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ· λῃγούσης δὲ τῆς ὥρας, ἐνίοτε καὶ ἡ φιλία λήγει· τῷ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἡδεῖα ἡ ὄψις, τῷ δ' οὐ γίγνεται ἡ θεραπεία.

καὶ γὰρ οἱ ἀγαθοὶ κτλ. Vocem *καί* in talibus Latinum *etiam* valere, docent Kuehner. gr. gr. §. 754, n. 3; Krueger. I, II, p. 321: cuius sunt generis hi loci: VIII, 4, 4. VIII, 9, 1. 2. IX, 1, 8. De sententiâ contende cap. 3, 6—7. VIII, 6, 6; Eth. Eud. VII, 2, p. 1237, a, 26 sqq.; M. M. II, 11, p. 1209, b, 33 sqq.

τοιοῦτοι ἀλλήλοις οἱ ἀγαθοί· tales, quales τὸ χρήσιμον invicem sibi parent. In proximis pro διαμένουσιν codd. K^b O^b μένουσιν ministrant: quod num sit verum, correctumque διαμένουσιν ob extremam §. 1 et §. 2, an factum errore scribentium, diiudicare equidem non audeo.

ὅταν τὸ αὐτὸ γίγνηται παρ' ἀλλήλων· ὅταν τὸ αὐτὸ ἀλλήλοις παρέχωσιν, οἷον εἰ χρήσιμός ἐστιν ἑκάτερος ἑκατέρῳ ἢ ἡδύς. Paraphr.

μὴ μόνον οὕτως· manent hae amicitiae, quum par pari inter se referunt, ac non solum ita, scil. ut diximus, hoc est: quum non in universum res generis eiusdem ultro citroque praestant (e. gr. voluptates), sed quum ex eodem fonte eiusdem speciei voluptas rependitur, id quod significant proxima ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ· cf. VIII, 6, 4 et de voc. οὕτως Herm. 12, p. 21, b, 5; Met. V, 3, p. 1027, b, 3, al.

ἐραστῇ καὶ ἐρωμένῳ· cf. VIII, 8, 6 et Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, b, 17; M. M. II, 11, p. 1210, a, 36. — *ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς·* cf. IX, 9, 6. IX, 11, 3. 4. 5; Top. II, 2, p. 109, b, 36; Eth. N. III, 1, 13; Matth. gr. gr. §. 586, ζ; Kuehner. §. 612, 3, e; Krueger. I, II, p. 304, n. 6. Sententiam hoc pacto Paraphr. explicat: οὗτοι γὰρ ἡδονὴν μὲν παρέχουσιν ἀλλήλοις, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ κτλ. — Corn. Nep. praef.: laud. in Graeciâ ducitur adolescentibus quam plurimos habere amatores. Becker. in l. Charikles, I, p. 346 sqq.; Fr. Jacobs. in l. vermischte Schriften, III, p. 212 sqq.

θεραπευόμενος. Verba θεραπεύειν et θεραπεία de cultu et observantiâ eorum, qui favorem alicuius captant, haud raro sumuntur: cf. infra IX, 5, 3. Lucian. D. Mort. VIII: Ἑρμόλαον τὸν πάνυ πλούσιον, ἄτεκνον ὄντα, ἐθεράπευον ἐπὶ θανάτῳ, κἀκεῖνος οὐκ ἀηδῶς τὴν θεραπείαν προσίετο, et homines doctos testes a Winckelmanno ad Plutarchi Erot. p. 12, 6 citatos.

πολλοὶ δ' αὖ διαμένουσιν, ἐὰν ἐκ τῆς συνηθείας τὰ ἤθη στέρξωσιν, ὁμοήθεις ὄντες. **2.** *οἱ δὲ μὴ τὸ ἡδὺ ἀντικαταλλαττόμενοι, ἀλλὰ τὸ χρήσιμον ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς, καὶ εἰσὶν ἧττον φίλοι καὶ διαμένουσιν. οἱ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ὄντες φίλοι ἅμα τῷ συμφέροντι διαλύονται· οὐ γὰρ ἀλλήλων ἦσαν φίλοι, ἀλλὰ τοῦ λυσιτελοῦς. δι' ἡδονὴν μὲν οὖν καὶ διὰ τὸ χρήσιμον καὶ φαύλους ἐνδέχεται φίλους ἀλλήλοις εἶναι καὶ ἐπιεικεῖς φαύλοις καὶ μηδέτερον ὁποιῳοῦν· δι' αὑτοὺς δὲ*

πολλοὶ δ' αὖ· de particulis δὲ αὖ expende Eth. N. IX, 2, 9. IX, 4, 8. III, 4, 3. IV, 1, 39—40; Krueger. gr. gr. I, II, p. 312; Kuehner. §. 739; Rost. §. 134, B, 6, b; Klotz. ad Devar. II, p. 208. 210; Hartung. in l. Lehre von den Part. der gr. Spr. I, p. 155. De re cf. Plat. symp. p. 183, e ab Zellio allatum.

τὰ ἤθη. Plat. Alc. I, p. 131 (ibique Buttmann.) ὁ δὲ τῆς ψυχῆς ἐρῶν οὐκ ἄπεισιν, ἕως ἂν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἴῃ.

ὁμοήθεις ὄντες. Vide Matth. gr. gr. §. 566, 4; Kuehner. §. 667, b; Rost. §. 130, 1; infra IX, 9, 5.

§. 2. εἰσὶν ἧττον φίλοι καὶ διαμένουσιν. Adverbium ἧττον et ad εἰσὶν et ad διαμένουσιν, haud secus atque VIII, 6, 7 refertur. Simili ratione voc. εὖ verbo enunciati posteriori cogitando adiicitur in his: IX, 7, 1. 2. IX, 9, 2. VIII, 13, 4. VIII, 14 extr. — Ceterum Paraphr. hunc locum enarrans silentio verba ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς premit, pro voc. τὸ ἡδὺ legit τὸ αὐτό: quo iure, diiudicandum aliis relinquo.

ἦσαν· quum coibant societatem. Cf. IX, 3, 1. 3. IX, 1. 3.

καὶ φαύλους. In eandem sententiam loquuntur Eud. Eth. VII, 2, p. 1236, b, 10. p. 1238, a, 35; auctor M. M. II, 11, p. 1209, b, 35. Verba ita collocata ἀλλήλοις εἶναι, non εἶναι ἀλλήλοις, defendunt codd. K[b] M[b] maximeque Interpretis vet. (fol. 27, b) auctoritas.

ἐπιεικεῖς φαύλοις. ἔστι γὰρ καὶ τῷ ἐπιεικεῖ τοῦ φαύλου χρεία πολλάκις. δυνατὸν γὰρ ναύαρχόν τινα ἀγαθὸν ἢ στρατηγὸν ἄριστον μὴ πάνυ τοὺς τρόπους ἀγαθὸν εἶναι, ὧν χρείαν ἔχειν τὸν σπουδαῖον οὐδὲν κωλύει. καὶ ἥδεσθαι δὲ σπουδαῖον φαύλοις οὐκ ἔστιν ἀδύνατον. εἰσὶ γὰρ οἱ τοὺς μὲν τρόπους ἀπᾴδουσι, διαλεγόμενοι δὲ καὶ φιλοσοφοῦντες καὶ τῷ δεινοί τινες εἶναι τῆς ἀληθείας καταστοχαζόμενοι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῖς σπουδαίοις ἡδεῖς γίγνονται. Paraphr. De voce ἐπιεικής VIII, 11, 5 dicemus.

μηδέτερον ὁποιῳοῦν· τὸν μήτ' ἐπιεικῆ μήτε φαῦλον φίλον εἶναι ἐνδέχεται καὶ τῷ ἐπιεικεῖ καὶ τῷ φαύλῳ καὶ τῷ μήτ' ἐπιεικεῖ μήτε φαύλῳ. De voc. μηδέτερος vide Poet. XIV, p. 1453, b, 16; XXV, p. 1460, b, 35: de voc. ὁποιοσοῦν Eth. N. VII, 9, 1; Met. XII, 6, p. 1080, a, 20 coll. An. pr. II, 3. p. 55, b, 23; de Gen. An. II, 8, p. 747, b, 12.

δῆλον ὅτι μόνους τοὺς ἀγαθούς· οἱ γὰρ κακοὶ οὐ χαίρουσιν ἑαυτοῖς, εἰ μή τις ὠφέλεια γίγνοιτο. 3. καὶ μόνη δὲ ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία ἀδιάβλητός ἐστιν· οὐ γὰρ ῥᾴδιον οὐδενὶ πιστεῦσαι περὶ τοῦ ἐν πολλῷ χρόνῳ ὑπ' αὐτοῦ δεδοκιμασμένου. καὶ τὸ πιστεύειν ἐν τούτοις, καὶ τὸ μηδέποτ' ἂν

δι' αὐτούς. Pronomen αὑτοὺς Bekkerus codd. conspirantibus suis pro αὐτούς, Krischio, l. p. 3 nominato, qui §. 6 conferri iubet et idem αὑτοὺς servasse Paraphrastam vere monet, huic consilio subscribente, edidit. De verbis δῆλον ὅτι infra IX, 11, 4 grammaticos nominabo.

οὐ χαίρουσιν ἑαυτοῖς· ἀλλήλοις recte Coraes explanat : neque enim quae infra IX, 4, 9 exiguntur, ea huc pertinent.

§. 3. καὶ μόνη δέ. καὶ — δὲ particulae ita superioribus adnectunt res, ut vocabulo inter eas interposito, graviter acuto elatoque, res nova prioribus opponatur : ut h. l. et *sola* vero bonorum amicitia virorum criminationibus et calumniis vacat : cf. superiora VIII, 1, 2. VIII, 3, 5 et sexcenta id genus alia, de quibus vide Rost. gr. gr. §. 134, B, n. 4; Kuehner. §. 737, 2; Krueger. I, II, p. 319, n. 10; Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der gr. Spr. I, p. 182; Winer. gr. N. T. p. 522; Mullach. ad Ocell. Luc. in append. ad Ar. de Xen. Zen. p. 204; Waitz. ad Cat. p. 1, a, 9 (p. 272).

ἀδιάβλητος· τοιαύτη, ἐν ᾗ οὐκ ἀποδέχεται ὁ φιλῶν τὰς κατὰ τοῦ φιλουμένου διαβολάς. Coraes.

ὑπ' αὐτοῦ. Voc. αὐτοῦ e codd. Lb Kb (in quo quidem ὑφ' αὐτοῦ legitur), El. et Interprete vetere fol. 27, b pro ὑπ' αὐτῶν adscivi : quo quidem voc. ὁ φίλος, ἀγαθὸς ὤν, intelligitur : cf. infra VIII, 12, 2 τὸ ἐξ αὐτοῦ et Plat. Gorg. p. 520, e ibique Stallbaum. Ar. Pol. I, 2, p. 1252, a, 30 quem locum infra VIII, 12, 7 (συνδυαστικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικόν) dabimus.

τὸ πιστεύειν ἐν τούτοις. Sap. Sirac. VI, 14—17 φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς, καὶ οἱ φοβούμενοι Κύριον εὑρήσουσιν αὐτόν· ὁ φοβούμενος Κύριον εὐθύνει φιλίαν αὐτοῦ, ὅτι κατ' αὐτὸν οὕτως καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ. Cic. Lael. XVIII, 65. XXII, 35.

ἂν ἀδικῆσαι. Matth. gr. gr. §. 598, a; Kuehner. §. 455, 2; Rost. §. 120, 6, e, aa, β; Hermann. de p. ἄν p. 179; Baeumlein. in l. Untersuchungen über die gr. Modi p. 351; Jacobs. ad Aeliani H. A. II, p. 428. Cf. Eth. N. IX, 1, 7. III, 2, 8. IV, 1, 39, p. 1121, b, 28, ubi non recte in Lb Mb ἂν omissum : Rhet. I, 12, p. 1372, a, 7; ibid. a, 24; ibid. a, 30; Pol. V, 10, p. 1311, b, 14; de Xen. p. 976, b, 12 et ad hunc locum Mullach. p. 34. Laelius Ciceronis XXVII, 103 : nunquam Scipionem, inquit, ne minimâ quidem re offendi, *quod quidem senserim* : nihil audivi ex eo ipse, quod nollem.

ἀδικῆσαι καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῇ ὡς ἀληθῶς φιλίᾳ ἀξιοῦται. ἐν δὲ ταῖς ἑτέραις οὐδὲν κωλύει τὰ τοιαῦτα γίγνεσθαι.

4. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι λέγουσι φίλους καὶ τοὺς διὰ τὸ χρήσιμον, ὥσπερ αἱ πόλεις (δοκοῦσι γὰρ αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γίγνεσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος), καὶ τοὺς δι' ἡδονὴν ἀλλήλους στέργοντας, ὥσπερ οἱ παῖδες, ἴσως λέγειν μὲν δεῖ καὶ ἡμᾶς φίλους τοὺς τοιούτους, εἴδη δὲ τῆς φιλίας

ἐν δὲ ταῖς ἑτέραις. Eth. Eud. VII, 2, p. 1237, b, 23.

οὐδὲν κωλύει· dictio Aristoteli frequentissima (cf. Anal. pr. 14, p. 33, a, 38; Phys. I, 3, p. 187, a, 5; a, 9; Eth. N. IV, 1, 19; VII, 13, 2) quâ „*quod fieri potest*" (ut ait Bonitz. obss. cr. in M. M. et Eth. Eud. p. 59) indicatur.

Cap. IV, 4—5. ARGUMENTUM. *Vera ac propria amicitia quamquam illa sit, quae in virtute collocetur, cur tamen plures amicitiae species distinguere malit, auctor edocet.*

ἐπεὶ γὰρ κτλ. Sententiam, quâ se societates voluptatis et utilitatis studio excitas suo quodam iure in amicitiarum numero habere docet philosophus, causali particulâ adiunctam superioribus, ita enarra : iurgia possunt et suspiciones si non in bonorum amicitiâ, at in amicitiis nasci reliquis (ἐν ταῖς ἑτέραις) : in reliquis inquam : namque . . . . nosti cetera. Cf. Kuehner. gr. gr. §. 754, a; Rost. §. 134, 7; Matth. §. 615. Similiter Latinorum *nam* usurpatur, ut in hoc Ciceronis Cat. I, 1, 3 : an vero P. Scipio Ti. Gracchum mediocriter labefactantem statum rei publicae privatus interfecit : Catilinam orbem terrae caede atque incendiis vastare cupientem nos consules perferamus? *Nam* illa nimis antiqua praetereo, quod C. Servilius Ahala Sp. Maelium, novis rebus studentem, manu suâ occidit. Cfr. Weissenborn. gr. lat. §. 361, n. 1; Frotscherus, quem praeceptorem optimum honoris causâ nomino, ad Quintil. X, 3, 10; Haasius in l. Reisig's Vorlesungen über lat. Sprachw. p. 461.

ὥσπερ αἱ πόλεις — ὥσπερ οἱ παῖδες· explanat Paraphr. ὥσπερ αἱ πόλεις τοὺς συμμάχους ὀνομάζουσι φίλους — ὥσπερ οἱ ἐν συνηθείᾳ παῖδες ἀλλήλους ὀνομάζουσι φίλους. Ceterum attende membrorum orationis concinnitatem, his verbis conspicuam :

τοὺς διὰ τὸ χρήσιμον, ὥσπερ αἱ πόλεις
τοὺς δι' ἡδονήν, ὥσπερ οἱ παῖδες.

Cfr. liber aureus hominibus antiquitatis amantibus nunquam satis commendandus C. O. Muelleri, viri immortalis, Geschichte der gr. Litteratur cap. 32 seqq.; Gevers. de Lys. Epitaph. auct. cap. alt. p. 20.

εἴδη δὲ τῆς φιλίας πλείω. Eth. Eud. VII, II, p. 1236, a, 15 ἀνάγκη ἄρα τρία φιλίας εἴδη εἶναι, καὶ μήτε καθ' ἓν ἁπάσας, μήθ' ὡς εἴδη ἑνὸς γένους, μήτε πάμπαν λέγεσθαι ὁμωνύμως κτλ. ibid. b, 21 τὸ μὲν οὖν ἐκείνως μόνον λέγειν τὸν φίλον, βιάζεσθαι τὰ φαινόμενά ἐστι,

πλείω, καὶ πρώτως μὲν καὶ κυρίως τὴν τῶν ἀγαθῶν ᾗ ἀγαθοί, τὰς δὲ λοιπὰς καθ' ὁμοιότητα· ᾗ γὰρ ἀγαθόν τι καὶ ὅμοιόν [τι], ταύτῃ φίλοι· καὶ γὰρ τὸ ἡδὺ ἀγαθὸν τοῖς φιληδέσιν. 5. οὐ πάνυ δ' αὗται συνάπτουσιν, οὐδὲ γίγνονται οἱ αὐτοὶ φίλοι διὰ τὸ χρήσιμον καὶ διὰ τὸ ἡδύ· οὐ γὰρ πάνυ συνδυάζεται τὰ κατὰ συμβεβηκός.

καὶ παράδοξα λέγειν ἀναγκαῖον· καθ' ἕνα δὲ λόγον πάσας ἀδύνατον (emendante Bonitzio). M. M. II, 11, p. 1209, a, 16 *εἰσὶ γὰρ ἀπὸ τῆς παντελοῦς φιλίας, τῆς ἐν τοῖς σπουδαίοις, καὶ αὗται αἱ φιλίαι, ἥ τε κατὰ τὸ ἡδὺ καὶ ἡ κατὰ τὸ συμφέρον. εἰσὶ δὲ καὶ αἱ φιλίαι αὗται, ἥ τε κατὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ κατὰ τὸ ἡδὺ καὶ ἡ κατὰ τὸ συμφέρον, οὐχ αἱ αὐταὶ μέν, οὐ παντελῶς δὲ οὐδὲ ἀλλότριαι ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπὸ ταὐτοῦ πως ἠρτημέναι εἰσίν. — οὔτε δὴ ὁμωνύμως λέγονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ μὲν αἱ αὐταί, περὶ ταὐτὰ δέ πως καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν εἰσιν.*

πρώτως καὶ κυρίως· primo ac proprie : cf. VIII, 7, 3; IX, 9, 7; Waitz. ad Herm. p. 16, a, 6 (p. 325). Quam sit solemne Aristoteli *λέγειν* verbum cum adverbiis *πρώτως* — *δευτέρως* coniungere Bonitzius obss. cr. in Metaph. p. 62 docet. Cic. Lael. XXIII, 86 una est enim amicitia in rebus humanis.

ᾗ γὰρ ἀγαθόν τι κτλ. nam quâtenus bonum quoddam vel similitudo quaedam in voluptatis utilitatisque cupidis inest, eâtenus sunt amici. Haec unice est verborum sententia, iam Argyropulo perspecta. Voci *τὶ* post *ὅμοιον* a me adiunctae in codd. K^b M^b et accuratâ oratione Interpretis vet. (fol. 27, b bonum aliquid et simile aliquid) satis praesidii est.

§. 5. *οὐ πάνυ δ' αὗται συνάπτουσιν· μικτὴ φιλία ἀπὸ χρησίμου καὶ ἡδέος οὐ πάνυ γίγνεται.* Paraphr. In veram amicitiam dum concurrunt omnia, bonum, utile, iucundum, hae reliquae eo quoque sunt inferiores, quod qui utile simul et dulce, remoti a virtute, afferant, haud facile reperiuntur.

οὐ γὰρ πάνυ συνδυάζεται τὸ κατὰ συμβεβηκός· neque enim facile res quae sunt per accidens et fortuitae coniunctae reperiuntur. Nimirum *τὸ συμβεβηκός*, quod *accidens* significare VIII, 3, 2 vidimus, ita quoque ab Aristotele dicitur, ut *fortuiti* notionem teneat. Cf. Met. IV, 30, p. 1025, a, 15 *συμβεβηκὸς λέγεται ὃ ὑπάρχει μέν τινι καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ μέντοι οὔτ' ἐξ ἀνάγκης οὔτ' ἐπὶ τὸ πολύ, οἷον εἴ τις ὀρύττων φυτῷ βόθρον εὗρε θησαυρόν. τοῦτο τοίνυν συμβεβηκὸς τῷ ὀρύττοντι τὸν βόθρον τὸ εὑρεῖν θησαυρόν· οὔτε γὰρ ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἐκ τούτου ἢ μετὰ τοῦτο, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἄν τις φυτεύῃ, θησαυρὸν εὑρίσκει.* De verbo *συνδυάζεται* vide Zell. ad Eth. N. IV, 1, 30 *τὰ μὲν οὖν τῆς ἀσωτίας οὐ πάνυ συνδυάζεται* et quae infra VIII, 12, 7 dicentur.

6. *Εἰς ταῦτα δὲ τὰ εἴδη τῆς φιλίας νενεμημένης, οἱ μὲν φαῦλοι ἔσονται φίλοι δι' ἡδονὴν ἢ τὸ χρήσιμον, ταύτῃ ὅμοιοι ὄντες, οἱ δ' ἀγαθοὶ δι' αὑτούς [φίλοι]· ᾗ γὰρ ἀγαθοί. οὗτοι μὲν οὖν ἁπλῶς φίλοι, ἐκεῖνοι δὲ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ τῷ ὡμοιῶσθαι τούτοις.*

Cap. V. *Ὥσπερ δ' ἐπὶ τῶν ἀρετῶν οἱ μὲν καθ' ἕξιν, οἱ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἀγαθοὶ λέγονται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς*

Cap. IV, 6. ARGUMENTUM. *Discrimina trium amicitiarum summatim indicantur.*

ἔσονται φίλοι· de futuro tempore vide VIII, 7, 6. Proxima verba *ταύτῃ ὅμοιοι ὄντες* ita enarrat Schol. : *τουτέστι κατὰ τοῦτο ὅμοιοι ὄντες, καθὸ ἡδεῖς ἢ χρήσιμοι ἀλλήλοις, καὶ ᾗ παρέχουσιν ἀλλήλοις ἡδονὴν ἢ ὠφέλειαν.* — *φίλοι* voc. post *δι' αὑτούς* quum nesciat cod. K[b], si minus in exilium, at in carcerem certe actum volui.

τῷ ὡμοιῶσθαι τούτοις. *Ὁμοιοῦσθαι* praesenti tempore hoc est : adaequari cum aliquo, vel similem alicui existere, vel comparari cum aliquo (vide VIII, 12, 4. IX, 3, 3. IX, 4, 6. IX, 12, 3) : *ὡμοιῶσθαι* perfecto tempore : evasisse, factum esse alicui similem (vide Eth. N. III, 8, 3 *ὡμοίωται αὕτη ἡ ἀνδρεία μάλιστα τῇ πρότερον εἰρημένῃ*). Confer Mullachium ad Ar. de Xen. p. 977, b, 8 (p. 44) etiam Plat. Rep. VI, p. 498, e ad partes vocantem.

Cap. V — VI, 1. ARGUMENTUM. *Subsidia sunt amicitiae convictus* (§. 1 et VI, 1), *morum suavitas* (§. 2—3), *imprimis autem virtus* (§. 4—5).

οἱ μὲν καθ' ἕξιν, οἱ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἀγαθοὶ λέγονται. *ἕξιν* hominis probi appellat Aristoteles *qualitatem* sive *habitum* (proprie das Verhalten, ab *habendi* verbo, ut *ἕξις* a verbo *ἔχω*), *habitum*, inquam, *constantem certumque animi ad virtutem studio ac contentione conversi* et ad hanc quasi praeculti et praeparati rectis studiis et artibus (die erworbene, aber bleibende Fertigkeit der Seele, welche nach Tugend strebt : *ἕξεις λέγω, καθ' ἃς πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν εὖ ἢ κακῶς*, Eth. N. II, 5, 2; Eud. II, 2, p. 1220, b, 7; Met. IV, 20, p. 1022, b, 10; cll. Cic. de inv. I, 25, 36). Qui habitus quum sit laudabilis, tamen ad felicitatem assequendum accedat necesse est *ἐνέργεια*, *actus* seu *operatio* virtutis, ut sit *in opere* animus (Sen. tranq. an. III, 2) : quae dicitur, ut barbare die Verwirklichung, Wirklichkeit, a nomine Werk, ita ab *ἔργον* nomine *ἐνέργεια* : cf. Met. VIII, 8, p. 1050, a, 22 : nam actuosa est virtus, neo *possessio* eius, sed *usus* reddit beatum : ut in ludis Olympieis non valentissimi quique coronâ donantur, sed illi qui certant victores soli : cf. Eth. N. I, 8, locum ad voc. *καθεύδοντες* infra laudandum, M. M. I, 4, p. 1184, b, 31 et IX, 9, 5. Plura qui cognoscere vult, Trendelenburgium adeat ad Ar. de an. p. 311, el. log. Arist. §. 4 et Biesium, die Phil. des Arist. I, p. 74 sqq., p. 485 sq.

φιλίας· οἱ μὲν γὰρ συζῶντες χαίρουσιν ἀλλήλοις καὶ πορίζουσι τἀγαθά, οἱ δὲ καθεύδοντες ἢ κεχωρισμένοι τοῖς τόποις οὐκ ἐνεργοῦσι μέν, οὕτω δ' ἔχουσιν ὥστ' † ἐνεργεῖν φιλικῶς· οἱ γὰρ τόποι οὐ διαλύουσι τὴν φιλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν. ἐὰν δὲ χρόνιος ἡ ἀπουσία γίγνηται, καὶ τῆς φιλίας λήθην δοκεῖ ποιεῖν· ὅθεν εἴρηται·

οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας. Hoc existimari auctor vult : οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας ἔχει, καὶ οἱ μὲν καθ' ἕξιν, οἱ δὲ κατ' ἐνέργειαν φίλοι λέγονται. Amici καθ' ἕξιν, *habitu*, sunt (ut mea faciam verba Giphanii) vel dormientes, vel absentes, vel ad convictum inepti, ut insuaves et acerbae naturae homines, avari, senes, Demeae : amici κατ' ἐνέργειαν sunt, qui non modo bene sibi volunt, verum etiam voluntatis suae ultro citro edunt documenta. Saepissime autem Aristoteles in tali genere οὕτω ita ponit, ut ἔχει verbo oratio sit supplenda : Eth. N. I, 13, 15 καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς οὕτως (ἔχει), quemadmodum plene legitur Eth. N. II, 2, 9 οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν. Eth. N. I, 6, 5 εἰ δ' οὕτως (ἔχει) : cf. Zell. ad Eth. N. I, 2, 3; Heindorf. ad Plat. Soph. p. 434 et quae VIII, 2, 2 de adverbio ὁμοίως monuimus.

οἱ μὲν γὰρ συζῶντες — τἀγαθά· qui sunt κατ' ἐνέργειαν φίλοι, contra οἱ καθεύδοντες κτλ. sunt καθ' ἕξιν φίλοι. Nam καθεύδοντες, dormientes, habitum quidem servant amicorum, sed actu carent et operatione amicitiae. Eth. N. I, 8, 9 διαφέρει δὲ οὐ μικρὸν ἐν κτήσει ἢ χρήσει τὸ ἄριστον ὑπολαμβάνειν, καὶ ἐν ἕξει ἢ ἐνεργείᾳ. τὴν μὲν γὰρ ἕξιν ἐνδέχεται μηδὲν ἀγαθὸν ἀποτελεῖν ὑπάρχουσαν, οἷον τῷ καθεύδοντι . . . τὴν δὲ ἐνέργειαν οὐχ οἷόν τε. Eth. N. I, 13, 13; M. M. I, 4, p. 1185, a, 10 οἷον εἴ τις καθεύδοι διὰ βίου, τὸν τοιοῦτον οὐ πάνυ βουλόμεθα λέγειν εὐδαίμονα εἶναι· τὸ μὲν γὰρ ζῆν αὐτῷ ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ ζῆν αὐτῷ κατὰ τὰς ἀρετὰς οὐχ ὑπάρχει, ὃ ἦν κατὰ τὴν ἐνέργειαν.

ἐνεργεῖν φιλικῶς. Locorum intervalla ἐνέργειαν amicitiae tollere quum insequentibus verbis dicat Aristoteles, manere tamen hanc ἐνέργειαν (ἐνεργεῖν φιλικῶς) contendere nequit : hoc solum dicere potest, quod et in vertendis his verbis Lambinus et Dan. Heins. in oratione Paraphrastae expressit : alii quum mutuâ vitae consuetudine et convictu sese oblectant, tum utilitates alter alteri suppeditant (qui sunt amici κατ' ἐνέργειαν) : alii vero (qui sunt amici καθ' ἕξιν) aut dormientes, aut locorum intervallo disiuncti, amicitiae muneribus non funguntur illi quidem, sed ita tamen, fungi ut *possint*, animati sunt. Quare οὕτω δ' ἔχουσιν ὥστ' ἔχειν φιλικῶς esse corrigendum aio. De verbo ἔχειν vide Categ. XV, p. 15, b, 17 (τὸ δὲ ἔχειν κατὰ πλείονας τρόπους λέγεται. ἢ γὰρ ὡς ἕξιν καὶ διάθεσιν ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα), Waitzium p. 322, imprimis Camerarium ad Eth. N. II, 4. — Paullo infra verborum haec collocatio τῆς φιλίας λήθην δοκεῖ ποιεῖν codicis K[b] est, codice O[b] ex parte (λήθην ποιεῖν δοκεῖ) ferente suppetias.

Πολλὰς δὴ φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν.

2. *Οὐ φαίνονται δ' οὔθ' οἱ πρεσβῦται οὔθ' οἱ στρυφνοὶ φιλικοὶ εἶναι· βραχὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ τῆς ἡδονῆς· οὐδεὶς δὲ δύναται συνημερεύειν τῷ λυπηρῷ οὐδὲ τῷ μὴ ἡδεῖ· μάλιστα γὰρ ἡ φύσις φαίνεται τὸ μὲν λυπηρὸν φεύγειν, ἐφίεσθαι δὲ τοῦ ἡδέος.* 3. *οἱ δ' ἀποδεχόμενοι ἀλλήλους, μὴ συζῶντες δέ, εὔνοις ἐοίκασι μᾶλλον ἢ φίλοις. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐστὶ φίλων ὡς τὸ συζῆν· ὠφελείας μὲν γὰρ οἱ ἐνδεεῖς ὀρέγονται, συνημερεύειν δὲ καὶ οἱ μακάριοι· μονώταις μὲν γὰρ εἶναι τούτοις ἥκιστα προσήκει. συνδιάγειν δὲ μετ' ἀλλήλων οὐκ ἔστι μὴ ἡδεῖς ὄντας μηδὲ χαίροντας τοῖς αὐτοῖς, ὅπερ ἡ ἑταιρικὴ δοκεῖ ἔχειν.*

πολλὰς δὴ κτλ. Incerti versus auctoris est.

§. 2. *οἱ στρυφνοί.* Cic. Lael. XVIII, 66 accedat huc suavitas quaedam oportet sermonum atque morum, haudquaquam mediocre condimentum amicitiae. Tristitia autem et in omni re severitas habet illa quidem gravitatem, sed amicitia remissior esse debet et liberior et dulcior et ad omnem comitatem facilitatemque proclivior.

τὸ τῆς ἡδονῆς· μεθ' ἡδονῆς γὰρ πᾶσα φιλία. Schol. Paullo infra *προσημερεύειν* habet cod. K[b], memoratu certe dignum vocabulum, repertum idem apud Etym. M. s. v. *Δράκαυλος*.

μάλιστα γὰρ κτλ. Eth. N. X, 1, 1 *τὰ μὲν γὰρ ἡδέα προαιροῦνται, τὰ δὲ λυπηρὰ φεύγουσιν.* Cf. VIII, 6, 4. De Chiasmi figurâ vide Kuehner. gr. gr. §. 865, 3; Krueger. gr. lat. §. 698, n. 3; Weissenb. §. 493, n. 1.

§. 3. *ἀποδεχόμενοι.* Hoc quidem loco *ἀποδέχεσθαι* de hominibus probatis ideoque in amicitiam receptis intelligatur necesse est, ut in illo Xen. Mem. IV, 1, 1 *ἀποδέχεσθαι Σωκράτην*, et nostri libelli VIII, 3, 8. IX, 3, 3. Aliis in locis de rebus dictisve cum assensu acceptis consuetudo fert Aristotelis : Eth. N. I, 3, 4. 8. IV, 3, 17.

οἱ μακάριοι· cf. IX, 9, 1.

μονώταις. De casu tertio cf. Matth. gr. gr. §. 536, c; Rost. §. 127; Kuehner. §. 645, 3; libelli nostri VIII, 8, 7. VIII, 6, 2 : de re IX, 9, 3.

μὴ ἡδεῖς ὄντας. M. M. II, 11, p. 1210, a, 2 *εἰς γὰρ τὸ συζῆν οὐδὲν μεῖζόν ἐστι τοῦ ἡδεῖς εἶναι.*

ἡ ἑταιρική· ἡ ἑταιρικὴ φιλία IX, 10, 6 appellatur : *ἑταῖροι* sunt angustiori significatione nominis *sodales*, homines amici inde a pueris (Ter. Heaut. I, 2, 9), quorum intimam fraternitatem (*ἑταιρικὴν φιλίαν*) institutio eadem et consuetudo quotidiana conciliat (VIII, 12, 4 *οἱ συνήθεις ἑταῖροι*, coll. VIII, 12, 8), quales e gr. Achilles et Patroclus informantur (Il. XXIII, 84 sqq.).

4. Μάλιστα μὲν οὖν ἐστι φιλία ἡ τῶν ἀγαθῶν, καθάπερ πολλάκις εἴρηται· δοκεῖ γὰρ φιλητὸν μὲν καὶ αἱρετὸν τὸ ἁπλῶς ἀγαθὸν καὶ ἡδὺ [ἑκάστῳ δὲ τὸ αὐτῷ τοιοῦτον· ὁ δ' ἀγαθός]· τῷ δ' ἀγαθῷ ἄμφω ταῦτα. 5. ἔοικε δ' ἡ μὲν φίλησις πάθει, ἡ δὲ φιλία ἕξει, ἡ γὰρ φίλησις οὐχ ἧττον πρὸς τὰ ἄψυχά ἐστιν, ἀντιφιλοῦσι δὲ μετὰ προαι-

Cap. V, 4—5. ARGUMENTUM. *Virtutis cur sit maximum in amicitiâ adiumentum et viri boni* (§. 4) *et amicitiae* (§. 5) *naturâ demonstratur.*

δοκεῖ γὰρ — ἄμφω ταῦτα. Non dubitavi scripturam sequi codicis vetusti K^b, ut, elisis de eius auctoritate verbis ἑκάστῳ — ἀγαθός, haec nascatur sententia simplicissima : bonorum imprimis amicitia est : nam amatur et expetitur id, quod per se est ac simpliciter bonum et iucundum: bono viro autem horum utrumque (et bonum et iucundum) inest : cf. VIII, 3, 6. Verba in cancellorum custodiam coniecta, ex superioribus VIII, 2 2 et VIII, 3, 6 temere illata (quibus servatis, ὁ δ' ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ δι' ἄμφω ταῦτα tenendum esset), sententiam secundariam fundere buccae garrulae, non oris Aristotelei, non est cur probem multis.

φίλησις. φίλησιν, quam Aristoteles describit, *amorem* latine rectius, quam *amationem* vel *dilectionem* vocabimus, barbare die Liebe aus Zuneigung (Schultz. in l. lat. Synon. p. 103) : est enim cum affectu et desiderio rei amatae coniuncta φίλησις : IX, 5, 1—2 : Cic. Lael. VIII, 26 amor, ex quo amicitia nominatur, princeps est ad benevolentiam iungendam coll. part. or. XXV, 88. Recte igitur ἡ φίλησις comparatur πάθει, *affectui*. Est enim πάθος motus animi externis causis concitati, non integro ac proprio iudicio ad agendum impulsi (Eth. N. II, 5, 2 λέγω δὲ πάθη ἐπιθυμίαν, ὀργήν, φόβον, θράσος, φθόνον, χαρὰν . . . ὅλως οἷς ἕπεται ἡδονὴ ἢ λύπη coll. Rhet. II, 1, p. 1378, a, 20; Metaph. IV, 21, p. 1022, b, 19). Unde τὸ ζῆν κατὰ πάθος contrarium τῷ ζῆν κατὰ λόγον IX, 8, 6 ponitur.

ἡ δὲ φιλία ἕξει. Amicitia quum a certâ mentis deliberatione proficiscatur, si quidem vera est (VIII, 3, 8) *habitus animi stabilis*, ἕξις (vide VIII, 5, 1), vocari recte potest : nam quum *consulto* instituitur (cum προαιρέσει, de quâ notione infra disputabitur, iuncta est), tum *benevolentia* est *ob ipsum amicum* in amicum collata (τἀγαθὰ βούλονται τοῖς φ. ἐκείνων ἕνεκα κτλ.). Sed minus confidenter philosophus loquitur, quum *videri* solum dicat, partim quod antea Eth. N. II, 5, 2. coll. IV, 6, 5. φιλίαν inter πάθη numeraverat, partim quod amicitiae minus probandas species quasdam, maxime hanc quae temere a iuvenibus citoque ineatur (VIII, 3, 5), adversari huic placito videbat, et cum aliquo tamen affectu semper esse φιλίαν coniunctam sentiebat : cf. Rhet. II, 1, p. 1378, a, 19.

οὐχ ἧττον· ἡ πρὸς τὰ ἄψυχα : cf. VIII, 2, 3.

ἀντιφιλοῦσι κτλ. Quum φίλησις, utpote affectus, talia quoque,

ρέσεως, ἡ δὲ προαίρεσις ἀφ' ἕξεως· καὶ τἀγαθὰ βούλονται τοῖς φιλουμένοις ἐκείνων ἕνεκα, οὐ κατὰ πάθος, ἀλλὰ καθ' ἕξιν. καὶ φιλοῦντες τὸν φίλον τὸ αὑτοῖς ἀγαθὸν φιλοῦσιν· ὁ γὰρ ἀγαθός, φίλος γιγνόμενος, ἀγαθὸν γίγνεται ᾧ φίλος. ἑκάτερος οὖν φιλεῖ τε τὸ αὑτῷ ἀγαθόν, καὶ τὸ ἴσον ἀνταποδίδωσι τῇ βουλήσει καὶ τῷ εἴδει· λέγεται γὰρ φιλότης [ἡ] ἰσότης. μάλιστα δὴ τῇ τῶν ἀγαθῶν ταῦθ' ὑπάρχει.

unde redamari non possumus, amplectatur, homines soli, ac probi potissimum, ad redamandum, hoc est ad amicitiam, sunt apti, quippe qui *consilio et ratione* ducantur. Nam προαίρεσις ut in superioribus (Eth. N. III, 2—3) ita et hoc loco et VIII, 13, 11 et IX, 1, 7 *praeelectio* est (ut prisci vocant interpretes) *propositum* vel *consilium*, ex quo agendi principium ducitur. Eth. Eud. II, 10, p. 1226, b, 17 προαίρεσίς ἐστιν ὄρεξις τῶν ἐφ' αὑτῷ βουλευτική. M. M. I, 17, p. 1189, b, 6 ἐστιν ἡ προαίρεσις ἐν τοῖς πρακτοῖς, καὶ τούτοις, ἐν οἷς ἐφ' ἡμῖν ἐστι καὶ πρᾶξαι καὶ μὴ πρᾶξαι, καὶ οὕτως ἢ μὴ οὕτως, καὶ ἐν οἷς ἐστι λαβεῖν τὸ διὰ τί. Rhet. I, 13, p. 1374, a, 11 ἐν προαιρέσει ἐστὶν ἡ μοχθηρία καὶ τὸ ἀδικεῖν. De sententiâ cf. Eud. VII, 2, p. 1236, b, 2.

ἡ δὲ πρ. ἀφ' ἕξεως· cum Paraphr. ita explico : bonae frugi homines ante quam diligant, num sit et cur sit amicus diligendus iudicant, neque extrinsecus ad amandum et fortuitis causis moventur : qui autem cum ratione et consilio animi motus est, is ab habitu proficiscitur. De praeverbio ἀπό cf. IX, 9, 6.

οὐ κατὰ πάθος κτλ. οὐκ ἀλόγως, ἀλλὰ λογιζόμενοι τὴν αἰτίαν. Paraphr.

φιλεῖ τε· unâ ex parte quod ipsi bonum est amat, ex parte alterâ τὸ ἴσον ἀνταποδίδωσι τῇ β. καὶ τ. εἴδει, hoc est : ex parte alterâ par refert et propenso alterius amici animo (nam articulus τῇ βουλήσει de alterius voluntate amici agi declarat) et vero generi meritorum ab altero collocatorum, ut (quemadmodum bene explicat Zellius) »bona reddat pro bonis, suavia pro suavibus, pro utilibus utilia.« Nam εἴδει cum Zellio tenui ut a sententiâ, ita a codicibus L[b] (in quo primâ manu exaratum Hasius testatur) et K[b] (quantum quidem ex Cardwello coniicias) commendatum. Ἡδεῖ, quod Bekkerus pro εἴδει exhibuit, cur legi nequeat praeclare Lambinus olim, Zellius nuper evicit.

φιλότης ἰσότης· *amicitia vocatur aequalitas*. Garvius : die Freundschaft wird als eine vollkommene Gleichheit zweier Personen angesehen. Subiectum sententiae quoniam φιλότης est, praedicatum ἰσότης, articulus ante ἰσότης vocabulum, nudus ille praesidio codicis K[b], non edendus fuit, sed exedendus. Ita enim, φιλότης ἰσότης, hoc dictum Pythagorae (nam ad

Cap. VI. [Ἐν δὲ τοῖς στρυφνοῖς καὶ πρεσβυτικοῖς ἧττον γίγνεται ἡ φιλία, ὅσῳ δυσκολώτεροί εἰσι καὶ ἧττον ταῖς ὁμιλίαις χαίρουσιν· ταῦτα γὰρ δοκεῖ μάλιστ' εἶναι φιλικὰ

Pythagoram delegatur] commemoratur : infra IX, 8, 2 coll. VIII, 7, 2; Eth. Eud. VII, 2, p. 1240, b, 2; Diog. L. VIII, 1, 8, 10 (πρῶτος εἶπε Πυθαγόρας κοινὰ τὰ φίλων καὶ φιλίαν ἰσότητα). Quocum compara Metaph. IX, 3, p. 1054, b, 3; Polit. III, 16, p. 1287, b, 33 ὁ φίλος ἴσος καὶ ὅμοιος. Insuper, si commodum est, vide Plat. legg. VI, p. 757, a—b; Eur. Phoen. 538 (Cic. legg. I, 12, 34?).

Cap. VI, 1. ἐν δὲ τοῖς στρυφνοῖς κτλ. Locus repetitur de senibus et hominibus austeris ad amicitiam ineptis supra VIII, 5, 2 perstrictus: pressiora loci superioris dilatat verbosius : novi addit nihil : cursum disputationis impedit : has ob causas alienum eum a principe manu philosophi existimo : sed, lectus ille iam aetate Paraphrastae, unde venerit, alias, uberiore quaestione de fatis Ethicorum publici iuris faciendâ, exponam.

ἧττον — ὅσῳ. De adverbio ἧττον cum verbo γίγνεσθαι copulato (ut sit quod barbare dicimus in geringerem Grade) cf. Matth. gr. gr. §. 309, c; Kuehner. §. 416, 3; Rost. §. 100, 2 not.; Stallbaum. ad Plat. Phil. p. 41, d—e; infra VIII, 6, 7; et contrarium μᾶλλον VIII, 9, 2; VIII, 6, 4; μάλιστα VIII, 1, 1. Dicendi brevitatem ἧττον γίγνεται ὅσῳ —, quum plene esset dicendum τοσούτῳ ἧττον — ὅσῳ explicat Matth. §. 462; Kuehner. §. 831, n. 1. Sed memorabile certe (num rectius, non contendam) est quod praefert cod. K[b] ἧττον γίγνεται — ὅσῳ δύσκολοί εἰσι, nescio an favente Interprete vet. (fol. 28, a) vertente ita : minus fit amicitia, quanto magis *discholi* sunt. Nam ὅσῳ per se nec addito comparativo significat hoc : *je mehr, um wie viel mehr :* expende Eth. N. X, 7, 4 ὁ σοφὸς καὶ καθ' αὑτὸν ὢν δύναται θεωρεῖν, καὶ ὅσῳ ἂν σοφὸς ᾖ, μᾶλλον. Poet. IX, p. 1451, b, 27 δῆλον ἐκ τούτων ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητὴν ἢ τῶν μέτρων, ὅσῳ ποιητὴς κατὰ τὴν μίμησίν ἐστι, μιμεῖται δὲ τὰς πράξεις, et praeterea Eth. N. III, 8, 4. III, 8, 16. VIII, 12, 6; Polyb. I, 45, 9; Plut. fragm. XVIII, 12; Xen. Mem. I, 3, 13 ibique interpp. Neque aliter Latinorum *quanto* adverbium usurpari, docent Weissenborn. gr. lat. §. 440; Krueger. §. 592, n. 1. Tac. Ann. IV, 67 Tiberius duodecim villarum nominibus et molibus insederat, *quanto* intentus olim publicas ad curas, *tanto* occultos in luxus et malum otium resolutus.

ταῦτα· neutrum genus post ὁμιλίαι femininum liberiori constructione positum *convictus* indicat *et quaecunque cum iis coniuncta sunt.* Hoc pacto neutrum genus pronominum (singularis iuxta ac multitudinis numeri) post substantiva masculini vel feminini generis persaepe ab Aristotele laxiore orationis filo infertur. Cuius usus exempla multa collegerunt Zell. ad Eth. N. I, 10, 10; Waitz. ad Ar. Categ. p. 4, b, 4 (p. 291) coll. p. 48, b, 34 (p. 466). Ex nostro libello compara infra §. 2 ὑπερβολῇ — τὸ τοιοῦτο. IX, 11, 6. IX, 2, 8. IX, 6, 1. IX, 9, 2. 6 (IX, 1, 4).

καὶ ποιητικὰ φιλίας. διὸ νέοι μὲν γίγνονται φίλοι ταχύ, πρεσβῦται δ' οὔ (οὐ γὰρ γίγνονται φίλοι οἷς ἂν μὴ χαίρωσιν)· ὁμοίως δ' οὐδ' οἱ στρυφνοί· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι εὖνοι μέν εἰσιν ἀλλήλοις (βούλονται γὰρ τἀγαθὰ καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς χρείας)· φίλοι δ' οὐ πάνυ εἰσὶ διὰ τὸ μὴ συνημερεύειν μηδὲ χαίρειν ἀλλήλοις, ἃ δὴ μάλιστ' εἶναι δοκεῖ φιλικά.]

2. Πολλοῖς δ' εἶναι φίλον κατὰ τὴν τελείαν φιλίαν οὐκ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδ' ἐρᾶν πολλῶν ἅμα· ἔοικε γὰρ ὑπερβολῇ, τὸ τοιοῦτο δὲ πρὸς ἕνα πέφυκε γίγνεσθαι· πολλοὺς δ' ἅμα τῷ αὐτῷ σφόδρα ἀρέσκειν οὐ ῥᾴδιον, ἴσως δ' οὐδ'

ἀπαντῶσιν· *occurrunt, conveniunt* (cf. IX, 2, 7) εἰς τὰς χρείας, *ad necessitates et discrimina sublevanda.* Epist. ad Titum III, 14 προΐστασθαι καλῶν ἔργων εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας. Philipp. IV, 16 εἰς τὴν χρείαν μου ἐπέμψατε. Eth. N. IX, 11, 6 οἱ ἐν χρείᾳ, offensi fortunâ, afflicti; VIII, 13, 10; X, 8, 1.

Cap. VI, 2—6. ARGUMENTUM. *Num in multorum amicitiâ elaborare unus possit, quaeritur (cf. IX, 10) : ac sincerae quidem fidei amicitiam cum multis unâ coli posse negatur, utilem et iucundam posse conceditur.*

ὥσπερ οὐδ' ἐρᾶν πολλῶν ἅμα. De venereo potissimum amore ἐρᾶν verbum usurpatur : vide IX, 1, 2—3. IX, 5, 3. IX, 12, 1 et eâdem atque hoc loco sententiâ IX, 10, 5.

ἔοικε γὰρ ὑπερβολῇ. ὑπερβολή quum alias in Ethicis (II, 6 sqq. ubi μέσον, ὑπερβολή, ἔλλειψις discernuntur, IX, 1, 6) rei nimiae et immoderatae ideoque vituperandae gerat notam, hoc quidem loco id, quod sit in suo genere supremum et eximium, significat : cf. Eth. N. VII, 1, 2 ἐξ ἀνθρώπων γίγνονται θεοὶ δι' ἀρετῆς ὑπερβολήν, propter excellentiam praestantiamque virtutis : IX, 4, 6 ἡ ὑπερβολὴ τῆς φιλίας, gradus extremus amicitiae : IX, 3, 5 ὑπερβολὴ μοχθηρίας, insignis et extrema improbitas (ubi vituperatio in μοχθηρίας, non in ὑπερβολῆς nomine est). Subiectum autem verbi ἔοικε, τὸ ἐρᾶν esse iudico, haec ut sit sententia : nam deperire mulierem gradus et amoris et amicitiae videtur esse summus : Cic. Tusc. III, 29, 72 in amatorio sermone dici solet, aliquem plus alterum diligere, quam se : cf. IX, 10, 5 qui locus commentarii instar est. Neutrum genus τὸ τοιοῦτο ad ὑπερβολή nomen spectans in hunc modum enoda : quodcunque est amoris nimii, extremum quod gradum sapit amoris, hoc naturâ suâ nisi ad unum pertinere non potest. De infinitivo modo a verbo πέφυκε suspenso cf. Matth. gr. gr. §. 531 ; Kuehner. §. 641, b ; Eth. N. IX, 9, 3 ; VIII, 9, 3 ; II, 1, 3 ; Met. X, 12, p. 1068, b, 22. 28 ; Pol. III, 17, p. 1288, a, 8. 10. 13. — σφόδρα ἀρέσκειν, non contra, verba ponit Kb.

ἴσως δ' οὐδ' ἀγαθοῖς εἶναι· revocandis superioribus orationem

ἀγαθοῖς εἶναι. 3. δεῖ δὲ καὶ ἐμπειρίαν λαβεῖν καὶ ἐν συνηθείᾳ γενέσθαι, ὃ παγχάλεπον. διὰ τὸ χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἡδὺ πολλοῖς ἀρέσκειν ἐνδέχεται· πολλοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ αἱ ὑπηρεσίαι. 4. τούτων δὲ μᾶλλον ἔοικε φιλία ἡ διὰ τὸ ἡδύ, ὅταν ταὐτὰ ἀπ' ἀμφοῖν γίγνηται καὶ χαίρωσιν ἀλλήλοις ἢ τοῖς αὐτοῖς, οἷαι τῶν νέων εἰσὶν αἱ φιλίαι· μᾶλλον γὰρ ἐν ταύταις τὸ ἐλευθέριον· ἡ δὲ διὰ τὸ

hoc pacto suppleto : ἴσως δὲ οὐδὲ ῥᾴδιόν ἐστι πολλοῖς εἶναι ἀγαθοῖς : cf. VIII, 5, 3 et Trendelenburgium in l. Rhein. Museum für Philologie, Geschichte und griech. Philosophie, 2. Jahrg. 1828, p. 463 quâ parte laudat Eth. N. III, 5, 3 ἐφ' ἡμῖν ἔσται τὸ ἐπιεικέσι καὶ φαύλοις εἶναι. De sententiâ contende VIII, 3, 8 ὀλίγοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι. Ἀγαθοῖς casum tertium pro quarto ἀγαθούς ex cod. L[b] recepi. Ἀγαθόν legit Interpres vetus fol. 28, a.

§. 3. πολλοῖς ἀρέσκειν ἐνδέχεται. Caveat lector, ne verba in hunc modum πολλοῖς ἐνδέχεται ἀρέσκειν (ἡμῖν), Garvio praeeunte, coniungat, id quod insequentia (πολλοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι) suadere videantur. At vero §. 2 sententia (πολλοῖς δ' εἶναι φίλον) hanc esse cohaerentiam declarat : *propter utile et iucundum multis ut placeat unus, fieri utique potest.* Cf. IX, 10, 6. Optime autem proxima πολλοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι (nempe, qui utilia et iucunda captent, multi sunt) coeunt : nam esse amicus, nisi placeat, non possit.

§. 4. ἔοικε φιλία. Non est, quod εἶναι quis vel οὖσα ad haec verba mente adiiciat, quum in ipso ἔοικα verbo hoc significetur : *speciem gero alicuius rei*, ich erscheine als etwas : cf. VIII, 8, 4; Eth. N. X, 8, 13, p. 1179, a, 24 θεοφιλέστατος ἔοικε, ubi εἶναι omittunt K[b] M[b] O[b] codd. : Eth. N. I, 9, 3, p. 1099, b, 17 τὸ τῆς ἀρετῆς τέλος ἄριστον (εἶναι ignorant L[b] O[b] codd.) φαίνεται. Eth. N. VI, 9, 4, p. 1142, b, 21 δοκεῖ ἀγαθόν τι (εἶναι omittunt praeter L[b] O[b] omnes Bekk. codd.) τὸ εὖ βεβουλεῦσθαι. Infra VIII, 8, 6 φαίνονται γελοῖοι coll. IX, 11, 6; IX, 6, 1; Bernhard. synt. l. gr. p. 332. Itaque horum verborum barbare dicetur sententia haec: die des Vergnügens wegen geschlossene Freundschaft scheint noch eher (wirkliche) Freundschaft, denn die auf Nutzen gegründete : cf. VIII, 9, 2 φίλους.

ταὐτά· ὅταν ἑκατέρῳ παρ' ἑκατέρου γένηται τὸ ἡδύ. Schol. — ἀπ' ἀμφοῖν, id quocum §. 7 concinit, scriptum pro ὑπ' ἀμφοῖν, propugnaculo codd. K[b] M[b] defenditur : cf. VIII, 4, 1 (παρ' ἀλλήλων γίγνεται); Matth. gr. gr. §. 573; Krueger. I, II, p. 288, n. 7; Kuehner. §. 598, 3. Cic. pr. Mil. XXXV, 96 : beati, quibus ea res (quod periculis patriam liberarunt) honori fuit *a* suis civibus. Ibid. XXXVI, 100 nullum tibi *a* me amoris — officium defuit.

τὸ ἐλευθέριον. Atqui virtus moralis est Aristoteli ἡ ἐλευθεριότης'

χρήσιμον ἀγοραίων. καὶ οἱ μακάριοι δὲ χρησίμων μὲν οὐδὲν δέονται, ἡδέων δέ· συζῆν μὲν γὰρ βούλονταί τισι, τὸ δὲ λυπηρὸν ὀλίγον μὲν χρόνον φέρουσιν, συνεχῶς δ' οὐθεὶς ἂν ὑπομεῖναι, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, εἰ λυπηρὸν αὐτῷ εἴη. διὸ τοὺς φίλους ἡδεῖς ζητοῦσιν. δεῖ δ' ἴσως καὶ ἀγαθοὺς τοιούτους ὄντας, καὶ ἔτι αὐτοῖς· οὕτω γὰρ ὑπάρξει αὐτοῖς ὅσα δεῖ τοῖς φίλοις.

liberalitas, mediocritas in dandis accipiendisque pecuniis conspicua, quâ nec prodige pecuniam profundas, nec parcius restrictiusve corradas : Eth. N. II, 7, 4 seqq. Quum igitur iuvenum amicitia non lucri aut quaestus spe concilietur, sed voluptatis cupiditas animi inclinationem pariat, comprobat horum liberalitas, iucundi amicitiam similiorem verae esse amicitiae, quam alteram, utilitate conflatam. Nam, ut recte Riccobonus, »ubi maior est liberalitas, ibi maior amicitia est : at in amicitiâ iucundi est maior liberalitas, quam in utilitatis : ergo in illâ quam in hac maior est amicitia.«

ἀγοραίων. ἀγοραῖοι sunt homines tabernarii, propolae, institores, cociones (Polit. IV, 4, p. 1291, a, 4 λέγω δ' ἀγοραῖον πλῆθος τὸ περὶ τὰς πράσεις καὶ τὰς ὠνὰς καὶ τὰς ἐμπορίας καὶ καπηλείας διατρῖβον), illiberali et sordido quaestui dediti (Polit. VI, 4, p. 1319, a, 26 ὁ γὰρ βίος φαῦλος, καὶ οὐδὲν ἔργον μετ' ἀρετῆς, ὧν μεταχειρίζεται τὸ πλῆθος τό τε τῶν βαναύσων καὶ τὸ τῶν ἀγοραίων ἀνθρώπων καὶ τὸ θητικόν) : pariter VIII, 13, 6 liberalibus iidem opponuntur : cf. Theophr. Char. XIII (VI), 1.

καὶ οἱ μακάριοι δέ. Verae amicitiae similiorem esse iucundam, quam utilem, beatorum quoque studia declarant, qui liberalitate ducti suâ utiles sodales contemnunt, hilares anquirunt. De voc. μακάριοι vide IX, 9, 1.

συζῆν· ἐπεὶ ἀδύνατον μονώτην εἶναι, ὡς εἴρηται πρότερον (VIII, 5, 3). Schol.

οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀγαθόν· scil. ἂν ὑπομεῖναι, εἰ κτλ. : nemo ferret bonum, hoc est virtutem, si molestia eius comes esset, id quod secus est : nam voluptas virtutem consequitur : Eth. N. I, 8, 10. De articulo *τοὺς φίλους* cf. IX, 11, 5 (τὴν διαγωγήν).

δεῖ δ' ἴσως — αὐτοῖς. Nexus horum ac superiorum verborum hic est : »ac sane morum facilitas et suavitas dulcissimum amicitiae condimentum est, usque eo ut vel in viris bonis aegre eam desideres«, vel, ut ait ipse philosophus : oportet (homines amicitiae cupidos), opinor (ἴσως, quod est humanissime contendentis), etiam bonos, quum amicitiae quaeruntur, quaerere (ζητεῖν enim ex superioribus eliciendum est) tales (τοιούτους), qui non boni solum, verum etiam suaves sint : nec tamen suaves in universum, sed suavitate tali, qualis quaerentibus quibusque gratissima sit, praeditos (καὶ ἔτι αὐτοῖς ἡδεῖς).

5. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἐξουσίαις διῃρημένοις φαίνονται χρῆσθαι τοῖς φίλοις· ἄλλοι γὰρ αὐτοῖς εἰσι χρήσιμοι καὶ ἕτεροι ἡδεῖς, ἄμφω δ' οἱ αὐτοὶ οὐ πάνυ· οὔτε γὰρ ἡδεῖς μετ' ἀρετῆς ζητοῦσιν οὔτε χρησίμους εἰς τὰ καλά, ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐτραπέλους τοῦ ἡδέος ἐφιέμενοι, τοὺς δὲ δεινοὺς πρᾶξαι τὸ ἐπιταχθέν· ταῦτα δ' οὐ πάνυ γίγνεται ἐν τῷ αὐτῷ. 6. ἡδὺς δὲ καὶ χρήσιμος ἅμα εἴρηται ὅτι ὁ

οἱ δ' ἐν ταῖς ἐξουσίαις· homines ii, qui in potestatibus imperiisque reip. versantur : qui οἱ ἐν ἀξιώματι Eth. N. IV, 2, 15 audiunt: cf. VIII, 8, 2. I, 5, 3 : hi igitur amicis utuntur diversis, distinctis, separatis : Prov. XIX, 4 et 6. Nam διαιρεῖν hoc valet : distinguere : unde IX, 8, 3 legimus διαιρεῖν τοὺς λόγους, discernere sententias et segregare : quocum confer Met. III, 4, p. 1008, a, 19 ἀνάγκη διαιροῦντα λέγειν, οἷον ὅτι λευκὸν καὶ πάλιν ὅτι οὐ λευκόν et Anal. pr. I, 32, p. 47, a, 11 : unde dicitur Met. IX, 4, p. 1055, b, 6 διῄρηται ἐν ἄλλοις. Met. IX, 1, p. 1052, a, 15 ἐν τοῖς περὶ τοῦ ποσαχῶς διῃρημένοις. Adde, si collibitum est, Eth. N. III, 10, 2; V, 4, 4; Anal. pr. I, 31, p. 46, a, 31; Bies. in l. die Philosophie des Aristoteles I, p. 173. 394, n. 3.

ἡδεῖς μετ' ἀρετῆς· qui quum dulces concinnique amicis, tum probi honestique eâdem operâ sint.

χρησίμους εἰς καλά· quorum ad recte facta auxilio utantur : cf. VIII, 1, 2.

τοὺς μὲν — τοὺς δέ· ne sinistro omine explices : cf. Rost. gr. gr. §. 98, 8; Matth. §. 288, 2; Kuehner. §. 732 : δεινούς, accusandi casus, praedicati munere fungitur: de modo infinitivo ab adiectivo δεινός suspenso vide VIII, 1, 2 (δυνατώτεροι) coll. Pol. III, 16, p. 1287, b, 12; VI, 3, p. 1318, a, 24 δίκαιος ἄρχειν; Eth. N. IX, 1, 9 δικαιότερος τάξαι : vocem εὐτράπελος ad VIII, 3, 1 explicavimus.

ταῦτα δὲ κτλ.· οἱ εὐτράπελοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὰς πράξεις ἀχρεῖοι· οἱ δὲ δεινοὶ πρᾶξαι χάριτος καὶ εὐτραπελίας ἐστέρηνται. Schol. Cf. VIII, 4, 5.

§. 6. ἡδὺς δὲ κτλ. Altercationem praecavet auctor : qui quum tales, qui et ad agendum apti et ad consuetudinem simul suaves sint, haud facile inveniri modo dixerit, obiiciat fortasse aliquis, utrumque tamen esse in viris bonis : cui respondens philosophus, insignes probitate viros a praepotentium liminibus refugere, affirmat. Cf. VIII, 7, 4.

εἴρηται· supra VIII, 3, 6. De coniunctione ὅτι verbo suo destitutâ cf. Rost. gr. gr. §. 100, n. 3; Matth. §. 624, 2; Kuehner. §. 417, 2, d, not.; Eth. N. IV, 6, 9; VIII, 10, 2; IX, 1, 7; IX, 2, 3; IX, 3, 3; IX, 7, 7; Phys. I, 3, p. 187, a, 3. Sed rectius codd. iussu Kb Mb coniunctio ὅτι omittitur, quam ne Paraphrastes quidem in libro videtur legisse suo, ut verba χρήσιμος εἴρηται ὁ σπουδαῖος sint comparanda cum his Eth. N.

σπουδαῖος· ἀλλ' ὑπερέχοντι οὐ γίγνεται ὁ τοιοῦτος φίλος, ἂν μὴ καὶ τῇ ἀρετῇ ὑπερέχηται· εἰ δὲ μή, οὐκ ἰσάζει ἀνάλογον [ὁ] ὑπερεχόμενος. οὐ πάνυ δ' εἰώθασι τοιοῦτοι γίγνεσθαι.

7. Εἰσὶ δ' οὖν αἱ εἰρημέναι φιλίαι ἐν ἰσότητι· τὰ γὰρ αὐτὰ γίγνεται ἀπ' ἀμφοῖν καὶ βούλονται ἀλλήλοις, ἢ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ἀντικαταλλάττονται, οἷον ἡδονὴν ἀντ' ὠφελείας. ὅτι δ' ἧττον εἰσὶν αὗται [αἱ] φιλίαι καὶ μένουσιν, εἴρηται. δοκοῦσι δὲ [καὶ] δι' ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα ταὐτοῦ εἶναί

IV, 7, 1 ἐν δὴ τῷ συζῆν οἱ μὲν πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπην ὁμιλοῦντες εἴρηνται. Cf. IX, 10, 6.

ἀλλ' ὑπερέχοντι κτλ. Cic. Lael. XV, 54 multorum opes praepotentium excludunt amicitias fideles. XVII, 64 verae amicitiae difficillime reperiuntur in iis, qui in honoribus reque publicâ versantur.

ἂν μὴ καὶ τῇ ἀρ. ὑπερέχηται κτλ.· potenti (ὑπερέχοντι, homini excellenti potestate, eorum alicui, qui §. 5 οἱ ἐν ταῖς ἐξουσίαις appellati sunt) vir bonus non existit amicus, nisi virtute viri boni superetur is, qui superior est potestate : aliter non aequabit ex proportione (ἀνάλογον ἰσάζει) vir bonus (ὁ ὑπερεχόμενος) eum, qui potentiâ praecellit, hoc est : »curandum est, ut uterque superet et superetur, et unus quidem superet potestate supereturque virtute, alter vero virtute superet potestateque superetur, atque hoc modo inaequalitas ad aequalitatem proportione quâdam reducatur.« ἰσάζειν verbum intransitivâ significatione (*esse parem*) dictum ut VIII, 13, 1; Pol. V, 4, p. 1304, a, 39 : ἀνάλογον, *pro ratâ parte*, adverbii loco positum ut VIII, 7, 2. VIII, 12, 7 : de quo adverbio (quum ἀνὰ λόγον malit Ideler. ad Ar. Meteor. I, p. 477 et p. 659) Waitzius consulendus ad Ar. Anal. pr. p. 51, b, 24 (p. 477). ὁ ὑπερεχόμενος, articulo adiecto, suffragantibus edd. Ven. I. Bas., scribendum fuisse res docet ipsa.

τοιοῦτοι· tales homines in summo imperio constituti, qui se fateri velint ullâ in re superari.

Cap. VI, 7. ARGUMENTUM. *Quae hucusque percensuimus amicitiae genera (quorum similitudo verae amicitiae ac dissimilitudo simul consideratur), haec aequalitate amicorum nituntur. Quo dicto aditus munitur capitis VII.*

βούλονται· obiectum intellige τὰ αὐτά, ut VIII, 7, 2.

ἧττον εἰσὶν αὗται φιλίαι· hae, ad quas utile vel iucundum trahit, minus sunt *amicitiae*, quam est amicitia foedus bonorum. Hanc veram loci sententiam (quam probant proxima φαίνονται φιλίαι), eiecto de codicis Kb auctoritate articulo ante voc. φιλίαι, existimo.

μένουσιν, vide quae VIII, 4, 2 explicavimus. Ceterum καί post δοκοῦσι δέ in codd. Kb Ob desideratur.

τε καὶ οὐκ εἶναι φιλίαι· καθ' ὁμοιότητα γὰρ τῆς κατ' ἀρετὴν φαίνονται φιλίαι (ἡ μὲν γὰρ τὸ ἡδὺ ἔχει, ἡ δὲ τὸ χρήσιμον· ταῦτα δ' ὑπάρχει κἀκείνῃ), τῷ δὲ τὴν μὲν ἀδιάβλητον καὶ μόνιμον εἶναι, ταύτας δὲ ταχέως μεταπίπτειν ἄλλοις τε διαφέρειν πολλοῖς, οὐ φαίνονται φιλίαι δι' ἀνομοιότητα ἐκείνης.

Cap. VII. Ἕτερον δ' ἐστὶ φιλίας εἶδος τὸ καθ' ὑπεροχήν, οἷον πατρὶ πρὸς υἱὸν καὶ ὅλως πρεσβυτέρῳ πρὸς νεώτερον, ἀνδρί τε πρὸς γυναῖκα καὶ παντὶ ἄρχοντι πρὸς ἀρχό-

ἄλλοις τε διαφέρειν πολλοῖς. Cic. Lael. XXII, 84 haec est, inquam, societas, in quâ omnia insunt, quae putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas animi atque iucunditas.

Cap. VII, 1. ARGUMENTUM. *Hucusque de amicitiâ horum, quorum pares sunt conditiones, explicatum est. Iam tractatur necessitudo illorum, qui, diversi facultatibus vel animi vel rerum externarum, amici existunt, quorum quum alter aliquâ re sit excellentior, alter eâdem inferior, horum amicitia secundum excellentiam* (καθ' ὑπεροχήν) *appellatur. Aliam igitur personarum respectu amicitiarum distributionem induci intelligis, hominum aut aequalium aut inaequalium : ita tamen, ut iuxta hanc distributionem prior distributio, quâ rerum expetendarum ratione aut ob honestum aut ob iucundum aut ob utile amicitia coli dicebatur, retineatur. Itaque in amicitiâ secundum excellentiam et superior amicus inferiori et inferior superiori et ob utilitatem potest et ob honestatem et ob voluptatem esse amicus. Cf. Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 2 ; M. M. II, 11, p. 1210, a, 23.*

ἕτερον — καθ' ὑπεροχήν. ἕτερον· cf. argum. — ὑπεροχή, quam latine *excellentiam* dicimus, eorum est conditio, qui quâcunque re antecedunt alios, antecellunt, superant : cf. Eth. N. IV, 3, 19 ἀξιοῦνται τιμῆς οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ δυναστεύοντες ἢ οἱ πλούσιοι· ἐν ὑπεροχῇ γάρ εἰσι· hoc est : nam praestant ceteris genere, auctoritate, opibus : inde ἡ καθ' ὑπεροχὴν φιλία (quod barbare dicas Freundschaft bei einseitiger Ueberlegenheit) duorum hominum amicitia est, quorum alter floret opibus vel potestate vel aetate vel rebus aliis, quibus eget amicus alter (cf. VIII, 11, 3. VIII, 13, 1. VIII, 14, 1). Contende M. Tullium, Lael. XIX, 69 : sed maximum est in amicitiâ, superiorem parem esse inferiori : saepe enim *excellentiae* quaedam sunt, qualis erat Scipionis in nostro (Laelii) grege : nunquam se ille Philo, nunquam Rupilio, nunquam Mummio anteposuit, nunquam *inferioris ordinis* amicis. Q. vero Maximum fratrem, egregium virum omnino, sibi *nequaquam parem*, quod is *anteibat aetate*, tanquam *superiorem* colebat suosque omnes per se esse ampliores volebat.

μενον. διαφέρουσι δ' αὗται καὶ ἀλλήλων· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ γονεῦσι πρὸς τέκνα καὶ ἄρχουσι πρὸς ἀρχομένους, ἀλλ' οὐδὲ πατρὶ πρὸς υἱὸν καὶ υἱῷ πρὸς πατέρα, οὐδ' ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα. ἑτέρα γὰρ ἑκάστῳ τούτων ἀρετὴ καὶ τὸ ἔργον, ἕτερα δὲ καὶ δι' ἃ φιλοῦσιν· ἕτεραι οὖν καὶ αἱ φιλήσεις καὶ αἱ φιλίαι.

2. Ταῦτα μὲν δὴ οὔτε γίγνεται ἑκατέρῳ παρὰ θατέρου

διαφέρουσι κτλ. Variae species huius amicitiae in excellentiâ positae ut ab aequalium amicitiâ, ita *etiam* (καί, quae vox sollicitanda non est) *inter se* (ἀλλήλων, cf. Matth. gr. gr. §. 366; Kuehner. §. 513, 3; Rost. §. 108, II, 5, c, ε) *differunt*.

οὐ γὰρ ἡ αὐτή κτλ. Eud. VII, 3, p. 1238, b, 23 αὐτῶν δὲ τούτων διαφοραί εἰσιν· ἄλλη πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα· αὕτη μὲν ὡς ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, ἡ δὲ εὐεργέτου πρὸς εὐεργετηθέντα.

ἀλλ' οὐδέ· sed nec, sed ne — quidem, immo ne — quidem cf. §. 4. VIII, 11, 6. IX, 4, 7. IX, 5, 1. Eth. N. III, 3, 3—6 περὶ τῶν ἀϊδίων οὐδεὶς βουλεύεται—, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐν κινήσει γιγνομένων —, οὐδὲ περὶ τῶν ἄλλοτε ἄλλως —, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων. Cf. F. V. Fritzsch. ad Luc. D. D. III, g; Wolf. ad Dem. Lept. Schaef. app. cr. III, p. 81; Klotz. ad Devar. II, p. 10.

ἑτέρα γὰρ τ. ἑ ἀρετὴ καὶ τὸ ἔργον. Cf. VIII, 12, 7. Polit. I, 13, p. 1260, a, 14 ὁμοίως τοίνυν ἀναγκαῖον ἔχειν καὶ περὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς· ὑποληπτέον δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὅσον ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὑτοῦ ἔργον . . . φανερὸν ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ ἀρετὴ τῶν εἰρημένων πάντων, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς καὶ ἀνδρός, οὐδ' ἀνδρία καὶ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχικὴ ἀνδρία, ἡ δ' ὑπηρετική. ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἄλλας. Plat. Men. p. 71, e. Ad verba καὶ τὸ ἔργον antegressum ἑτέρα ita pertinet, ut integra sententia haec sit: καὶ ἕτερον τὸ ἔργον: cf. VIII, 8, 4. VIII, 12, 3. Schneider. ad Hist. An. IX, 19; Matth. gr. gr. §. 441, 2, c; Kuehner. §. 431, 2, not.; Dillenburger. ad Hor. od. I, 2, 1.

ἕτεραι αἱ φιλήσεις· alio e. gr. parentes liberos, alio liberi parentes amore prosequuntur atque caritate. Eudem. Eth. VII, 3, p. 1238, b, 27 γελοῖον, εἴ τις ἐγκαλοίη τῷ θεῷ, ὅτι οὐχ ὁμοίως τὸ (ex emendatione Bonitzii) ἀντιφιλεῖσθαι (ἔνεστιν ἐν τῇ φιλίᾳ) ὡς φιλεῖται, ἢ τῷ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ. φιλεῖσθαι γάρ, οὐ φιλεῖν, τοῦ ἄρχοντος, ἢ φιλεῖν ἄλλον τρόπον.

Cap. VII, 2. ARGUMENTUM. *Amicitia, quae est inter personas inaequales iuncta, simul debitis officiis, quantumvis diversis, a parte utrâque praestandis, simul amore ex proportione habendo, conservatur.*

ταὐτά· nam amicitiae supra descriptae, quum eadem ab altero alteri praeberentur, stabiles erant dictae. De voc. μὲν δή vide IX, 11, 1.

οὔτε δεῖ ζητεῖν· ὅταν δὲ γονεῦσι μὲν τέκνα ἀπονέμῃ ἃ δεῖ τοῖς γεννήσασι, γονεῖς δὲ [υἱέσιν] ἃ δεῖ τοῖς τέκνοις, μόνιμος ἡ τῶν τοιούτων καὶ ἐπιεικὴς ἔσται φιλία. ἀνάλογον δ' ἐν πάσαις ταῖς καθ' ὑπεροχὴν οὔσαις φιλίαις καὶ τὴν φίλησιν δεῖ γίγνεσθαι, οἷον τὸν ἀμείνω μᾶλλον φιλεῖσθαι ἢ φιλεῖν, καὶ τὸν ὠφελιμώτερον, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ὁμοίως· ὅταν γὰρ κατ' ἀξίαν ἡ φίλησις γίγνηται, τότε γίγνεταί πως ἰσότης· ὃ δὴ τῆς φιλίας εἶναι δοκεῖ.

3. Οὐχ ὁμοίως δὲ τὸ ἴσον ἔν τε τοῖς δικαίοις καὶ ἐν τῇ φιλίᾳ φαίνεται ἔχειν· ἔστι γὰρ ἐν μὲν τοῖς δικαίοις ἴσον

οὔτε δεῖ ζητεῖν· intellige ταῦτα : cf. VIII, 6, 7. VIII, 13, 10. IX, 2, 6 (πάντα θύεται) : ζητεῖν autem *requirendi*, *postulandi*, vi positum, ut VIII, 8, 3 ac passim, ἐπιζητεῖν VIII, 14, 3.

ὅταν δὲ γονεῦσι κτλ. De parentum liberorumque ratione quod exempli gratiâ dicit auctor, id est eiusmodi, de ceteris quoque καθ' ὑπεροχὴν amicitiis ut similia valere appareat. A cod. M[b] absunt verba ἃ δεῖ τοῖς γεννήσασιν, γονεῖς δὲ υἱέσιν, a cod. K[b] solum voc. υἱέσιν, quod et abesse recte potest, et cuius loco τέκνοις potius (nam variandae orationis caussa nulla est) requireretur.

μᾶλλον φιλεῖσθαι ἢ φιλεῖν. De suspensis ab superiore δεῖ modis infinitivis cf. Hermann. ad Poet. XVIII, 14. Schneider. ad Polit. VII, 15, 1 : de re VIII, 8, 1 ; Eth. Eud. VII, 3, p. 1238, b, 29. p. 1239, a, 8.

κατ' ἀξίαν· ut tantum cuique, quantum mereatur, amoris tribuatur.

ἰσότης· cf. VIII, 5, 5, quem quidem locum, concludendi usus signo δή, auctor videtur indicare. Neutrum ὃ — δοκεῖ ita edisserta : τὸ γίγνεσθαι ἰσότητα. Hanc ipsam autem sententiam (ὃ — δοκεῖ) inducere ob L[b] et El. codd. silentia religio fuit.

Cap. VII, 3—5. ARGUMENTUM. *Amicitiae aequalium et inaequalium inter se comparantur.*

ἔστι γὰρ ἐν μὲν τοῖς δικαίοις κτλ. Aequalitate et amicitia (VIII, 5, 5 φιλότης ἰσότης) et iustum (Eth. N. V, 3, 3 τὸ δίκαιον ἴσον) nititur : sed ratione diversâ. Comminiscitur enim Aristoteles aequalitatis genera duo, *aequalitatem secundum quantitatem* (τὸ ἴσον τὸ κατὰ ποσόν) et *aequalitatem secundum dignitatem* (τὸ ἴσον τὸ κατ' ἀξίαν). Harum prior, quasi arithmetica, numerum spectat solum, tantundem uni, quantum alteri, generatim tribuit : posterior, personas intuens, quantum quisque mereatur, tantum cuique adsignat, plus praestantiori, minus inferiori dignitate suâ. Nunc quum dicit, in iustitiâ priori loco esse aequalitatem secundum dignitatem, posteriori aequalitatem secundum quantitatem, ad duo genera respicit iustitiae, aut distributivae (τοῦ διανεμητικοῦ δικαίου) aut correctivae

πρώτως τὸ κατ' ἀξίαν, τὸ δὲ κατὰ ποσὸν δευτέρως, ἐν δὲ τῇ φιλίᾳ τὸ μὲν κατὰ ποσὸν πρώτως, τὸ δὲ κατ' ἀξίαν δευτέρως. 4. δῆλον δ', ἐὰν πολὺ [τὸ] διάστημα γίγνηται ἀρετῆς ἢ κακίας ἢ εὐπορίας ἤ τινος ἄλλου· οὐ γὰρ ἔτι φίλοι εἰσίν, ἀλλ' οὐδ' ἀξιοῦσιν. ἐμφανέστατον δὲ τοῦτ' ἐπὶ τῶν θεῶν· πλεῖστον γὰρ οὗτοι πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχουσιν· δῆλον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων· οὐδὲ γὰρ τούτοις ἀξιοῦσιν εἶναι φίλοι οἱ πολὺ καταδεέστεροι, οὐδὲ τοῖς ἀρίστοις ἢ σοφωτάτοις οἱ μηδενὸς ἄξιοι. 5. ἀκριβὴς μὲν οὖν ἐν τοῖς τοιούτοις οὐκ ἔστιν ὁρισμός, ἕως τίνος οἱ φίλοι· πολλῶν γὰρ ἀφαιρουμένων, ἔτι μένει, πολὺ δὲ χωρισθέντος, οἷον τοῦ θεοῦ, οὐκέτι.

(τοῦ διορθωτικοῦ δικαίου), quarum prior honores, pecunias, alia, pro dignitate ac meritis inter cives dividit (Eth. N. V, 2, 12. V, 3, 7) : posterior corrigendi vim et emendandi habet et plus minusque (lucrum damnumque) spectat solum (Eth. N, V, 4, 6), quippe quae aequale inter eum qui laesus sit et eum qui laeserit restituat (Eth. V, 4, 4). Contra in amicitiâ fieri contendit, in quâ priori loco habeatur id aequale, quod sit magnitudinis, posteriori id, quod sit dignitatis : hic enim priori loco est aequalitas secundum quantitatem, quae habetur in amicitiâ κατ' ἰσότητα, quia pares vult esse amicos animo, rebus externis, officiis : posteriori loco est aequalitas secundum dignitatem, quae usu venit in amicitiâ καθ' ὑπεροχήν, quia disparium conditio, inepta proprie ad amicitiam, analogiae auxilio ad aequalitatem aliquam revocanda est.

§. 4. *πολὺ τὸ διάστημα.* Articulo, in cod. M^b reperto, opus est utique.

ἐπὶ τῶν θεῶν. Nam cum diis humano modo necessitudinem homines iungere nequeunt. Cf. VIII, 14, 4. Eth. Eud. VII, 3, p. 1238, b, 19. M. M. p. 1208, b, 29 ἡ πρὸς τὸν θεὸν φιλία οὔτε ἀντιφιλεῖσθαι δέχεται, οὔθ' ὅλως τὸ φιλεῖν· ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη, εἴ τις φαίη φιλεῖν τὸν Δία. At curatores rerum humanarum Aristotelem negasse esse deos, minime ex his conficitur : videsis Eth. N. X, 8, 13 εἴ τις ἐπιμέλεια τῶν ἀνθρωπίνων ὑπὸ θεοῦ γίγνεται, ὥσπερ δοκεῖ.

οἱ μηδενὸς ἄξιοι· homines nihili, ad virtutem inepti : Plat. Apol. p. 23, b ; Xen. Mem. II, 6, 17.

§. 5. *ἕως τίνος οἱ φίλοι.* Hoc existimari vult : ἕως τίνος οἱ καθ' ὑπεροχὴν φίλοι εἰσὶν ἔτι φίλοι.

πολλῶν ἀφαιρουμένων — οὐκέτι. Πολλῶν (ἀγαθῶν) ἀφαιρουμένων παρὰ τοῦ ἑτέρου τῶν φίλων, ὥστε τὸν ἕτερον ὑπερέχειν. Paraphrast. — *ἔτι μένει·* intelligi vult auctor substantivum ἡ φιλία, ex supe-

6. Ὅθεν καὶ ἀπορεῖται, μή ποτ' οὐ βούλονται οἱ φίλοι τοῖς φίλοις τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οἷον θεοὺς εἶναι· οὐδὲ γὰρ ἔτι φίλοι ἔσονται αὐτοῖς· οὐδὲ δὴ ἀγαθά· οἱ γὰρ φίλοι τἀγαθά. εἰ δὴ καλῶς εἴρηται ὅτι ὁ φίλος τῷ φίλῳ βούλεται

riore nomine φίλοι eliciendum : cf. infra VIII, 9, 4 αἱ κοινωνίαι — συμπορεύονται ποριζόμενοι (οἱ κοινωνοί). VIII, 11, 2 πατρικὴ — αἴτιος γὰρ (ὁ πατήρ). IX, 10, 5 μὴ ζητεῖν ὡς πολυφιλώτατον εἶναι, ἀλλὰ τοσούτους (φίλους) ὅσοι κτλ. VIII, 10, 2 ἡ τυραννίς — διώκει (ὁ τύραννος). Similia huius loquendi usus exempla suppeditant Schneider. ad Hist. An. VI, 9. IX, 26. IX, 37; Goettling. ad Polit. p. 82, 26; Ideler. ad Meteor. I, p. 657; Zell. ad Eth. N. III, 10, 2; Waitz. ad Anal. pr. p. 65, b, 1 (p. 517 sq.). πολὺ δὲ χωρισθέντος hoc est : χωρισθέντος τοῦ ἑτέρου φίλου ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. — οὐκέτι plenâ oratione erat dicendum οὐκέτι μένει ἡ φιλία.

Cap. VII, 6. ARGUMENTUM. *Dubitatio, num maxima quaeque bona amicus amico optare possit, ex superioribus orta, eximitur.*

μή ποτ' οὐ βούλονται· num velint. De consociatis particulis μὴ οὐ vide Rost. gr. gr. §. 135, 7, b; Kuehner. §. 718; Winer. gr. N. T. p. 599 : de indicativo modo imprimis Baeumlein. in l. Untersuchungen über die griech. Modi p. 102; Stallbaum. ad Plat. Men. p. 89, c et quos laudat Kraner. ad Plut. Phoc. XXXII, p. 87 : de usu Aristoteleo Zell. ad Eth. N. X, 1, 3 ubi est μή ποτε οὐ καλῶς τοῦτο λέγεται : Goettling. ad Pol. p. 35, 15.

οὐδὲ γὰρ ἔτι φ. ἐ. αὐτοῖς. Verba sunt eius, qui non optare amico amicum bona probare studet »deus si factus sit alter, propter distantiam nimiam (§. 4) alterius non iam erunt amici.« Futurum autem tempus ἔσονται philosophus ad consecutionem, quae ex placitis concessis conficitur, indicandam more posuit suo : Eth. N. II, 6, 19 ὅμοιον οὖν τὸ ἀξιοῦν — ἔσται γὰρ οὕτω γε ὑπερβολή; infra IX, 9, 2. IX, 9, 10 extr. IX, 8, 7. IX, 9, 2 : Pol. III, 12 qui locus infra IX, 6, 4 (πλεονεξία) exscribendus erit : vide praeclare de hoc usu disputantem Bonitzium in obss. cr. in Ar. Met. p. 62 sqq.; Zell. ad Eth. N. I, 10, 8; Kuehner. ad Cic. Tusc. III, 7, 15. — Pro οὐδέ codd. Kb Mb, consentiente Interprete vet., οὐ suggerunt.

οὐδὲ δὴ ἀγαθά· verbum repete βούλονται : cf. Zell. ad Eth. N. I, 12, 4. Consectarium est eorum, qui bona amico amicum velle negant.

οἱ γὰρ φίλοι τἀγαθά· nimirum βούλονται τοῖς φίλοις. τἀγαθά autem adiecto articulo e codd. Lb Mb Ob servatum volui, id quod probant sequentia (βούλεται τἀγαθά), in quibus articulum a codice Kb praetermissum aegre desideres.

εἰ δὴ κτλ. Refellitur superior conclusiuncula. εἴρηται· VIII, 3, 6. VIII, 5, 5. καλῶς· cf. Eth. N. I, 1, 1 καλῶς ἀπεφήναντο. I, 8, 2 καλῶς ἂν λέγοιτο. III, 1, 21 οὐ καλῶς λέγεται. Ter. Ad. V, 8, 30 *bene* et

τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα, μένειν ἂν δέοι οἷός ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνος· ἀνθρώπῳ δὲ ὄντι βουλήσεται τὰ μέγιστα ἀγαθά· ἴσως δ' οὐ πάντα· αὐτῷ γὰρ μάλισθ' ἕκαστος βούλεται τἀγαθά.

Cap. VIII. Οἱ πολλοὶ δὲ δοκοῦσι διὰ φιλοτιμίαν βούλεσθαι φιλεῖσθαι μᾶλλον ἢ φιλεῖν· διὸ φιλοκόλακες οἱ πολλοί· ὑπερεχόμενος γὰρ φίλος ὁ κόλαξ, ἢ προσποιεῖται τοιοῦτος εἶναι καὶ μᾶλλον φιλεῖν ἢ φιλεῖσθαι. τὸ δὲ φι-

sapienter dixti. — μένειν δέοι· τὸν φίλον. οἷός ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνος· hominem eum manere utique necesse est : sed vide et IX, 3, 3—4.

αὐτῷ γὰρ μάλισθ' κτλ. quod in vulgus fieri assolet, exclusâ perfectâ hominum proborum amicitiâ, respicitur : cf. VIII, 13, 8 — 14, 4. Eur. Med. 86 ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ. Terent. Andr. II, 5, 15.

Cap. VIII, 1—4. ARGUMENTUM. *Amari quidem quam amare mavult vulgus honoris cupidum (§. 1) : at praestat amor honori (§. 2) : ut amare quam amari honestius sit (§. 3), virtusque amicorum amor ipse videatur appellandus (§. 4).*

φιλεῖσθαι μᾶλλον. M. M. II, 11, p. 1210, b, 13 οἱ ἄνθρωποι διὰ φιλοτιμίαν φιλεῖσθαι μᾶλλον βούλονται ἢ φιλεῖν, διὰ τὸ ἐν τῷ φιλεῖσθαι ὑπεροχήν τινα εἶναι· ἀεὶ γὰρ ὁ φιλούμενος ὑπερέχει ἡδονῇ ἢ εὐπορίᾳ ἢ ἀρετῇ, ὁ δὲ φιλότιμος τῆς ὑπεροχῆς ὀρέγεται. Cf. Eud. VII, 4, p. 1239, a, 21.

φιλοκόλακες. Eth. Eud. VII, 4, p. 1239, a, 24 διὸ ὁ κόλαξ παρ' ἐνίοις ἐντιμότερος τοῦ φίλου· ἄμφω γὰρ (τό τε φιλεῖσθαι καὶ τὴν ὑπεροχήν) φαίνεσθαι ποιεῖ ὑπάρχειν τῷ κολακευομένῳ. Plutarch. de adulat. et amico I. Senec. tranq. an. I, 12. Quis sibi verum dicere ausus est? quis non inter laudantium blandientiumque positus greges plurimum tamen sibi ipse assentatus est? Cic. Lael. XXVI, 97.

ὑπερεχόμενος — κόλαξ. »Assentator eo est animo, ut de se quam plurimum detrahat, quam plurima huic, cui blanditur, tribuat, illoque se, quamvis par sit, inferiorem tamen esse simulet.« κόλαξ Eth. N. II, 7, 13 dicitur is, qui in suavitate consuetudinis modum utilitatis suae causâ superat. Rhet. I, 11, p. 1371, a, 22 τὸ κολακεύεσθαι ἡδύ· φαινόμενος γὰρ θαυμαστὴς καὶ φαινόμενος φίλος ὁ κόλαξ ἐστίν. cf. M. M. II, 11, p. 1208, b, 21. Theophr. Char. II.

ἢ προσποιεῖται τοιοῦτος εἶναι. Haec si vera sunt, comparationem habent illorum : Arist. Vesp. 1317 κομψὸς εἶναι προσποιεῖ. Xen. An. II, 1, 7 προσεποιεῖτο ἐπιστήμων εἶναι. Verum εἶναι non temere elisum esse in codd. K^b L^b M^b O^b, quum ob ipsorum conspirationem librorum, tum ob Interpretem vet. (fol. 28, b : »vel fingitur talis et magis amare quam amari«) reliquosque translatores satis creditur. Nam Aretinus quidem

λεῖσθαι ἐγγὺς εἶναι δοκεῖ τοῦ τιμᾶσθαι, οὗ δὴ οἱ πολλοὶ ἐφίενται.

2. Οὐ δι' αὐτὸ δ' ἐοίκασιν αἱρεῖσθαι τὴν τιμήν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· χαίρουσι γὰρ οἱ μὲν πολλοὶ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐξουσίαις τιμώμενοι διὰ τὴν ἐλπίδα· οἴονται γὰρ τεύξεσθαι παρ' αὐτῶν, ἄν του δέωνται· ὡς δὴ σημείῳ τῆς εὐπαθείας χαίρουσι τῇ τιμῇ. οἱ δ' ὑπὸ τῶν ἐπιεικῶν καὶ εἰδότων ὀρεγόμενοι τιμῆς βεβαιῶσαι τὴν οἰκείαν δόξαν ἐφί—

ita dixit : »vel fingit quidem tale quiddam.« Argyropulus : »aut fingit se talem.« Quid multa? Aut fallor, aut haec scripsit Aristoteles : ἢ προσποιεῖται τοιοῦτον, talem, inferioris conditionis amicum affectat, sermonibus suis exprimit, simulat : quemadmodum Venus Samosatensis Pisc. 50 ὁ τὸν Ἀριστοτέλην προσποιούμενος οὗτός ἐστιν, inquit : Stagirites noster Eth. N. IV, 7, 10 ὁ μείζω τῶν ὑπαρχόντων προσποιούμενος. Ibid. §. 13—15.

§. 2. οὐ δι' αὐτὸ — τὴν τιμήν. Neutrum αὐτό ad femininum τὴν τιμήν relatum in hunc modum interpretare : non expetunt honorem tanquam *aliquid quod* propter sese sit optandum. αὐτό pro αὑτό consentientibus codd. suis omnibus Bekker. reposuit : legisse idem Paraphrasten videri Krischius loco eo, quem p. 3 indicavimus, monuit. Rectius vero, signifero codice K^b, oratione superiore continuatâ, scribitur οὗ δὴ οἱ πολλοὶ ἐφίενται, οἳ οὐ δι' αὐτὸ ἐοίκασιν.

κατὰ συμβεβηκός· δι' ἄλλο γὰρ δοκεῖ αὐτοῖς ἀγαθὸν ἡ τιμή. Paraphr. Vide p. 17.

διὰ τὴν ἐλπίδα. Articuli haec est vis : propter spem illam, quam habent conceptam. Eodem pacto in loco gemino Eth. N. I, 9, 10 dicitur : διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐδὲ παῖς εὐδαίμων ἐστίν· οὔπω γὰρ πρακτικὸς τῶν τοιούτων διὰ τὴν ἡλικίαν· οἱ δὲ λεγόμενοι διὰ τὴν ἐλπίδα μακαρίζονται. Recte ibi Lambinus : si quis beatus dicitur, propter spem, quam de eo habent homines, talis praedicatur. Infra §. 3 legemus illa : διὰ τὴν ἄγνοιαν, propter ignorantiam illam, quae vel aetati propria est infantium, vel educationem talem, qualis commemoratur, consequitur. Contende IX, 7, 2. VIII, 13, 6. VIII, 14, 4 et quae IX, 2, 4 disputabo. De voc. εὐπάθεια IX, 11, 6 monebo.

ὑπὸ τῶν — ὀρεγόμενοι τιμῆς. Praepositio ὑπό ponitur, quasi dictum esset : ὀρεγόμενοι τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν —. Cf. Thuc. I, 130 Παυσανίας ὢν καὶ πρότερον ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Xen. An. VII, 6, 15 ὑφ' ὑμῶν αἰτίαν ἔχοιμι.

εἰδότων. Homines doctos, peritos, sapientes dicit : Eth. N. II, 9, 2. X, 9, 17.

τὴν οἰκείαν δόξαν· propriae, quam de suâ indole habent, opinioni ab iustorum et sapientium iudicio firmamentum petunt. Cf. Eth. N. I, 5, 5

ενται περὶ αὐτῶν· χαίρουσι δὴ ὅτι εἰσὶν ἀγαθοί, πιστεύοντες τῇ τῶν λεγόντων κρίσει. τῷ φιλεῖσθαι δὲ καθ' αὑτὸ χαίρουσιν· διὸ δόξειεν ἂν κρεῖττον εἶναι τοῦ τιμᾶσθαι, καὶ ἡ φιλία καθ' αὑτὴν αἱρετὴ εἶναι.

3. Δοκεῖ δ' ἐν τῷ φιλεῖν μᾶλλον ἢ ἐν τῷ φιλεῖσθαι εἶναι· σημεῖον δ' αἱ μητέρες τῷ φιλεῖν χαίρουσαι· ἔνιαι γὰρ διδόασι τὰ ἑαυτῶν τρέφεσθαι, καὶ φιλοῦσι μὲν εἰδυῖαι, ἀντιφιλεῖσθαι δ' οὐ ζητοῦσιν, ἐὰν ἀμφότερα μὴ ἐνδέχηται, ἀλλ' ἱκανὸν αὐταῖς ἔοικεν εἶναι, ἐὰν ὁρῶσιν εὖ πράττοντας· καὶ αὐταὶ φιλοῦσιν αὐτούς, κἂν ἐκεῖνοι μηδὲν ὧν μητρὶ προσήκει ἀπονέμωσι διὰ τὴν ἄγνοιαν. 4. μᾶλλον δὲ τῆς φιλίας οὔσης ἐν τῷ φιλεῖν, καὶ τῶν φιλοφίλων ἐπαινουμένων,

ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν, ἵνα πιστεύωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι· ζητοῦσι γοῦν ὑπὸ τῶν φρονίμων τιμᾶσθαι. Adde Rhet. II, 4, p. 1381, b, 10. Adiectivo οἰκεῖος cf. IX, 9, 5. IX, 7, 3. IX, 1, 9. IX, 3, 3.

§. 3. δοκεῖ· ἡ φιλία, de quâ proximis egerat auctor.

ἐν τῷ φιλεῖν μᾶλλον· explicator est auctor M. M. II, 11, p. 1210, b, 5 ἐστι βέλτιον τὸ φιλεῖν ἢ τὸ φιλεῖσθαι· τὸ μὲν γὰρ φιλεῖν ἐνέργειά τις ἡδονῆς καὶ ἀγαθόν, ἀπὸ δὲ τοῦ φιλεῖσθαι οὐδεμία τῷ φιλουμένῳ ἐνέργεια γίγνεται. ἔτι δὲ βέλτιον τὸ γνωρίζειν ἢ γνωρίζεσθαι· — ἔτι τὸ εὐποιητικὸν εἶναι βέλτιον ἢ μή· ὁ μὲν οὖν φιλῶν εὐποιητικὸς ᾗ φιλεῖ, ὁ δὲ φιλούμενος, ᾗ φιλεῖται, οὔ. Cf. Eth. N. IV, 1, 7 et Eth. Eud. VII, 4, p. 1239, a, 33 sqq. et vers. 40 διὸ καὶ τοὺς ἐμμένοντας τῷ φιλεῖν πρὸς τοὺς τεθνεῶτας ἐπαινοῦμεν· γιγνώσκουσι γάρ, ἀλλ' οὐ γιγνώσκονται. Plin. Paneg. LXXXV, 7 **iucundissimum est in rebus humanis amari : sed non minus amare.**

τὰ ἑαυτῶν· *liberos*, ut VIII, 12, 2. 3 τὰ ἐξ αὐτῶν : cf. Winer. gr. N. T. p. 204 virosque doctos ab hoc viro docto nominatos; Kuehner. gr. gr. §. 408, n. 2; Matth. §. 438 extr.; supra VIII, 1, 3 τὸ γεγεννημένον; IX, 7, 4 τὸ εὖ πεπονθός; Eth. N. III, 8, 9 τὰ πολιτικά; ibique Zell.; Saupp. ad Dem. Phil. I, p. 42, §. 8. Hanc ob causam masculino genere subsequuntur verba — πράττοντας — ἐκεῖνοι : cf. Rost. gr. gr. §. 100, 4, d; Kuehner. §. 418, I, b; Matth. §. 434, 1, a. — διδόασι τρέφεσθαι· vide Matth. §. 532, a; Kuehner. §. 642, e; Rost. §. 125, 7.

εἰδυῖαι. Opponitur insequenti διὰ τὴν ἄγνοιαν : cf. VIII, 12, 2.

ἀντιφιλεῖσθαι· εἴληφε δὲ οὐ φιλίαν, ἀλλὰ φίλησιν· ἡ γὰρ φιλία ἐν τοῖς ἀντιφιλοῦσιν (VIII, 2, 3)· ἀλλ' ὅμως ἴχνος τι φιλίας ἡ τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα. Schol.

§. 4. τῶν φιλοφίλων. Cod. K[b] et Interpres vetus φίλων : sed vide p. 7.

φίλων ἀρετὴ τὸ φιλεῖν ἔοικεν· ὥστ' ἐν οἷς τοῦτο γίγνεται κατ' ἀξίαν, οὗτοι μόνιμοι φίλοι καὶ ἡ τούτων φιλία.

5. Οὕτω δ' ἂν καὶ οἱ ἄνισοι μάλιστ' εἶεν φίλοι· ἰσάζοιντο γὰρ ἄν. ἡ δ' ἰσότης καὶ ὁμοιότης φιλότης, καὶ μάλιστα μὲν ἡ τῶν κατ' ἀρετὴν ὁμοιότης· μόνιμοι γὰρ ὄντες καθ' αὑτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους μένουσι, καὶ οὔτε δέονται φαύλων οὔθ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα, ἀλλ', ὡς εἰπεῖν, καὶ διακωλύουσιν· τῶν ἀγαθῶν γὰρ μήτ' αὐτοὺς ἁμαρτάνειν μήτε τοῖς φίλοις ἐπιτρέπειν. οἱ δὲ μοχθηροὶ τὸ μὲν βέβαιον οὐκ ἔχουσιν· οὐδὲ γὰρ αὑτοῖς διαμένουσιν ὅμοιοι ὄντες· ἐπ' ὀλίγον δὲ χρόνον γίγνονται φίλοι, χαίροντες τῇ ἀλλήλων

ἀρετή. Sic recte, opinor, recto scripsi casu, secutus codd. L^b M^b O^b et Interpretem vet. (fol. 28, b) : cf. VIII, 6, 4. De sententiâ expende Plat. Lys. p. 215, b ; Cic. Lael. IX, 31 omnis fructus amicitiae in ipso amore inest.

καὶ ἡ τούτων φιλία. De revocando adiectivo μόνιμος cf. VIII, 7, 1 (καὶ τὸ ἔργον).

Cap. VIII, 5—6 pr. ARGUMENTUM. *Vi amoris mutui proportione praestandi etiam inaequales tueri amicitiam possunt et servare, id quod bonorum maxime necessitudini contingit.*

ἰσάζοιντο κτλ. Cf. VIII, 7, 2 et VIII, 5, 5.

μόνιμοι. Cf. IX, 4, 5. IX, 6, 3.

ὡς εἰπεῖν· ut brevissime dicam quod sentio (Cic. Or. LXXI, 236), paucis ut absolvam : nihil hac dicendi formâ apud Aristotelem frequentius, de quâ vide Krueger. gr. gr. I, II, p. 178; Matth. §. 545; Rost. §. 122, II, g, not. 3; Kuehner. §. 826; Camerar. ad Pol. III, 7, p. 125; Waitz. ad Anal. pr. p. 32, a, 16 (p. 401); Eth. N. II, 9, 7 ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν; infra IX, 4, 5. IX, 6, 3; Metaph. XII, 9, p. 1085, b, 11; Phys. I, 7, p. 190, b, 36; Pol. I, 2, p. 1252, b, 29.

ἐπιτρέπειν. Verbum ὑπηρετεῖν post ἐπιτρέπειν translaticium Bekkerus recte exterminavit. Sen. ben. V, 22 quemcunque potuero, peccare prohibebo : multo magis amicum et ne peccet, et ne in me potissimum peccet. Seneca Troad. 291 :

Qui non vetat peccare, quum possit, iubet.

τὸ βέβαιον. Vide p. 3 extr. : de re IX, 4, 9—10. Eth. Eud. VII, 5, p. 1239, b, 13 ὁ ἀγαθὸς μὲν ὅμοιος ἀεὶ καὶ οὐ μεταβάλλεται τὸ ἦθος· ὁ δὲ φαῦλος καὶ ἄφρων οὐθὲν ἔοικεν ἕωθεν καὶ ἑσπέρας.

διαμένουσιν — ὄντες. Matth. gr. gr. §. 552; Rost. §. 129, 5; Kuehner. §. 664.

μοχθηρίᾳ. 6. οἱ χρήσιμοι δὲ καὶ ἡδεῖς ἐπὶ πλεῖον διαμένουσιν· ἕως γὰρ ἂν πορίζωσιν ἡδονὰς ἢ ὠφελείας ἀλλήλοις. Ἐξ ἐναντίων δὲ μάλιστα μὲν δοκεῖ ἡ διὰ τὸ χρήσιμον γίγνεσθαι φιλία, οἷον πένης πλουσίῳ, ἀμαθὴς εἰδότι· οὗ γὰρ τυγχάνει τις ἐνδεὴς ὤν, τούτου ἐφιέμενος ἀντιδωρεῖται ἄλλο. ἐνταῦθα δ' ἄν τις ἕλκοι καὶ ἐραστὴν καὶ ἐρώμενον, καὶ καλὸν καὶ αἰσχρόν. διὸ φαίνονται καὶ οἱ ἐρασταὶ γελοῖοι ἐνίοτε, ἀξιοῦντες φιλεῖσθαι ὡς φιλοῦσιν· ὁμοίως δὴ φιλητοὺς ὄντας ἴσως ἀξιωτέον, μηδὲν δὲ τοιοῦτον ἔχοντας γελοῖον. 7. ἴσως δὲ οὐδ' ἐφίεται τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου καθ' αὑτό, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, ἡ δ' ὄρεξις τοῦ μέσου ἐστίν (τοῦτο γὰρ ἀγαθόν)· οἷον τῷ ὑγρῷ οὐ ξηρῷ γενέσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ μέσον ἐλθεῖν, καὶ τῷ θερμῷ καὶ τοῖς ἄλλοις

Cap. VIII, 6—7. ARGUMENTUM. *Quod supra (VIII, 1, 6) existimare quosdam erat dictum, e contrariis nasci amicitiam, id in quos fortasse cadat, declaratur : quamquam totum illud, contraria inter se expetere, ex fortuitis magis quam ex necessariis videtur colligi eventis.*

ἐξ ἐναντίων. Eth. Eud. VII, 5, p. 1239, b, 23 τὸ δ' ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ φίλον ὡς τὸ χρήσιμον. — ἤδη καὶ ἐπιθυμητὸν τὸ ἐναντίον ὡς χρήσιμον, καὶ οὐχ ὡς ἐν τέλει, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ τέλος. M. M. II, 11, p. 1210, a, 9 seqq.

οὐ γὰρ κτλ. Cic. Lael. VIII, 26 — maxime illud considerandum videri solet, utrum propter imbecillitatem atque inopiam desiderata sit amicitia, ut *in dandis recipiendisque meritis* quod quisque minus per se ipse posset, id acciperet ab alio *vicissimque redderet,* an — nosti quae sequantur.

ἐνταῦθά τις ἕλκοι. Soph. El. 5, p. 163, a, 35 ἕλκοι δ' ἄν τις τοῦτον (τὸν ἔλεγχον) καὶ εἰς τοὺς παρὰ τὴν λέξιν. Cf. Cic. or. XXXII, 114 omnis, quae ad dicendum *trahi* possit, loquendi ratio. De sententiâ vide VIII, 4, 1. IX, 1, 2.

ἀξιοῦντες. ἀξιοῦντες ὁμοίως ἀντιφιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐρωμένων, αἰσχροὶ ὄντες, ὄντων (ἐκείνων) καλῶν. Paraphr.

§. 7. ἴσως δὲ κτλ. Respicit philosophus ad superiora VIII, 1, 6.

κατὰ συμβεβηκός· cf. VIII, 3, 2. Eth. Eud. VII, 5, p. 1239, b, 32 κατὰ συμβεβηκὸς ὀρέγεται (τὸ ἐναντίον) τοῦ ἐναντίου, καθ' αὑτὸ δὲ τῆς μεσότητος· ὀρέγονται γὰρ οὐκ ἀλλήλων τὰ ἐναντία, ἀλλὰ τοῦ μέσου.

τοῦτο γὰρ ἀγαθόν. Eth. N. II, 6, 9 ἡ ἀρετὴ ὥσπερ καὶ ἡ φύσις τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική.

τῷ ὑγρῷ — τῷ θερμῷ· neutro genere *rem humidam — calidam* significari propter Garvium, posterius vocabulum qui pro masculino habuit,

ὁμοίως. ταῦτα μὲν οὖν ἀφείσθω· καὶ γάρ ἐστιν ἀλλοτριώτερα.

Cap. IX. Ἔοικε δέ, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, περὶ ταὐτὰ καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς εἶναι ἥ τε φιλία καὶ τὸ δίκαιον· ἐν ἁπάσῃ γὰρ κοινωνίᾳ δοκεῖ τι δίκαιον εἶναι, καὶ φιλία δέ· προσαγορεύουσι γοῦν ὡς φίλους τοὺς σύμπλους καὶ τοὺς συστρατιώτας· ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις κοινωνίαις. καθ' ὅσον δὲ κοινωνοῦσιν, ἐπὶ τοσοῦτόν ἐστι φιλία· καὶ γὰρ

moneo. Integra haec est oratio : τῷ ὑγρῷ (τῷ θερμῷ — τοῖς ἄλλοις) οὐκ ἔστιν ὄρεξις. De dandi casu ξηρῷ vide VIII, 5, 3. Verborum collocationi illi τῷ ξηρῷ οὐχ ὑγρῷ γ. hanc, quam antiquissimus cod. K[b] cum O[b] cod. testatur, τῷ ὑγρῷ οὐ ξηρῷ, praetuli, Cardwelli subscribens sententiae, qui quidem his, qui versibus Euripideis (VIII, 1, 6) ita ponenda verba τῷ ξ. ὑγρῷ defendant, eos ipsos versus transponendorum verborum causam fuisse, recte respondet.

Cap. IX, 1—3. ARGUMENTUM. *Convento et societate aliquid contineri amicitiam omnem (exceptâ amicitiâ domesticâ, cap. XII) ostenditur, et quinam quâ societatis specie commercium habere possint, inde ab hoc capite ad cap. XII, 1 declaratur. Ob hoc consilium convenientia amicitiae et iustitiae probatur (cap. IX, 1) et ut communitatis alii in aliâ amicitiâ fines sint, ita ius esse in aliâ aliud docetur (cap. IX, 2—3).*

εἴρηται· VIII, 1, 4.

ἐν τοῖς αὐτοῖς. αὐτοῖς masculi generis esse casum tertium et h. l. et infra §. 3 ostendit Ethicorum N. V, 3, 3—5 comparatio : ex eodemque loco ταὐτά, non ταὐτό (K[b]) esse scribendum intelligitur. Cf. Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 12 seqq.

ἐν ἁπάσῃ γὰρ κοινωνίᾳ κτλ. Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 15 τὸ κοινὸν πᾶν διὰ τοῦ δικαίου συνέστηκεν coll. M. M. II, 11, p. 1211, a, 6. καὶ φιλία δέ· Pol. IV, 11, p. 1295, b, 24 ἡ γὰρ κοινωνία φιλικόν.

προσαγορεύουσι γοῦν ὡς φίλους. de voc. γοῦν, *quidem certe*, vide Kuehner. gr. gr. §. 704, I, 1 ; Viger. p. 491 ; Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der gr. Spr. II, p. 14 sq. ; Eth. N. IX, 8, 6. I, 5, 5. I, 13, 17. IV, 3, 18. — φίλους, cf. lat. voc. *frater*, Hor. ep. I, 6, 54 ibique interpp.

ἐν ταῖς ἄλλαις κοινωνίαις· ὅλως τοὺς πράξεών τινων καὶ ἐπιτηδευμάτων κοινωνοῦντας. Paraphr.

καθ' ὅσον δὲ κοινωνοῦσιν κτλ.· καθ' ἃς τέχνας κοινωνοῦσι, κατὰ ταύτας καὶ φίλοι εἰσίν· οἷον εἴ τις τύχῃ καὶ στρατιώτης καὶ δικαστὴς ὤν, ἕτερος δὲ στρατιώτης μόνον, καθ' ὃ κοινωνοῦσι, καὶ τὴν φιλίαν κατὰ τοῦτο (καὶ ἐπὶ τοσοῦτον) ἕξουσιν. Schol.

καὶ γὰρ τὸ δίκαιον· ἐπὶ τοσοῦτόν ἐστι, καθ' ὅσον κοινωνοῦσιν.

τὸ δίκαιον· καὶ ἡ παροιμία „κοινὰ τὰ φίλων," ὀρθῶς· ἐν κοινωνίᾳ γὰρ ἡ φιλία.

2. Ἔστι δ' ἀδελφοῖς μὲν καὶ ἑταίροις πάντα κοινά, τοῖς δ' ἄλλοις ἀφωρισμένα, καὶ τοῖς μὲν πλείω, τοῖς δὲ ἐλάττω· καὶ γὰρ τῶν φιλιῶν αἱ μὲν μᾶλλον, αἱ δ' ἧττον. διαφέρει δὲ καὶ τὰ δίκαια· οὐ γὰρ ταὐτὰ γονεῦσι πρὸς τέκνα καὶ ἀδελφοῖς πρὸς ἀλλήλους, οὐδ' ἑταίροις καὶ πολίταις· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων φιλιῶν. 3. ἕτερα δὴ καὶ τὰ ἄδικα πρὸς ἑκάστους τούτων, καὶ αὔξησιν λαμβάνει τῷ μᾶλλον πρὸς φίλους εἶναι· οἷον χρήματα ἀποστερῆσαι ἑταῖρον δεινότερον ἢ πολίτην, καὶ μὴ βοηθῆσαι ἀδελφῷ ἢ ὀθνείῳ, καὶ

κοινὰ τὰ φίλων. Dictum est Pythagorae, persaepe repetitum (Ter. Ad. V, 3, 18; Cic. off. I, 16; Corn. Nep. Ep. 3), plerumque autem ita citatum a scriptoribus Graecis, articulo ut *φίλων* careat : quapropter IX, 8, 2 Bekkerum secutus *τῶν* delevi : fidem faciunt hi testes : Diog. L. VIII, 1, 8, 10; Plat. legg. V, p. 739, c; Phaedr. p. 279 c; Lys. p. 207, c; Arist. Pol. II, 5, p. 1263, a, 30; Plut. de adul. et am. 24. Adde quos nominat Winckelmann. ad Plut. Erot. p. 58, 7.

ὀρθῶς· nempe *λέγεται.* Eth. N. III, 8, 12 *ὡς ὁ λόγος* (*λέγει*). III, 11, 8 *ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος.* Cic. Tusc. II, 22, 51 sermo intimus, quum ipse secum: »cave turpe quidquam, languidum, non virile.« Haud secus infra IX, 8, 9 e nomine *πρᾶξιν* verbum *πράσσειν* excutitur. Vide et IX, 9, 1. IX, 12, 3 et maxime VI, 9, 4. VII, 12, 1.

ἐν κοινωνίᾳ γὰρ ἡ φιλία. Plat. Gorg. p. 507, e.

§. 2. *ἀφωρισμένα·* *τοῖς ἄλλοις οὐ πάντα κοινά ἐστιν, ἀλλ' ἔνια ἀφωρισμένα.* Paraphr. Eth. N. VII, 3, 1 *πότερον πᾶσαν ἡδονὴν καὶ λύπην ἢ περί τινας ἀφωρισμένας.* III, 3, 17. Pol. VI, 8, p. 1322, b, 26 *ἐπιμέλεια ἀφωρισμένη περὶ τὰς θυσίας.* Cic. off. I, 17, 53. — *ἄλλοις* om. Kb.

§. 3. *αὔξησιν λαμβάνει.* Eth. N. X, 7, 7 *λαβεῖν μῆκος.* Soph. El. 32, p. 183, b, 21 *ἐπίδοσιν λαμβάνειν.* Thuc. I, 91 *ὕψος λαμβάνειν.* Lucret. V, 680 sumunt augmina noctes. — *τῷ μᾶλλον πρὸς φίλους εἶναι·* eo magis crescunt iniuriae, quo magis *amicis* (quod quidem vocabulum vocis in pronuntiando impressione notandum est), quo magis necessariis vere amicorum nomine dignis, inferuntur : cf. VIII, 6, 4 *μᾶλλον ἔοικε φιλίᾳ.* Cic. off. III, 4, 19 quod potest maius esse scelus, quam non modo hominem, sed etiam familiarem hominem occidere? Dem. Olymp. p. 1167, 4. Eth. N. V, 1, 18.

ἀποστερῆσαι· Matth. gr. gr. §. 418, e; Kuehner. §. 561, g; Rost. §. 104, 4. — *ὀθνείῳ·* *alienus* ut hoc loco fratri, ita VIII, 12, 8 *ἑταίρῳ*; IX, 9, 2. 3. IX, 4, 5 *φίλῳ*; Eth. N. IV, 6, 5 *συνήθει* opponitur.

πατάξαι πατέρα ἢ ὁντινοῦν ἄλλον. αὔξεσθαι δὲ πέφυκεν ἅμα τῇ φιλίᾳ καὶ τὸ δίκαιον, ὡς ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄντα [καὶ ἐπ' ἴσον διήκοντα].

4. *Αἱ δὲ κοινωνίαι πᾶσαι μορίοις ἐοίκασι τῆς πολιτικῆς· συμπορεύονται γάρ ἐπί τινι συμφέροντι, καὶ πορίζόμενοί τι τῶν εἰς τὸν βίον· καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ κοινωνία τοῦ συμφέροντος χάριν δοκεῖ καὶ ἐξ ἀρχῆς συνελθεῖν καὶ διαμένειν· τούτου γὰρ καὶ οἱ νομοθέται στοχάζονται, καὶ δίκαιόν φασιν εἶναι τὸ κοινῇ συμφέρον.*

5. *Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι κοινωνίαι κατὰ μέρη τοῦ συμφέροντος ἐφίενται, οἷον πλωτῆρες μὲν τοῦ κατὰ τὸν πλοῦν πρὸς ἐργασίαν χρημάτων ἤ τι τοιοῦτον, συστρατιῶται δὲ τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον, εἴτε χρημάτων εἴτε νίκης ἢ πόλεως*

πέφυκεν. Cod. Kb *φαίνεται* : nescio quam recte. — *ὄντα·* cf. Matth. gr. gr. §. 441, 2, a; Rost. §. 100, 5. Proxima *ἐπ' ἴσον διήκοντα* ignorat cod. Kb.

Cap. IX, 4—6. ARGUMENTUM. »*Societates omnes principe societate, quae civitatis est, continentur, ut amicitiae quoque, quum consistant in societate, ad civilis genera societatis accommodandae esse videantur.*«

τῆς πολιτικῆς· *τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν* cogitari insequentia declarant : cf. Polit. I, 1 pr. II, 1 pr.

ἐπί τινι συμφέροντι. De praeverbio *ἐπί* cf. Matth. gr. gr. §. 586 ε; Rost. §. 106, 2, b; Kuehner. §. 612, 3, c; Eth. N. III, 1, 7 *τὰ αἴσχισθ' ὑπομεῖναι ἐπὶ μηδενὶ καλῷ ἢ μετρίῳ, φαύλου.* VIII, 13, 4.

πορίζόμενοι· cf. VIII, 7, 5 (*ἔτι μένει*). — *εἰς τὸν βίον·* Matth. §. 272, b, coll. §. 578, e; Rost. §. 98, 5, β coll. §. 104, 11, a.

τοῦ συμφέροντος χάριν. Ar. Pol. III, 6, p. 1278, b, 19 *φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῷον πολιτικόν, διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον συνάγει, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει μέρος ἑκάστῳ τοῦ ζῆν καλῶς.* Augustin. Civ. D. II, 21 Scipio Ciceronis populum coetum iuris consensu et *utilitatis* communione sociatum esse determinat.

τὸ δίκαιόν φασιν εἶναι κτλ. Plat. Republ. II, p. 369, c; Ar. Pol. III, 6, p. 1279, a, 17; III, 12, p. 1282, b, 17. — Ceterum Bekkerum secutus hoc pacto *φασὶν εἶναι*, non *εἶναί φασιν* verba collocavi, consentiente etiam Krischio in eph. quas p. 3 indicavi.

§. 5. *εἴτε — ἢ πόλεως.* Recte habet *ἢ* particula, pro quâ in cod. Lb *εἴτε* scriptum est : cf. Eth. N. III, 3, 4 *εἴτε ἐξ ἀνάγκης εἴτε φύσει ἢ διά τινα ἄλλην αἰτίαν.* Matth. gr. gr. §. 617, 6; Kuehner. §. 746, a, not. : unde corrigenda sententia Rostii §. 123b, 8, b, bb, ℵ.

ὀρεγόμενοι· ὁμοίως δὲ καὶ φυλέται καὶ δημόται. ἔνιαι δὲ τῶν κοινωνιῶν δι' ἡδονὴν δοκοῦσι γίγνεσθαι, θιασωτῶν καὶ ἐρανιστῶν· αὗται γὰρ θυσίας ἕνεκα καὶ συνουσίας· πᾶσαι δ' αὗται ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐοίκασιν εἶναι (οὐ γὰρ τοῦ παρόντος συμφέροντος ἡ πολιτικὴ ἐφίεται, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν βίον) θυσίας τε ποιοῦντες καὶ περὶ ταύτας τὰς συνόδους, τιμάς τε ἀπονέμοντες τοῖς θεοῖς, καὶ αὑτοῖς ἀναπαύσεις πορίζοντες μεθ' ἡδονῆς. αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι καὶ

φυλέται· *tribules* (Cic. ad div. XIII, 23) : cf. C. Fr. Hermannum in l. Lehrbuch der griech. Staatsalterth. §. 93 sqq., et eundem virum ingenii doctrinaeque splendore insignem de δημόταις (quos *curiales* vocat Cic. off. II, 18, 64) §. 111. §. 123, 12.

θιασωτῶν. Cf. C. Fr. Hermannum §. 99, 9. Dem. de f. l. p. 403, 19 παὶς ἐν θιάσοις καὶ μεθύουσιν ἀνθρώποις κυλινδόμενος, coll. de Cor. p. 313, 24.

ἐρανιστῶν. Hi dicuntur homines unâ convivantes, qui coeunt ut sint de symbolis (quemadmodum ait Ter. Eun. III, 4, 2). Cf. Herm. §. 146, 9; Meier. et Schoemann. in l. der att. Procefs, p. 541.

πᾶσαι δ' αὗται κτλ. Hae quoque, quae voluptatem spectant societates, ut illae, quae utilitatem sequuntur, politicâ societate continentur. Cf. Pol. III, 9, p. 1280, b, 37.

ὑπὸ τὴν πολιτικήν. Praepositio ὑπό cum quarto casu coniuncta notionem indicat generalem, cui specialis notio subiicitur et supponitur, sub quam igitur cadit notio specialis, ὑπὸ — πίπτει, ipse ait philosophus Top. I, 5, p. 102, a, 37. coll. II, 6, p. 102, b, 30; II, 7, p. 103, a, 13 τὰ γὰρ τοιαῦτα τῷ εἴδει λέγεται ταὐτά, ὅσα ὑπὸ ταὐτὸ εἶδος· ὁμοίως δὲ καὶ γένει ταὐτά, ὅσα ὑπὸ ταὐτὸ γένος ἐστίν, οἷον ἵππος ἀνθρώπῳ. Eth. N. I, 1, 4 ὅσαι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων ὑπὸ μίαν τινὰ ἀρετήν, καθάπερ ὑπὸ τὴν ἱππικὴν χαλινοποιητική. Eth. N. II, 2, 4.

θυσίας ποιοῦντες. Masculini generis participium ad κοινωνούς, superiore nomine κοινωνίαι quodammodo indicatum, referendum est : ut supra dictum erat §. 4 αἱ κοινωνίαι — πορίζόμενοι. Cui sunt similes loci a Cardwello, alio sane consilio, allati, Thuc. III, 79 ἐπὶ τὴν πόλιν ἔπλεον, καίπερ ἐν πολλῇ ταραχῇ ὄντας. Eur Or. 38 πᾶν στράτευμ' Ἑλληνικὸν πρὸς οἶκον εὐθύνοντας ἐναλίαν πλάτην. Herod. I, 151 Ἀρίσβαν ἠνδραπόδισαν, ἐόντας ὁμαίμους. — Articulus ante σύνοδους debetur codd. Kb Lb : τιμάς τε sententia postulat.

αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι. Horatius, quem Lambinus in contentionem vocavit, epist. II, 1, 139 ita canit :

σύνοδοι φαίνονται γίγνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδάς, οἷον ἀπαρχαί· μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς.

6. Πᾶσαι δὴ φαίνονται αἱ κοινωνίαι μόρια τῆς πολιτικῆς εἶναι· ἀκολουθήσουσι δὲ αἱ τοιαῦται φιλίαι ταῖς τοιαύταις κοινωνίαις.

Cap. X. Πολιτείας δ' ἐστὶν εἴδη τρία, ἴσαι δὲ καὶ παρεκβάσεις, οἷον φθοραὶ τούτων· εἰσὶ δ' αἱ μὲν πολιτεῖαι

Agricolae prisci, fortes parvoque beati,
Condita post frumenta levantes tempore festo
Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem
Cum sociis operum, pueris et coniuge fidâ
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium memorem brevis aevi.

Quo loco cf. Schmidium et Voss. ad Virg. Georg. II, 380. Max. Tyr. diss. XXX, 5, t. I, p. 93 Reisk.

φαίνονται γίγνεσθαι· cf. IX, 1, 5 ὅπερ φασὶ Πρωταγόραν ποιεῖν. Krueger. gr. gr. I, II, p. 151, n. 9; Kuehner. §. 435, n. 3; Maetzner. ad Antiph. p. 190; Krueger. ad Anab. I, 4, 12; Luc. Peregr. 42; Symp. 17. 20; Polyb. I, 15, 4.

§. 6. *ἀκολουθήσουσι δὲ κτλ.* ὥσπερ αἱ κοινωνίαι, οὕτω καὶ αἱ φιλίαι διαιρεθήσονται, καὶ τοιαῦται ἔσονται αἱ φιλίαι, οἷαι αἱ κοινωνίαι. Paraphr. Verbo ἀκολουθεῖν confer infra IX, 5, 1 quae leguntur et de plurimorum copiâ exemplorum Eth. N. II, 1, 8 κατὰ τὰς τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. VII, 12, 1 ἐπεὶ τὸ ἀγαθὸν διχῶς —, καὶ αἱ φύσεις καὶ αἱ ἕξεις ἀκολουθήσουσιν. Pol. VI, 1, p. 1317, a, 19 τὰ δημοτικὰ καὶ τὰ δοκοῦντα ταῖς δημοκρατίαις ἀκολουθεῖν. Met. VII, 1, p. 1042, b, 3.

Cap. X, 1. ARGUMENTUM. *De conformationibus civilium societatum, h. e. civitatum, hoc capite explicatur. Quem locum ne hâc de amicitiâ disputatione tractari mireris, amicitiae caput ad morum doctrinam, morum doctrinam ad civilem prudentiam ex Aristoteleâ ratione pertinere memineris. Contende Leon. Spengelium in l. Abhandlungen der philos.-philol. Classe der K. Bayr. Acad. der Wiss. 3. Bd. 2. Abth. p. 476 et Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 12 sqq. — Principio igitur (§. 1) civilis status incorrupti genera tria enumerat, regalem, optimatem, popularem.*

πολιτείας κτλ. Ar. Pol. III, 7, p. 1279, a, 22 seqq.; Rhet. I, 8, p. 1365, b, 29; Plat. Pol. p. 301, a; Rep. VIII, p. 544, c seqq.; C. Fr. Hermann. in l. Lehrbuch der gr. Staatsalterth. §. 52.

παρεκβάσεις. παρεκβαίνειν quum sit *excedere, egredi, migrare* definitos cuiusvis rei terminos (Eth. N. II, 9, 8 et IV, 5, 13 ὁ μικρὸν τοῦ

βασιλεία τε καὶ ἀριστοκρατία, τρίτη δ' ἡ ἀπὸ τιμημάτων, ἣν τιμοκρατικὴν λέγειν οἰκεῖον φαίνεται, πολιτείαν δ' αὐτὴν εἰώθασιν οἱ πλεῖστοι καλεῖν.

εὖ παρεκβαίνων φέρεται, infra §. 3 παρεκβαίνει τὸ τῆς πολιτείας εἶδος, Pol. III, 13, p. 1284, b, 4 ἡ παρεκβεβηκυῖα πολιτεία), παρέκβασις est *terminorum egressio, excessus,* ac nostro quidem loco *civitatis bene temperatae a recto statu* (imperio regio, aristocratiâ, timocratiâ) *declinatio et aberratio ad formam aliquam peiorem*, e regno ut ad tyrannidem, ex aristocratiâ ad oligarchiam, ad democratiam e timocratiâ fiat migratio : quae civitatis *depravatio* alibi quoque ab Aristotele *iustae formae* contraria ponitur : Pol. III, 7, p. 1279, a, 25 ἐπεὶ δὲ πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα σημαίνει ταὐτόν, πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων, ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἕνα ἢ ὀλίγους ἢ τοὺς πολλούς, ὅταν μὲν ὁ εἷς ἢ οἱ ὀλίγοι ἢ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἄρχωσι, ταύτας μὲν ὀρθὰς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς τὸ ἴδιον ἢ τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν ὀλίγων ἢ τοῦ πλήθους παρεκβάσεις. — In citimis cod. K[b] offert haec : εἰσὶ μὲν πολιτεῖαι omissis verbis δ' αἱ, atque τρίτη δ' ἀπὸ τιμημάτων, praetermisso articulo, ut infra §. 3 idem ἥκιστα μοχθηρὸν δημοκρατία. In quibus obtemperare ei nolui.

βασιλεία τε καὶ ἀριστοκρατία. Ar. Pol. III, 7, p. 1279, a, 32 καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον βασιλείαν, τὴν δὲ τῶν ὀλίγων μέν, πλειόνων δ' ἑνός, ἀριστοκρατίαν, ἢ διὰ τὸ τοὺς ἀρίστους ἄρχειν ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ πόλει καὶ τοῖς κοινωνοῦσιν αὐτῆς.

ἀπὸ τιμημάτων· *quae est ex censu forma civitatis* (Plat. Republ. VIII, p. 550, c; p. 551, c) : *rem publicam* dicit auctor, in quâ census est omnium talis, secundum quem etiam plebeii homines et modice locupletes imperii sunt participes. Pol. IV, 9. IV, 11.

πολιτείαν. πολιτείαν dixit certam formam liberae civitatis, quam *rempublicam* solemus appellare. Pol. III, 7, p. 1279, a, 37 ὅταν τὸ πλῆθος πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν, πολιτεία. Pol. IV, 9, p. 1294, a, 30 seqq.

αὐτήν. Dem. Olynth. III, p. 35, §. 24 ἐκεῖνοι, οἷς οὐκ ἐχαρίζονθ' οἱ λέγοντες οὐδ' ἐφίλουν αὐτούς, ubi vide Saupp. Plut. Phoc. 22 ἀποθανούσης τῆς ἑταίρης, ἣν εἶχεν ἐρῶν καὶ θυγατρίον πατὴρ ἐξ αὐτῆς γεγόνει, ubi vide Kraner. Matth. gr. gr. §. 472, 3; Kuehner. §. 799, 1, b; Rost. §. 123, 2, not. 6; Nitzsch. ad Odyss. I, p. 22. Recte Sauppius memoriam replicat Ciceronis Brut. LXXIV, 258 omnes tum fere, qui nec extra hanc urbem vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica infuscaverat, recte loquebantur. Eth. N. I, 2, 1.

2. Τούτων δὲ βελτίστη μὲν ἡ βασιλεία, χειρίστη δ' ἡ τιμοκρατία. παρέκβασις δὲ βασιλείας μὲν τυραννίς· ἄμφω γὰρ μοναρχίαι· διαφέρουσι δὲ πλεῖστον· ὁ μὲν γὰρ τύραννος τὸ ἑαυτῷ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων. οὐ γάρ ἐστι βασιλεὺς ὁ μὴ αὐτάρκης καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχων· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐδενὸς προσδεῖται· τὰ ὠφέλιμα οὖν αὐτῷ μὲν οὐκ ἂν σκοποίη, τοῖς δ' ἀρχομένοις· ὁ γὰρ μὴ τοιοῦτος κληρωτὸς ἄν τις εἴη βασιλεύς. ἡ δὲ τυραννὶς

Cap. X, 2. ARGUMENTUM. *Imperium regium optima civitatis forma.*

βελτίστη ἡ βασιλεία. Pol. III, 17, p. 1288, a, 8 seqq., sed coll. Pol. III, 15, p. 1286, b, 5 seqq.

χειρίστη· Pol. III, 7, p. 1279, a, 39 ἕνα μὲν διαφέρειν κατ' ἀρετὴν ἢ ὀλίγους ἐνδέχεται, πλείους δ' ἤδη χαλεπὸν ἠκριβῶσθαι πρὸς πᾶσαν ἀρετήν.

ὁ μὲν γὰρ τύραννος κτλ. Pol. III, 7, p. 1279, b, 6 ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστι μοναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τοῦ μοναρχοῦντος. Pol. V, 10, p. 1311, a, 2 ἡ δὲ τυραννὶς πρὸς οὐδὲν ἀποβλέπει κοινόν, εἰ μὴ τῆς ἰδίας ὠφελείας χάριν. ἔστι δὲ σκοπὸς τυραννικὸς μὲν τὸ ἡδύ, βασιλικὸς δὲ τὸ καλόν.

ὁ δὲ βασιλεὺς κτλ. Pol. III, 7, p. 1279, a, 32 καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον βασιλείαν.

ὁ μὴ αὐτάρκης. Talis hoc nomine, cui ad beate vivendum satis in ipso positum est praesidii, describitur. Polit. VII, 5, p. 1326, b, 29 τὸ πάντα ὑπάρχειν καὶ δεῖσθαι μηδενὸς αὔταρκες. Eth. N. I, 7, 7 τὸ δ' αὔταρκες τίθεμεν, ὃ μονούμενον, αἱρετὸν ποιεῖ τὸν βίον καὶ μηδενὸς ἐνδεᾶ. De re cf. Pol. III, 17, p. 1288, a, 15.

ὁ δὲ τοιοῦτος· ὁ αὐτάρκης καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχων : ad eadem verba insequens ὁ μὴ τοιοῦτος pertinet. — οὐδενὸς προσδεῖται· ὁ τοιοῦτος οὐ δεηθήσεται τὰ τῶν ἀρχομένων εἰς ἑαυτὸν ἕλκειν. Paraphr.

κληρωτὸς ἄν τις εἴη βασιλεύς· *is sorte ductus* (quales αἰσυμνῆται Pol. III, 14, p. 1285, a, 31. p. 1285, b, 25), *is fortunae beneficio, non praestantiâ ac virtute suâ esset rex.* Quam enim cum Bekkero tenui scribendorum verborum rationem (pro quâ codd. M^b Par. Zell. Vrat. Paraphr. et Interpr. vet. fol. 29, a κληρωτὸς ἄν τις εἴη ἡ βασιλεύς), haec codd. optimorum quorumque praesidiis firmatur; nam quod Bekkerus quidem codd. K^b et L^b servasse illud ἡ tradit, quum nec Cardwellus scriptis in suo exemplo verbis εἴη βασιλεύς codicis K^b discrepantiam notaverit, neque Millerus, teste Micheletio, in cod. L^b ἡ illud invenerit, notarum aliquâ confusione videtur esse factum.

ἐξ ἐναντίας ταύτῃ· τὸ γὰρ ἑαυτῷ ἀγαθὸν διώκει. καὶ φανερώτερον ἐπὶ ταύτης ὅτι χειρίστη· κάκιστον δὲ τὸ ἐναντίον τῷ βελτίστῳ.

3. Μεταβαίνει δ' ἐκ βασιλείας εἰς τυραννίδα· φαυλότης γάρ ἐστι μοναρχίας ἡ τυραννίς· ὁ δὴ μοχθηρὸς βασιλεὺς τύραννος γίγνεται. ἐξ ἀριστοκρατίας δὲ εἰς ὀλιγαρχίαν κακίᾳ τῶν ἀρχόντων, οἳ νέμουσι τὰ τῆς πόλεως παρὰ τὴν ἀξίαν, καὶ πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν ἑαυτοῖς, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς, περὶ πλείστου ποιούμενοι τὸ πλουτεῖν· ὀλίγοι δὴ ἄρχουσι καὶ μοχθηροὶ ἀντὶ τῶν ἐπιεικεστάτων. ἐκ

τὸ γὰρ ἑαυτῷ ἀγαθὸν διώκει· nam sibi quod conducere videtur persequitur *tyrannus* : cf. VIII, 7, 5 (ἔτι μένει).

κάκιστον δὲ κτλ. Polit. IV, 2, p. 1289, a, 39 ἀνάγκη γὰρ τὴν μὲν τῆς πρώτης καὶ θειοτάτης πολιτείας παρέκβασιν εἶναι χειρίστην. Eth. N. VII, 14, 2 κακῷ γὰρ ἀγαθὸν ἐναντίον.

Cap. X, 3. ARGUMENTUM. *Quo pacto regnum ad tyrannidem, aristocratia ad oligarchiam, timocratia ad democratiam degeneret, docetur.*

μεταβαίνει· transit (haec regalis) civitatis forma in tyrannidem. Nam subiectum orationis mihi quidem ἡ πολιτεία videtur esse, id quod tum proxime dictum χειρίστη (πολιτεία), tum insequentia παρεκβαίνει τὸ τῆς πολιτείας εἶδος et αἱ πολιτεῖαι μεταβάλλουσι — μεταβαίνουσι suadent. Eth. N. IV, 1, 36 ὁ μὲν οὖν ἄσωτος ἀπαιδαγώγητος γενόμενος εἰς ταῦτα μεταβαίνει. Cic. Rep. I, XLII, 65 quum rex iniustus esse coeperit, perit illud illico genus, et est idem ille tyrannus, deterrimum genus et finitimum optimo.

φαυλότης· *pravitas* est, quae ponitur in vitio, id quod propter linguae gr. quosdam thesauros commemorare statui : vide Eth. N. X, 5, 6 διαφερουσῶν τῶν ἐνεργειῶν ἐπιεικείᾳ καὶ φαυλότητι. Eth. N. VII, 6, 7; Poet. II, p. 1448, a, 2; Herodian. V, 1, 17; VII, 8, 19; Frotscher. ad Xen. Hier. p. 125.

ἐξ ἀριστοκρατίας εἰς ὀλιγαρχίαν. Pol. V, 7, p. 1306, b, 25 ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ὀλίγοι οἱ ἄρχοντες, οὐ μέντοι διὰ ταὐτὸν ὀλίγοι. Pol. IV, 4, p. 1290, b, 19 ὀλιγαρχία ἐστὶν ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν, ὀλίγοι ὄντες. Pol. III, 7, p. 1279, b, 7 ἡ ὀλιγαρχία πρὸς τὸ τῶν εὐπόρων συμφέρον ἐστίν.

παρὰ τὴν ἀξίαν κτλ. Pol. IV, 8, p. 1294, a, 9 δοκεῖ ἀριστοκρατία εἶναι μάλιστα τὸ τὰς τιμὰς νενεμῆσθαι κατ' ἀρετήν· ἀριστοκρατίας μὲν γὰρ ὅρος ἀρετή, ὀλιγαρχίας δὲ πλοῦτος, δήμου δ' ἐλευθερία. — Deinceps non περὶ πλείστου, sed περὶ πλεῖστον vitiose in codd. K^b L^b est.

δὲ [δὴ] τιμοκρατίας εἰς δημοκρατίαν· σύνοροι γάρ εἰσιν αὗται· πλήθους γὰρ βούλεται καὶ ἡ τιμοκρατία εἶναι, καὶ ἴσοι πάντες οἱ ἐν τῷ τιμήματι. ἥκιστα δὲ μοχθηρόν ἐστιν ἡ δημοκρατία· ἐπὶ μικρὸν γὰρ παρεκβαίνει τὸ τῆς πολιτείας εἶδος. μεταβάλλουσι μὲν οὖν μάλισθ' οὕτως αἱ πολιτεῖαι· ἐλάχιστον γὰρ οὕτω καὶ ῥᾷστα μεταβαίνουσιν.

4. Ὁμοιώματα δ' αὐτῶν καὶ οἷον παραδείγματα λάβοι

ἐκ δὲ τιμοκρατίας εἰς δημοκρατίαν. Pol. IV, 4, p. 1290, b, 17 ἐστι δημοκρατία, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι, πλείους ὄντες, κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν. Pol. III, 7, p. 1279, b, 8 ἡ δημοκρατία ἐστὶ πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῶν ἀπόρων. Δὴ particulam, quae abest a codd. K^b L^b O^b, praeeunte Corae, non introducendam, sed inducendam existimo.

βούλεται· *vult* esse naturâ suâ, rationibus suis omnibus : id quod ob quorumdam errores hominum doctorum enotandum fuit : cf. infra IX, 10, 5 ; VIII, 10, 4 ; Anal. pr. II, 27, p. 70, a, 7 ; Pol. II, 6, p. 1265, b, 27 ; ἐθέλει Met. IX, 1, p. 1053, a, 23 ; Stallbaum. ad Plat. Rep. II, p. 370, b. Cic. Rep. I, XXXIII, 50 ceteras res publicas ne appellandas quidam putant iis nominibus, quibus illae sese appellari *velint*.

καὶ ἴσοι πάντες κτλ. Pol. V, 8, p. 1308, a, 11 ὃ γὰρ ἐπὶ τοῦ πλήθους ζητοῦσιν οἱ δημοτικοὶ τὸ ἴσον, τοῦτ' ἐπὶ τῶν ὁμοίων οὐ μόνον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐστίν· — ἔστι γὰρ ὥσπερ δῆμος ἤδη οἱ ὅμοιοι. Pol. VI, 2, p. 1317, b, 3 καὶ γὰρ τὸ δίκαιον τὸ δημοτικὸν τὸ ἴσον ἔχειν ἐστὶ κατ' ἀριθμόν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἀξίαν — φασὶ γὰρ δεῖν ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν. Articulum ante τιμήματι et δημοκρατία praetermittit cod. K^b.

ἥκιστα μοχθηρὸν κτλ. Pol. IV, 2, p. 1289, b, 4 μετριωτάτη ἡ δημοκρατία.

ἐπὶ μικρὸν — εἶδος· μικρὸν γὰρ ὑπερβαίνει τὸ τῆς πολιτείας (§. 1) εἶδος· κοινωνεῖ γὰρ αὐτῇ μᾶλλον ἢ διαφέρει. Paraphr.

μεταβάλλουσι. Intransitivâ vi, ut sexcenties, μεταβάλλειν sumptum est. Poet. IV, p. 1449, a, 14 πολλὰς μεταβολὰς μεταβαλοῦσα ἡ τραγῳδία. Met. IX, 7, p. 1057, a, 26 μεταβάλλειν ἐξ ἄλλου γένους εἰς ἄλλο οὐκ ἔστιν. Pol. V, 1, p. 1301, a, 20 μεταβάλλουσιν αἱ πολιτεῖαι. Plat. Rep. VIII, p. 545, d.

Cap. X, 4—6. ARGUMENTUM. *Convenientia civilis societatis et societatis domesticae : regia est patris et liberorum communitas : tyrannica heri et servorum (§. 4) : aristocratica mariti et uxoris (§. 5) : timocratica fratrum : democratica eorum, quorum vel domino domus careat, vel minus cordato utatur (§. 6).*

ὁμοιώματα. Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 27 αἱ πολιτεῖαι πᾶσαι ἐν οἰκείοις (credo ἐν ταῖς οἰκίαις) συνυπάρχουσι, καὶ αἱ ὀρθαὶ καὶ αἱ

τις ἂν καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις. ἡ μὲν γὰρ πατρὸς πρὸς υἱεῖς κοινωνία βασιλείας ἔχει σχῆμα· τῶν τέκνων γὰρ τῷ πατρὶ μέλει. ἐντεῦθεν δὲ καὶ Ὅμηρος τὸν Δία πατέρα προσαγορεύει· πατρικὴ γὰρ ἀρχὴ βούλεται ἡ βασιλεία εἶναι. ἐν Πέρσαις δ' ἡ τοῦ πατρὸς τυραννική· χρῶνται γὰρ ὡς δούλοις τοῖς υἱέσιν. τυραννικὴ δὲ καὶ ἡ δεσπότου πρὸς δούλους· τὸ γὰρ τοῦ δεσπότου συμφέρον ἐν αὐτῇ πράττεται. αὕτη μὲν οὖν ὀρθὴ φαίνεται, ἡ Περσικὴ δ' ἡμαρτημένη· τῶν διαφερόντων γὰρ αἱ ἀρχαὶ διάφοροι.

παρεκβάσεις. Pol. I, 3, p. 1253, b, 1 seqq. In proximis λάβοι τις, omisso ἂν, dat cod. K[b] : cf. IX, 10, 2.

ἡ μὲν πατρὸς κτλ. Pol. I, 12, p. 1259, b, 10 ἡ δὲ τῶν τέκνων ἀρχὴ βασιλική· τὸ γὰρ γεννῆσαν καὶ κατὰ φιλίαν ἄρχον καὶ κατὰ πρεσβείαν ἐστίν, ὅπερ ἐστὶ βασιλικῆς εἶδος ἀρχῆς. διὸ καλῶς Ὅμηρος (e. gr. Odyss. I, 28) τὸν Δία προσηγόρευσεν, εἰπὼν πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τὸν βασιλέα τούτων ἁπάντων. φύσει γὰρ τὸν βασιλέα διαφέρειν μὲν δεῖ, τῷ γένει δ' εἶναι τὸν αὐτόν· ὅπερ πέπονθε τὸ πρεσβύτερον πρὸς τὸ νεώτερον καὶ ὁ γεννήσας πρὸς τὸ τέκνον. Adde Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 29—40. Cic. Rep. I, XXXVI, 56; III, XXXIV, 46 et imprimis II, XXVI, 47 nam regem illum volunt esse, qui consulit ut parens populo, conservatque eos, quibus est praepositus, quam optimâ in conditione vivendi.

ἐν Πέρσαις. Barnab. Brissonius de regio Persarum principatu ed. Lederlin. Amst. 1701, p. 428, c ex hoc uno Aristotelis loco notitiam rei hausit. Plura neque ego inveni, nec vir quidam eximius qui in hoc litterarum genere vitae tabernaculum collocavit, consulenti mihi indicare de re potuit.

τὸ γὰρ δεσπότου συμφέρον κτλ. Compara VIII, 11, 6 et Pol. I, 3, p. 1253, b, 4 οἰκία τέλειος ἐκ δούλων καὶ ἐλευθέρων σύγκειται κτλ.

αὕτη μὲν οὖν ὀρθή· ἡ δεσπότου πρὸς δοῦλον κοινωνία, οὖσα τυραννική. ἡ Περσική· ἡ πατρὸς πρὸς υἱεῖς κοινωνία, τυραννικὴ καὶ αὕτη.

ἡμαρτημένη· *depravata, perversa, vitiosa*. Pol. III, 6, p. 1279, a, 20; Pol. V, 1, p. 1301, a, 36; Plat. Rep. V, p. 449, a; VIII, p. 544, a.

τῶν διαφερόντων γὰρ κτλ. Nam naturâ suâ qui sunt diversi (liberi atque servi), in hos diversum etiam imperium exerceri necesse est, regium in liberos, tyrannicum in servos. Quippe naturâ servum ad serviendum factum esse, Aristoteles commentus est : Pol. I, 2, p. 1252, a, 30. Pol. I, 5, p. 1254, b, 16 sententiam autem loci nostri explanat Pol. I, 13, p. 1260, a, 9 ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει καὶ τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὰ μόρια

5. *Ἀνδρὸς δὲ καὶ γυναικὸς ἀριστοκρατικὴ φαίνεται· κατ' ἀξίαν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἄρχει, καὶ περὶ ταῦτα ἃ δεῖ τὸν ἄνδρα· ὅσα δὲ γυναικὶ ἁρμόζει, ἐκείνῃ ἀποδίδωσιν. ἁπάντων δὲ κυριεύων ὁ ἀνὴρ εἰς ὀλιγαρχίαν μεθίστησιν· παρὰ τὴν ἀξίαν γὰρ αὐτὸ ποιεῖ, καὶ οὐχ ᾗ ἀμείνων. ἐνίοτε δὲ*

τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφερόντως. ὁ μὲν γὰρ δοῦλος οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μέν, ἀλλ' ἄκυρον, ὁ δὲ παῖς ἔχει μέν, ἀλλ' ἀτελές. Adde Eth. N. V, 6, 8 et infra VIII, 11, 6. Cic. Rep. III, XXV, 22 est enim genus iniustae servitutis, quum hi sunt alterius, qui sui possunt esse; quum autem hi famulantur, qui sibi moderari nequeunt, nulla iniuria est.

§. 5. *ἀνδρὸς δὲ καὶ γυναικὸς ἀριστοκρατική·* *κοινωνία* subiectum cohaerentia superiorum unice flagitat. De re contende Pol. I, 12, p. 1259, a, 39; Oecon. I, 4, p. 1344, a, 8; Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 30.

κατ' ἀξίαν γὰρ κτλ. Pol. I, 12, p. 1259, b, 1 *τὸ ἄρρεν φύσει τοῦ θηλέος ἡγεμονικώτερον.*

περὶ ταῦτα, ἃ δεῖ τὸν ἄνδρα· plena est oratio haec : *περὶ ταῦτα, περὶ ἃ δεῖ τὸν ἄνδρα ἄρχειν* : non repetitâ praepositione ante pronomen relativum, de quo usu vide Matth. gr. gr. §. 595, 4, c; Kuehner. §. 625, 3; Krueger. I, II, p. 123, n. 1; Waitz. ad Categ. p. 3, b, 13 (p. 289), qui affert illa Arist. Probl. XXVI, 4, p. 940, b, 16 *διὰ τὸ αὐτὸ ὃ καὶ οἱ εὔριποι ῥέουσιν.* de part. an. IV, 12, p. 692, b, 20 *διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἥνπερ καὶ τἆλλα.* Eundem Romanorum morem tractant Krueger. gr. lat. §. 550, n. 7; Weissenborn. §. 490, n. 2 extr.

ὅσα δὲ γυναικὶ κτλ. Cf. VIII, 11, 4. VIII, 12, 7. Hector Andromachae Il. VI, 490 :

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.

Plat. Rep. V, p. 454, d; Xen. Oecon. 7. Pro voc. *ὅσα* in cod. K[b] est *ἃ*, tum *πάντων* pro *ἁπάντων*.

μεθίστησιν. Recte Camerarius : quod si vir dominus sit universorum, rem ille in paucorum dominationis formam hoc pacto traducat. Falso Lamb. : quod si vir in omnibus dominetur, *res traducitur* in potestatis illius, quae paucorum est, speciem. Lambinianum passivâ verbi formâ dicitur Polit. V, 7, p. 1307, a, 21 *ἡ πολιτεία μεθίσταται.* Camerarii explicationem tuetur vel Plat. Rep. VIII, p. 562, c *ἀπληστία καὶ ἀμέλεια τὴν πολιτείαν μεθίστησι* coll. Eth. N. VII, 3, 7. X, 9, 5. Anaxim. Rhet. p. 77, 22, ed. Spengel.

ἐνίοτε δὲ ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες. Regnum vult intelligi non

ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι οὖσαι· οὐ δὴ γίγνονται κατ' ἀρετὴν αἱ ἀρχαί, ἀλλὰ κατὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν, καθάπερ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις.

6. Τιμοκρατικῇ δ' ἔοικεν ἡ τῶν ἀδελφῶν· ἴσοι γάρ, πλὴν ἐφ' ὅσον ταῖς ἡλικίαις διαλλάττουσιν. διόπερ ἂν πολὺ ταῖς ἡλικίαις διαφέρωσιν, οὐκέτι ἀδελφικὴ γίγνεται ἡ φιλία. Δημοκρατίαι δὲ μάλιστα μὲν ἐν ταῖς ἀδεσπότοις τῶν οἰκήσεων (ἐνταῦθα γὰρ πάντες ἐξ ἴσου), καὶ ἐν αἷς ἀσθενὴς ὁ ἄρχων καὶ ἑκάστῳ ἐξουσία.

Cap. XI. Καθ' ἑκάστην δὲ τῶν πολιτειῶν φιλία φαί-

civitatis (Pol. II, 9, p. 1269, b, 32), sed rei domesticae (Pol. V, 11, p. 1313, b, 33 γυναικοκρατία περὶ τὰς οἰκίας).

ἐπίκληροι οὖσαι. Ἐπίκληρος filia est, cui a patre, filios qui vitâ positâ non reliquit, bonorum omnium hereditas cedit : cf. Meier. et Schoemann. in l. der attische Prozefs, p. 464 : haec cum dote imperium rerum domesticarum facile sibi arrogat. Menander fragm. inc. fab. LV, p. 216 ed. Meinekii qui alios insuper de eâdem re agentes viros doctos indicat :

ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
πλουτοῦσαν, ἤτοι μῆνιν ἐκτίνει θεῶν,
ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν, μακάριος καλούμενος.

κατὰ πλοῦτον. E codice K[b] κατὰ πλοῦτον pro διὰ πλοῦτον iure restituisse mihi videor.

§. 6. τιμοκρατικῇ. Cf. VIII, 11, 5.

διαλλάττουσιν· nisi quâtenus aetate differunt : nam intransitivâ intelligitur vi verbum διαλλάττειν ut infra IX, 3, 4. Eth. N. X, 5, 9 αἱ ἡδοναὶ διαλλάττουσιν οὐ μικρὸν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Theophr. H. Pl. III, 8, 2 τοῖς ὀνόμασι διαλλάττουσι.

οὐκέτι ἀδελφική· namque, inter hos non tam fraterna, quam paterna videbitur esse societas : ex fratribus enim senior iuniori patris est loco. Giph. Pro verbo γίγνεται a cod. K[b] φαίνεται repraesentatur.

δημοκρατίαι. Multitudinis numero, a cod. K[b] sustentato, Lares figendos existimavi. De structurâ verborum ἐν ταῖς ἀδεσπότοις τῶν οἰκήσεων vide p. 10.

ἑκάστῳ ἐξουσία. Καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ἑαυτοῦ ἐξουσιάζει. Paraphr. Compara Polit. V, 9, p. 1310, a, 32 ὥστε ζῇ ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις ἕκαστος ὡς βούλεται. Pol. VI, 2, p. 1317, b, 11 seqq.

Cap. XI, 1—3. ARGUMENTUM. *In diversis rerum publicarum diversisque rerum domesticarum modis diversa genera conspici amicitiae, capite XI docetur : ac primum quidem rectae rerum publicarum formae*

νεται, ἐφ' ὅσον καὶ τὸ δίκαιον· βασιλεῖ μὲν πρὸς τοὺς βασιλευομένους ἐν ὑπεροχῇ εὐεργεσίας· εὖ γὰρ ποιεῖ τοὺς βασιλευομένους, εἴπερ ἀγαθὸς ὢν ἐπιμελεῖται αὐτῶν, ἵν' εὖ πράττωσιν, ὥσπερ νομεὺς προβάτων· ὅθεν καὶ Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν [εἶπεν]. 2. τοιαύτη δὲ καὶ ἡ πατρική· διαφέρει δὲ τῷ μεγέθει τῶν εὐεργετημάτων· αἴτιος γὰρ τοῦ εἶναι, δοκοῦντος μεγίστου, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας· καὶ τοῖς προγόνοις δὲ ταῦτα προσνέμεται· φύσει

§. 1—5, deinde depravatae §. 6—8 in contentionem vocantur : ante omnia amicitiae regiae similem esse paternam §. 1—3 exponitur.

ἐφ' ὅσον καὶ τὸ δίκαιον· amicitia in singulis rerum publicarum constitutionibus tam late patet, quam late patet ius inter hos, qui sunt participes civilis societatis eiusdem. Cf. Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 32.

βασιλεῖ — ἐν ὑπεροχῇ εὐεργεσίας· quae regi cum parentibus intercedit amicitia, ea inaequalis est, ita, ut beneficiorum copiâ rex cives superet. De passivo verbi genere *οἱ βασιλευόμενοι* vide grammaticos VIII, 3, 8 (*πιστευθῇ*) laudatos, de *ὑπεροχῇ* VIII, 7, 1. Pol. V, 10, p. 1310, b, 9 *ἡ μὲν γὰρ βασιλεία πρὸς βοήθειαν τὴν ἀπὸ τοῦ δήμου τοῖς ἐπιεικέσι γέγονεν, καὶ καθίσταται βασιλεὺς ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν ἀρετῆς ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἢ καθ' ὑπεροχὴν τοιούτου γένους.* Plat. legg. IV, p. 711, e *κατὰ πλούτων ὑπεροχάς.*

εὖ γὰρ ποιεῖ κτλ. Pol. V, 10, p. 1310, b, 40 *βούλεται ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηθέν.*

ὥσπερ νομεὺς προβάτων κτλ. Plat. Polit. p. 268, c; Ast. ad Pl. legg. IV, 6, tom. II, p. 212 laudatus a Zellio; Xen. Memor. III, 2, 1 ibique interpp.; Xen. Cyrop. VIII, 2, 14 ibique Bornemann.

Ὅμηρος· Il. II, 243. IV, 413 ac passim.

εἶπεν. Vox infesta codicis K^b silentio : cf. Topic. VI, 3, p. 141, a, 16 et 19 et quae supra VIII, 9, 2 (*ἡ παροιμία — ὀρθῶς*) adscripsi.

§. 2. *αἴτιος γὰρ τοῦ εἶναι.* De subiecto enunciati supra VIII, 7, 5 (*ἔτι μένει*) diximus. De re contende VIII, 12, 5 et Diog. L. V, 1, 11, 19 *Ἀριστοτέλης ἔλεγε, τῶν γονέων τοὺς παιδεύσαντας ἐντιμοτέρους εἶναι τῶν μόνον γεννησάντων. τοὺς μὲν γὰρ τὸ ζῆν, τοὺς δὲ τὸ καλῶς ζῆν παρασχέσθαι.*

τοῖς προγόνοις ταῦτα προσνέμεται. Nam avis quae parentes, eadem avis nepotes debere videntur. Bekkerus *ἀπονέμεται*, ego secutus codd. K[b] L[b] O[b] El. et Interpretem veterem (»haec adtribuuntur,« quum *ἀπονέμειν* *retribuere* vel *tribuere* vertat) *προσνέμεται* scripsi.

φύσει τε γάρ. Particulis *τὲ γάρ* h. l. eodem modo, quo Latino *etenim*,

τε γὰρ ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν καὶ πρόγονοι ἐκγόνων καὶ βασιλεὺς βασιλευομένων. 3. ἐν ὑπεροχῇ δὲ αἱ φιλίαι αὗται· διὸ καὶ τιμῶνται οἱ γονεῖς. καὶ τὸ δίκαιον δὴ ἐν τούτοις οὐ ταὐτό, ἀλλὰ τὸ κατ' ἀξίαν· οὕτω γὰρ καὶ ἡ φιλία.

4. Καὶ ἀνδρὸς δὲ πρὸς γυναῖκα ἡ αὐτὴ φιλία καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ· κατ' ἀρετὴν γάρ, καὶ τῷ ἀμείνονι πλέον ἀγαθόν, καὶ τὸ ἁρμόζον ἑκάστῳ· οὕτω δὲ καὶ τὸ δίκαιον.

5. Ἡ δὲ τῶν ἀδελφῶν τῇ ἑταιρικῇ ἔοικεν· ἴσοι γὰρ καὶ ἡλικιῶται, οἱ τοιοῦτοι δ' ὁμοπαθεῖς καὶ ὁμοήθεις ὡς ἐπὶ

causa indicatur: de quo usu, iniuriâ ab Hartungo (si recte, quae dixit in l. von den Partikeln der gr. Sprache I, p. 115, intelligo) addubitato, ex Aristoteleis scriptis haec exempla subiicere visum est: Gen. An. I, 21, p. 729, b, 9. II, 7, p. 747, a, 13; Met. XI, 6, p. 1071, b, 5. I, 2, p. 983, a, 6—8. XII, 9, p. 1085, a, 16. IV, 27, p. 1024, a, 12; Phys. I, 3, p. 186, b, 19; Meteor. II, 8, p. 366, b, 3 (cod. H. N.) Eodem refero Categ. 8, p. 9, b, 35 ubi recte Waitzius τε recepit, sed artificiosius explicavit. Agmen claudat libri huius cap. XIV, 1. Ceterum vide Schaeferum ad Dem. II, p. 579; ad Dion. H. comp. v. p. 409; ad Soph. Trach. 1019 et ad eundem versum Godofredum Hermannum. Codd. Lb Mb γάρ debetur.

§. 3. ἐν ὑπεροχῇ κτλ. De honore parentibus tribuendo cf. IX, 2, 8. Particulam καί ante vocc. αἱ φιλίαι translaticiam Bekkerus conspirantibus subsidiis iure suo eiecit, Krischio quoque, hoc loco quem supra p. 3 memoravimus, admonente.

οὕτω γὰρ καὶ ἡ φιλία· namque ita etiam amicitia (pro ratâ parte, distincta dignitate atque meritis) habetur. — ἄν e Bekkeri libris solus Mb adiicit.

Cap. XI, 4. ARGUMENTUM. *Mariti et uxoris amicitia cum optimatum statu comparatur.*

ἡ αὐτὴ φιλία καὶ ἐν ἀριστοκρ. Ita recte Bekkerus pro eo, quod cod. Lb tuetur, ἡ αὐτὴ φιλία ἢ καὶ ἐν ἀριστοκρ., scripsit, ubi ad pronomen ᾗ iam Casaubonus obelum posuit.

κατ' ἀρετὴν γὰρ κτλ. Pressioris verborum comprehensionis vis haec est: κατ' ἀρετὴν γὰρ γίγνεται ἡ φιλία, καὶ τῷ ἀμείνονι πλέον ἀγαθὸν γίγνεται (vide VIII, 7, 2), καὶ τὸ ἁρμόζον ἑκάστῳ γίγνεται (recordare VIII, 10, 5)· οὕτω δὲ καὶ τὸ δίκαιον ἑκάστῳ γίγνεται κατ' ἀξίαν. — Eth. Eud. VII, 9, p. 1241, b, 37.

Cap. XI, 5. ARGUMENTUM. *Fratrum sodaliumque amicitia popularis status imaginem refert.*

τῇ ἑταιρικῇ ἔοικεν. Cf. VIII, 12, 4. Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, a, 5.

ὁμοπαθεῖς καὶ ὁμοήθεις· similibus affectibus locum dant, mo-

τὸ πολύ. ἔοικε δὴ ταύτῃ καὶ ἡ κατὰ τὴν τιμοκρατικήν· ἴσοι γὰρ οἱ πολῖται βούλονται καὶ ἐπιεικεῖς εἶναι· ἐν μέρει δὴ τὸ ἄρχειν, καὶ ἐξ ἴσου· οὕτω δὴ καὶ ἡ φιλία. 6. Ἐν δὲ

ribusque sunt similibus. De voc. ὁμοπαθεῖς, quod pro ὁμομαθεῖς ad hunc locum inepto Bekkerus favente etiam cod. Vrat. recepit, videsis Probl. V, 22, p. 883, a, 13 τὸ ὁμαλὸν ὁμοπαθέστερον. Rhet. III, 7, p. 1408, a, 23. Eth. N. I, 5, 3. Act. Apost. XIV, 15. Iacob. V, 17. Cardwellus in contentionem vocat adiectivum ὁμογνώμονες, Dem. Phil. IV, p. 151, 14 ὁμογνώμονες ὡς ὀρθῶς λέγεται, γενόμενοι. De dictione ὡς ἐπὶ τὸ πολύ vide IX, 2, 3. In citimis ἔοικε δέ pro δή codd. K^b M^b habent.

καὶ ἐπιεικεῖς. Nomine ἐπιεικής, aequus, ab Aristotele proprie signatur is, qui summum ius, quum eo possit uti, cavet ne vertat in iniuriam: qui, causarum personarumque habitâ ratione, non verba legis scriptae (quae in universum loquitur nec singulas causas praevidere potest omnes), sed mentem spectat legislatoris: qui iure quum possit uti suo, quod ei legibus competit, non nimis ius urguet suum, sed de eo (alterius in gratiam) concedit potius et remittit aliquid (cf. Eth. N. V, 10, 8; M. M. II, 1, pr.). Tales autem (aequi boni facientes) esse in rep. cives, vel maxime necesse est. Nam iura popularium quamquam sunt eadem omnium in rep., eadem tamen ut simul teneant omnes, fieri non potest. Nam honores, magistratus, imperia (in quibus distribuendis iustitiae pars altera, τὸ δίκαιον τὸ διανεμητικόν, maxime versatur: Eth. N. V, 2, 12) omnes aequo iure ad se vindicare possunt: at obtinere eodem momento nequeunt: neque (ad verum quum ventum est) paria omnia habere pares possunt (Pol. III, 13, p. 1283, a, 26; Pol. V, 2, p. 1302, a, 3): neque ob quamvis inaequalitatem digladiari civibus licet (Pol. III, 12, p. 1283, a, 10). Contra civis popularis est et regnare posse et parere regnantibus (Pol. III, 17, p. 1288, a, 14). Unde additur illud ἐν μέρει γὰρ κτλ. Atque haec quidem prima Aristoteli vocis ἐπιεικής significatio est. Ab hac nascitur altera, quae VIII, 2. 4. VIII, 4, 2. IX, 12, 3, alibi, usu venit, quâ hominem *ob animi candorem laudatum, honestum, probum*, in universum significat (cf. Eth. N. V, 10, 1), sicut nobis Christianis barbaro sermone haec — recht — gerecht — rechtschaffen — vicina sunt. Tertia hinc nascitur significatio IX, 6, 2, ubi homines, qui propter virtutem in honore sunt (die Angesehenen, die Honoratioren), vulgo et multitudini rudi (der gemeine Mann) opponuntur: cui quidem loco confer Pol. III, 11, p. 1282, a, 26 — οἱ φαῦλοι — οἱ ἐπιεικεῖς. — Pol. II, 7, p. 1267, b, 6. Plut. Phoc. 28.

ἐν μέρει· vicissitudines habent, quibus mensibus populari munere fungantur (Cic. Rep. III, 35, 48). Cf. Goettling. ad Pol. p. 364; Waitz. ad Anal. pr. p. 25, a, 20 (p. 375); Ideler. ad Meteor. I, 3, 18, p. 358.

Cap. XI, 6—8. ARGUMENTUM. »*Quo deterior est respublica, eo minus in ea est amicitiae. Itaque plus est amicitiae in democratiâ, quam*

ταῖς παρεκβάσεσιν, ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἐπὶ μικρόν ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ φιλία [ἐστί], καὶ ἥκιστα ἐν τῇ χειρίστῃ· ἐν τυραννίδι γὰρ οὐδὲν ἢ μικρὸν φιλίας. ἐν οἷς γὰρ μηδὲν κοινόν ἐστι τῷ ἄρχοντι καὶ [τῷ] ἀρχομένῳ, οὐδὲ φιλία· οὐδὲ γὰρ δίκαιον· ἀλλ' οἷον τεχνίτῃ πρὸς ὄργανον καὶ ψυχῇ πρὸς σῶμα καὶ δεσπότῃ πρὸς δοῦλον· ὠφελεῖται μὲν γὰρ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν χρωμένων, φιλία δ' οὐκ ἔστι πρὸς τὰ ἄψυχα οὐδὲ δίκαιον· ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἵππον ἢ βοῦν, οὐδὲ

in tyrannide, in quâ vix inest aliquid amicitiae, quemadmodum nec inter servum et dominum, nisi quâtenus homo est, amicitia consistit.“

ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον. De particulâ καί infra VIII, 12, 6 dicetur. In proximis verbum ἐστί codicis K^b testimonio caret.

ἐν τυραννίδι κτλ. Pol. V, 11, p. 1313, b, 30 ἡ μὲν βασιλεία σώζεται διὰ τῶν φίλων, τυραννικὸν δὲ τὸ μάλιστ' ἀπιστεῖν τοῖς φίλοις. Cic. Lael. XV, 52.

τῷ ἄρχοντι καὶ [τῷ] ἀρχομένῳ. Articulum ante nomen posterius codd. K^b O^b infirmant excluduntque : cf. Kuehner. gr. gr. §. 493, 9; Dissen. ad Dem. Cor. comm. p. 373; Winer. gr. N. T. p. 144, qui etiam Aristotelis usum, quâ est doctrinâ singulari, respexit; Ideler. ad Meteor. I, 3, 5, p. 338; Waitz. ad Categ. p. 3, a, 21 (p. 287).

οὐδὲ γὰρ δίκαιον. Eth. N. V, 3, 4 ἐστι τὸ ἴσον ἐν ἐλαχίστοις δυσίν· ἀνάγκη τοίνυν τὸ δίκαιον μέσον τε καὶ ἴσον εἶναι καὶ πρός τι καὶ τισίν, καὶ ᾗ μὲν μέσον, τινῶν (ταῦτα δ' ἐστὶ πλεῖον καὶ ἔλαττον), ᾗ δ' ἴσον ἐστί, δυοῖν· ᾗ δὲ δίκαιον, τισίν.

ἀλλ' οἷον τεχνίτῃ πρὸς ὄργανον κτλ. ὥσπερ ὁ τεχνίτης ἔχει πρὸς τὸ ὄργανον, καὶ ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα, οὕτως δεσπότης ἐστὶ πρὸς δοῦλον καὶ τύραννος πρὸς ἀρχόμενον. Paraphr. — ἀλλ' om. K^b.

ὠφελεῖται μὲν γὰρ πάντα ταῦτα κτλ. Interpres est Eudem. Eth. VII, 10, p. 1242, a, 13, cuius verborum, Bonitzii sagacitate correctorum, exemplum infra scriptum : ἄλλον γὰρ τρόπον συνῆλθον πρίων καὶ τέχνη, οὐχ ἕνεκα κοινοῦ τινος (οἷον γὰρ ὄργανον καὶ ψυχή), ἀλλὰ τοῦ χρωμένου ἕνεκα. συμβαίνει δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄργανον ἐπιμελείας τυγχάνειν, ἧς δίκαιον πρὸς τὸ ἔργον, ἐκείνου γὰρ ἕνεκέν ἐστι. καὶ τὸ τρυπάνῳ εἶναι διττόν, ὧν τὸ κυριώτερον ἐνέργεια, ἡ τρύπησις. καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἴδει σῶμα καὶ δοῦλος. — πάντα sponsore Bekkero et optimo quoque codice adiiciendum fuit.

φιλία δ' οὐκ ἔστι πρὸς τὰ ἄψυχα. Reminiscere eorum, quae VIII, 2, 3 disputatione suâ philosophus explicavit. De particulis ἀλλ' οὐδέ est supra dictum, VIII, 7, 1. Pro verbis ἢ βοῦν in codd. K^b O^b exstat οὐδὲ βοῦν, id quod sequi nolui.

πρὸς δοῦλον ᾗ δοῦλος· οὐδὲν γὰρ κοινόν ἐστιν· ὁ γὰρ δοῦλος ἔμψυχον ὄργανον, τὸ δ' ὄργανον ἄψυχος δοῦλος. 7. *ᾗ μὲν οὖν δοῦλος, οὐκ ἔστι φιλία πρὸς αὐτόν, ᾗ δ' ἄνθρωπος· δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι [καὶ] νόμου καὶ συνθήκῃ ς·καὶ φιλίας δή, καθ' ὅσον ἄνθρωπος.* 8. *ἐπὶ μικρὸν δὴ καὶ ἐν ταῖς τυραννίσιν αἱ φιλίαι καὶ τὸ δίκαιον· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἐπὶ πλεῖον· πολλὰ γὰρ τὰ κοινὰ ἴσοις οὖσιν.*

Cap. XII. *Ἐν κοινωνίᾳ μὲν οὖν πᾶσα φιλία ἐστίν,*

οὐδὲν γὰρ κοινόν ἐστιν· οὐδὲν γὰρ κοινὸν δεσπόταις καὶ δούλοις. Paraphr.

ὁ δοῦλος ἔμψυχον ὄργανον. Pol. I, 4, p. 1253, b, 32. Eud. Eth. VII, 9, p. 1241, b, 23. De proximis vide Eud. Eth. VII, 10, p. 1242, a, 28.

§. 7. *ᾗ δ' ἄνθρωπος.* Pol. I, 6, p. 1255, b, 12 *διὸ συμφέρον ἐστί τι καὶ φιλία δούλῳ καὶ δεσπότῃ πρὸς ἀλλήλους τοῖς φύσει τούτων ἠξιωμένοις.* Oecon. I, 5, p. 1344, a, 29. Pol. I, 13, p. 1259, b, 22. Philemon, fragm. inc. fab. XXXIX, p. 410 Mein.

Κἂν δοῦλος ᾖ τις, σάρκα τὴν αὐτὴν ἔχει·
φύσει γὰρ οὐδεὶς δοῦλος ἐγενήθη ποτέ·
ἡ δ' αὖ τύχη τὸ σῶμα κατεδουλώσατο.

δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον. Cic. Lael. V, 19 sic enim mihi perspicere videor, ita natos esse nos, ut inter omnes esset societas quaedam. Cic. off. I, 13, 41 meminerimus autem, etiam adversus infimos iustitiam esse servandam.

νόμου καὶ συνθήκης· ἡ γὰρ κοινωνία τῶν νόμων τὸ πρὸς ἀλλήλους ποιεῖ δίκαιον, ἡ δὲ κατὰ τὸ δίκαιον κοινωνία καὶ τὴν φιλίαν εἰσάγει. Paraphr. Cf. Eth. N. V, 6, 4 *ἔστι γὰρ δίκαιον, ἐν οἷς καὶ νόμος πρὸς αὐτούς· νόμος δ', ἐν οἷς ἀδικία· ἡ γὰρ δίκη κρίσις τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου.* Voculam *καί* ante *νόμου* e cod. Kb in verborum chorum recepi.

καὶ φιλίας δή· scriptoris mens haec est : *καὶ φιλίας δὴ κοινωνῆσαι ὁ δοῦλος δύναται.*

§. 8. *ἐπὶ πλεῖον. πλεῖον* pro *πλεῖστον* a cod. Kb probatur : civitates depravatae, tyrannis et regnum populare (VIII, 10, 3), inter se comparantur.

πολλὰ γὰρ τὰ κοινὰ ἴσοις οὖσιν· ὅπου δὲ κοινωνία ἔνεστι, καὶ φιλία τις καὶ δίκαιον. Schol.

Cap. XII. ARGUMENTUM. *Naturâ magis quam pacto domestica nascitur amicitia, quae quamquam est multiplex, tota tamen pendet ab necessitudine eâ, quae est inter parentes ac liberos (§. 1—2) : cui proxima*

καθάπερ εἴρηται· ἀφορίσειε δ' ἄν τις τήν τε συγγενικὴν καὶ τὴν ἑταιρικήν. αἱ δὲ πολιτικαὶ καὶ φυλετικαὶ καὶ συμπλοϊκαί, καὶ ὅσαι τοιαῦται, κοινωνικαῖς ἐοίκασι μᾶλλον· οἷον γὰρ καθ' ὁμολογίαν τινὰ φαίνονται εἶναι. εἰς ταύτας δὲ τάξειεν ἄν τις καὶ τὴν ξενικήν.

2. Καὶ ἡ συγγενικὴ δὲ φαίνεται πολυειδὴς εἶναι καὶ ἠρτῆσθαι πᾶσα ἐκ τῆς πατρικῆς· οἱ γονεῖς μὲν γὰρ στέργουσι τὰ τέκνα ὡς ἑαυτῶν τι ὄντα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς ὡς ἀπ' ἐκείνων τι ὄντα. μᾶλλον δ' ἴσασιν οἱ γονεῖς τὰ ἐξ αὐτῶν ἢ τὰ γεννηθέντα ὅτι ἐκ τούτων, καὶ μᾶλλον συνῳκείωται τὸ ἀφ' οὗ τῷ γεννηθέντι ἢ τὸ γενόμενον τῷ ποιήσαντι·

fratrum est ac reliquorum consanguineorum caritas (§. 3—4) : priore nihil sublimius (§. 5), posteriore nihil acceptius habetur (§. 6). Omnis autem domesticae amicitiae fundamentum in mariti uxorisque amore positum est, quorum coniugium naturâ ipsâ conciliatur (§. 7).

αἱ φυλετικαί· cf. VIII, 9, 4. αἱ συμπλοϊκαί· cf. VIII, 9, 1. 4. Verum συμπλοϊκὸν non est *id quod navigat und*, quod Passovium secutus Papius in thes. gr. l. tradidit, sed *id, quod pertinet ad homines und navigantes* : evolve Krueger. gr. gr. I, 1, p. 185, n. 10; Kuehner. §. 376, n. 1, g.

τὴν ξενικήν. Nam hospitalis quoque amicitia pactione constat et conditione.

§. 2. ἡ συγγενικὴ — πολυειδής. Ecce interpres Eudemus Eth. VII, 10, p. 1242, a, 2 : ἔστι μὲν συγγενικὴ πολλὰ ἔχουσα εἴδη, ἡ μὲν ὡς ἀδελφῶν, ἡ δ' ὡς πατρὸς καὶ υἱῶν. Eth. N. IV, 1, 38 ἡ ἀνελευθερία διατείνει ἐπὶ πολὺ καὶ πολυειδές ἐστι. πολλοὶ γὰρ τρόποι δοκοῦσι τῆς ἀνελευθερίας εἶναι. De re eâdem agitur M. M. II, 12, p. 1211, b, 18 sqq. καὶ ἠρτῆσθαι (pro ἠρτῆσθαι δέ) repetundarum iure oratio a codd. K[b] M[b] et Interprete vet. postulavit.

ὡς ἑαυτῶν τι. Nemo erit tam rudis et ignarus litterarum optimarum, cui non succurrat illud poetae nostratis Uhlandi :

Eine Kugel kam geflogen,
Gilt's mir oder gilt es dir?
Ihn hat es weggerissen,
Er liegt mir vor den Füssen,
Als wär's ein Stück von mir.

Ceterum vide IX, 7, 3. M. M. II, 12, p. 1211, b, 33. — Pronomen τί post ἐκείνων e cod. K[b] exeidit.

μᾶλλον δ' ἴσασιν. Cf. IX, 7, extr. Odyss. I, 216. τὰ γεννηθέντα· cf. VIII, 8, 3 τὰ ἑαυτῶν.

καὶ μᾶλλον συνῳκείωται τὸ ἀφ' οὗ τῷ γεννηθέντι· „magis

τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ' οὗ, οἷον ὀδούς, θρίξ, ὁτιοῦν [τῷ ἔχοντι]· ἐκείνῳ δ' οὐθὲν τὸ ἀφ' οὗ ἢ ἧττον. καὶ τῷ πλήθει δὲ τοῦ χρόνου· οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς γενόμενα στέργουσιν, τὰ δὲ προελθόντα τοῖς χρόνοις τοὺς γονεῖς, σύνεσιν ἢ αἴσθησιν λαβόντα. ἐκ τούτων δὲ δῆλον καὶ δι' ἃ φιλοῦσι μᾶλλον αἱ μητέρες.

etiam conciliatum et adiunctum naturâ est id unde aliquid generatum est (qui sunt parentes) ei, quod generatum est (qui sunt liberi), quam id, quod natum est ei, quod generavit.« Pronomen *αὐτοῦ* (τὸ ἐξ αὐτοῦ) ad genitorem (ad personam eam, quae verbis τὸ ἀφ' οὗ exprimitur) pertinet: cf. p. 26 ὑπ' αὐτοῦ.

οἷον ὀδούς, θρίξ, ὁτιοῦν. Hanc scribendorum verborum rationem sustentant codd. K_b L_b O^b El. CCC., quibus, ut sermone Argyrop., ἢ post ὀδούς et θρίξ, aliis libris insitum, evellitur. Fidem afferat horum exemplorum prolatio : Eth. N. VII, 4, 2 λέγω δ' οἷον νίκην, τιμήν, πλοῦτον. Eth. N. V, 2, 13 οἷον πρᾶσις, ὠνή, δανεισμός, ἐγγύη, χρῆσις, παρακαταθήκη, μίσθωσις — et deinceps : οἷον κλοπή, μοιχεία, φαρμακεία, προαγωγεία — et deinceps : οἷον αἰκία, δεσμός, θάνατος, ἁρπαγή, πήρωσις, κακηγορία, προπηλακισμός. Ipsum autem participium τῷ ἔχοντι, repulsum a cod. K^b, in lubrico versatur.

ἐκείνῳ δ' οὐθὲν τὸ ἀφ' οὗ· illi vero (quod ab aliquo profectum est) id, a quo profectum est, proprium aut familiare *non est :* nam οὐθέν adverbii fere naturam induit : cf. Matth. gr. gr. §. 425, 5; Kuehner. §. 557, n. 4; supra VIII, 1, 4, infra IX, 9, 1. Cic. Cat. I, 1, pr. nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil urbis vigiliae — nihil horum ora vultusque moverunt?

καὶ τῷ πλήθει τοῦ χρόνου. Praefractam orationis brevitatem recte Zellius repetendis superioribus in hunc modum dilatavit : καὶ τῷ πλήθει τοῦ χρόνου μᾶλλον συνῳκείωνται οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις ἢ τοῖς γονεῦσι τὰ τέκνα.

εὐθὺς γενόμενα. Matth. gr. gr. §. 565, n. 2; Rost. §. 130, 1, n. 3; Kuehner. §. 666, n. 5.

προελθόντα τοῖς χρόνοις. Haec intacta reliqui, tametsi προελθόντος χρόνου (cf. An. Gen. II, 7, p. 746, b, 25 προϊούσης τῆς ἡλικίας) codd. K^b El. exhibent : nam ex Paraphrastae verbis certi nihil exsculpas. Compara Pol. VII, 15, p. 1334, b, 24 θυμὸς καὶ βούλησις — γενομένοις εὐθὺς ὑπάρχει τοῖς παιδίοις, ὁ δὲ λογισμὸς καὶ ὁ νοῦς προϊοῦσιν ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Met. XIII, 4, p. 1091, a, 35. De multitudinis numero χρόνοι cf. Eth. N. X, 5, 6; Lennep. ad Phal. p. 19 Sch. — Ad cod. El. si aliorum accedat auctoritas, τοὺς γονεῖς verba libens damnarem.

δι' ἃ φιλοῦσι μᾶλλον αἱ μητέρες. Cf. IX, 7, 7. — φιλοῦσιν αἱ μητέρες μᾶλλον, cod. K^b.

3. Γονεῖς μὲν οὖν τέκνα φιλοῦσιν ὡς ἑαυτούς (τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν οἷον ἕτεροι αὐτοὶ τῷ κεχωρίσθαι), τέκνα δὲ γονεῖς ὡς ἀπ' ἐκείνων πεφυκότα, ἀδελφοὶ δ' ἀλλήλους τῷ ἐκ τῶν αὐτῶν πεφυκέναι· ἡ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα ταὐτότης ἀλλήλοις ταὐτοποιεῖ· ὅθεν φασὶ ταὐτὸν αἷμα καὶ ῥίζαν καὶ τὰ τοι—

§. 3. οἷον ἕτεροι αὐτοί· sunt tanquam *alteri ipsi*, quemadmodum Cicero Lael. XXI, 80 (ubi vide Gernhard.) amicus, inquit, est tanquam *alter idem* : Gesner. ad Plin. ep. II, 9 ubi est : quam pro me sollicitudinem non adii pro *me altero* patior. Eadem est dictio infra IX, 9, 1 et IX, 9, 10, ἄλλος αὐτός IX, 4, 5.

τῷ κεχωρίσθαι· recte Lambinus : nam qui ex eis nati sunt, *eo ipso, quod separati sunt*, tanquam alteri ipsi sunt. Ita legisti VIII, 5, 1 κεχωρισμένοι τοῖς τόποις : legisque (ut modus sit in exemplis promendis) Eth. N. X, 5, 7 οὐ μὴν ἔοικε — ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ χωρίζεσθαι φαίνεταί τισι ταὐτόν. Falso enim Paraphrastes : ἕτεροι αὐτοί, τῷ κεχωρίσθαι μόνον διαφέροντες.

ἀδελφοὶ κτλ. Cf. Plutarch. de frat. am. capite tertio, quod legatur utique digno.

ἡ πρὸς ἐκεῖνα ταὐτότης ἀλλήλοις ταὐτοποιεῖ. Hoc dicit, ut verbum de verbo, quantumvis barbare, reddamus : *nam illa ad* (Fabr. ad Liv. XXII, 22, 15) *parentes identitas ipsos ipsis identificat*, vel (ut Tulliolorum nauseam sedemus) ratio haec, quâ sunt iidem cum parentibus, inter se quoque ut sint iidem efficit. Namque si parentes sunt A, fratres B et C, estque A = B, et A = C, sequitur B = C. ἐκεῖνα sunt haec, unde generati sunt, parentes : id quod neutro genere propter superius ἐκ τῶν αὐτῶν (quo item neutro parentes indicantur) positum est. De voc. ταὐτότης haec habe : Met. IV, 15, p. 1021, a, 11 ταὐτὰ μὲν γάρ, ὧν μία οὐσία, ὅμοια δ', ὧν ἡ ποιότης μία, ἴσα δέ, ὧν τὸ ποσὸν ἕν, coll. Top. I, 7, p. 103, a, 6; Phys. IV, extr. p. 224, a, 6. Metaph. IV, 9, p. 1018, a, 7 ὥστε φανερὸν ὅτι ἡ ταὐτότης ἑνότης τίς ἐστιν ἢ πλειόνων τοῦ εἶναι, ἢ ὅταν χρῆται ὡς πλείοσιν, οἷον ὅταν λέγῃ αὐτὸ αὐτῷ ταὐτόν· ὡς δυσὶ γὰρ χρῆται αὐτῷ. Ταὐτοποιεῖ unum verbum, *identificat*, recte Bekkerus ex codd. credo his, quorum non affert dissensum, quum in cod. K^b sit τοῦτο ποιεῖ, in codd. M^b O^b ταὐτὸ ποιεῖ (sicut Interpres vetus fol. 29, b *idem* facit), recepit, in editt. quoque Bas. et Ven. I. perscriptum, Corai etiam probatum. Confer M. M. II, 12, p. 1212, a, 20 τῷ ταὐτὸν νοεῖν. Casauboni ibi est adnotatio γρ. ταὐτονοεῖν, id quod Sylburgii favor complectitur. Dandi casus ἀλλήλοις ratio haec est, de quâ explicant Kuehner. gr. gr. §. 576, n. 1; Matth. §. 385, 1; Rost. §. 105, 5, not. 8.

ταὐτὸν αἷμα. Cf. de plurimis, usquequaque obviis, Aesch. Eum. 89 αὐτάδελφον αἷμα. Eur. Suppl. 148 (160) αἷμα συγγενές. Herc. f. 1078 (1068) αἷμα σύγγονον. — Ὅθεν pro διό recte Bekk. scripsit.

αὐτά. εἰσὶ δὴ ταὐτό πως καὶ ἐν διῃρημένοις. 4. μέγα δὲ πρὸς φιλίαν καὶ τὸ σύντροφον καὶ τὸ καθ' ἡλικίαν· ἧλιξ γὰρ ἥλικα, καὶ οἱ συνήθεις ἑταῖροι· διὸ καὶ ἡ ἀδελφικὴ τῇ ἑταιρικῇ ὁμοιοῦται. ἀνεψιοὶ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς ἐκ τούτων συνῳκείωνται· τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι. γίγνονται δ' οἱ μὲν οἰκειότεροι, οἱ δ' ἀλλοτριώτεροι τῷ σύνεγγυς ἢ πόρρω τὸν ἀρχηγὸν εἶναι.

καὶ ῥίζαν· videlicet *τὴν αὐτήν* : cf. VIII, 7, 1. De verbo *ῥίζα* vide Soph. Ai. 1178 (1154)

> κακὸς κακῶς ἄθαπτος ἐκπέσοι χθονός,
> γένους ἅπαντος ῥίζαν ἐξημημένος.

D. Paul. ad Rom. XV, 12 *ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί.*

§. 4. *μέγα πρὸς φιλίαν.* Eth. N. X, 1, 1. Cic. Tusc. III, 13, 28 est id quidem non mediocre *ad* —. Liv. XLIII, 23 (25) extr. res maximi *ad* omnia momenti. Plut. tranq. an. 19 *τοῦτο οὐ μικρόν, ἀλλὰ μέγα πρὸς εὐθυμίαν πάρεστιν.* Ibid. 10. Plut. Nic. 27. Xen. Cyrop. I, 2, 8. — *τὸ σύντροφον* vide p. 3 extr. *τὸ καθ' ἡλικίαν·* p. 20 (*τὸ κατὰ τὴν φιλίαν*).

ἧλιξ γὰρ ἥλικα. Explicatam orationem habes Rhet. I, 11, p. 1371, b, 15 et Eth. Eud. VII, 2, p. 1238, a, 34 *ἧλιξ ἥλικα τέρπει.* De insequentibus *οἱ συνήθεις ἑταῖροι* cf. VIII, 11, 5. Polit. VII, 7, p. 1328, a, 1.

ὁμοιοῦται. Vide p. 29.

ἐκ τούτων συνῳκείωνται. Equidem *τούτων*, masculino genere dictum, ita expedio : patruelibus consobrinisque et cognatis reliquis haec res, a fratribus quod ducunt genus, amicitiam conciliat. Quâ cum sententiâ proxime illata *τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι* tam bene, quam ipsa consanguineorum gratia, conciliantur, quae Paraphrasten secuti ita explicamus : *τῷ γὰρ ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἶναι καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοί πως ἀλλήλοις εἰσίν.* Ad sententiam facit Cicero de off. I, 17, 54, cuius verba simul propter ea, quae infra VIII, 12, 7 exiguntur, apponere aequum est. Nam, quum sit hoc naturâ commune animantium, inquit, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso coniugio est : proxima in liberis : deinde una domus, communia omnia. . . . Sequuntur fratrum coniunctiones : post consobrinorum sobrinorumque. . . . Sequuntur connubia et affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. . . . Sanguinis autem coniunctio benevolentiâ devincit homines et caritate. Magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, eisdem uti sacris, sepulcra habere communia.

ἀλλοτριώτεροι· magis alieni, hoc est : minus familiares. Thuc. III, 82 *καὶ μὴν τὸ ξυγγενὲς τοῦ ἑταιρικοῦ ἀλλοτριώτερον ἐγένετο.* Herod. III, 119 *ὦ γύναι, εἰρωτᾷ σε ὁ βασιλεύς, τίνα ἔχουσα γνώμην τὸν ἄνδρα τε καὶ τὰ τέκνα ἐγκαταλιποῦσα τὸν ἀδελφεὸν εἵλευ περιεῖναί τοι, ὅς καὶ*

5. Ἔστι δ' ἡ μὲν πρὸς γονεῖς φιλία τέκνοις καὶ ἀνθρώποις πρὸς θεοὺς ὡς πρὸς ἀγαθὸν καὶ ὑπερέχον· εὖ γὰρ πεποιήκασι τὰ μέγιστα· τοῦ γὰρ εἶναι καὶ τραφῆναι αἴτιοι, καὶ γενομένοις τοῦ παιδευθῆναι.

6. Ἔχει δὲ καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ χρήσιμον ἡ τοιαύτη φιλία μᾶλλον τῶν ὀθνείων, ὅσῳ καὶ κοινότερος ὁ βίος αὐτοῖς ἐστιν. ἔστι δὲ καὶ ἐν τῇ ἀδελφικῇ ἅπερ καὶ ἐν τῇ ἑταιρικῇ, καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐπιεικέσι, καὶ ὅλως ἐν τοῖς ὁμοίοις, ὅσῳ

ἀλλοτριώτατός τοι τῶν παίδων καὶ ἥσσον κεχαρισμένος τοῦ ἀνδρός ἐστι. Plat. Rep. VI, p. 491, d.

§. 5. ὡς πρὸς ἀγαθὸν καὶ ὑπερέχον. Eud. Eth. VII, 10, p. 1242, a, 33 πατρὸς δὲ καὶ υἱοῦ ἡ αὐτὴ φιλία ἐστὶν ἥπερ θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον καὶ τοῦ εὖ ποιήσαντος πρὸς τὸν παθόντα καὶ ὅλως τοῦ φύσει ἄρχοντος πρὸς τὸν φύσει ἀρχόμενον. Sed offendat gradus positivus ἀγαθόν superiora (VIII, 7, 2) conferentes necesse est, quum aut comparativus aut ὡς πρὸς ἀγαθόν τι saltem exspectetur. Vitii inveterati suspicio augetur codd. K[b] El., in quibus καί vocula post ἀγαθόν praetermissa, in cod. El. supra lineam adscripta est. Nunc memento superiorum VIII, 7, 4 : ἐμφανέστατον δὲ τοῦτ' ἐπὶ τῶν θεῶν· πλεῖστον γὰρ οὗτοι πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ὑπερέχουσιν : et ὡς πρὸς ἀγαθοῖς ὑπερέχοντας (vel ὑπερέχοντα) fuisse scriptum facile credes.

εὖ γὰρ πεποιήκασι τὰ μέγιστα. Confer superiora VIII, 11, 2.

§. 6. ἡ τοιαύτη φιλία. Cic. Lael. XIX, 70 fructus ingenii et virtutis omnisque praestantiae tum maxime capitur, quum *in proximum quemque* confertur. — *Καί* ante τὸ ἡδύ Bekkero debetur.

μᾶλλον τῶν ὀθνείων. Matth. gr. gr. §. 453; Kuehner. §. 749, d; Krueger. I, II, p. 53, n. 5; Winer. gr. N. T. §. 36, 4.

ὅσῳ καί. Vocula καί in hoc genere id significat, quod barbari dicimus ja auch, ja eben, ja gerade, velut hoc loco : diese Freundschaft enthält das Annehmliche und Nützliche um so mehr (vide VIII, 6, 1) als die Verbindung mit ferner stehenden, je mehr eben ihr Leben ein gemeinschaftliches ist. Quâ locutione res nota indicatur et explorata. Eadem est ratio verborum ὥσπερ καί supra VIII, 11, 6 lectorum : ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἐπὶ μικρόν ἐστιν κτλ. in den ausgearteten Verfassungen findet nur wenig Freundschaft Statt, wie ja auch die Gerechtigkeit nur wenig Statt findet. Eth. N. I, 13, 7 δεῖ τὸν πολιτικὸν εἰδέναι πως τὰ περὶ τῆς ψυχῆς, ὥσπερ καὶ τὸν ὀφθαλμοὺς θεραπεύσοντα καὶ πᾶν σῶμα (εἰδέναι δεῖ). VII, 10, 4 ὥσπερ καὶ Εὔηνος λέγει. IX, 2, 7. Cf. Matth. gr. gr. §. 620, 2; Kuehner. §. 728, 2; Winer. gr. N. T. p. 516, e; Zell. ad Eth. N. I, 2, 3. Interpp. ad Plat. Civ. V, p. 466, d.

οἰκειότεροι καὶ ἐκ γενετῆς ὑπάρχουσι στέργοντες ἀλλήλους, καὶ ὅσῳ ὁμοηθέστεροι οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ σύντροφοι καὶ παιδευθέντες ὁμοίως· καὶ ἡ κατὰ τὸν χρόνον δοκιμασία πλείστη καὶ βεβαιοτάτη. 7. ἀνάλογον δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τῶν συγγενῶν τὰ φιλικά.

Ἀνδρὶ δὲ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν· ἄνθρωπος γὰρ τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικόν, ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιΐα κοινότερον τοῖς ζώοις. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἐπὶ τοσοῦ-

ὑπάρχουσι στέργοντες. Matth. gr. gr. §. 560; Rost. §. 116, 12, coll. §. 100, 2; Kuehner. §. 664; Winer. gr. N. T. p. 413; Goettling. ad Pol. p. 287; Ast. ad Plat. legg. IV, 6, tom. II, p. 212; Porson. ad Eur. Hec. 358; Arist. Eth. N. X, 9, 14 *προϋπάρχουσι στέργοντες.* Probl. I, 7, p. 859, b, 18 *φαύλως ἔχοντες προϋπάρχουσι.* Eth. N. VI, 12, 10 *ἔχοντές εἰσι.* Top. VII, 5, p. 150, b, 11 *ἀνῃρημένος γίγνεται.*

§. 7. *συνδυαστικόν.* Non est *συνδυαστικός*, ut Papius Passovium secutus perhibet, is, qui ad duarum personarum rerumve coniunctionem pertinet, sed is potius, qui est aptus ac pronus ad *τὸ συνδυάζεσθαι*, quod verbum primum quidem in universum de duarum vel rerum vel personarum congressu ac coniunctione dicitur, velut supra VIII, 4, 5 de rebus, Pol. I, 2, p. 1252, a, 26 de personis : deinde vero transfertur ad maris et feminae subolis proceandae causâ congressionem, quod est Latinorum *coire* : cf. de An. Gen. I, 1, p. 715, a, 24; b, 9; b, 12, unde *συνδυασμός coitus* dicitur ibid. b, 3. Itaque significat adiectivum *συνδυαστικόν* hoc loco animal illud, ad coniugium quod aptum atque factum est. *Πολιτικόν* autem animal ad civilem societatem natum denotat. Nam *πολιτικὸν ζῷον* hominem vult esse Aristoteles Polit. I, 2, p. 1253, a, 3. Eth. N. I, 7, 6. IX, 9, 3. Cf. Cic. de Rep. I, 25, 40; Off. I, 4, 12. Illustrandae rei causâ Pol. I, 2, p. 1252, a, 26 haec verba adscribo : *ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκεν· καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον.* Ceterum ex nostri fonte loci hortulos suos irrigasse Eudemum Eth. VII, 10, p. 1242, a, 22. Leon. Spengelius declaravit.

πρότερον. Contende locum Politicorum I, 2, paullo ante exscriptum.

τεκνοποιΐα. Cic. Off. I, 4, 11 commune autem animantium omnium est coniunctionis appetitus procreandi causâ, et cura quaedam eorum, quae procreata sunt. Pro *τεκνοποιΐα* in cod. K[b] est *τεκνοποιεῖν.*

τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις — εἰς τὸν βίον. Recte Paraphr. *τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ζώοις ἐπὶ τοσοῦτον μόνον ἡ κοινωνία ἐστίν, ἐφ' ὅσον ἕνι*

τον ἡ κοινωνία ἐστίν, οἱ δ' ἄνθρωποι οὐ μόνον τῆς τεκνοποιΐας χάριν συνοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὸν βίον· εὐθὺς γὰρ διῄρηται τὰ ἔργα, καὶ ἔστιν ἕτερα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ἐπαρκοῦσιν οὖν ἀλλήλοις, εἰς τὸ κοινὸν τιθέντες τὰ ἴδια. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ χρήσιμον εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ ἡδὺ ἐν ταύτῃ τῇ φιλίᾳ· εἴη δ' ἂν καὶ δι' ἀρετήν, εἰ ἐπιεικεῖς εἶεν· ἔστι γὰρ ἑκατέρου ἀρετή, καὶ χαίροιεν ἂν τῷ τοιούτῳ. σύνδεσμος δὲ τὰ τέκνα δοκεῖ εἶναι· διὸ θᾶττον οἱ ἄτεκνοι διαλύονται· τὰ γὰρ τέκνα κοινὸν ἀγαθὸν ἀμφοῖν, συνέχει δὲ τὸ κοινόν.

τεκνοποιῆσαι. Nam cogitatione magis quam formâ neutrum genus τοσοῦτον ad superius κοινωνία referendum est : quâ de re cf. VIII, 6, 1. Ad rem faciunt illa Ar. Oecon. I, 3, p. 1343, b, 13 : ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ζώοις ἀλόγως τοῦτο ὑπάρχει, καὶ ἐφ' ὅσον μετέχουσι τῆς φύσεως, ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ τεκνοποιΐας μόνον χάριν· ἐν δὲ τοῖς ἡμέροις καὶ φρονιμωτέροις διήρθρωται μᾶλλον· φαίνονται γὰρ μᾶλλον βοήθειαι γιγνόμεναι καὶ εὔνοιαι καὶ συνεργίαι ἀλλήλοις. ἐν ἀνθρώποις δὲ μάλιστα, ὅτι οὐ μόνον τοῦ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὖ εἶναι συνεργὰ ἀλλήλοις τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν ἐστί. Cf. Xen. Oec. 7, 18; Cic. Oecon. 4; Plut. de am. prol. 2.

εὐθὺς διῄρηται τὰ ἔργα. Ar. Oecon. I, 3, p. 1343, b, 26 οὕτω προῳκονόμηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἑκατέρου ἡ φύσις, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, πρὸς τὴν κοινωνίαν. διείληπται γὰρ τῷ μὴ ἐπὶ ταὐτὰ πάντα χρήσιμον ἔχειν τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἔνια ἐπὶ τἀναντία, εἰς ταὐτὸ δὲ συντείνοντα· τὸ μὲν γὰρ ἰσχυρότερον, τὸ δ' ἀσθενέστερον ἐποίησεν, ἵνα τὸ μὲν φυλακτικώτερον ᾖ διὰ τὸν φόβον, τὸ δ' ἀμυντικώτερον διὰ τὴν ἀνδρίαν, καὶ τὸ μὲν πορίζῃ τὰ ἔξωθεν, τὸ δὲ σώζῃ τὰ ἔνδον. Cf. VIII, 10, 5.

εἰς τὸ κοινὸν τιθέντες τὰ ἴδια. Ischomachus Xenophontis (Oecon. VII, 13) uxori : νῦν δὴ οἶκος ἡμῖν ὅδε κοινός ἐστιν, inquit. ἐγώ τε γάρ, ὅσα μοι ἔστιν, ἅπαντα εἰς τὸ κοινὸν ἀποφαίνω, σύ τε, ὅσα ἠνέγκω, πάντα εἰς τὸ κοινὸν κατέθηκας.

τῷ τοιούτῳ· talibus, quales virtutem sequuntur, gaudeant rebus : cf. VIII, 6, 1.

σύνδεσμος. Plut. Num. 6 σύνδεσμος εὐνοίας καὶ φιλίας. Tac. Ann. I, 55 quae apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Cf. ibid. I, 43 extr. Cic. Att. VI, 2, 1.

συνέχει δὲ τὸ κοινόν. Pol. IV, 11, p. 1295, b, 24 ἡ γὰρ κοινωνία φιλικόν.

8. Τὸ δὲ πῶς συμβιωτέον ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα καὶ ὅλως φίλῳ πρὸς φίλον, οὐδὲν ἕτερον φαίνεται ζητεῖσθαι ἢ πῶς δίκαιον· οὐ γὰρ ταὐτὸν φαίνεται τῷ φίλῳ πρὸς τὸν φίλον καὶ τὸν ὀθνεῖον καὶ τὸν ἑταῖρον καὶ τὸν συμφοιτητήν.

Cap. XIII. Τριττῶν δ' οὐσῶν φιλιῶν, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, καὶ καθ' ἑκάστην τῶν μὲν ἐν ἰσότητι φίλων ὄντων, τῶν δὲ καθ' ὑπεροχήν (καὶ γὰρ ὁμοίως ἀγαθοὶ φίλοι γίγνονται καὶ ἀμείνων χείρονι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡδεῖς καὶ διὰ τὸ χρήσιμον, ἰσάζοντες ταῖς ὠφελείαις καὶ διαφέροντες), τοὺς ἴσους μὲν κατ' ἰσότητα δεῖ τῷ φιλεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς ἰσάζειν, τοὺς δ' ἀνίσους τῷ ἀνάλογον ταῖς ὑπεροχαῖς ἀποδιδόναι.

Cap. XII, 8. ARGUMENTUM. *His, quae inde a cap. IX leguntur, praemunitis, ad quaestionem de iure et officiis amicorum instituendam transitum parat auctor.*

τὸ δὲ πῶς συμβιωτέον κτλ. Eudemus Eth. VII, 10, p. 1242, a, 19 τὸ δὴ ζητεῖν πῶς δεῖ τῷ φίλῳ ὁμιλεῖν, τὸ ζητεῖν δίκαιον τί ἐστιν. De articulo τό cf. Matth. gr. gr. §. 280; Kuehner. §. 492; Rost. §. 98, 3, B, c. Verbum συμβιωτέον codd. K[b] O[b] L[b] minus recte summutant in βιωτέον. Mox quum Bekkerus quidem ita οὐ γὰρ ταὐτὸν φαίνεται, nullo codicum dissensu notato, scripserit, Cardwellus autem οὐ γὰρ ταὐτὸ φαίνεται, ne hic quidem discrepantiae signo addito: utrum in cod. K[b] legatur, non liquet.

Cap. XIII, 1. ARGUMENTUM. *De iure et officiis amicitiae a capite tertio decimo usque ad caput quartum libri noni (qui liber nonus ab octavo falso desecatur) praeceptio datur: lex ante omnia (huius capitis §. 1), ad quam legem quum paribus amicis, tum imparibus in amicitiā sit elaborandum, ponitur: reliquo deinde capite tertio decimo de paribus (conditione) amicis exigit et, rixarum causas proponendo, has leges, quibus servetur amor, elicit.*

ἐν ἀρχῇ εἴρηται· ad superiora VIII, 3, 1 respicit: proximis, ἐν ἰσότητι, ad VIII, 6, 7: sequentibus, καθ' ὑπεροχήν, ad VIII, 7, 1.

τοὺς ἴσους μὲν κτλ. cf. VIII, 6, 7: τοὺς δ' ἀνίσους κτλ. cf. VIII, 7, 2 et M. M. II, 11, p. 1210, b, 4. Sententia autem artissimo superioribus (VIII, 12, 8) vinculo coniuncta est. Ibi enim, qui de officiis amicorum quaereret, hunc de iure amicorum quaerere, dixerat. Atqui τὸ δίκαιον est τὸ ἴσον Aristoteli. Eo igitur, quod tum pares, tum impares aequare inter se student, amicitiae curant iura. De verbo ἰσάζειν cf. VIII, 6, 6.

2. Γίγνεται δὲ τὰ ἐγκλήματα καὶ αἱ μέμψεις ἐν τῇ κατὰ τὸ χρήσιμον φιλίᾳ ἢ μόνῃ ἢ μάλιστα εὐλόγως. οἱ μὲν γὰρ δι' ἀρετὴν φίλοι ὄντες εὖ δρᾶν ἀλλήλους προθυμοῦνται· τοῦτο γὰρ ἀρετῆς καὶ φιλίας. πρὸς τοῦτο δ' ἁμιλλωμένων οὐκ ἔστιν ἐγκλήματα οὐδὲ μάχαι· τὸν γὰρ φιλοῦντα καὶ εὖ ποιοῦντα οὐδεὶς δυσχεραίνει, ἀλλ' ἐὰν ᾖ χαρίεις, ἀμύνεται εὖ δρῶν. ὁ δ' ὑπερβάλλων, τυγχάνων οὗ ἐφίεται, οὐκ ἂν

Cap. XIII, 2—4. ARGUMENTUM. *Dissidia non nascuntur inter amicos honesti cupidos, raro nascuntur inter voluptatis cupidos, persaepe nascuntur inter utilitatis cupidos. Ab hac autem quaestione (ut dixi) orditur philosophus, ut, iniuriarum naturâ cognitâ, iuris quae sit ratio, cognoscatur. Nempe, nisi perspecto morbo, medicina afferri non potest. Cf. Eth. N. V, 1. Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 5. M. M. II, 17, p. 1213, b, 19.*

πρὸς τοῦτο ἁμιλλωμένων κτλ. De casu gignendi absoluto contende Matth. gr. gr. §. 561; Krueger. I, II, p. 26, n. 3; Winer. gr. N. T. p. 659; Waitz. ad Ar. Herm. p. 19, b, 37 (p. 349). Eth. N. IX, 6, 4. Similiter Livius XXI, 43, 4 dextrâ laevâque duo maria claudunt, nullam ne ad effugium quidem navem habentibus. Krueger. gr. lat. §. 500, n. 8. — De dictione ἁμιλλᾶσθαι πρός τι, certatim contendere ad aliquid (Cic. Phil. XIV, 12, 32) cf. IX, 8, 7. Plat. Rep. VI, p. 490, a; Legg. V, p. 731, a; Aelian. H. A. II, 20, p. 38, 31, Iac.

μάχαι. Cf. Xen. Hier. I, 35 τοῖς ἐρῶσι ἥδισται καὶ ἐπαφροδιτόταται αἱ μάχαι τε καὶ ἔριδες. Arist. Rhet. I, 12, p. 1372, b, 31 μαχητικοὶ περὶ κέρδους. Hist. An. V, 19, p. 552, a, 23 μάχονται χωρίζειν. Rhet. II, 25, p. 1403, a, 9.

τὸν φιλοῦντα — οὐδεὶς δυσχεραίνει. Δυσχεραίνειν τινά vel τί significat aegre molesteque ferre, aversari: Eth. N. III, 6, 11 τὸν θάνατον τὸν τοιοῦτον δυσχεραίνουσιν. Eth. N. X, 9, 8 ἦθος στέργον τὸ καλὸν καὶ δυσχεραῖνον τὸ αἰσχρόν. Part. An. I, 5, p. 645, a, 15. Hist. An. VIII, 8, p. 595, b, 25. Contra δυσχεραίνειν τινί est offendi sive re, sive personâ aliquâ, Eth. N. IX, 9, 6. III, 11, 8. IV, 8, 3. IV, 8, 10. IV, 6, 9, id quod III, 1, 13 δυσχεραίνω ἐπὶ τῇ πράξει dicitur. Alia exempla vide apud Winckelmann. ad Plut. Erot. p. 18, 26. De re cf. M. M. II, 11, p. 1210, a, 32.

ἀλλ' ἐὰν ᾖ χαρίεις, ἀμύνεται εὖ δρῶν. De subiecto enunciati consule Maetzner. ad Ant. p. 176; Matth. gr. gr. §. 634, A, 3 extr.; Kuehner. §. 852, 2, k; Rost. §. 139, 7. — Hor. Sat. I, 1, pr. qui fit, Maecenas, ut *nemo* quam sibi sortem — illâ contentus vivat, *laudet* diversa sequentes? Krueger. gr. lat. §. 660, 1; Weissenborn. §. 483, 4. Χαρίεις Aristoteli proprie est *gratiosus* (Cic. Brut. LXXXIV, 290 gratiosi scribae sint in dando et concedendo loco), hoc est homo *commodus, urbanus,* omni vitâ atque victu excultus atque expolitus, id quod laudi datur (Camerar. ad

ἐγκαλοίη τῷ φίλῳ· ἑκάτερος γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ ὀρέγεται. 3. οὐ πάνυ δ' οὐδ' ἐν τοῖς δι' ἡδονήν· ἅμα γὰρ ἀμφοῖν γίγνεται οὗ ὀρέγονται, εἰ τῷ συνδιάγειν χαίρουσιν. γελοῖος δ' ἂν φαίνοιτο καὶ ὁ ἐγκαλῶν τῷ μὴ τέρποντι, ἐξὸν μὴ συν[δι]ημερεύειν. 4. ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ἐγκληματική. ἐπ'

Eth. N. p. 474): χαρίεις καὶ ἐλεύθερος Eth. N. IV, 9, 10 appellatur: idem *politus et elegans* τοῖς πολλοῖς, vulgo, multitudini, contrarius opponitur Eth. N. I, 4, 2 (ubi vide Zellium) et Eth. N. I, 5, 4. Ob quem urbanitatis gustum et humanitatis *nobiliores* quo pacto χαρίεντες vocari potuerint Pol. II, 7, p. 1267, a, 1 et a, 40. Pol. VI, 5, p. 1320, b, 7 apparet. Ob easdem vero causas χαρίεντες audiunt etiam *politiores moribus* Eth. N. IV, 7, 14. IV, 7, 16: indidem vero *prudentes et cordati* Eth. N. I, 13, 7. Met. X, 2, p. 1060, a, 25. Cf. Kraner. ad Plut. Phoc. XXIX, 19, p. 79 hominesque doctos ab eo laudatos. Ἀμύνεται εὖ δρῶν· remuneratur alterum beneficiis, gratiam refert parem: nam verbi ἀμύνεσθαι vis est eadem, quae in hoc Rhet. II, 23, p. 1398, a, 24: δι' ὃ Σωκράτης οὐκ ἔφη βαδίζειν ὡς Ἀρχέλαον· ὕβριν γὰρ ἔφη εἶναι τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι ὁμοίως εὖ παθόντα· quem cum nostro loco locum contendit Leon. Spengelius in specimine comment. in Arist. libr. II, cap. 23 de art. Rhet. p. 18. Cardwellus, χαριέντως hercle, meminisse iubet Isocr. Phil. p. 86 Steph. (p. 72 Dindorf.) χαριέντως αὐτοὺς ἠμυνάμην: et Thuc. IV, 63 τὸν εὖ καὶ κακῶς δρῶντα ἐξ ἴσου ἀρετῇ ἀμυνούμεθα. Cf. et Iacobs. ad Aeliani H. A. II, 38 comm. p. 82.

ἑκάτερος — ὀρέγεται. Diludicat Paraphr. his: ἐφίεται γὰρ ἑκάτερος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ εὖ ποιεῖν. Ego vero ut ὀρέγεται verbo ex codd. K^b L^b O^b Vrat. El. verbi ἐφίεται partes detuli, ita ἑκάτερος, pro quo in codd. K^b L^b est ἕκαστος, intactum reliqui.

§. 3. οὐ πάνυ κτλ. Iteranda sunt e superioribus verba γίγνεται ἐγκλήματα. Ad sequentia compara Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, a, 2 ὅλως μὲν γὰρ ἐν τῇ χρησίμῃ φιλίᾳ τῶν τριῶν πλεῖστα ἐγκλήματα. ἡ μὲν γὰρ ἀρετὴ ἀνέγκλητον, οἱ δ' ἡδεῖς ἔχοντες καὶ δόντες ἀπαλλάττονται.

ἐξὸν μὴ συν[δι]ημερεύειν. De participio ἐξόν cf. Matth. gr. gr. §. 564; Kuehner. §. 670, a; Rost. §. 131, 5. — συνημερεύειν, scriptum etiam VIII, 3, 5. VIII, 5, (2.) 3. VIII, 6, 1. IX, 12, 2, faventibus editt. Ven. I et Bass., pro συνδιημερεύειν restituendum ex codd. K^b et M_b, quorum quum prior etiam IX, 4, 9 συνημερεύουσιν pro συνδιημερεύουσιν declaret, casus aliena suspicio est. Nec vero obiiciet aliquis Eth. Eud. VII, 1, p. 1235, a, 1 legi sine discrepantiâ librorum συνδιημερεύειν, quum vel Eth. Eud. VII, 5, p. 1239, b, 19 συνημέρευσις, dubium Papio vocabulum, lectori occurrat.

ἐγκληματική· parit criminationes. Polit. VII, 16, p. 1335, a, 4 (δεῖ οὔτε λίαν ὑπολείπεσθαι ταῖς ἡλικίαις τὰ τέκνα τῶν πατέρων — οὔτε λίαν πάρεγγυς εἶναι· — ἥ τε γὰρ αἰδὼς ἧττον ὑπάρχει τοῖς τοιούτοις ὥσπερ ἡλικιώταις, καὶ περὶ τὴν οἰκονομίαν) ἐγκληματικὸν τὸ πάρεγγυς.

ὠφελείᾳ γὰρ χρώμενοι ἀλλήλοις ἀεὶ τοῦ πλείονος δέονται, καὶ ἔλαττον ἔχειν οἴονται τοῦ προσήκοντος, καὶ μέμφονται ὅτι οὐχ ὅσων δέονται, τοσούτων τυγχάνουσιν, ἄξιοι ὄντες· οἱ δ' εὖ ποιοῦντες οὐ δύνανται ἐπαρκεῖν τοσαῦτα, ὅσων οἱ πάσχοντες δέονται.

5. Ἔοικε δέ, καθάπερ τὸ δίκαιόν ἐστι διττόν, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ κατὰ νόμον, καὶ τῆς κατὰ τὸ χρήσιμον φιλίας ἡ μὲν ἠθική, ἡ δὲ νομικὴ εἶναι. γίγνεται οὖν τὰ ἐγκλήματα μάλισθ' ὅταν μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συναλλάξωσι καὶ διαλύ-

ἔχειν οἴονται. Cf. Rost. gr. gr. §. 126, 2; §. 127 pr.; Kuehner. §. 645; Matth. §. 536, a; infra VIII, 13, 9. VIII, 13, 10. IX, 1, 4. IX, 2, 5. IX, 3, 2. IX, 4, 2. IX, 4, 7. Aristoph. Ran. 631 ἀθάνατος εἶναί φημι, Διόνυσος Διός, τοῦτον δὲ δοῦλον.

ἄξιοι ὄντες. ἄξιοι ὄντες τυγχάνειν. Paraphr. De proximis οἱ πάσχοντες cf. VIII, 4, 2 (εἰσὶν ἧττον κτλ.).

Cap. XIII, 5—8. ARGUMENTUM. *Amicitiae utilitatis causâ contractae philosophus species distinguit duas, legalem alteram, alteram moralem: et, hae quum temere confundantur species, tum nasci criminationes inter amicos commodi cupidos, ostendit.*

τὸ δίκαιόν ἐστι διττὸν κτλ. Spectat auctor ad Eth. N. V, 7, 1, ut vere monet Zellius: τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου τὸ μὲν φυσικόν ἐστι, τὸ δὲ νομικόν. Cic. part. or. 37 propria legis et ea, quae *scripta* sunt, et ea quae *sine litteris* aut gentium iure, aut maiorum more retinentur. Cfr. etiam Krischius in eph. Jenaer Littztg. 1836, No. 15, p. 118. — γὰρ ante ἄγραφον vulgatum Bekkeri silentio premunt libri.

ἡ μὲν ἠθική, ἡ δὲ νομική. Eadem Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 31 sententia est.

ὅταν μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συν. καὶ διαλ. Existunt criminationes, ubi non secundum eandem amicitiam utilem (κατὰ τὴν αὐτὴν φιλίαν) contraxerunt atque inter se transegerunt deciderunt que (Cic. pr. Rosc. Am. XXXIX, 114): quum alter ex morali amicitiâ videtur commodare, repetit autem res quasi ex legali amicitiâ dederit, alter autem non ex legali amicitiâ, sed ex morali amicitiâ reddit, aut non reddit utique. Nam verbum συναλλάττειν significat hoc: pactionem facere cum aliquo, contrahere, velut infra §. 6 κατὰ πίστιν συναλλάττειν, Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, a, 11: unde τὸ συνάλλαγμα pactum, conventum, contractus, nominatur Eth. N. V, 2, 13; Pol. VI, 8, p. 1322, b, 34; Demosth. in Onet. p. 869, 22; Stephan. Thesaur. p. 1866, Lond. Διαλύεσθαι autem hoc est, quod in negotiis *separari* barbare dicunt, transigere negotium, decidere, componere: ita legitur infra IX, 1, 9 διαλυθῆναι πρός τινα coll. Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, a, 5; Steph. Thes. p. 5871, Lond.; Lennep. ad Phal. p. 219, a.

ωνται. 6. ἔστι δὴ νομικὴ μὲν ἡ ἐπὶ ῥητοῖς, ἡ μὲν πάμπαν ἀγοραία, ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα, ἡ δὲ ἐλευθεριωτέρα, εἰς χρόνον, καθ' ὁμολογίαν δὲ τί ἀντὶ τίνος. δῆλον δ' ἐν ταύτῃ τὸ ὀφείλημα κοὐκ ἀμφίλογον, φιλικὸν δὲ τὴν ἀναβολὴν ἔχει.

§. 6. νομικὴ μὲν ἐπὶ ῥητοῖς — ἡ δὲ ἐλευθεριωτέρα. Utilitatis eam amicitiam, quae lege est, et ipsam in duas partes auctor dirimit, alteram forensem, alteram liberaliorem (ἡ μὲν — ἡ δέ, VIII, 6, 5). De verbis ἐπὶ ῥητοῖς cf. Matth. gr. gr. §. 586, ε; Kuehner. §. 612, 3, b; Rost. §. 106, 2, b; infra §. 7; IX, 1, 8. IX, 9, 9. — ἡ μὲν πάμπαν ἀγοραία· haec est, ubi ad calculos vocatur amicitia, ut par sit ratio acceptorum et datorum, ut ait Cic. Lael. XVI, 58. Idemque de N. D. I, 44, 122 amicitiam si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed *mercatura* quaedam utilitatum suarum: cf. etiam VIII, 6, 4. Deinceps quod dicitur ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα (repetitum Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 27) bene Schol. explicat hoc pacto: τοιαύτη, ὡς τόδε μὲν λαβεῖν, τόδε δὲ δοῦναι. Eud. Eth. l. l. p. 1242, b, 34 dicit: ὥσπερ οἱ πωλοῦντες καὶ οἱ ὠνούμενοι. Cf. et Cic. ep. ad div. VII, 6, 3. Coraes comparat Gallorum illud *argent comptant* et *argent à la main*: Gillies Anglus: *from hand to hand.* De voc. ἐλευθεριωτέρα cf. VIII, 6, 4.

εἰς χρόνον· οἷον εἰ δοίην μέχρι τοῦ μέλλοντος ἐνιαυτοῦ δέκα νομίσματα, ἵνα μοι δῷς ταῦτα καὶ ἕτερα πέντε. Schol. Coraes Gallorum illud *à terme* comparat: ego Cic. pet. cons. XII, 48 in diem coll. Caes. B. G. I, 40.

καθ' ὁμολογίαν δὲ κτλ. Nam quamquam haec amicitia alterâ forensi est liberalior, privatae tamen utilitatis neuter obliviscitur, sed certis legibus ac conditionibus hic quoque res agitur, ut amicorum sciat uterque, *quid pro quo sit praestandum*, τὶ ἀντὶ τίνος, quod quidem Paraphr. ita enarrat: τί ἀντὶ τίνος ὀφείλει.

δῆλον κοὐκ ἀμφίλογον. Res quo clarius apud animum proponatur, contrariâ negatâ, repetitur. Cf. infra IX, 6, 3. Haud secus iam Homerus hymn. in Apoll. vers. 1:

μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι Ἀπόλλωνος ἑκάτοιο.

Cf. Weber. ad Demosth. Arist. §. 54, p. 229 et §. 91, p. 314. Frank. ad Dem. Phil. II, p. 73; Dillenburger. ad Hor. Od. I, 7, 16, imprimis autem Grimm. in l. *deutsche Rechtsalterthümer* p. 27—31.

φιλικὸν δὲ τὴν ἀναβολὴν ἔχει· aliquid habet proprium amicitiae, prorogationem remunerationis. Neutrum enim (de quo cf. p. 2) φιλικόν pro φιλικήν recte Bekkerus ex optimae notae libris restituit: quamquam hic quoque ab eo hac re dissentit Cardwellus, quod hic, φιλικήν nomine in orationem Aristotelis recepto, de codicis K^b discrepantiâ aliquâ tacet, quasi vero esset in hoc libro φιλικήν, quum ex Bekkeri silentio, φιλικόν

διὸ παρ' ἐνίοις οὐκ εἰσὶ τούτων δίκαι, ἀλλ' οἴονται δεῖν στέργειν τοὺς κατὰ πίστιν συναλλάξαντας. 7. ἡ δ' ἠθικὴ οὐκ ἐπὶ ῥητοῖς, ἀλλ' ὡς φίλῳ δωρεῖται ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο, κομίζεσθαι δὲ ἀξιοῖ τὸ ἴσον ἢ πλέον, ὡς οὐ δεδωκώς, ἀλλὰ χρήσας· 8. οὐχ ὁμοίως δὲ συναλλάξας καὶ διαλυόμενος

esse ibi scriptum, coniicias. De nomine ἀναβολή cf. Rhet. I, 12, p. 1372, a, 34 (ἀναβολὴ χρόνου) et Plat. legg. XI, p. 915, e (μηδ' ἐπὶ ἀναβολῇ πρᾶσιν μηδὲ ὠνὴν ποιεῖσθαι) : de articulo adiecto VIII, 8, 2 (τὴν ἐλπίδα). Ceterum pro δέ voc. in cod. Kb legitur δή, vocabulum non ita temere spernendum.

διὸ παρ' ἐνίοις κτλ. Nic. Damasc. pag. 314 ed. Lips. παρ' Ἰνδοῖς ἐάν τις ἀποστερηθῇ δανείου ἢ παρακαταθήκης, οὐκ ἔστι κρίσις, ἀλλ' αὐτὸν αἰτιᾶται ὁ πιστεύσας. Wilkinsonus provocans ad Senec. de ben. (III, 6, 2), qui, exceptâ *Macedonum* gente, non esse in ullâ datam adversus ingratum actionem, memoriae prodidit, proprium Macedonum usum tacite ab Aristotele significari existimat. Sed *Medorum* ibi substituit Lipsius, quum de his tale quid, quod de Macedonibus nemo dixit, commemoretur aliquoties. Cf. Barnab. Brisson. de reg. Pers. pr. p. 423; Xen. Cyrop. I, 2, 7; Ael. H. A. VIII, 3, p. 182, 15. Coraes Platonem leg. XI, p. 915, e describi sine iustâ causâ censuit. Nostrum certe locum ob oculos habuit Eud. Eth. VII, 7, p. 1243, a, 8. Cf. etiam lib. IX, I, 9. Pro διὸ παρ' ἐνίοις codd. Kb et El. διόπερ ἐνίοις, Cardwello, qui παρ', nihil de variante codice Kb indicans, in oratione auctoris tenuit, a Bekkero, qui περ ibi esse testatur, rursus dissidente. Fortasse scriptum fuit διόπερ παρ' ἐνίοις : cf. IX, 10, 5.

κατὰ πίστιν· *optimâ fide* (Cic. pr. Rosc. Am. XLIX, 144) : barbari Germani : *auf Treu und Glauben*, Galli : *à crédit*. Demosth. adv. Zenoth. p. 886, 25 εἰς πίστιν δέδωκας.

§. 7. ἡ δ' ἠθική. Moralem quidem amicitiam, sed illam in utilitate tamen positam, intelligi, lector probe teneat. Cf. Eud. Eth. VII, 10, p. 1243, a, 36.

ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο· vel donat amico amicus (nam ὁ φίλος enunciati subiectum est), *vel aliud*, quo gratificetur illi, cuicuimodi sit, *facit*. Cf. Matth. gr. gr. §. 635; Kuehner. §. 852, 2, m; Rost. §. 139, 9, 6.

§. 8. οὐχ ὁμοίως δὲ συναλλάξας κτλ. Pactio quum fiebat, tum donumne an mutuum daret, hic, qui commodabat, in incerto reliquerat, sed donari sibi, non credi, alter (qui accipiebat) putarat : iam prior ubi cum foenore rem (id quod non dixerat) reddendam postulat, alter autem (qui pro dono rem habuerat) reddendam negat, tum vero, quasi iniuriâ affectus, hic qui dederat, criminatur. Eud. Eth. VII, 7, p. 1242, b, 40 ὁμιλοῦσι μὲν τοῦ χρησίμου ἕνεκα, ἠθικὴν δὲ ποιοῦσιν ὡς ἐπιεικεῖς.

ἐγκαλέσει. τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τὸ βούλεσθαι μὲν πάντας ἢ τοὺς πλείστους τὰ καλά, προαιρεῖσθαι δὲ τὰ ὠφέλιμα. καλὸν δὲ τὸ εὖ ποιεῖν μὴ ἵνα ἀντιπάθῃ, ὠφέλιμον δὲ τὸ εὐεργετεῖσθαι.

9. Δυναμένῳ δὴ ἀνταποδοτέον τὴν ἀξίαν ὧν ἔπαθεν [καὶ ἑκόντι]· ἄκοντα γὰρ φίλον οὐ ποιητέον· ὡς δὴ διαμαρτόντα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ εὖ παθόντα ὑφ' οὗ οὐκ ἔδει (οὐ γὰρ ὑπὸ φίλου, οὐδὲ δι' αὐτὸ τοῦτο δρῶντος)· καθάπερ οὖν ἐπὶ

τοῦτο δὲ συμβαίνει κτλ. Eth. Eud. l. l. p. 1243, a, 38 ἐκ περιουσίας διώκουσιν οἱ πολλοὶ τὸ καλόν. Cf. Eth. N. VIII, 7, 6. VIII, 14 extr. X, 8, 4 προσποιοῦνται καὶ οἱ μὴ δίκαιοι βούλεσθαι δικαιοπραγεῖν. Cic. Lael. XXII, 82 sed plerique perverse, ne dicam impudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt.

μὴ ἵνα ἀντιπαθῇ· μὴ δι' ἐλπίδα τοῦ ἀντευεργετηθῆναι. Coraes. Subiectum enunciati ὁ εὖ ποιῶν in universum cogitatur : cf. VIII, 2 3 (ἀλλ' εἴπερ).

Cap. XIII, 9. ARGUMENTUM. *Expostulationes eorum, qui fructu amicitiae terminant modum, quo pacto vitentur, Aristoteles exponit.*

δυναμένῳ δὲ — ποιητέον· qui accepit, is, si potest, reddere debet quod tanti sit, quanti id, quod accepit, erat. De attractione verborum τὴν ἀξίαν ὧν ἔπαθεν grammaticos supra VIII, 2, 4 (εὖνοι οἷς) laudavimus. Quae sequuntur verba, καὶ ἑκόντι, quum constructionem ineptam, in quâ explicandâ interpretes nequidquam fatigati sunt, fundant, et vero codicibus Kb Ob fugentur, perverse in orationem infarta, delenda sunt. Neque enim ex dicto gemino Pindari Pyth. V, 40 (56) ἑκόντι τοίνυν πρέπει νόῳ τὸν εὐεργέταν ὑπαντιάσαι sententiarum nexui auxilium feras. His igitur exturbatis, optime sententiae sese excipiunt hoc pacto : qui accepit, is, ubi potest, retribuere debet : nam invitum ad amicitiam cogere non licet : hoc est : cui datum ab avaro est, is rependat avaro : nam, reddito debito, et obligationis vinculo solvitur, et fucatae nexu amicitiae, quo erat obstrictus, liberatur, ut nihil iam alteri aut a pietate aut ab amicitiâ debeatur : quod ni fit, efficit, ut alter, qui non tanquam amicus, sed tanquam foenerator commodarat, invitus amice egisse, invitus amicus exstitisse videatur : id quod rectum non est : namque — et quae sequuntur. Xen. Mem. II, 6, 9 ἄκοντα, inquit, φίλον ἑλεῖν ἐργῶδες.

ὡς δὴ διαμαρτόντα· reddere debet, tanquam qui in ipso principio amicitiae peccaverit, et ab hoc, a quo non debebat, acceperit. Suspensa verba a superiore ἀνταποδοτέον sunt, adiectivo verbali cum accusandi casu iuncto, quo de genere dicendi cf. Kuehner. gr. gr. §. 587, n. 4; Eth. N. VII, 1, 1 λεκτέον ἄλλην ποιησαμένους ἀρχήν; infra VIII, 14, 4 ὀφείλοντα ἀποδοτέον, debitorem reddere fas est; IX, 2, 1 κάμνοντα ἰατρῷ

ῥητοῖς εὐεργετηθέντα διαλυτέον, καὶ ὁμολογῆσαι δ' ἂν δυνάμενος ἀποδώσειν· ἀδυνατοῦντα δ' οὐδ' ὁ δοὺς ἠξίωσεν ἄν· ὥστ' εἰ δυνατός, ἀποδοτέον. ἐν ἀρχῇ δ' ἐπισκεπτέον, ὑφ' οὗ εὐεργετεῖται καὶ ἐπὶ τίνι, ὅπως ἐπὶ τούτοις ὑπομένῃ ἢ μή.

κειστέον, morbo laborans parere debet medico; Goettling. ad Pol. p. 75, 16. Ne autem mireris post dandi casum, δυναμένῳ ἀποδοτέον, accusandi casum inferri, cf. Matth. gr. gr. §. 447 extr., illud Plat. Rep. V, p. 453, d οὐκοῦν ἡμῖν νευστέον καὶ πειρατέον — ἐλπίζοντας, et infra VIII, 14, 3.

καὶ ὁμολογῆσαι κτλ. Modum infinitivum (sententiae unice convenientem, a me pro ὁμολογῆσαι, faventibus codd. Vrat. CCC. El. et edd. Ven. Bass. scriptum) ita explico : *ac debet se fateri, ubi potuerit, gratiam relaturum* : neque vero δεῖ aliquod praetermissum in auxilium vocandum est, sed pendet modus infinitivus ab illâ necessitatis cogitatione, formâ superiorum adiectivorum ἀνταποδοτέον, διαλυτέον (quorum formâ necessitatem rei faciendae exprimi in vulgus notum est) ita expressâ, ut posito iam infinitivo, supersederit auctor verbo aliquo (δεῖ), novo necessitatis indice. Idem factum in illo Herodoti IX, 60 νῦν ὦν δέδοκται τὸ ἐνθεῦτεν τὸ ποιητέον ἡμῖν· ἀμυνομένους γὰρ τῇ δυνάμει ἄριστα περιστέλλειν ἀλλήλους. Cf. Matth. gr. gr. §. 547. Nam aliena a nostro loquendi genere sunt illa, de quibus Goettling. ad Oecon. p. 89, Waitz. ad Anal. pr. I init. p. 24, a, 10 (p. 367) disputant. Iam vero ἂν particula non cum verbo ὁμολογῆσαι, sed cum participio δυνάμενος copulanda est : quo de usu loquendi cf. Matth. gr. gr. §. 598, b; Kuehner. §. 455, 3; Rost. §. 120, 6, e, bb; Baeumlein. in l. Untersuchungen über die griech. Modi p. 354. Eth. N. X, 9, 16. IV, 8, 3 οἱ μήτ' αὐτοὶ ἂν εἰπόντες μηδὲν γελοῖον. Eth. N. III, 2, 8 καὶ ἡ βούλησίς ἐστι καὶ περὶ τὰ μηδαμῶς δι' αὐτὸν πραχθέντα ἄν. Denique de casu recto δυνάμενος cum infinitivo modo consociato cf. VIII, 13, 4 (ἔχειν οἴονται). Sententiam Eud. Eth. VII, 10, p. 1243, b, 4 retractavit.

ἀδυνατοῦντα· εἰ δὲ πάντως ἀδυνάτως ἔχουσιν ἀποδοῦναι, οὐδ' οἱ δόντες ἀπαιτήσουσιν οὐδὲν παρ' αὐτῶν. Paraphr. Pro δοὺς in cod. Kb διδοὺς (ut vertit Interpr. vet. *dans*), pro δυνατός in eodem δυνατὸν scriptum exstat.

ἠξίωσεν ἄν· non postulasset, id quod facere §. 7 dictus est. De particulâ ἂν vide Matth. §. 509, c; Kuehner. §. 454, n. 2, b, coll. §. 451, 3; Rost. §. 120, 6, c, γ, ββ; imprimis Baeumlein. p. 130 seqq.

ἐν ἀρχῇ· πρὸ τοῦ εὐεργετηθῆναι. Paraphr. Cic. Lael. XX, 76 : atque in omni re considerandum est, et quid postules ab amico et quid patiare a te impetrari. — Subiectum verbi εὐεργετεῖται est ὁ εὐεργετούμενος, cf. VIII, 2, 3. Verbum ὑπομένῃ additis his : τὴν εὐεργεσίαν, Coraes explicat.

10. Ἀμφισβήτησιν δ' ἔχει, πότερα δεῖ τῇ τοῦ παθόντος ὠφελείᾳ μετρεῖν καὶ πρὸς ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἀνταπόδοσιν, ἢ τῇ τοῦ δράσαντος εὐεργεσίᾳ. οἱ μὲν γὰρ παθόντες τοιαῦτά φασι λαβεῖν παρὰ τῶν εὐεργετῶν, ἃ μικρὰ ἦν ἐκείνοις καὶ ἐξῆν παρ' ἑτέρων λαβεῖν, κατασμικρίζοντες· οἱ δ' ἀνάπαλιν τὰ μέγιστα τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ἃ παρ' ἄλλων οὐκ ἦν, καὶ ἐν κινδύνοις ἢ τοιαύταις χρείαις. 11. ἆρ' οὖν διὰ μὲν τὸ χρήσιμον τῆς φιλίας οὔσης, ἡ τοῦ παθόντος ὠφέλεια μέτρον ἐστίν; οὗτος γὰρ ὁ δεόμενος, καὶ ἐπαρκεῖ αὐτῷ ὡς κομιούμενος τὴν ἴσην. τοσαύτη οὖν γεγένηται ἡ ἐπικουρία, ὅσον οὗτος ὠφέληται, καὶ ἀποδοτέον δὴ αὐτῷ, ὅσον ἐπηύρατο ἢ καὶ πλέον· κάλλιον γάρ. ἐν δὲ ταῖς κατ' ἀρετὴν

Cap. XIII, 10—11. ARGUMENTUM. ***Gratia referenda ut beneficio collato respondeat, aestimatione beneficii opus est: quae aestimatio quo pacto fieri debeat docetur. Atque inter amicos utilitatis quidem cupidos ponderandum beneficium est ex lucro huius, qui accepit donum vel cui commodatum est: contra inter amicos virtutis studiosos pensitandum est ex animo et voluntate huius, qui dedit vel qui commodavit alteri.***

ἀμφισβήτησιν ἔχει· cf. IX, 2, 1, pr.: de voc. *πότερα* vide Rost. gr. gr. §. 86, 3 coll. §. 123b, 8, a, bb; Kuehner. §. 557, n. 4; Eth. N. IX, 2, 1. III, 3, 1. X, 8, 5; Pol. I, 13, p. 1259, b, 30. Res eadem Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, a, 12 seqq. tractatur.

καὶ ἐξῆν — λαβεῖν· hoc est καὶ ἃ λαβεῖν ἐξῆν : cf. VIII, 7, 2.

οἱ δ' ἀνάπαλιν· de omisso verbo λέγουσι vide VIII, 14, 1 : de re Eth. Eud. VII, 11, p. 1243, a, 21 seqq.

ἢ τοιαύταις χρείαις· ἐν κινδύνοις καὶ χρείαις (de quâ voce cf. VIII, 6, 1) κινδύνων ἐγγύς. Paraphr. Cf. Bornemann. ad Cyr. VI, 2, 37 : nec absimilis usus v. ἄλλος, de quo Zell. ad Eth. N. II, 1, 4. Fritzsch. quaestt. Luc. p. 54.

§. 11. *ἆρ οὖν κτλ.* De interrogatione affirmans responsum postulante cf. VIII, 2, 4 : de re IX, 1, 8.

ἐπαρκεῖ· ὁ ἐπαρκῶν, amicus alter, cf. VIII, 2, 3. — *ὡς κομιούμενος·* vide Matth. gr. gr. §. 568, 6; Rost. §. 130, 7, n. 8; Kuehner. §. 661, n. 2.

ἐπηύρατο. Ita Bekkerus ex codd. Ha Nb Ob : in codd. Lb Mb et El. est ἀπηύρατο, in Kb ἐφεύρετο, litterâ α ut notat Cardwell. supra scriptâ, in Vrat. vitiose ἀπήρατος. Vide de hac formâ Buttmann. gr. gr. §. 114 *AYP.* Matth. §. 224 ἀπούρας. Kuehner. §. 175 extr. et §. 194, 1.

ἢ καὶ πλέον· κάλλιον γάρ. Hesiodus opp. 347 (349) :

ἐγκλήματα μὲν οὐκ ἔστιν, μέτρῳ δ' ἔοικεν ἡ τοῦ δράσαντος προαίρεσις· τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ τοῦ ἤθους ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον.

Cap. XIV. Διαφέρονται δὲ καὶ ἐν ταῖς καθ' ὑπεροχὴν φιλίαις· ἀξιοῖ γὰρ ἑκάτερος πλέον ἔχειν· ὅταν δὲ τοῦτο γίγνηται, διαλύεται ἡ φιλία. οἴεται γὰρ ὅ τε βελτίων προσήκειν αὐτῷ πλέον ἔχειν· τῷ γὰρ ἀγαθῷ νέμεσθαι πλέον· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ὠφελιμώτερος· ἀχρεῖον γὰρ ὄντα οὔ φασι δεῖν ἴσον ἔχειν· λειτουργίαν τε γὰρ γίγνεσθαι καὶ οὐ φιλίαν, εἰ μὴ κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἔσται τὰ ἐκ τῆς φιλίας· οἴονται γάρ, καθάπερ ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ πλεῖον

εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι,
αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, αἴ κε δύνηαι.

Voc. καί ante πλέον cod. K^b praetermittit. Interpres vetus (fol. 30, a) non vertit ἡ, quum dicat *et plus*.

μέτρῳ δ' ἔοικεν κτλ. μέτρον est mensura remunerationis. De voc. προαίρεσις vide VIII, 5, 5, de sententiâ Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, b, 2. — Cic. de prov. cons. XVII, 45 : non is solum gratus debet esse, qui accepit beneficium, verum etiam is, cui potestas accipiendi fuit.

ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον. τὸ κύριον· vis summa. Eth. N. X, 8, 5 ζητεῖται πότερον κυριώτερον τῆς ἀρετῆς ἡ προαίρεσις ἢ αἱ πράξεις. Eth. N. II, 4, 3. III, 2, 1. IX, 1, 7. Ceterum cf. Trendelenburg. ad Ar. de An. II, 8, 3 de voc. κύριον disputantem. Apposite Giphanius Servatoris O. M. dictum Ev. Marc. XII, 43 in memoriam lectoris revocat.

Cap. XIV, 1. ARGUMENTUM. *Amicorum aequalium iure et accusationum fonte capite XIII indicato, de amicorum imparium rationibus ita agit auctor hoc capite, ut principio unde inter hos dissidia nascantur, commerando explicet.*

ὅ τε βελτίων. De particulâ τε, proximo δέ respondente, cf. verba IX, 11, 1 ex codd. recipienda, Matth. gr. gr. §. 626; Rost. §. 134, A, 5, c, not. 1, H; Kuehner. §. 722, 5; Wund. Soph. Trach. 140; Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der griech. Spr. I, p. 92, 171. Xen. Ag. II, 26, Heiland.

λειτουργίαν· cf. Boeckh. in l. Staatshaushalt der Athen. I, p. 481; C. Fr. Hermann. gr. Staatsalterth. §. 160. — Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 17.

εἰ μὴ — ἔσται. Matth. gr. gr. §. 498, c; Kuehner. §. 446, 3; Krueger. I, II, p. 156, not. 3.

ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ· ἀξιοῦσι, καθάπερ τῶν κατ' ἐμπορίαν συνεισφερόντων χρήματα οἱ πλέον συνεισφέροντες πλέον ἔχουσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας ἔχειν. Paraphr.

λαμβάνουσιν οἱ συμβαλλόμενοι πλεῖον, οὕτω δεῖν καὶ ἐν τῇ φιλίᾳ· ὁ δ' ἐνδεὴς καὶ ὁ χείρων ἀνάπαλιν· φίλου γὰρ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ ἐπαρκεῖν τοῖς ἐνδεέσιν· τί γὰρ [φασίν] ὄφελος σπουδαίῳ ἢ δυνάστῃ φίλον εἶναι, μηθέν γε μέλλοντα ἀπολαύειν;

2. Ἔοικε δ' οὖν ἑκάτερος ὀρθῶς ἀξιοῦν καὶ δεῖν ἑκατέρῳ πλέον νέμειν ἐκ τῆς φιλίας, οὐ τοῦ αὐτοῦ δέ, ἀλλὰ τῷ μὲν ὑπερέχοντι τιμῆς, τῷ δ' ἐνδεεῖ κέρδους· τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς καὶ τῆς εὐεργεσίας ἡ τιμὴ γέρας, τῆς δ' ἐνδείας ἐπικουρία τὸ κέρδος. 3. οὕτω δ' ἔχειν τοῦτο καὶ ἐν ταῖς πολιτείαις φαίνεται· οὐ γὰρ τιμᾶται ὁ μηδὲν ἀγαθὸν τῷ

ἀνάπαλιν· *dicendi* verbum facile cogitatione additur : cf. Winer. gr. N. T. p. 658 : saepe autem adverbium ἀνάπαλιν non adiuncto verbo ponitur, cuiusmodi hi sunt loci : Eth. N. V, 3, 14—15 ὁ ἀδικῶν πλέον ἔχει· ὁ δ' ἀδικούμενος ἔλαττον τοῦ ἀγαθοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ κακοῦ ἀνάπαλιν. III, 1, 7. V, 5, 17. III, 2, 4. Hor. Sat. I, 1, 4—7 :

O fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contra mercator, navem iactantibus Austris,
Militia est potior.

τί γὰρ [φασίν] ὄφελος κτλ. Quid refert? cui usui est? quem fructum affert? Ita τί γὰρ ὄφελος; VIII, 1, 1 et οὐδὲν ὄφελος Eth. N. II, 2, 1. Cf. et Met. XI, 6, p. 1071, b, 14; Pol. II, 7, p. 1266, b, 29 et 35; Pol. VII, 1, p. 1323, b, 9. De verbo μέλλειν cf. Matth. §. 498, e; Rost §. 116, 9; Kuehner. §. 448 not. Ar. Eth. N. X, 3, 12. IX, 10, 4. Verbum φασί, quo vacat cod. K^b, non excudi oportet, sed excludi.

Cap. XIV, 2—4. ARGUMENTUM. *Revocatur concordia amicorum imparium, ubi, quo dignus est alter, hoc ab altero afficitur, et ubi superior ab inferiore (qui interdum par pari referre nequit) non hoc, praestare quod debeat, sed praestare quod possit, exigit.*

ἔοικε δ' οὖν. Ita, dum οὖν ignorant reliqui, ad Corai consilium codicesque K^b El. acclinans scriptum volui : sed δέ (οὐ τοῦ αὐτοῦ δέ), quamvis quo commendetur habeat (cf. IX, 5, 3), ut in re lubricâ, deserere tamen ut cod. K^b nolui.

τιμῆς — κέρδους. Eth. Eud. VII, 10, p. 1242, b, 18 seqq.

ἡ τιμὴ γέρας. Cf. Eth. N. VIII, 11, 3; IX, 2, 8; imprimis IV, 3, 15 τῆς ἀρετῆς ἆθλον ἡ τιμὴ καὶ ἀπονέμεται τοῖς ἀγαθοῖς. Stahr. Aristotel. II, p. 213. — In citimis τῆς ἐνδείας δὲ cod. K^b.

τὸ κέρδος. Pol. VI, 4, p. 1318, b, 16 οἱ πολλοὶ μᾶλλον ὀρέγονται τοῦ κέρδους ἢ τῆς τιμῆς.

κοινῷ πορίζων· τὸ κοινὸν γὰρ δίδοται τῷ τὸ κοινὸν εὐεργετοῦντι, ἡ τιμὴ δὲ κοινόν. οὐ γὰρ ἔστιν ἅμα χρηματίζεσθαι ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ τιμᾶσθαι. ἐν πᾶσι γὰρ τὸ ἔλαττον οὐδεὶς ὑπομένει. τῷ δὴ περὶ χρήματα ἐλαττουμένῳ τιμὴν ἀπονέμουσι καὶ τῷ δωροδόκῳ χρήματα· τὸ κατ' ἀξίαν γὰρ ἐπανισοῖ καὶ σώζει τὴν φιλίαν, καθάπερ εἴρηται. οὕτω δὴ καὶ τοῖς ἀνίσοις ὁμιλητέον, καὶ τῷ εἰς χρήματα ὠφελουμένῳ ἢ εἰς ἀρετὴν τιμὴν ἀνταποδοτέον, ἀνταποδιδόντα τὸ ἐνδεχόμενον. τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπιζητεῖ, οὐ τὸ κατ' ἀξίαν·
4. οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς καὶ τοὺς γονεῖς· οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν

§. 3. ἡ τιμὴ κοινόν. Eth. N. I, 5, 4 τιμὴ τοῦ πολιτικοῦ βίου σχεδὸν τὸ τέλος. V, 6, 7. Cic. Rep. V, 7, 6. pr. Mur. XXXIV, 70.

οὐ γὰρ ἔστιν κτλ. Ut eiusdem hominis et rei familiari succurrat et honori eâdem operâ consulat resp., fieri non potest. Pol. III, 15, p 1286, b, 14 χρηματίζεσθαι ἀπὸ τῶν κοινῶν. Cic. Vat. XVI, 38 — qui omnia in pecuniâ posuisset, honore aequo animo carere debuit.

οὐδεὶς ὑπομένει. Cf. VIII, 10, 3.

τῷ δὴ περὶ χρ. ἐλαττουμένῳ· qui rei familiaris dispendio suae auget remp. (τῷ εἰς τὸ κοινὸν τὰ ἑαυτοῦ δαπανῶντι, Cor.). Cf. Anax. Rhet. p. 14, 2 Spengel.

τῷ δωροδόκῳ. Sine invidiâ, proprio significatu, est τῷ δῶρα δεχομένῳ.

εἴρηται· VIII, 7, 2.

οὕτω. Cod. K^b quod habet τούτωι, id aut vitium est, aut ex pristinae scripturae parietinis.

τῷ εἰς χρήματα — ἐνδεχόμενον. Qui vel pecuniâ vel virtute auctus est, is alterum honore remunerari debet, id saltem referens, cuius reddendi facultatem habet. Lamb. De praepositione εἰς cf. p. 3, Eth. N. IV, 6, 9 ὠφέλεια γίγνεται εἰς χρήματα. Rhet. II, 4, p. 1381, a, 20 εὐποιητικὸς εἰς χρήματα ἢ εἰς σωτηρίαν. De accusandi casu ἀνταποδιδόντα cf. VIII, 13, 9 (ὡς διαμαρτόντα). — Pro ἀνταποδιδόντα minus recte in cod. K^b (El.) ἀποδιδόντα est, pro τὸ ἐνδεχόμενον in eodem et L^b τὰ ἐνδεχόμενα. — Cic. off. II, 20, 69 inops, si bonus est vir, etiam si referre gratiam non potest, habere certe potest.

τὸ δυνατὸν κτλ. Grandior sane et excelsior Apostolus Cor. I, 13, 5: ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. Ceterum cf. Eth. N. IV, 1, 18.

§. 4. οὐ γὰρ ἔστιν ἐν πᾶσι· οὐ γὰρ δυνατὸν ἐπὶ πάντων τὸ κατ' ἀξίαν εὑρεῖν, καθάπερ κτλ. Paraphr.

καὶ τοὺς γονεῖς· καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς γονεῖς τιμαῖς. Cf. p. 5.

ἀποδοίη, εἰς δύναμιν δὲ ὁ θεραπεύων ἐπιεικὴς εἶναι δοκεῖ. διὸ κἂν δόξειεν οὐκ ἐξεῖναι υἱῷ πατέρα ἀπείπασθαι, πατρὶ δ' υἱόν· ὀφείλοντα γὰρ ἀποδοτέον, οὐθὲν δὲ ποιήσας ἄξιον τῶν ὑπηργμένων δέδρακεν, ὥστ' ἀεὶ ὀφείλει. οἷς δ' ὀφείλεται, ἐξουσία ἀφεῖναι· καὶ τῷ πατρὶ δή. ἅμα δ' ἴσως οὐδεὶς ποτ' ἂν ἀποστῆναι δοκεῖ μὴ ὑπερβάλλοντος μοχθηρίᾳ·

οὐδεὶς γὰρ — ἀποδοίη. Hanc verborum collocationem suo periculo teneri iubent codd. K[b] M[b] et Int. vet. (nullus enim secundum dignitatem aliquando utique retribuat).

εἰς δύναμιν κτλ. Xen. Mem. I, 3, 3 *ἐπαινέτης ἦν καὶ τοῦ ἔπους τοῦδε* (Hes. opp. 336 = 334)

κὰδ' δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

De verbis *εἰς δύναμιν* vide Kuehner. gr. gr. §. 603, 3, b; Rost. §. 104, 11, a; Krueger. I, II, p. 293. Ar. Eth. N. X, 9, 22. Part. An. I, 5, p. 645, a, b.

κἄν. Hermann. ad Vig. n. 324. Eth. N. IX, 9, 10.

πατρὶ δ' υἱόν. Dem. Boeot. p. 1006, 20, quem Cardwellus induxit: *ὁ νόμος τοὺς γονέας ποιεῖ κυρίους οὐ μόνον θέσθαι τοὔνομα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξαλεῖψαι, ἐὰν βούλωνται, καὶ ἀποκηρῦξαι.* C. Fr. Hermann. in l. Lehrb. der gr. Staatsalterth. §. 122, 11.

ὀφείλοντα γὰρ ἀποδοτέον. Filium, quia debet patri, implere officii partes sui decet.

οὐδὲν δὲ ποιήσας — δέδρακεν· sed, quantumvis filius in rependendâ gratiâ egerit (*ποιήσας*, quo de participio vide Matth. gr. gr. §. 566, 3; Kuehner. §. 667, c; Krueger. I, II, p. 202, n. 1), nihil tamen, quod dignum sit iis, quae a patre in ipsum collata sunt (*τὰ ὑπηργμένα*), confecerit. Participio *τὰ ὑπηργμένα*, quo merita prius collocata designantur, geminum est illud Demosth. Olynth. I, p. 12, §. 10 *τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἡμῖν ὑπηργμένα*, ubi vide doctam Sauppii adnotationem.

ἐξουσία ἀφεῖναι. Cf. Matth. gr. gr. §. 542, n. 1, b; Kuehner. §. 641, c; Krueger. I, II, p. 182, n. 3; Winer. gr. N. T. p. 374; Weber. Dem. Arist. p. 261. Ar. Pol. IV, 6, p. 1293, a, 14 *ποιοῦσιν ἐξουσίαν μετέχειν.* *Ἀφεῖναι* vel adversantibus codd. K[b] M[b] (*ἀφιέναι*) servavi.

ἅμα δ' ἴσως — μοχθηρίᾳ· ἴσως οὐδεὶς πατὴρ ἀφίσταται τοῦ υἱοῦ, μὴ ὑπερβάλλοντος τοῦ υἱοῦ τῇ μοχθηρίᾳ. Paraphr. Cic. Rosc. Am. XIX, 53 exheredare pater filium cogitabat. . . . id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret, explicare omnia vitia atque peccata filii, quibus incensus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipsam vinceret, ut amorem illum penitus insitum eiiceret ex animo, ut denique patrem se esse oblivisceretur: quae sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror. Verbis *ἅμα δέ* (simul autem hoc moneo, simul

χωρὶς γὰρ τῆς φυσικῆς φιλίας τὴν ἐπικουρίαν ἀνθρωπικὸν μὴ διωθεῖσθαι. τῷ δὲ φευκτὸν ἢ οὐ σπουδαστὸν τὸ ἐπαρκεῖν, μοχθηρῷ ὄντι· εὖ πάσχειν γὰρ οἱ πολλοὶ βούλονται, τὸ δὲ ποιεῖν φεύγουσιν ὡς ἀλυσιτελές.

[Περὶ μὲν οὖν τούτων ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.]

autem illud apparet, ex parte alterâ hoc tenendum est) quoniam invidiam Coraes conflavit, comparationis gratiâ haec subiicio : Phys. I, 2, p. 185, a, 14 ; Lin. Ins. p. 969, b, 10 ; Met. III, 4, p. 1008, a, 30 ; Pol. IV, 9, p. 1294, a, 32. — ἂν ἀποστῆναι· de part. ἂν vide p. 26, verbo ἀποστῆναι cf. IX, 2, 10. IX, 3, 3. IX, 4, 8. Polyb. II, 35, 8 : propter gignendi casum absolutum ὑπερβάλλοντος memento VIII, 13, 2 (ἁμιλλωμένων)

χωρὶς τῆς φυσ. φιλίας· nam *praeterquam* quod naturalis amor adversatur, barbari : abgesehen von —. Plat. Apol. p. 35, b χωρὶς τῆς δόξης οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ εἶναι, ubi vide Stallbaumium. — Vitiose in cod. Kb ὠφελείας legitur.

τῷ δὲ φευκτὸν κτλ.· at ut ille (filius) recuset aut non curet ferendam patri opem, id quidem, si pravus filius est, fieri potest. Cf. Kuehner. gr. gr. §. 587, 5, not. 3.

περὶ μὲν οὖν κτλ. Haec manus sunt alienae, res, coniunctas libris octavo et nono, in diversos libros dispescentis.

ARISTOTELIS
ETHICORUM NICOMACHEORUM
LIBER IX.

Cap. I. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἀνομοιοειδέσι φιλίαις τὸ ἀνάλογον ἰσάζει καὶ σώζει τὴν φιλίαν, καθάπερ εἴρηται,

Cap. I, 1—4. ARGUMENTUM. *Posteaquam libri VIII capitibus XIII et XIV quae amicorum, tum parium, tum conditione suâ disparium, officia sint et qui fontes expostulationum, explicatum est, libri noni (qui liber a priore iniuriâ divellitur) capite primo de iure eorum philosophus disserit, qui diversis consiliis (quum e. gr. alter ob voluptatem, alter ob utilitatem ad amicum sese applicavit) amicitiam contraxerunt, hic quoque inde exorsus, ut primum, quae exprobrationes discordiam serant (§. 2—4), indicet.*

ἐν πάσαις ταῖς ἀνομοιοειδέσι φιλίαις. Tres amicitiae formas, prout aut utilitate aut voluptate aut virtute conciliatur, Aristoteles posuerat, quae partim sunt ἐν ἰσότητι, partim καθ' ὑπεροχήν (VIII, 6, 7—7, 1), in quibus, sive aequali, sive inaequali portione, eadem ultro citroque subministrantur. Ab his iam τὰς ἀνομοιοειδεῖς φιλίας seiungit eorum, qui diversa ex eâdem amicitiâ petentes, alter voluptatem, alter utilitatem, miscent diversas formas amicitiae : inter quos inaequalitas necessario erumpens proportione quâdam ad aequalitatem revocanda est, quemadmodum idem inter καθ' ὑπεροχήν amicos curandum praeceperat VIII, 7, 2. Vocabulum ipsum autem, conspirantibus optimis quibusque codicibus, ἀνομοιοειδέσι, non ἀνομοειδέσι, scribitur, quo de adiectivo, a Papio quidem in thes. l. gr. praetermisso, vide Steph. thes. Lond. p. 3531, c, coll. Theophr. de caus. pl. I, 22, 1.

εἴρηται. Cf. Eth. N. V, 5, 6 et VIII, 13, 1.

οἷον καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ· τῷ σκυτοτόμῳ ἀντὶ τῶν ὑποδημάτων ἀμοιβὴ γίγνεται κατ' ἀξίαν, καὶ τῷ ὑφάντῃ, καὶ τοῖς λοιποῖς. 2. ἐνταῦθα μὲν οὖν πεπόρισται κοινὸν μέτρον τὸ νόμισμα, καὶ πρὸς τοῦτο δὴ πάντα ἀναφέρεται, καὶ τούτῳ μετρεῖται. ἐν δὲ τῇ ἐρωτικῇ ἐνίοτε μὲν ὁ ἐραστὴς ἐγκαλεῖ ὅτι ὑπερφιλῶν οὐκ ἀντιφιλεῖται, οὐθὲν ἔχων φιλητόν, εἰ οὕτως ἔτυχεν· πολλάκις δ' ὁ ἐρώμενος, ὅτι πρότερον ἐπαγγελλό-

οἷον καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ. Nam in societate civili (quippe ἡ πολιτικὴ est ἡ πολιτικὴ κοινωνία, cf. VIII, 9, 4) inter hos, qui diversam sibi operam impertiunt, aequitas rerum contractarum proportione aliquâ, nummi potissimum auxilio, reparatur et reficitur : cf. Eth. N. V, 5, 6, ubi eodem τοῦ σκυτοτόμου exemplo utitur. Eud. Eth. VII, 10, p. 1243, b, 31.

ἀμοιβὴ γίγνεται κατ' ἀξίαν. ὁ γὰρ σκυτοτόμος ἀντὶ τῶν ὑποδημάτων οὐχ ὑποδήματα, ἀλλὰ τὸ κατ' ἀξίαν λήψεται· τοῦτο γὰρ σώζει τὰς πολιτικὰς κοινωνίας τὸ ἀναλόγως διδόναι καὶ λαμβάνειν ὧν ἕκαστος δεῖται ἢ εὐπορεῖ. Paraphr.

§. 2. ἐνταῦθα· ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ. πεπόρισται· de tempore perfecto cf. VIII, 1, 7 πεπιστεύκασι.

κοινὸν μέτρον τὸ νόμισμα. Communis mensura, quia ad huius aestimationem omnia referuntur, nummus dicitur. Eth. N. V, 5, 10 πάντα συμβλητὰ δεῖ πως εἶναι, ὧν ἐστιν ἀλλαγή (»quarum rerum est permutatio, eas res oportet esse eiusmodi, ut inter se quodammodo comparari possint«)· ἐφ' ὃ τὸ νόμισμ' ἐλήλυθε, καὶ γίγνεταί πως μέσον· πάντα γὰρ μετρεῖ, ὥστε καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν, πόσα ἄττα δὴ ὑποδήματ' ἴσον οἰκίᾳ ἢ τροφῇ.

ἐν δὲ τῇ ἐρωτικῇ. Colligatae sententiae hoc pacto sunt : in civili quidem societate disparium disparia officia communi mensurâ, qui nummus est, exaequantur eoque remedio concordia servatur : contra in amicorum disparium societate mensura, quâ dissimilia metiri possimus, desideratur. Eapropter dissidia inter hos nasci mirum non est. Cf. Eth. Eud. VII, 3, p. 1238, b, 35 et supra VIII, 8, 6.

οὐδὲν ἔχων φιλητὸν κτλ. Participii usum grammatici VIII, 14, 4 (ποιήσας) indicati illustrant. εἰ οὕτως ἔτυχε· si contigerit, si fors tulerit, dictione eâdem quae quum alibi, tum Eth. N. III, 4, 2—4. III, 5, 14. Categ. 7, p. 8, b, 12 adhibetur : pro quâ est εἰ ἔτυχεν Eth. N. V, 9, 9. Cf. Waitz. ad Cat. l. l. p. 302; C. F. Hermann. ad Luc. de cons. h. p. 283; Iacobitz. ad Luc. Iov. trag. p. 172.

πρότερον ἐπαγγελλόμενος. Ne et h. l. et infra §. 4 ἐπαγγειλάμενος e Paraphrastae sermone anteponendum putes cf. Krueger. gr. gr. I, II, p. 151, n. 9 et ad Xen. Anab. p. 327, ed. II. Ev. Ioann. IX, 8 οἱ θεωροῦντες αὐτὸν πρότερον, ὅτε τυφλὸς ἦν. Anthol. Pal. V, 113

μενος πάντα νῦν οὐθὲν ἐπιτελεῖ. 3. συμβαίνει δὲ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὰν ὁ μὲν δι' ἡδονὴν τὸν ἐρώμενον φιλῇ, ὁ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον τὸν ἐραστήν, ταῦτα δὲ μὴ ἀμφοῖν ὑπάρχῃ. διὰ ταῦτα γὰρ τῆς φιλίας οὔσης, διάλυσις γίγνεται, ἐπειδὰν μὴ γίγνηται ὧν ἕνεκα ἐφίλουν· οὐ γὰρ αὐτοὺς ἔστεργον, ἀλλὰ τὰ ὑπάρχοντα, οὐ μόνιμα ὄντα· διὸ τοιαῦται καὶ αἱ φιλίαι. ἡ δὲ τῶν ἠθῶν καθ' αὑτὴν οὖσα μένει, καθάπερ εἴρηται. 4. διαφέρονται δὲ καὶ ὅταν ἕτερα γίγνηται αὐτοῖς καὶ μὴ ὧν ὀρέγονται· ὅμοιον γὰρ τῷ μηθὲν γίγνεσθαι, ὅταν οὐ

ἡ δὲ πάρος σε καλεῦσα μύρον καὶ τερπὸν Ἄδωνιν
Μηνοφίλα νῦν σοι τοὔνομα πυνθάνεται.

Aesch. Pers. 489 (495). Aesch. Prom. 440 (442) seqq. coll. Thuc. loco, supra VIII, 8, 2 (ὑπὸ — ὀρεγόμενοι) exscripto. Theocr. III, 31—32. XV, 15 seqq. Catull. LXIV, 209

Quae mandata prius constanti mente tenebat.

At idem v. 239 :

Haec mandata prius constanti mente tenentem
Thesea, ceu pulsae ventorum flamine nubes
Aerium nivei montis, liquere, cacumen.

Virg. Aen. VIII, 481. Cic. Sest. LV, §. 118; de Div. II, 1, 1.

§. 3. *τὸν ἐρώμενον φιλῇ.* Ita ingenti codd. consensu cum Bekkero verba pro φιλῇ τὸν ἐρώμενον collocavi. De re cf. VIII, 4, 1.

ταῦτα δὲ μὴ ἀμφοῖν ὑπάρχῃ· ὅταν μήτε ὁ ἐρώμενος πάνυ ἡδὺς ᾖ, μήτε ὁ ἐραστὴς χρήσιμος. Paraphr.

ἐφίλουν. Cf. VIII, 4, 2 ἦσαν φίλοι. Mox pro γίγνηται cod. K[b] γένηται habet : deinceps αὐτοὺς ἔστεργον pro αὐτούς summâ codd. concordiâ Bekkerus restituit.

ἀλλὰ τὰ ὑπάρχοντα. οὐ γὰρ ἀλλήλους ἔστεργον, ἀλλὰ τὰ ἀλλήλων (Paraphr.)· ταῦτα δὲ ἦν τὸ κάλλος καὶ τὰ χρήματα, οὐ μόνιμα ὄντα (Schol.). Eudem. Eth. VII, 10, p. 1243, b, 18 seqq.

τοιαῦται καὶ αἱ φιλίαι. τοιαῦται, hoc est : οὐ μόνιμοι.

ἡ δὲ τῶν ἠθῶν· λέγει τὰ ἤθη τὰς ἀρετάς. Ita Schol. fol. 146, a, contestans voc. ἠθῶν, prolixe illud ab optimis quibusque libris pro ἠθικῶν oblatum. — *εἴρηται·* VIII, 4, 1.

§. 4. *ὅμοιον γὰρ τῷ μηθὲν γίγνεσθαι.* In cod. K[b] paullo supra διαφέρονται δ' ὅταν omisso καὶ invenitur, quod ut non probo, ita plurium auctoritate codd. id confirmatum velim, quod h. l. in eodem codice legitur, ὅμοιον τοῦ μηθὲν γίγνεσθαι, quâ de structurâ cf. Matth. gr. gr. §. 386, n. 2; Kuehner. §. 519, aa; Rost. §. 105, n. 10; Krueger. I, II, p. 71, n. 10 et ad Xen. An. IV, 1, 17; Mullach. ad Ocell. Luc. p. 182 in

ἐφίεται μὴ τυγχάνῃ· οἷον καὶ τῷ κιθαρῳδῷ ὁ ἐπαγγελλόμενος, καὶ ὅσῳ ἄμεινον ᾄσειεν, τοσούτῳ πλείω· εἰς ἕω δ' ἀπαιτοῦντι τὰς ὑποσχέσεις ἀνθ' ἡδονῆς ἡδονὴν ἀποδεδωκέναι ἔφη. εἰ μὲν οὖν ἑκάτερος τοῦτο ἐβούλετο, ἱκανῶς ἂν εἶχεν· εἰ δ' ὁ μὲν τέρψιν, ὁ δὲ κέρδος, καὶ ὁ μὲν ἔχει, ὁ δὲ μή, οὐκ ἂν εἴη τὸ κατὰ τὴν κοινωνίαν καλῶς· ὧν γὰρ δεόμενος

app. ad Arist. de Xen. — Verbi *ἐφίεται* subiectum est *ὁ ἐφιέμενος* : cf. VIII, 2, 3.

οἷον καὶ τῷ κιθαρῳδῷ — τοσούτῳ πλείω· ut etiam citharoedo qui promissa fecit, *et quidem* (*καὶ ἐπαγγελλόμενος*) quanto melius caneret, *tanto plura promissa fecit* (vel *tanto plura promisit*). Hac ratione verbis explicatis, voculae *καί* ante *ὅσῳ* (de quâ cf. Matth. gr. gr. §. 620, e; Kuehner. §. 727, 1) virgine Vestali incorruptiori non recte Coraem vim inferre voluisse, paret. Per priorem autem voculam *καί* (*οἷον καί*) ad narrationem notam respici indicatur : cf. VIII, 12, 6. Praesens tempus *ἐπαγγελλόμενος* vel his quae §. 2 monui, vel eo, quod res adhuc narrari solita indicatur, explicatur. Decepti citharoedi dedecus Plutarchus (de Alex. s. fort. s. virt. II, 1) ad Dionysium tyrannum delegat : *Διονύσιος γοῦν ὁ τύραννος, ὥς φασι, κιθαρῳδοῦ τινος εὐδοκιμοῦντος ἀκούων ἐπηγγείλατο δωρεὰν αὐτῷ τάλαντον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὑπόσχεσιν ἀπαιτοῦντος· χθές, εἶπεν, εὐφραινόμενος ὑπὸ σοῦ παρ' ὃν ᾖδες χρόνον, εὔφραινα κἀγώ σε ταῖς ἐλπίσιν· ὥστε τὸν μισθὸν ὧν ἔτερπες ἀπελάμβανες εὐθύς, ἀντιτερπόμενος.* De Alexandro eandem narrationem ferri Schol., sed hoc indignam rege iudicans, scriptum reliquit. In suum convertit Eud. Eth. VII, 7, p. 1243, b, 24 — *ὁ κιθαρῳδὸς καὶ ὁ βασιλεύς· ὁ μὲν γὰρ ὡς ἡδεῖ, ὁ δὲ ὡς χρησίμῳ ὡμίλει· ὁ δ', ἐπεὶ ἔδει ἀποδιδόναι αὐτῷ, αὐτὸν ὡς ἥδιον ἐποίησεν καὶ ἔφη, ὥσπερ ἐκεῖνον ᾄσαντα εὐφρᾶναι, οὕτω καὶ αὐτὸς ὑποσχόμενος ἐκείνῳ.*

εἰς ἕω· Matth. gr. gr. §. 578, 6, extr.; Krueger. I, II, p. 293, n. 11; Kuehner. §. 603, 2; Wuestemann. ad Theocr. epigr. XIII, 4.

τοῦτο ἐβούλετο. *τοῦτο* ne ad voc. *ἡδονήν* genere ipso referas, ita explana : *τὸ λαβεῖν ἡδονήν* : cf. VIII, 6, 1 *ταῦτα.*

ἱκανῶς ἂν εἶχεν· satis fuisset : cuius loquendi formae geminae Eth. N. I, 11, 2. VI, 12, 2 habentur : Eth. N. I, 3, 1 *λέγοιτο ἂν ἱκανῶς.* Quibuscum confer, ne plura dem, de part. an. II, 1, p. 646, a, 24 *ἐναντίως ἔχει ἐπὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς οὐσίας.* Pol. VIII, 5, p. 1340, b, 14 (p. 218, §. 10 Stahr.) *ἔχει ἁρμοζόντως* in quibusdam subsidiis.

τὸ κατὰ τὴν κοινωνίαν· cf. VIII, 3, 5 *τὸ κατὰ τὴν φιλίαν.* Multitudinis numero cod. K^b *τὰ κατὰ τ. κ.* suppeditat, id quod necdum alio libro contestatum recipere dubitavi.

τυγχάνει, τούτοις καὶ προσέχει, κἀκείνου γε χάριν ταῦτα δώσει.

5. Τὴν ἀξίαν δὲ ποτέρου τάξαι ἐστί, τοῦ προϊεμένου ἢ τοῦ προλαβόντος; ὁ γὰρ προϊέμενος ἔοικ' ἐπιτρέπειν ἐκείνῳ·

κἀκείνου γε χάριν ταῦτα δώσει. Pronomen ἐκείνου singulari numero ad priorem multitudinis numerum (ὧν δεόμενος τυγχάνει) refertur propterea, quod una res, singulari desiderata occasione, exprimitur : cf. VIII, 3, 3 ἀπολυθέντος — ἐκεῖνα. Contra proximum ταῦτα explica : ταῦτα, ἃ ἔχει : quare τὰ αὐτά cur scribatur, ratio non est. Futurum autem δώσει sic interpretare : *dabit, ut opinor* : collatis Eth. N. VI, 7, 7 verbis his : εἰ γὰρ εἰδείη, ὅτι τὰ κοῦφα εὔπεπτα κρέα καὶ ὑγιεινά, ποῖα δὲ κοῦφα ἀγνοεῖ, οὐ ποιήσει ὑγίειαν· nam si quis sciat, carnes leves esse ad concoquendum faciles et salubres, leves autem quae sint ignoret, valetudinem non efficiet, *ut mea fert opinio*. Supra VIII, 2, 2 διοίσει οὐδέν, discriminis, ut opinor, afferet nihil. Adde IX, 8, 5. IX, 8, 9. IX, 8, 10. IX, 1, 8. IX, 10, 1. Vide de hoc futuri temporis usu Winerum gr. N. T. p. 324. Nihil igitur in his novandum, tametsi δίδωσι et Schol. fol. 146, a (Felic. p. 544) legit et Casaubonus, qui in aliis deesse verbum testatur, legi idem scribit.

Cap. I, 5—9. ARGUMENTUM. *Quaeritur, utrum amicum conveniat aestimare pretium pro officiis delatis reddendum, eumne, beneficium qui contulerit, an eum, qui perceperit. In quo genere distinguuntur tria. A. Aut inter promerentem et merita concipientem fit pactum eiusmodi, ut ille det quod habet alterique permittat, ut, re perceptâ et cognitâ, reddat tantum, quanti rem exploratam aestimet, sed ut aliquam certe, qualiscunque sit, mercedem exspectet. Tum qui accepit, quum solvere nomen promisit, stare debet promissis (§. 5—7* εἰκότως ἐν ἐγκλήμασίν εἰσιν*). B. Aut non fit pactum, ne tacitum quidem, et alter, quia bene vult, nullâ spe mercedis inescatus, amico gratificatur. Tum vero ut consilio et voluntati benefici gratia reddenda respondeat, et pro parte virili retribuatur, aequum est (§. 7* ἐν οἷς δὲ μὴ γίγνεται — *§. 7 extr.). C. Aut fit pactum, sed tacitum : quum dat unus spe fretus certâ remunerationis. Tum aut ambo communi sententiâ taxare meritum debent, aut hic, qui accepit, solus. Posterioris rationis haec esto lex et regula. Acceptam qui habet rem, is considerato, quanti eam, priusquam haberet, fecerit : tunc (antequam compos factus fuit) quanti visa est, tantum remunerator. Pleraque enim homines pluris, antequam possident, vilioris, postquam compotes facti sunt, pendere solent (§. 8—9).*

τοῦ προϊεμένου ἢ τοῦ προλαβόντος; ὁ προϊέμενος is est, qui prior donum dedit, ὁ προλαβών is, qui prior ab altero accepit, vel (ut loquar cum Corn. Nepote Att. 11. coll. Lucret. VI, 804) qui *praecepit* beneficia, idem, qui §. 8 ὁ προέχων vocatur. Nam ut apud alios, ita apud Aristotelem πρό, cum verbis iunctum, factum facto (tempore) prius indicare, ex hoc uno loco intelligi volo, cuius exemplum infra scriptum : Eth. N.

ὅπερ φασὶ καὶ Πρωταγόραν ποιεῖν· ὅτε γὰρ διδάξειεν ἁδήποτε, τιμῆσαι τὸν μαθόντα ἐκέλευεν ὅσου δοκεῖ ἄξια ἐπίστασθαι, καὶ ἐλάμβανε τοσοῦτον. 6. ἐν τοῖς τοιούτοις δ' ἐνίοις ἀρέσκει τὸ

Μισθὸς δ' ἀνδρί —.

οἱ δὲ προλαμβάνοντες τὸ ἀργύριον, εἶτα μηθὲν ποιοῦντες

VII, 7, 8 : ἔνιοι γάρ, ὥσπερ προγαργαλίσαντες (quod verbum thesaurorum l. gr. conditoribus commendo) οὐ γαργαλίζονται, οὕτω καὶ προαισθόμενοι καὶ προϊδόντες καὶ προεγείραντες ἑαυτοὺς καὶ τὸν λογισμὸν οὐχ ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ πάθους, οὔτ' ἂν ἡδὺ ᾖ οὔτ' ἂν λυπηρόν. Infra IX, 2, 5 ἡ προϋπαρχὴ legitur. Quum autem quaerit philosophus, *utriusne sit collocati aestimatio beneficii, eiusne, qui prius dederit, an eius, qui prius acceperit,* responderi vult, esse eius, qui prius acceperit, id quod insequens sententia, per voc. γὰρ causam subiiciens, facit planum : cf. VIII, 2, 4 ἢ προσθετέον;

ὅπερ φασὶ καὶ Πρωταγόραν ποιεῖν. De infinitivo modo praesenti ποιεῖν supra VIII, 9, 5 (φαίνονται γίγνεσθαι) grammaticos testati sumus. Protagoras Abderites primus philosophiam mercede docuisse traditur, quo de viro disserunt Brandisius in l. Handb. der Gesch. der gr.-röm. Phil. I, p. 523; Prellerus hist. phil. Gr. Rom. p. 131.

ὅτε διδάξειεν. Matth. gr. gr. §. 521, 2; Rost, §. 121, I, 5, c, aa; Kuehner. §. 809, 2, b. ἐκέλευεν — ἐλάμβανε· Matth. §. 502, 1; Rost. §. 116, II, 8; Kuehner. §. 438, 1, coll. §. 441, 4. τὸν μαθόντα· ὁ μαθὼν ἐστιν ὁ προλαβών· προεδίδου γὰρ ὁ Πρωταγόρας, προελάμβανε δὲ ὁ μανθάνων. Schol.

§. 6. Μισθὸς δ' ἀνδρί. Versus quem Pittheo, Thesei avo, Plut. Thes. 3 adscribit legitur Hesiodi opp. 370 (368) :

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.

Cuius est haec sententia : merces viro amico dicta esto certa, vel: constituta cum amico merces utique solvatur, ut recte Hermannus explicat opusc. tom. VI, p. 233 : cf. Buttmann. Lexil. II, p. 36—38. Cuius explicationis ab Hermanno propositae haud mediocre firmamentum nostro loco paratur. Nam in hanc esse sententiam dictum ab Aristotele acceptum, declarant proxima, quibus hi, qui contra faciant, nec solvant mercedem pactam, castigantur. Robur interpretationi ex mente eâdem Eudemi Eth. VII, 10, p. 1242, b, 33 accedit : ita enim : βλέπει δ' ἡ μὲν πολιτικὴ φιλία, inquit (νομικὴν Aristotelis VIII, 13, 6 intelligens), εἰς τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ οἱ πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι· διὸ εἴρηται· Μισθὸς ἀνδρὶ φίλῳ.

οἱ δὲ προλαμβάνοντες. Praesens tempus pro aoristo προλαβόντες codd. Kb Lb Ob suffragiis debeo, quo dicitur hoc : qui autem praecipiunt pecuniam, postea autem nihil eorum, quae promiserunt, praestant —, merito accusantur.

ὧν ἔφασαν, διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἐπαγγελιῶν, εἰκότως ἐν ἐγκλήμασι γίγνονται· οὐ γὰρ ἐπιτελοῦσιν ἃ ὡμολόγησαν. 7. τοῦτο δ' ἴσως ποιεῖν οἱ σοφισταὶ ἀναγκάζονται διὰ τὸ μηθένα ἂν δοῦναι ἀργύριον ὧν ἐπίστανται. οὗτοι μὲν οὖν ὧν ἔλαβον τὸν μισθὸν μὴ ποιοῦντες εἰκότως ἐν ἐγκλήμασίν εἰσιν.

Ἐν οἷς δὲ μὴ γίγνεται διομολογία τῆς ὑπουργίας, οἱ μὲν δι' αὑτοὺς προϊέμενοι εἴρηται ὅτι ἀνέγκλητοι· τοιαύτη γὰρ ἡ κατ' ἀρετὴν φιλία. τήν ἀμοιβήν τε ποιητέον κατὰ τὴν

εἶτα μηθὲν ποιοῦντες ὧν ἔφασαν. Ne εἶτα δέ dicendum fuisse credas, cf. Rost. gr. gr. §. 130, n. 3; Matth. gr. gr. §. 566, 3; Kuehner. §. 667, c; Baiter. ad Isocr. Paneg. §. 91; Ar. Pol. VII, 16, p. 1334, b, 38; Pol. IV, 9 pr. Similiter Livius XXIV, 13, 7 : triduum ibi moratus Poenus, ab omni parte tentato praesidio, *deinde*, ut nihil procedebat, ad populandum agrum Neapolitanum magis irâ quam potiundae urbis spe processit. Virg. Aen. II, 391 sic fatus, *deinde* comantem Androgei galeam clypeique insigne decorum induitur. Cf. Wagner. quaestt. Virg. XXV, vol. IV, p. 501, 7. De pronominis ὧν attractione cf. VIII, 2, 4 εὖνοι οἷς οὐχ ἑωράκασιν. — ὑπερβολαὶ τῶν ἐπαγγελιῶν nimia sunt promissa : cf. VIII, 6, 2.

§. 7. τοῦτο δ' ἴσως ποιεῖν οἱ σοφισταὶ ἀναγκάζονται. Τοῦτο explica τὸ προλαβεῖν τὸ ἀργύριον παρὰ τῶν μαθητῶν, καὶ μηθὲν ποιεῖν ὧν ἔφασαν. Cic. Acad. pr. II, 23, 72 : *Sophistae* appellabantur ii, qui ostentationis aut quaestus causâ philosophabantur. Ar. Soph. El. I, p. 165, a, 21 : ἔστι γὰρ ἡ σοφιστικὴ φαινομένη σοφία, οὖσα δ' οὔ, καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας, ἀλλ' οὐκ οὔσης. Xen. Mem. I, 6, 13 : τὴν σοφίαν τοὺς ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ πωλοῦντας σοφιστὰς ὥσπερ πόρνους ἀποκαλοῦσιν. De Sophistis cfr. Brandis. I, p. 517; Zeller. I, p. 251; Preller. p. 128.

διὰ τὸ μηθένα ἂν δοῦναι ἀργύριον· ὅτι οὐδεὶς οὐδ' ὀβολὸν αὐτοῖς προθύμως παρέσχεν ἄν, εἰ ὁμολογεῖν ἤθελον ἃ διδάσκειν ἠπίσταντο. Schol. De particulâ ἂν cf. VIII, 4, 3 τὸ μήποτ' ἂν ἀδικῆσαι.

διομολογία· σημαίνει τὸ παρὰ τοῖς Γάλλοις convention. Coraes.

οἱ μὲν δι' αὑτοὺς πρ. — ἀνέγκλητοι· qui propter ipsam personam, propter mores et honestatem, priores in alterum conferunt beneficia, vacant, ut diximus (VIII, 13, 11), criminationibus. Verbum εἰσί quod et codd. Bekkeriani omnes et, monente Krischio l. l., Parisinus cod. Zellii Paraphrastaque ignorant, post. voc. ἀνέγκλητοι exterminavi : cf. VIII, 6, 6.

τοιαύτη· talis, quae criminationibus locum non det.

τήν ἀμοιβήν τε ποιητέον κτλ. De proborum virorum necessitudine philosophus loquitur : cf. VIII, 13, 1. Voculae τέ usus infra IX, 4, 9 explicabitur.

προαίρεσιν· αὕτη γὰρ τοῦ φίλου καὶ τῆς ἀρετῆς. οὕτω δ' ἔοικε καὶ τοῖς φιλοσοφίας κοινωνήσασιν· οὐ γὰρ πρὸς χρήμαθ' ἡ ἀξία μετρεῖται, τιμή τ' ἰσόρροπος οὐκ ἂν γένοιτο· ἀλλ' ἴσως, ὃ ἱκανόν, καθάπερ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς γονεῖς, τὸ ἐνδεχόμενον.

8. Μὴ τοιαύτης δ' οὔσης τῆς δόσεως, ἀλλ' ἐπί τινι, μάλιστα μὲν ἴσως δεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν γίγνεσθαι δοκοῦσαν ἀμφοῖν κατ' ἀξίαν εἶναι· εἰ δὲ τοῦτο μὴ συμβαίνοι, οὐ μόνον ἀναγκαῖον δόξειεν ἂν τὸν προέχοντα τάττειν, ἀλλὰ

οὕτω δ' ἔοικε — κοινωνήσασιν· ita faciendum videtur (οὕτω ποιητέον, ut ad consilium et voluntatem benefici, gratia referatur) etiam his, philosophiae qui sunt participes facti, h. e. discipulis, quibus philosophiae magistri verae (a Sophistis toto coelo diversi) praecepta tradiderunt : ad quorum rationem VIII, 8, 6 respexerat auctor : cf. Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, b, 21.

ἡ ἀξία· doctrinae pretium perceptae. Eth. Eud. VII, 10, p. 1243, b, 22 : ἐπιστήμη γὰρ καὶ χρήματα οὐχ ἑνὶ μετρεῖται.

τιμή τ' ἰσόρροπος κτλ. Eth. N. IV, 3, 17 ἀρετῆς γὰρ παντελοῦς οὐκ ἂν γένοιτο ἀξία τιμή. X, 7, 3.

ἀλλ' ἴσως, ὃ ἱκανόν, καθάπερ πρὸς θεοὺς κτλ. Ita verba ex cod. K[b] exhibui, ὃ vocabulo ante ἱκανόν inserto, καί post καθάπερ omisso. Confirmat enim Interpres vetus, cuius fol. 31, a, haec verba sunt : pretiumque aequiponderans non utique fiet : sed forte *quod* sufficiens : quemadmodum ad deos et parentes pertingens. *Καί* ne Aretinus quidem neque Argyropulus legerant. Sententia igitur haec est : paris momenti honos praeceptori reperiri non potest : sed fortasse reperiri aliquid potest (ἀλλ' ἴσως ἂν γένοιτο), id quod sufficit (ὃ ἱκανόν), id quod aequi boni magister faciet, sicut adversus deos et parentes inveniri tale quid potest, nimirum hoc, quod est in hominis grati memorisque potestate (τὸ ἐνδεχόμενον). De gratiâ diis parentibusque habendâ VIII, 14, 4 philosophus exegerat.

§. 8. μὴ τοιαύτης δ' οὔσης τῆς δόσεως. *Τοιαύτης*· qualis est hominum honestorum, et praeceptorum vere philosophorum largitio promptaque bene de altero merendi voluntas.

ἀλλ' ἐπί τινι· τοῦτ' ἐστὶ δι' ἀντίδοσιν καὶ ἀντευποιΐαν τὴν διὰ χρημάτων. Schol. Cf. VIII, 13, 6 ἐπὶ ῥητοῖς. Paullo infra συμβαίνῃ pro συμβαίνοι cod. K[b] praefert.

οὐ μόνον ἀναγκαῖον — τάττειν. Qui prius accepit donum h. l. ὁ προέχων dicitur : cf. §. 5 ὁ προλαβών. Huius est τάττειν τὴν ἀξίαν, id quod §. 5 declarat coll. VIII, 13, 11. Verbum εἶναι olim ante δόξειεν lectum, et Aretini silentio suspectum et Bekkerianorum subsidiorum calculis damnatum, Bekkero obsecutus, induxi.

καὶ δίκαιον· ὅσον γὰρ ἂν οὗτος ὠφεληθῇ, ἢ ἀνθ' ὅσου τὴν ἡδονὴν εἵλετ' ἄν, τοσοῦτον ἀντιλαβὼν ἕξει τὴν παρὰ τούτου ἀξίαν· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὠνίοις οὕτω φαίνεται γιγνόμενον. 9. ἐνιαχοῦ τ' εἰσὶ νόμοι τῶν ἑκουσίων συμβολαίων δίκας μὴ εἶναι, ὡς δέον, ᾧ ἐπίστευσε, διαλυθῆναι πρὸς τοῦτον, καθάπερ ἐκοινώνησεν. ᾧ γὰρ ἐπετράφθη, τοῦτον οἴεται εἶναι

ὅσον γὰρ ἂν οὗτος ὠφεληθῇ — ἀξίαν· quantum hic adiutus fuerit (nam habet in talibus vim futuri temporis exacti coniunctivus: cf. Herm. de p. ἂν p. 81 seqq.; Baeumlein. in l. Untersuch. über d. gr. Modi, p. 208 seqq.) aut quanto voluptatem emere voluisset (εἵλετ' ἄν, cf. VIII, 13, 9 ἠξίωσεν ἄν), tantum ubi is, qui prior dedit, vicissim acceperit, iustam ab illo mercedem consequetur. Ὅσον γὰρ ἂν — ὠφεληθῇ suadentibus codd. K^b^ O^b^ cum Zellio prae illo ὅσον γὰρ — ὠφελήθη servavi. Ante participium ἀντιλαβών, nostram explicationem quum probaveris, cur articulus ὁ (id quod suadet Zellius Coraesque) inseratur, ratio non est.

καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὠνίοις κτλ. De verbis καὶ γάρ VIII, 4, 1 (καὶ γὰρ οἱ ἀγαθοί) diximus. Sententiam Schol. ita expedit: ὁ γὰρ ὠνούμενος καὶ ἐν τούτοις (τοῖς ὠνίοις), ἀλλ' οὐχ ὁ πωλῶν τάττει τὴν τοῦ ὠνίου τιμήν. ὁ γὰρ πιπράσκων πλέον ἀεὶ ἐπιζητεῖ τῆς ἀξίας· ὁ δ' ὠνούμενος τοσοῦτον δίδωσιν, ὅσην οἴεται γενέσθαι τὴν ἀπὸ τοῦ ὠνίου ὠφέλειαν.

§. 9. ἐνιαχοῦ τ' εἰσὶ νόμοι κτλ. Particulae τέ usus infra IX, 4, 9 explicetur. ἑκούσια συμβόλαια contractus sunt, quos ultro homines ineunt, cuius sunt generis venditio, emtio, mutuum, depositum (Eth. N. V, 2, 13): cf. et Pol. III, 1, p. 1275, b, 9; Pol. III, 3, p. 1276, a, 10; Pol. IV, 15, p. 1300, b, 12; Pol. VI, 8, p. 1321, b, 14; Anaxim. Rhet. p. 15, 19—20, p. 36, 25 Spengel.; Dissen. ad Dem. Cor. comm. p. 371—372. Rei ipsius gratiâ cf. VIII, 13, 6.

ὡς δέον· Matth. gr. gr. §. 568, 3; Rost. §. 131, 4; Kuehner. §. 673. Arist. Pol. I, 2, p. 1252, b, 9 διό φασιν οἱ ποιηταί· „βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός“· ὡς ταὐτὸ φύσει βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν. Eth. N. III, 5, 9; Eth. N. III, 2, 17, ubi vide Zellium. Polit. I, 1, p. 1252, a, 12 πλήθει καὶ ὀλιγότητι νομίζουσι διαφέρειν, ἀλλ' οὐκ εἴδει, τούτων ἕκαστον — ὡς οὐδὲν διαφέρουσαν μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν. Eth. N. X, 1, 3; X, 2, 2; M. M. II, 11, p. 1208, b, 14. — Proximi ᾧ ἐπίστευσε subiectum est ὁ πιστεύσας: cf. VIII, 2, 3. Verbum διαλυθῆναι VIII, 13, 5 interpretati sumus.

ἐπετράφθη. De hac verbi ἐπιτρέπειν formâ consulendi sunt Buttmann. gr. gr. II, p. 306, ed. Lob.; Matth. §. 252, τρέπω; Krueger. II, I, p. 144.

οἴεται· ὁ νόμος ἢ ὁ νομοθέτης. Schol. fol. 147, a. De adiectivo δικαιότερος cum infinitivo modo coniuncto cf. VIII, 6, 5.

δικαιότερον τάξαι τοῦ ἐπιτρέψαντος. τὰ πολλὰ γὰρ οὐ τοῦ ἴσου τιμῶσιν οἱ ἔχοντες καὶ οἱ βουλόμενοι λαβεῖν· τὰ γὰρ οἰκεῖα καὶ ἃ διδόασιν ἑκάστοις φαίνεται πολλοῦ ἄξια. ἀλλ' ὅμως ἡ ἀμοιβὴ γίγνεται πρὸς τοσοῦτον, ὅσον ἂν τάττωσιν οἱ λαμβάνοντες. δεῖ δ' ἴσως οὐ τοσούτου τιμᾶν, ὅσου ἔχοντι φαίνεται ἄξιον, ἀλλ' ὅσου, πρὶν ἔχειν, ἐτίμα.

Cap. II. Ἀπορίαν δ' ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷον πότερα δεῖ πάντα τῷ πατρὶ ἀπονέμειν καὶ πείθεσθαι, ἢ κάμνοντα

τὰ πολλά· Hermann. ad Vig. n. 96; Matth. gr. gr. §. 266; Rost. §. 98, n. 5; Kuehner. §. 489, c. Eth. N. V, 2, 10 τὰ πολλὰ τῶν νομίμων.

φαίνεται πολλοῦ ἄξια· κἂν μὴ μεγάλα ᾖ. Schol.

οἱ λαμβάνοντες. Quod scripsi λαμβάνοντες pro λαβόντες, hoc munitur et firmatur quum codd. Kb Lb Ob, tum oratione Interpretis vet. f. 31, a (sed tamen retributio fit ad tantum, quantum utique ordinant *accipientes)* et Argyropuli (attamen retributio fit eâ, quam statuunt ii, qui *capiunt*, quantitate).

Cap. II, 1—3. ARGUMENTUM. *Non cuncta cunctis tradere convenit. Hoc, quod dixi, praeceptum capite secundo expositurus Aristoteles a quaestione captiosâ proficiscitur (§. 1) : praeceptum, quod ad omnes causas pertineat, (quia in hoc genere exactius omnia et pressius distingui nequeant) quam difficile inventu sit, declarat (§. 2) : leges in universum fert has duas : A. unam, non esse omnia uni eidemque praestanda : B. alteram, beneficium huic, a quo ipse tuleris, esse referendum potius, quam, neglectâ gratiâ iustâ, bene de tertio aliquo merendum (§. 3).*

ἀπορίαν ἔχει. Dicendi genus Aristoteli usitatissimum: infra IX, 3, 1 ἔχει ἀπορίαν, sicut Phys. I, 2, p. 185, b, 11 ἔχει ἀπορίαν περὶ τοῦ —. Phys. I, 3, p. 186, a, 9; Phys. II, 8, p. 198, b, 16. Eth. N. I, 10, 4 ἀπορίαν παρέχει ταῦτα coll. Met. XI, 9, p. 1074, b, 15. Quibus affinia haec sunt : Eth. N. VIII, 13, 10 ἔχει ἀμφισβήτησιν. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, a, 8 ἔχει ἐπίσκεψιν. Met. II, 2, p. 997, b, 5 ἔχει δυσκολίαν. Met. XI, 9, p. 1075, b, 17 ἔχει δυσκολίας coll. Phys. I, 2, p. 185, a, 20. Eth. Eud. VII, 2, p. 1236, b, 33.

τὰ τοιαῦτα. Τοιαῦτα scripsi pro τοιάδε ex codd. Kb Lb Ob, lectum idem ab Argyrop. et Interprete vetere (quorum posterior : dubitationem autem habent *talia)* : cf. Matth. gr. gr. §. 470, 1, not.; Kuehner. §. 629, 6; Krueger. I, II, p. 117, n. 3. Arist. Eth. N. VII, 4, 2 λέγω δὲ τὰ τοιαῦτα. Kraner. ad Plut. Phoc. IX, p. 23 : ubi hoc dicitur : λόγον εἶπεν αὐτοῖς τοιοῦτον. Liv. XXI, 12, 8 cuius *talis* oratio fuit. Cic. off. III, 23, 89. Corn. Nep. Chabr. 4 Chabrias autem periit bello sociali *tali* modo.

πότερα δεῖ πάντα τῷ πατρὶ κτλ. De voc. πότερα cf. VIII, 13, 10. — πάντα· num *in omnibus*, quaecunque iusserit, patri sit mos

μὲν ἰατρῷ πειστέον, στρατηγὸν δὲ χειροτονητέον τὸν πολεμικόν· ὁμοίως δὲ φίλῳ μᾶλλον ἢ σπουδαίῳ ὑπηρετητέον, καὶ εὐεργέτῃ ἀνταποδοτέον χάριν μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ προετέον, ἐὰν ἄμφω μὴ ἐνδέχηται.

2. Ἆρ' οὖν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκριβῶς μὲν διορίσαι οὐ ῥᾴδιον; πολλὰς γὰρ καὶ παντοίας ἔχει διαφορὰς καὶ μεγέθει καὶ μικρότητι καὶ τῷ καλῷ καὶ ἀναγκαίῳ.

gerendos. Namque, ut ait M. Tullius off. I, 17, 58, si contentio quaedam et comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officii, principes sint patria et parentes, quorum beneficiis maximis obligati sumus. Gell. Noct. Att. II, 7 quaeri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus iussis patri parendum sit.

κάμνοντα — πειστέον. De accusandi casu VIII, 13, 9 explicatum est.

τὸν πολεμικόν· οὐ τὸν πατέρα. Schol.

ὁμοίως δὲ φίλῳ μᾶλλον κτλ. Loquitur de communibus amicitiis: nam in sapientibus viris perfectisque nihil potest esse tale. Cic. off. III, 10, 45. Eudem. Eth. VII, 11, p. 1244, a, 3 : *τοῦτο δὲ τὸ αὐτὸ πρόβλημά ἐστι, πότερον τὸν φίλον ἢ τὸν σπουδαῖον εὖ ποιητέον μᾶλλον. ἂν μὲν γὰρ φίλος καὶ σπουδαῖος, ἴσως οὐ λίαν χαλεπόν, ἂν μή τις τὸ μὲν αὐξήσῃ τὸ δὲ ταπεινώσῃ, φίλον μὲν σφόδρα ποιῶν, ἐπιεικῆ δ' ἠρέμα. εἰ δὲ μή, πολλὰ προβλήματα γίγνεται.* Cic. Lael. X, 35 — XII, 43. XVII, 61. Cic. off. III, 10, 43 : maxime autem perturbantur officia in amicitiis, quibus et non tribuere, quod recte possis, et tribuere, quod non sit aequum, contra officium est. Gellius I, 3.

προετέον. Hoc equidem verbum (codd. K^b Vrat.) vernaculum, *δοτέον* venalicium iudico. Proximum *ἄμφω*, pro *ἀμφοῖν* a cod. K^b subministratum, Argyropuli interpretatione *(utrumque)* satis ad recipiendum commendationis accepit. Verbo *προετέον* quum superiora IX, 1, 5, tum illa iuvat comparare Plat. Gorg. p. 520, c : *προέσθαι τὴν εὐεργεσίαν*, coll. Xen. An. VII, 7, 47 : tum Arist. Rhet. I, 9, p. 1367, b, 6 *προετικὸς τοῖς τυχοῦσι*, coll. Eth. N. IV, 1, 20. IV, 2, 8.

§. 2. *Ἆρ' οὖν κτλ.* Respondendum *non esse facile* interrogationi est, id quod adiecta proximis causa declarat : cf. VIII, 2, 4 *ἢ προσθετέον — ;* *In re incerta incerta praeceptio est*, et h. l. philosophus ait, et Eth. N. I, 3, 1 : *ἡ μὲν οὖν μέθοδος τούτων ἐφίεται —· λέγοιτο δ' ἂν ἱκανῶς, εἰ κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην διασαφηθείη· τὸ γὰρ ἀκριβὲς οὐχ ὁμοίως ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ἐπιζητητέον, ὥσπερ οὐδ' ἐν τοῖς δημιουργουμένοις.* Eth. N. II, 2, 3 : *ἐκεῖνο δὲ προδιομολογείσθω, ὅτι πᾶς ὁ περὶ τῶν πρακτῶν λόγος τύπῳ καὶ οὐκ ἀκριβῶς ὀφείλει λέγεσθαι —· τὰ δ' ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τὰ συμφέροντα οὐδὲν ἑστηκὸς ἔχει, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ὑγιεινά.*

πολλὰς γὰρ καὶ παντοίας ἔχει διαφορὰς κτλ. Multas hae

3. Ὅτι δ' οὐ πάντα τῷ αὐτῷ ἀποδοτέον, οὐκ ἄδηλον. καὶ τὰς μὲν εὐεργεσίας ἀνταποδοτέον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μᾶλλον ἢ χαριστέον ἑταίροις, [καὶ] ὥσπερ δάνειον ᾧ ὀφείλει ἀποδοτέον μᾶλλον ἢ ἑταίρῳ δοτέον.

4. Ἴσως δ' οὐδὲ τοῦτ' ἀεί, οἷον τῷ λυτρωθέντι παρὰ λῃστῶν πότερα τὸν λυσάμενον ἀντιλυτρωτέον, κἂν ὁστισοῦν ᾖ, ἢ καὶ μὴ ἑαλωκότι, ἀπαιτοῦντι δέ, ἀποδοτέον, ἢ τὸν πατέρα λυτρωτέον; δόξειε γὰρ ἂν καὶ ἑαυτοῦ μᾶλλον τὸν

res variasque admittunt differentias, neque eodem inter se variant modo, sed pluribus: magnitudine nimirum, parvitate; honestate, necessitate. Neque enim eodem modo parva omnia aut magna, aut honesta ac necessaria videntur esse. Interdum enim inservire amico, magis videtur necessarium, quam viro honesto: interdumque ei, a quo beneficium acceperis, honestius est bene facere quam amico: et contra. Ideo rationem singulorum reddere accuratam nemo omnino potest. Paraphr. Heinsio interprete. De causâ eâdem Cic. off. I, 16, 49: in collocando beneficio et in referendâ gratiâ, si cetera paria sunt, hoc maxime officii est, *ut quisque maxime opis indigeat*, ita ei potissimum opitulari. Cf. ibid. I, 18, 59. Gell. I, 2: has tamen (inquit Theophrastus) parvitates rerum et magnitudines atque has officiorum aestimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque alia, quasi appendices personarum et causarum et temporum et circumstantiae ipsius necessitates, quibus includere praecepta difficile est, moderantur et regunt et quasi gubernant, et nunc ratas efficiunt, nunc irritas. De nominibus τῷ καλῷ, τῷ ἀναγκαίῳ VIII, 1, 2 monuimus.

§. 3. ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Aristoteles quidem sic plerumque dicit, quo id, quod *plerumque* fiat, enunciet: exempla diligentia suppeditat Zellii ad Eth. N. X, 4, 1; Bonitzii obss. cr. in M. M. et Eth. Eud. p. 27; Waitzii ad Anal. pr. p. 25, b, 14 (p. 378—379).

[καὶ] ὥσπερ. Attentatur vocula καί, praetermissa illa in cod. K[b], non reperta nec relata a Paraphrastâ p. 579, non conversa ab Aretino, alio loco sive posita sive inventa ab Argyropulo, transferente illo quidem: *sicut et* mutuum reddendum potius. — Verbum ὀφείλει explana: ὁ ὀφείλων; cf. VIII, 2, 3.

Cap. II, 4—5. ARGUMENTUM. *Exceptiones legis posterioris §. 3 latae: non referre bene merito gratiam, sed tertio alicui (cui nihil debeas) facultatibus tuis opitulari, honestius interdum est magisque necesse (§. 4): parem bene merito gratiam referre, interdum ne aequum quidem est (§. 5).*

πότερα. Hoc pro πότερον fluxit e cod. K[b]. — ἀπαιτοῦντι· τὰ λύτρα. — τὸν πατέρα· τὸν ἑαυτοῦ πατέρα: cf. de hac vi articuli Kuehner. gr. gr. §. 627, 1 et Carolum Ameisium, diss. de articuli usu apud poetas Gr. bucol. p. 16. Quamquam ad illa, quae VIII, 8, 2 indicata sunt,

πατέρα. 5. ὅπερ οὖν εἴρηται, καθόλου μὲν τὸ ὀφείλημα ἀποδοτέον, ἐὰν δ' ὑπερτείνῃ ἡ δόσις τῷ καλῷ ἢ τῷ ἀναγκαίῳ, πρὸς ταῦτ' ἀποκλιτέον· ἐνίοτε γὰρ οὐδ' ἐστὶν ἴσον τὸ τὴν προϋπαρχὴν ἀμείψασθαι, ἐπειδὰν ὁ μὲν σπουδαῖον εἰδὼς εὖ ποιήσῃ, τῷ δὲ ἡ ἀνταπόδοσις γίγνηται, ὃν οἴεται μοχθηρὸν εἶναι. οὐδὲ γὰρ τῷ δανείσαντι ἐνίοτε ἀντιδανειστέον· ὁ μὲν γὰρ οἰόμενος κομιεῖσθαι ἐδάνεισεν ἐπιεικεῖ ὄντι, ὁ δ' οὐκ ἐλπίζει κομιεῖσθαι παρὰ πονηροῦ. εἴτε τοίνυν τῇ ἀληθείᾳ οὕτως ἔχει, οὐκ ἴσον τὸ ἀξίωμα· εἴτ' ἔχει μὲν μὴ οὕτως, οἴονται δέ, οὐκ ἂν δόξαιεν ἄτοπα ποιεῖν.

res fere redit : nam et ita accipi licet : hunc, quem habet, patrem. Cf. IX, 11, 3. Soph. Oed. R. 357. Luc. Conv. 29 ὡς κελεύσαντος τοῦ πατρός.

§. 5. ὅπερ. Cf. §. 6. IX, 3, 1. IX, 5, 2. Cic. Pis. XXXII, 79 *quod* iam de eo, his audientibus, saepe dixi, me ille sui totius consulatus... socium esse voluit.

καθόλου μὲν — ἀποδοτέον. Eleganter Paraphr. superiorum memoriam refricat his verbis : καθόλου μὲν καὶ ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνταποδοτέον τὸ ὀφείλημα μᾶλλον ἢ χαριστέον τῷ φίλῳ.

ἐὰν δ' ὑπερτείνῃ ἡ δόσις κτλ.' si haec largitio, in amicum quae facienda est, honestate vel necessitate beneficium reddendum *praeponderat* (Cic. off. III, 4, 18), hoc est, si dare amico, quam reddere beneficii auctori honestius est vel necesse magis : tum ad haec oportet esse propensiorem, quae honestiora sunt et necessaria magis. Nam verbum ὑπερτείνειν saepe apud Aristotelem intelligitur *superare, antecedere, praestare*, ut in his Eth. N. IX, 11, 4 : κἂν μὴ ὑπερτείνῃ (τὸν ἕτερον) τῇ ἀλυπίᾳ, nisi quis indolentiā superior est altero : III, 1, 7 ἃ ὑπερτείνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, quae humanae vires naturae superant. III, 8, 9 : ὑπερτείνει ὁ κίνδυνος, maius est periculum. Adde Anal. pr. I, 14, p. 33, a, 39; Anal. pr. II, 27, p. 70, b, 34; Probl. III, 3, 5, p. 871, a, 39; Pol. IV, 11, p. 1296, a, 16. Ibid. b, 28.

τὴν προϋπαρχήν. Meritum eius, qui prior alterum beneficio provocavit, intelligit philosophus. Cf. VIII, 14, 4 τὰ ὑπηργμένα. Eth. N. IV, 3, 24 ὁ ὑπάρξας coll. IV, 2, 14. V, 5, 7.

ἀντιδανειστέον. Significatur in verbo ἀντιδανείζειν (verbo ne usitatissimis quidem thesauris gr. linguae ullo pacto indigno) hoc : vicissim mutuum dare ei, qui antea mutuum tibi dederit.

τοίνυν. Kuehner. gr. gr. §. 758, 1; Rost. §. 134, C, 7, c; Krueger. I, II, p. 327, 62. Ar. Phys. I, 2, p. 185, b, 3 et 9; Metaph. XII, 1, p. 1076, a, 38.

6. Ὅπερ οὖν πολλάκις εἴρηται, οἱ περὶ τὰ πάθη καὶ τὰς πράξεις λόγοι ὁμοίως ἔχουσι τὸ ὡρισμένον τοῖς περὶ ἅ εἰσιν. ὅτι μὲν οὖν οὐ ταὐτὰ πᾶσιν ἀποδοτέον, οὐδὲ τῷ πατρὶ πάντα, καθάπερ οὐδὲ τῷ Διῒ θύεται, οὐκ ἄδηλον. 7. ἐπεὶ δ' ἕτερα γονεῦσι καὶ ἀδελφοῖς καὶ ἑταίροις καὶ εὐεργέταις, ἑκάστοις τὰ οἰκεῖα καὶ τὰ ἁρμόττοντα ἀπονεμητέον. οὕτω δὲ καὶ ποιεῖν φαίνονται· εἰς γάμους μὲν γὰρ καλοῦσι τοὺς συγγενεῖς· τούτοις γὰρ κοινὸν τὸ γένος καὶ αἱ περὶ τοῦτο

Cap. II, 6—7. ARGUMENTUM. *Formulam priorem §. tertiae, quâ omnibus omnia tribuenda esse negaverat, pluribus auctor persequitur.*

ὅπερ οὖν πολλάκις εἴρηται κτλ. Quae in affectibus et actionibus explicandis versantur disputationes, rationem habent tam exploratam, quam habent ea, in quibus versantur explorandis : atqui res humanae vitaeque casus diversa habent, fluxa, varia : ergo ne praeceptio quidem accurata, et quae ad causas apta sit omnes, dari potest. Quod dicit Aristoteles ὅπερ πολλάκις εἴρηται, referendum est ad has sententias, quas supra §. 2 ἆρ' οὖν κτλ. ex prioribus Ethicorum libris exscripsimus, quibus de ratione ac viâ quaestionum moralium ingenue profitetur : cf. Riccobonum p. 751 ; Zellium ad Eth. N. I, 3, 4 ; Krischium in ephem. Jenaer Littztg. 1836, No. 15, p. 115 ; Spengelium in l. Abhandlungen der philos.-philol. Classe der bayer. Acad. der Wissensch. 3. Bd. 2. Abthlg. p. 475. — Οἱ λόγοι sunt *quaestiones* : Eth. N. I, 3, 1. I, 3, 5. I, 7, 2 : atque οἱ περὶ τὰ πάθη καὶ πράξεις λόγοι, *quaestiones morales* : cf. Eth. N. II, 7, 1. I, 3, 5 et imprimis X, 1, 3 οἱ περὶ τῶν ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς πράξεσι λόγοι ἧττόν εἰσι πιστοὶ τῶν ἔργων.

οὐδὲ τῷ πατρί. οὔτε γὰρ εἰ πρὸς ἄρησιν ἡμᾶς ἐκκαλεῖται τοῦ ζῶντος Θεοῦ, πεισόμεθα αὐτῷ, οὔτε πατρίδα παραδοῦναι ἀναγκάζοντι. ἀλλ' ἐκεῖνα ἀποδώσομεν, ἃ πατρὶ χρεὼν ἀπονέμειν, τιμήν, θεραπείαν σώματος, ἐπικουρίαν ἅπασαν ἄλλην. Schol.

καθάπερ οὐδὲ τῷ Διῒ θύεται· sicut ne Iovi quidem *omnia* immolantur : cf. VIII, 7, 2 οὐδὲ δεῖ ζητεῖν. De sententiâ vide Eth. N. V, 7, 1 νομικὸν αἶγα θύειν (Διΐ), ἀλλὰ μὴ Διῒ πρόβατα : coll. Herod. II, 42 ὅσοι μὲν δὴ Διὸς Θηβαιέος ἵδρυνται ἱρὸν ἢ νομοῦ Θηβαίου εἰσί, οὗτοι μέν νυν πάντες ὀΐων ἀπεχόμενοι αἶγας θύουσιν. Eud. Eth. VII, 11, p. 1244, a, 13—15.

§. 7. τοὺς συγγενεῖς. De cognatis ad celebrandas nuptias vocari solitis cf. Demosth. Onetor. p. 869, 22 τῶν τοιούτων ἕνεκα καὶ γάμους ποιοῦμεν καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους παρακαλοῦμεν, ὅτι οὐ πάρεργον, ἀλλ' ἀδελφῶν καὶ θυγατέρων βίους ἐγχειρίζομεν, ὑπὲρ ὧν τὰς ἀσφαλείας μάλιστα σκοποῦμεν. Unde illis Aristotelis αἱ περὶ τοῦτο δὴ πράξεις affertur lumen. Plutarch. Sympos. IV, 3, 2—3. Becker. in l. Charikles, II, p. 469.

δὴ πράξεις· καὶ εἰς τὰ κήδη δὲ μάλιστ' οἴονται δεῖν τοὺς συγγενεῖς ἀπαντᾶν διὰ ταὐτό.

8. *Δόξειε δ' ἂν τροφῆς μὲν γονεῦσι δεῖν μάλιστ' ἐπαρκεῖν, ὡς ὀφείλοντας· καὶ τοῖς αἰτίοις τοῦ εἶναι κάλλιον ἢ ἑαυτοῖς εἰς ταῦτ' ἐπαρκεῖν. καὶ τιμὴν δὲ γονεῦσι καθάπερ θεοῖς, οὐ πᾶσαν δέ· οὐδὲ γὰρ τὴν αὐτὴν πατρὶ καὶ μητρί· οὐδ' αὖ τὴν τοῦ σοφοῦ ἢ [τὴν] τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὴν*

εἰς τὰ κήδη — ἀπαντᾶν. Κήδη *funera et parentalia* informantur: explanandum est enim, quod falsa a quibusdam prolata video. De more propinquorum ad exsequias cohonestandas conveniendi cf. Becker. Charikl. II, p. 180.

Cap. II, 8—10. ARGUMENTUM. *Parentibus, aetate maioribus, fratribus, sodalibus, ceteris, quae debeantur propria, singillatim philosophus edissertat.*

τροφῆς — ἐπαρκεῖν. Matth. gr. gr. §. 326, 3; Kuehner. §. 519, 1, a; Rost. §. 108, I, 2, c; Xen. Mem. II, 1, 31 *τίς δ' ἂν δεομένῃ τινὸς ἐπαρκέσειεν*; Ibid. II, 6, 23 *δύνανται δὲ καὶ χρημάτων οὐ μόνον — κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις.* Herbst. ad Mem. I, 2, 60. De re cf. Arist. Oecon. I, 3, p. 1343, b, 22. Cic. off. I, 17, 58; ad Att. IX, 9, 3 parentes non alere nefarium. Inde natum verbum *ἀντιπελαργεῖν*, quo de cf. Iacobs. ad Ael. H. A. II, p. 114. Apostolus ad Tim. I, 5, 4 *μανθανέτωσαν — ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστι καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.*

κάλλιον ἢ ἑαυτοῖς κτλ. Ita Zellium secutus scripsi, ὂν participio post *κάλλιον*, concessu Interpretis veteris, codd. K[b] M[b] O[b], Zellianorumque subsidiorum, expuncto. De loquendi genere *ἐπαρκεῖν εἰς* — supra VIII, 1, 2 (*νέοις βοηθεῖ πρός*) diximus. Neutrius generis pronomen *ταῦτα* post nomen *τροφή* illatum ita interpretare: *quaecunque ad victum pertinent*: cf. VIII, 6, 1 (*ὁμιλίαι — ταῦτα*).

τιμήν· nempe *ἀπονεμητέον*, quod adhuc menti philosophi obversatur verbum. De sententiâ cf. VIII, 11, 3 coll. VIII, 14, 2 et Plut. de frat. am. 4, qui, aut fallor, aut ex Aristoteleâ bibit paterâ. — Apostolus Ephes. VI, 1 *τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα (ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ), ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.*

οὐδὲ γὰρ τὴν αὐτὴν πατρὶ καὶ μητρί. Patrem sequi in balneum et abstergere reliquaque ei praestare, quae in lavando solent, et decorum et honestum est: matri idem facere, indecorum est minusque honestum. Schol.

οὐδ' αὖ τὴν τοῦ σοφοῦ. Sapientem honoramus, Schol. inquit, quod magna et admiratione digna scit et cognoscit: patrem, quia auctor vitae

πατρικήν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν μητρικήν. 9. καὶ παντὶ δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ τιμὴν τὴν καθ' ἡλικίαν, ὑπαναστάσει καὶ κατακλίσει καὶ τοῖς τοιούτοις. πρὸς ἑταίρους δ' αὖ καὶ ἀδελφοὺς παρρησίαν καὶ ἁπάντων κοινότητα. καὶ συγγενέσι δὴ καὶ φυλέταις καὶ πολίταις καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν ἀεὶ πειρατέον τὸ οἰκεῖον ἀπονέμειν, καὶ συγκρίνειν τὰ ἑκάστοις ὑπάρχοντα κατ' οἰκειότητα καὶ ἀρετὴν ἢ χρῆσιν. 10. τῶν μὲν οὖν ὁμογενῶν ῥᾴων ἡ κρίσις, τῶν δὲ διαφερόντων ἐργω-

beneficiorumque maximorum nobis exstitit. De voc. αὖ cf. VIII, 4, 1 : οὐδ' αὖ reperitur saepe, e. gr. Eth. N. III, 1, 13. IV, 1, 1. IV, 3, 31. IV, 6, 5; Phys. I, 7, p. 190, b, 36 : proprie est, quod barbare sic dicimus : *aber auch wieder nicht* : μήτ' αὖ est IX, 10, 1.

ἡ [τὴν] τοῦ στρατηγοῦ. Articulum, a vetere Interprete eundem repertum, ut his verbis e cod. K^b adiiciendum existimo, ita proximis ὁμοίως δὲ καὶ τὴν μητρικήν propter eundem codicem et cod. O^b eripiendum nego.

§. 9. ὑπαναστάσει. Levit. XIX, 32 ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξαναστήσῃ, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου. LXX. Ar. Rhet. I, 5, p. 1361, a, 34 seqq. Plat. Rep. IV, p. 425, b (ἐξευρίσκουσι) σιγάς τε τῶν νεωτέρων παρὰ πρεσβυτέροις, ὡς πρέπει, καὶ κατακλίσεις καὶ ὑπαναστάσεις. Accedit mos senioribus de viâ decedendi : cfr. Xen. de Rep. Laced. IX, 5, ibique Zeunius, Symp. IV, 31; Memor. II, 3, 16. Fr. Henr. Bothius ad Ar. Nub. 964, ubi est καὶ τῶν θάκων τοῖς πρεσβυτέροις ὑπανίστασθαι προσιοῦσι. Gell. II, 15.

κατακλίσει· in accubitione sedes honoratior seni assignanda : Plat. Conv. p. 175, e. Casaubon. ad Theophr. Char. 5. Becker. Charikl. I, p. 427.

παρρησίαν. παρρησιαστέον καὶ ἐπιτιμητέον καὶ διορθωτέον καὶ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν ἑταῖρον, εἴ που διαμαρτάνουσιν. Schol. Cic. Lael. XXIV, 88 veritas in amicitiâ et fides retineatur: nam et monendi amici saepe sunt et obiurgandi, et haec accipienda amice, quum benevole fiunt. Idem XXVI, 97 : quod si in scenâ, id est in concione, in quâ rebus fictis et adumbratis loci plurimum est, tamen verum valet, si modo id patefactum et illustratum est : quid in amicitiâ fieri oportet, quae tota veritate perpenditur? in quâ nisi, ut dicitur, apertum pectus videas tuumque ostendas, nihil fidum, nihil exploratum habeas.

τὸ οἰκεῖον ἀπονέμειν. Cf. Eth. N. IV, 6, 5 et 8. X, 5, 8.

§. 10. ῥᾴων ἡ κρίσις. Facile, quae propinquis, civibus, tribulibus, aliis, quos usus et mores nobis coniungunt, tribuenda sint, intelligemus. Paraphr.

δεστέρα. οὐ μὴν διά γε τοῦτο ἀποστατέον, ἀλλ' ὡς ἂν ἐνδέχηται, οὕτω διοριστέον.

Cap. III. Ἔχει δ' ἀπορίαν καὶ περὶ τοῦ διαλύεσθαι τὰς φιλίας ἢ μὴ πρὸς τοὺς μὴ διαμένοντας. ἢ πρὸς μὲν τοὺς διὰ τὸ χρήσιμον ἢ τὸ ἡδὺ φίλους ὄντας, ὅταν μηκέτι ταῦτ' ἔχωσιν, οὐδὲν ἄτοπον διαλύεσθαι; ἐκείνων γὰρ ἦσαν φίλοι· ὧν ἀπολιπόντων, εὔλογον τὸ μὴ φιλεῖν. ἐγκαλέσειε δ' ἄν τις, εἰ διὰ τὸ χρήσιμον ἢ τὸ ἡδὺ ἀγαπῶν προσεποιεῖτο διὰ τὸ ἦθος· ὅπερ γὰρ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, πλεῖσται διαφοραὶ γίγνονται τοῖς φίλοις, ὅταν μὴ ὁμοίως οἴωνται καὶ ὦσι φίλοι. 2. ὅταν μὲν οὖν διαψευσθῇ τις καὶ ὑπολάβῃ φιλεῖσθαι διὰ τὸ ἦθος, μηθὲν τοιοῦτον ἐκείνου πράττοντος,

ὡς ἂν ἐνδέχηται. Baeumlein. in l. Unters. über die gr. Modi p. 209; Kuehner. gr. gr. §. 794; Matth. §. 528; Rost. §. 121, I, 5, b.

Cap. III, 1—2. ARGUMENTUM. *De deponendâ amicitiâ deliberationem auctor capite tertio evolvit. Ac primum quidem, ait, amicitia ob utilitatem aut voluptatem facta, sublatâ utilitate aut voluptate, dissolvi recte potest (§. 1) : deinde, ubi ficta est causa amoris, et virtutis amor lucri aut deliciarum aucupio praetenditur, viro bono, quum falsum opinione se intellexit, dimittendi alterius ius est (§. 2).*

πρὸς τοὺς μὴ διαμένοντας· qui, quales ante fuerunt, tales non manent : cf. infra §. 4. VIII, 3, 3 τὸ χρήσιμον οὐ διαμένει. Eth. N. X, 3, 3.

ἢ οὐδὲν ἄτοπον; Responderi vult: οὐδὲν ἄτοπον : cf. p. 14.

ἦσαν φίλοι. Cf. p. 25. Mox ἐγκαλέσει cod. K^b, non recte.

προσεποιεῖτο διὰ τὸ ἦθος· εἰ ὁ φίλος προσεποιεῖτο ἀγαπᾶν τὸν φίλον διὰ τὸ ἦθος. Lucian. Iov. trag. 53 οὐδὲν πέπονθας δεινόν, ἂν μὴ προσποιῇ, hoc est ἂν μὴ προσποιῇ πεπονθέναι. — In proximis ὁ pro ὅπερ codd. K^b L^b habent.

ἐν ἀρχῇ εἴπομεν. Incertum, quo referatur : ad IX, 1, 4 respici Zellius putat Coraesque : ad VIII, 3, 3 Giphanius Panschiusque : equidem sententiam VIII, 4, 1 indicari suspicor.

§. 2. διαψευσθῇ. Non significatur hic verbo διαψευσθῆναι technis aut fronte deceptum esse alterius, sed falso opinari, animo falli suo, labi per errorem suum. Videsis Metaph. III, 3, p. 1005, b, 11 βεβαιοτάτη δ' ἀρχὴ πασῶν περὶ ἣν διαψευσθῆναι ἀδύνατον· γνωριμωτάτην τε γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην — καὶ ἀνυπόθετον. De Mem. p. 452, b, 25 οὐθὲν κωλύει διαψευσθῆναί τινα καὶ δοκεῖν μνημονεύειν μὴ μνημονεύοντα. Eth. N. VI, 12, 10 διαστρέφει ἡ μοχθηρία καὶ διαψεύδεσθαι ποιεῖ περὶ τὰς πρακτικὰς ἀρχάς. VI, 3, 1. Metaph. III, 5, p. 1009, a, 11.

ἑαυτὸν αἰτιῷτ' ἄν· ὅταν δ' ὑπὸ τῆς ἐκείνου προσποιήσεως ἀπατηθῇ, δίκαιον ἐγκαλεῖν τῷ ἀπατήσαντι, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς τὸ νόμισμα κιβδηλεύουσιν, ὅσῳ περὶ τιμιώτερον ἡ κακουργία.

3. *Ἐὰν δ' ἀποδέχηται ὡς ἀγαθόν, γένηται δὲ μοχθηρὸς καὶ δοκῇ, ἆρ' ἔτι φιλητέον; ἢ οὐ δυνατόν, εἴπερ μὴ πᾶν*

μηθὲν τοιοῦτον ἐκείνου πράττοντος· μηθὲν τοιοῦτον ἐκείνου πράττοντος, ὃ προσήκει τῷ διὰ τὸ ἦθος φιλοῦντι. Paraphr.

καὶ μᾶλλον — ὅσῳ· dictum pro τόσῳ μᾶλλον — ὅσῳ : cf. VIII, 6, 1 et Eth. N. III, 9, 4 ὅσῳ ἂν μᾶλλον τὴν ἀρετὴν ἔχῃ — μᾶλλον ἐπὶ τῷ θανάτῳ λυπήσεται. Eth. N. I, 13, 7 δεῖ τὸν πολιτικὸν εἰδέναι πως τὰ περὶ τὴν ψυχήν — καὶ μᾶλλον, ὅσῳ τιμιωτέρα καὶ βελτίων ἡ πολιτικὴ τῆς ἰατρικῆς. Eth. N. III, 3, 8. Probl. III, 3, 5, p. 871, a, 27. Polit. VII, 15, p. 1334, a, 31 μάλιστα γὰρ οὗτοι δεήσονται φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης, ὅσῳ μᾶλλον σχολάζουσιν ἐν ἀφθονίᾳ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν. Plut. Alex. 5; de aud. poet. 1. Duebn. Fischer. ad Veller. II, p. 140.

τοῖς τὸ νόμισμα κιβδηλεύουσιν. Theognis. v. 119 seqq. Orell.

χρυσοῦ κιβδήλοιο καὶ ἀργύρου ἀνσχετὸς ἄτη,
Κύρνε, καὶ ἐξευρεῖν ῥάδιον ἀνδρὶ σοφῷ.
εἰ δὲ φίλου νόος ἀνδρὸς ἐνὶ στήθεσσι λελήθῃ
ψυδρὸς ἐών, δόλιον δ' ἐν φρεσὶν ἦτορ ἔχῃ·
τοῦτο θεὸς κιβδηλότατον ποίησε βροτοῖσιν,
καὶ γνῶναι πάντων τοῦτ' ἀνιηρότατον.

Contende et Dem. Lept. p. 508, 14. Arist. Rhet. I, 15, p. 1375, b, 5 seqq.

Cap. III, 3. ARGUMENTUM. *Bonorum in amicitiâ virorum ubi alter ita sui dissimilis evaserit, ut sit desperatus quasi morbus improbitatis lutulentaque vitia, considat nomen amicitiae necesse est : sin sanari mala et corrigi vitia poterunt, ut ad meliorem lapsum frugem convertat, alteri amico elaborandum est.*

γένηται δὲ μοχθηρός. Cic. Lael. XXI, 76 est etiam quasi quaedam calamitas in amicitiis dimittendis nonnunquam necessaria —: erumpunt saepe vitia amicorum tum in ipsos amicos, tum in alienos, quorum tamen ad amicos redundet infamia.

καὶ δοκῇ. Haec (non ἢ καὶ δοκῇ) vera verba omnium codd. Bekkerianorum, El. Vrat. Schol. fol. 149, a, Interpretis veteris fol. 31, a tabellae declarant. Explica : *si malus evaserit et evasisse alteri videatur* (si natam malitiam alter intelligat). Quid enim, si fronte ac vultu celetur nequitia ?

ἆρ' ἔτι φιλητέον; ἢ οὐ δυνατόν —; Ad interrogata respondendum : οὐκ ἔτι φιλητέον· οὐ δυνατόν. Cf. VIII, 2, 4.

εἴπερ. Krueger. gr. gr. I, II, p. 316, 23; Kuehner. §. 702, 4;

φιλητόν, ἀλλὰ τἀγαθόν; [οὔτε δὲ φιλητέον πονηρὸν οὔτε δεῖ] φιλοπόνηρον γὰρ οὐ χρὴ εἶναι, οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ· εἴρηται δ' ὅτι τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον.

Ἆρ' οὖν εὐθὺς διαλυτέον; ἢ οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνιάτοις κατὰ τὴν μοχθηρίαν; ἐπανόρθωσιν δ' ἔχουσι μᾶλλον

Rost. §. 133, 2; Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der gr. Spr. I, p. 343. Infra IX, 8, 7. IX, 9, 5. Phys. I, 7, p. 190, b, 17.

[οὔτε δὲ φιλητέον πονηρὸν οὔτε δεῖ]. En tibi Sardi venales, alius alio nequior. Vocem Aristoteleam φιλοπόνηρον sciolus interpretatus est sic : οὐ φιλητέον πονηρόν, alius sic : οὐ δεῖ φιλεῖν πονηρόν : nam illa οὔτε δέ vel οὔτε δή et illa οὔτε δεῖ quis est quin gemella ex alvo eâdem erupisse intelligat? Codex Kb ignorat haec : οὔτε δεῖ φιλοπόνηρον, illa οὔτε δεῖ cod. El. CCC. ac Schol. fol. 149, a. His οὔτε δὲ φιλητέον πονηρόν capitalis est Interpretis vet. fol. 31, a oratio haec : si quidem non omne amabile, sed bonum : neque oportet : amatorem mali enim non oportet esse neque assimilari pravo. Agmen claudit Paraphrastae mirus hic sermo : ῥητέον δή, ὅτι οὔτε δυνατόν ἐστι τὸν μὴ ἀγαθὸν δοκοῦντα φιλητὸν εἶναι. τὸ γὰρ φιλητὸν ἀγαθόν, τὸ δὲ πονηρὸν οὔτε δίκαιον. φιλοπόνηρον γὰρ οὐ χρή τινα εἶναι οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ. Unde οὔτε δίκαιον legisse in suo libro Paraphrasten ingeniose quidem Zellius coniecit : sed sentinam exhauriendam testes locupletes coarguunt.

οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ. Atqui constat, cui quis fiat amicus, ei similem quoque eum esse debere : VIII, 3, 7. Potestas verbi ὁμοιοῦσθαι quae sit, supra VIII, 4, 6 edocuimus.

εἴρηται· supra VIII, 1, 6. Nam ad proverbia libenter Aristoteles provocat. Cic. Lael. XX, 74 dispares enim mores disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias : nec ob aliam causam ullam boni improbis, improbi bonis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum studiorumque distantia.

ἆρ' οὖν εὐθὺς κτλ. Cic. Lael. XXI, 76 tales igitur amicitiae sunt remissione usus eluendae et, ut Catonem dicere audivi, dissuendae magis quam discindendae : nisi quaedam admodum intolerabilis iniuria exarserit, ut neque rectum neque honestum sit nec fieri possit, ut non statim alienatio disiunctioque fiat.

ἀνιάτοις. Eth. N. V, 9, 17 ἀνίατος καὶ κακός coll. Eth. N. X, 9, 10. — εὐίατος est Eth. N. IV, 1, 31. Cic. Cat. II, 8, 17 quos quidem ego — non tam ulcisci studeo, quam sanare. Seneca proximâ adnotatione laudabitur.

ἐπανόρθωσιν ἔχουσιν. Nomen ἐπανόρθωσις correctionis habet significationem, quae est emendatio, quum vitiis detractis quasi sanitas restituitur. Camerar. Eth. N. V, 10, 5 ἐπανορθοῦν τὸ ἐλλειφθέν. Ibid.

βοηθητέον εἰς τὸ ἦθος ἢ τὴν οὐσίαν, ὅσῳ βέλτιον καὶ τῆς φιλίας οἰκειότερον. δόξειε δ' ἂν ὁ διαλυόμενος οὐδὲν ἄτοπον ποιεῖν· οὐ γὰρ τούτῳ, ἢ τοιούτῳ, φίλος ἦν· ἀλλοιωθέντα οὖν ἀδυνατῶν ἀνασῶσαι, ἀφίσταται.

4. Εἰ δ' ὁ μὲν διαμένοι, ὁ δ' ἐπιεικέστερος γίγνοιτο, καὶ πολὺ διαλλάττοι τῇ ἀρετῇ, ἆρα χρηστέον φίλῳ, ἢ οὐκ ἐνδέχεται; ἐν μεγάλῃ δὲ διαστάσει μάλιστα δῆλον γίγνεται, οἷον ἐν ταῖς παιδικαῖς φιλίαις· εἰ γὰρ ὁ μὲν διαμένοι τὴν διάνοιαν παῖς, ὁ δ' ἀνὴρ εἴη οἷος κράτιστος, πῶς ἂν εἶεν φίλοι, μήτ' ἀρεσκόμενοι τοῖς αὐτοῖς, μήτε χαίροντες καὶ

§. 6 ἐπανόρθωμα νόμου. 7, 7 ἐπανόρθωμα τοῦ ἀδικήματος. Plutarch. de adul. et am. 33 ἐπανορθοῦσθαι τοὺς φίλους. Infra IX, 12, 3 διορθοῦν. Senec. benef. V, 22 quosdam vero sanabiles et qui fieri boni possunt, si quid illos momorderit, perire patiemur admonitione sublatâ, quâ et pater filium aliquando correxit, et uxor maritum aberrantem ad se reduxit, et amicus languentem amici fidem erexit?

βοηθητέον εἰς τὸ ἦθος. Cf. p. 3 et de referendâ ad voc. τὴν οὐσίαν praepositione p. 5.

οὐσίαν. Non significatur hoc loco *substantia* (de quâ vi vocis cf. Trendelenburg. ad Arist. de An. II, 1, 2; Waitz. ad Cat. 5, p. 2, a, 11, p. 281; Rassow. Aristot. de notionis defin. doctrina. Berol. 1843, p. 51), sed *facultates, res familiaris, patrimonium*, ut in his: Pol. IV, 6, p. 1293, a, 13. 27. IV, 11, p. 1296, a, 25.

οὐ γὰρ τούτῳ, ἢ τοιούτῳ, φίλος ἦν. Ita cum Corae miro verae et rectae scripturae ex antiquâ depravatâ coniectore verba pro οὐ γὰρ τῷ τοιούτῳ φίλος ἦν exhibui. Namque in cod. Vrat. est οὐ γὰρ τῷ τοιούτῳ φίλος ἦν, in codd. K[b] M[b] οὐ γὰρ τούτῳ ἢ τοιούτῳ φίλος ἦν, lectum idem ab Interprete vet. (fol. 31, b non enim huic *vel* tali amicus erat) et Argyropulo. Quid ais? in cod. Par. Zellii οὐ γὰρ τούτῳ ἢ τοιοῦτος φίλος ἦν. De tempore praeterito ἦν vide VIII, 4, 2.

Cap. III, 4—5. ARGUMENTUM. *Proborum amicorum ubi alter honestis in studiis multum profecerit, alter in primis elementis substiterit, aequalitate sublatâ pristinâ, praestantior recte desinet esse amicus (§. 4): neque tamen dimissum plane repudiabit, sed veteris memoriae consuetudinis aliquid tribuet (§. 5).*

εἰ δ' ὁ μὲν διαμένοι κτλ. Cic. Lael. XXI, 77. Praesens tempus γίγνοιτο e codd. K[b] M[b], confirmantibus Interprete vet. (fol. 31, b si — epiices fiat) Argyropulo, Aretino, pro γένοιτο adscivi. De verbo διαλλάττειν vide VIII, 10, 6. — Bekkerum et codd. eius optimos quosque, accedente etiam Vrat., secutus ἐν ταῖς παιδικαῖς φιλίαις pro verbis ἐν ταῖς ἐκ παιδιᾶς φιλίαις scripsi.

λυπούμενοι; οὐδὲ γὰρ περὶ ἀλλήλους ταῦθ' ὑπάρξει αὐτοῖς· ἄνευ δὲ τούτων οὐκ ἦν φίλους εἶναι· συμβιοῦν γὰρ οὐχ οἷόν τε· εἴρηται δὲ περὶ τούτων.

5. Ἆρ' οὖν οὐθὲν ἀλλοιότερον πρὸς αὐτὸν ἑκτέον ἢ εἰ μὴ ἐγεγόνει φίλος μηδέποτε; ἢ δεῖ μνείαν ἔχειν τῆς γενομένης συνηθείας, καὶ καθάπερ φίλοις μᾶλλον ἢ ὀθνείοις οἰόμεθα δεῖν χαρίζεσθαι, οὕτω καὶ τοῖς γενομένοις ἀπονεμητέον τι διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν, ὅταν μὴ δι' ὑπερβολὴν μοχθηρίας ἡ διάλυσις γένηται;

Cap. IV. Τὰ φιλικὰ δὲ τὰ πρὸς τοὺς φίλους, καὶ οἷς αἱ

ταῦθ' ὑπάρξει. Ταῦτα dicit τὸ ἀρέσκεσθαι καὶ χαίρειν ἀλλήλοις.

οὐκ ἦν φίλους εἶναι. Tempus imperfectum ἦν explana sic : esse amici non poterant, ut essent fieri non poterat tum, quum hac de re quaesivimus : id quod VIII, 5, 3 factum est : nam haud raro tempore imperfecto res, de quâ exploratum est antea et de quâ antea convenit, indicatur : cf. Kuehner. gr. gr. §. 438, 4; Rost. §. 116, II, 8, n. 6 : infra IX, 9, 9. IX, 9, 10. IX, 10, 3. Metaph. XI, 6, p. 1071, b, 3 ἐπεὶ δ' ἦσαν τρεῖς οὐσίαι. Polit. I, 12, p. 1259, a, 37 ἐπεὶ δὲ τρία μέρη τῆς οἰκονομικῆς ἦν. Eth. N. III, 5, 3 (quo loco cfr. Zellius) εἰ δ' ἐφ' ἡμῖν τὸ τὰ καλὰ πράττειν καὶ τὰ αἰσχρά, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ πράττειν· τοῦτο δὲ ἦν τὸ ἀγαθοῖς καὶ κακοῖς εἶναι. Eth. N. V, 1, 12 ἐπεὶ δ' ὁ παράνομος ἄδικος ἦν, ὁ δὲ νόμιμος δίκαιος, δῆλον ὅτι πάντα τὰ νόμιμά ἐστί πως δίκαια. Adde et Eth. N. V, 6, 9 et verba ex M. M. supra VIII, 5, 1 (καθεύδοντες) exscripta.

συμβιοῦν γὰρ οὐχ οἷόν τε. Atqui sine convictu amicitia nulla est : cf. VIII, 5, 3, qui locus proximâ sententiâ (εἴρηται) in memoriam revocatur.

Cap. IV. ARGUMENTUM. *Praeceptis de iure amicitiae dandis hoc capite (aureo et fere theologo, ut vocat Giphanius) quaestio adiungitur haec, quo iure et quibus artibus secum ipso amicitiam colere mortalis possit. (Cf. Eth. N. V, 11.) Nam posse aliquem secum ipso amicitiam instituere, vel vulgo existimant (§. 1) : sed, re accuratius spectatâ, haec secum ipso amicitia solius est hominis probi praerogativa (§. 2). Hic enim solus concordat secum ipse : hic parti sui optimae, menti, gratificatur (§. 3—4) : hic secum habitat, secum degit aetatem : hic delectatur secum ipse (§. 5—6). At homines de vulgo nisi quâtenus boni esse sibi videntur, esse sibi amici non possunt : nullo vero pacto de hominibus sceleratis contendere idem licet (§. 7) : nam scelerati non concordant, sed bellum secum ipsi gerunt (§. 8) : hi non habitant secum, sed se fugiunt ipsi : hi non delectantur secum, sed alieni sibi ipsi sunt (§. 9). Quibus expositis, ut fugias malitiam, ac virtutem*

φιλίαι ὁρίζονται, ἔοικεν ἐκ τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐληλυθέναι. τιθέασι γὰρ φίλον τὸν βουλόμενον καὶ πράττοντα τἀγαθὰ ἢ τὰ φαινόμενα ἐκείνου ἕνεκα, ἢ τὸν βουλόμενον εἶναι καὶ ζῆν τὸν φίλον αὐτοῦ χάριν· ὅπερ αἱ μητέρες πρὸς τὰ τέκνα πεπόνθασι, καὶ τῶν φίλων οἱ προσκεκρουκότες· οἱ δὲ τὸν

potius omni animi contentione consequare, quo tibi tecum ipso amicitia exoriatur, graviter philosophus exhortatur.

πρὸς τοὺς φίλους. Cod. K[b], si recte Bekkeri adnotationem perspicio, πρὸς τοὺς φίλους πέλας, eademque, ut videtur, cod. El. verba exhibet : ut, si vera est scriptorum verborum ratio, primitus πέλας scriptum, postea quasi explicationis gratiâ φίλους videatur adiectum. Voc. ὁ πέλας, quo *proximus* (Val. Max. VI, 9 pr.) vel *alter* (Cic. legg. I, 14, 41) indicatur, non abhorrere ab Aristotelis sermone, vel hi loci fidem faciant : Eth. N. IV, 2, 22 κακίαι βλαβεραὶ τῷ πέλας. IV, 7, 13 οἱ κέρδους χάριν ἀλαζονευόμενοι τὰ τοιαῦτα προσποιοῦνται, ὧν ἀπόλαυσίς ἐστι τοῖς πέλας. IX, 6, 4. IX, 8, 7 coll. IX, 9, 5. — Rhet. I, 11, p. 1371, b, 4 οἱ πλησίον.

ἔοικεν — ἐληλυθέναι. Τὰ πρὸς ἑαυτὸν explica τὰ πρὸς ἑαυτὸν φιλικά coll. Pol. II, 5, p. 1263, a, 41 μὴ γὰρ οὐ μάτην τὴν πρὸς αὑτὸν αὐτὸς ἔχει φιλίαν ἕκαστος, ἀλλ' ἔστι τοῦτο φυσικόν. Verbo ἐληλυθέναι compara Metaph. VIII, 3, p. 1047, a, 30 ἐλήλυθε δ' ἡ ἐνέργεια τοὔνομα, ἡ πρὸς τὴν ἐντελέχειαν συντιθεμένη καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα, ἐκ τῶν κινήσεων μάλιστα. Eth. N. V, 4, 13 (quo loco vide Zellium) ἐλήλυθε τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἥ τε ζημία καὶ τὸ κέρδος, ἐκ τῆς ἑκουσίου ἀλλαγῆς. Eth. N. VI, 8, 4 ἐκ ταύτης τῆς δόξης ἐλήλυθε τὸ τούτους φρονίμους εἶναι. Polit. I, 9, p. 1258, a, 6 (ad quem locum vide Goettling. p. 299) τὸ ἕτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς διὰ τοῦτ' ἐλήλυθεν : et locum Eth. supra ad IX, 1, 2 (κοινὸν μέτρον τὸ νόμισμα) allatum. Cf. Quintil. inst. V, 10, 34 sed has causas habent recta, prava *ex* falsis opinionibus *veniunt*. De re vide Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, a, 8 δοκεῖ γὰρ ἐνίοις μάλιστα ἕκαστος αὐτὸς αὑτῷ φίλος εἶναι, καὶ τούτῳ χρώμενοι κανόνι κρίνουσι τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους φιλίαν. Cic. Lael. XVI, 56. Omnium autem maxime recordare illud fulcimen aeternum vitae Christianae Ev. Marc. XII, 31 ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

τιθέασι γὰρ φίλον κτλ. Cf. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, a, 23 seqq., ubi quum verba ἐκείνου ἕνεκα adiectis illis : μὴ δι' αὑτόν, explicantur : tum proxima τὸν βουλόμενον εἶναι καὶ ζῆν τὸν φίλον αὐτοῦ χάριν additis his : καὶ μὴ δι' αὑτόν, κἂν εἰ μὴ διανέμων τἀγαθά, illustrantur.

εἶναι καὶ ζῆν. Cf. Dissen. ad Dem. Cor. p. 248, §. 72 ζώντων καὶ ὄντων Ἀθηναίων.

ὅπερ αἱ μητέρες πρὸς τὰ τέκνα πεπόνθασι· de dicendi genere πεπονθέναι τι πρός τινα vide VIII, 2, 4 : de sententiâ VIII, 8, 3.

τῶν φίλων οἱ προσκεκρουκότες. Polit. II, 5, p. 1263, a, 18

συνδιάγοντα καὶ ταὐτὰ αἱρούμενον, ἢ τὸν συναλγοῦντα καὶ συγχαίροντα τῷ φίλῳ· μάλιστα δὲ καὶ τοῦτο περὶ τὰς μητέρας συμβαίνει. τούτων δέ τινι καὶ τὴν φιλίαν ὁρίζονται.

2. Πρὸς ἑαυτὸν δὲ τούτων ἕκαστον τῷ ἐπιεικεῖ ὑπάρχει, τοῖς δὲ λοιποῖς, ᾗ τοιοῦτοι ὑπολαμβάνουσιν εἶναι. ἔοικε γάρ, καθάπερ εἴρηται, μέτρον ἑκάστῳ ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ σπουδαῖος

οἱ πλεῖστοι διαφερόμενοι ἐκ τῶν ἐν ποσὶ καὶ ἐκ μικρῶν προσκρούοντες ἀλλήλοις, ἔτι δὲ τῶν θεραπόντων τούτοις μάλιστα προσκρούομεν, οἷς πλεῖστα προσχρώμεθα πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Amici, si qua offensiuncula facta est animi, ut nec consuetudinis fructu suavissimo gaudeant, nec amici tempus temporibus suis transmitti intelligant, non tamen ipsi amare ideo desinunt, sed optima quaeque amico adhuc imprecantur. Horum igitur ac matrum, natorum saluti prospicientium (VIII, 8, 3), exempla, veros amicos, non propter sese, sed propter alterum, bene velle alteri, illustrant.

τὸν συνδιάγοντα. Horum explicator habetur Eud. Eth. VII, 6, p. 1240, a, 28 ἄλλον δὲ τρόπον δοκεῖ φίλος εἶναι ᾧ συζῆν αἱρεῖται δι' αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι : idemque proximorum τὸν συναλγοῦντα καὶ συγχαίροντα, ubi l. l. a, 33 seqq. ἔτι τὸ ἀλγοῦντι συναλγεῖν, inquit, μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀγαπᾶν θήσομεν —. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ χαίρειν μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον, ὅτι χαίρει, φιλικόν.

περὶ τὰς μητέρας συμβαίνει. Contende Eth. N. III, 1, 5 τοιοῦτόν τι συμβαίνει καὶ περὶ τὰς ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐκβολάς : Soph. El. 32, p. 183, b, 16 et 27; Top. I, 1, p. 100, b, 28; de Mem. p. 450, b, 11. Infra IX, 5, 2 ὃ περὶ τοὺς ἀγωνιστὰς συμβαίνει, id quod in pugilibus cernitur : IX, 7, 2 τὸ περὶ τοὺς δανείσαντας, id quod in foeneratoribus usu venit, quae in foeneratoribus ratio obtinet : cui subiungitur §. 3 ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν συμβέβηκεν. Met. VI, 14, p. 1039, b, 16 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ταὐτά τε συμβαίνει καὶ τούτων ἀτοπώτερα. Met. XII, 7, p. 1081, b, 20 τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἐχομένων.

τούτων δέ τινι κτλ. Amicitiae definitionem ab eorum, qui eâ praediti sunt, definitione repetunt, sicut e. gr. temperantis definitio ad temperantiae definitionem perducit. Paraphr.

§. 2. τούτων ἕκαστον· τούτων, ἃ πρὸς τὸν φίλον ἔχει ὁ ἀληθὴς φίλος. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, b, 3 seqq. M. M. II, 11, p. 1211, a, 18 seqq. — vers. 36 αὕτη δ' ἔσται ἡ πρὸς αὐτὸν φιλία ἐν τῷ σπουδαίῳ.

ἔοικε γὰρ — ὁ σπουδαῖος. Virtutis et hominis honesti exemplum tanquam verissima morum mensura habetur. Namque, ut ait Aristoteles Eth. N. III, 4, 1, voluntas hominis spectat finem aliquem, qui finis bonum est (ἡ βούλησις τοῦ τέλους ἐστί) : sed in eligendo bono vulgi et hominis probi longe rationes discrepant : nam vulgus specie bonorum fucatorum

εἶναι. 3. οὗτος γὰρ ὁμογνωμονεῖ ἑαυτῷ, καὶ τῶν αὐτῶν ὀρέγεται κατὰ πᾶσαν τὴν ψυχήν, καὶ βούλεται δὴ ἑαυτῷ τἀγαθὰ καὶ τὰ φαινόμενα καὶ πράττει· τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ τἀγαθὸν διαπονεῖ καὶ ἑαυτοῦ ἕνεκα· τοῦ γὰρ διανοητικοῦ

decipitur, sed homo probus rerum singularum naturam veram perspicit: hanc ob causam homo honestus rerum agendarum quasi quaedam norma ac mensura habetur. Eth. N. III, 4, 2—5. Vide etiam Eth. N. I, 8, 13 (καλῶς κρίνει περὶ τῶν πράξεων ὁ σπουδαῖος), Eth. N. X, 5, 10 (ἔστιν ἑκάστου μέτρον ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ ἀγαθὸς ᾗ τοιοῦτος) et virtutis definitionem Eth. N. II, 6, 15. Ad hos autem, quos dixi, locos, quum dicat *εἴρηται*, respicere Aristotelem, verissime Krischius et Spengelius monuerunt.

§. 3. *οὗτος γὰρ ὁμογνωμονεῖ ἑαυτῷ.* Contende IX, 6, 3.

κατὰ πᾶσαν τὴν ψυχήν· omnibus partibus animi sui, κατά τε τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ τὸ λόγον ἔχον: cf. IX, 8, 4. Quam in sententiam Eudemus quoque Eth. VII, 6, p. 1240, b, 9 quum dicat μία δὴ ψυχή, accepit. Quâ de re sic habeto. In libris Aristotelicis animae facultates distributae inveniuntur duobus modis, qui duo modi usque eo inter se differunt, ut altera partitio ubi invenitur, alterius nulla omnino habenda sit ratio. Prior est haec, quâ facultates animae finguntur esse quinque, τὸ θρεπτικόν, τὸ ὀρεκτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ κινητικὸν κατὰ τόπον, τὸ διανοητικόν (de An. II, 3, p. 414, a, 31). Atque haec est vera Aristotelis opinio (nam de reliquis praecipere non est huius loci). Altera distributio haec est, quâ τὸ λογιστικόν et τὸ ἄλογον, pars particeps rationis et pars expers rationis, tanquam duae animi vires discernuntur. Quae distributio a Platone (Rep. IV, p. 435—441 coll. Cic. de div. I, 29, 60) profecta, ita est ab Aristotele recepta, ut hanc ubi amplectitur (iterum iterumque dico), suae descriptionis non sit utique memor. Hanc, quam Platonicam dico, divisionem, servat in his libris, quibus de rebus civilibus et moribus disputat: credo propterea, quod hac divisione cupiditatum, caeco impetu abripientium, et consiliorum, acriter prospicientium, discrimen maxime videbatur elucere: ut nostro in loco, infra §. 6, IX, 8, 6 κατὰ λόγον ζῆν — κατὰ πάθος, atque Eth. N. I, 13, 9 λέγεται περὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια. καὶ χρηστέον αὐτοῖς· οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον. Cf. Pol. VII, 15, p. 1334, b, 17 seqq. de An. III, 9, p. 432, a, 22 seqq.

τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ τἀγαθὸν διαπονεῖ καὶ ἑαυτοῦ ἕνεκα· nam boni causâ ac suâ causâ in bono elaborat. διαπονεῖ pro διαπονεῖν e codice K^b reposui. De verbo διαπονεῖν cf. Eth. N. X, 8, 4.

τοῦ γὰρ διανοητικοῦ χάριν κτλ. Nam homo, et si qua est praestantior homine natura, potissimâ animi parte τῷ διανοητικῷ, vi rationis (vide quae paullo ante diximus et Platonicae voci τῷ λόγον ἔχοντι propriam Aristotelem iam substituere intelliges) definitur: de An. II, 3,

χάριν, ὅπερ ἕκαστος εἶναι δοκεῖ. καὶ ζῆν δὲ βούλεται ἑαυτὸν καὶ σώζεσθαι, καὶ μάλιστα τοῦτο, ᾧ φρονεῖ· ἀγαθὸν γὰρ τῷ σπουδαίῳ τὸ εἶναι. 4. ἕκαστος δ' ἑαυτῷ βούλεται τἀγαθά, γενόμενος δ' ἄλλος, αἱρεῖται οὐδεὶς πάντ' ἔχειν ἐκεῖνο τὸ γενόμενον. ἔχει γὰρ καὶ νῦν ὁ θεὸς τἀγαθόν, ἀλλ' ὢν ὅ τι ποτ' ἐστίν. δόξειε δ' ἂν τὸ νοοῦν ἕκαστος εἶναι ἢ μάλιστα.

p. 414, b, 18. Hinc illa addit *ὅπερ ἕκαστος εἶναι δοκεῖ*, quod dicitur infra IX, 8, 6 *ἑαυτοῦ τὸ κυριώτατον* atque *ὁ νοῦς ἕκαστος* : Eth. N. X, 7, 9 *τὸ γὰρ οἰκεῖον ἑκάστῳ τῇ φύσει κράτιστον καὶ ἥδιστόν ἐστιν ἑκάστῳ· καὶ τῷ ἀνθρώπῳ δὴ ὁ κατὰ τὸν νοῦν βίος, εἴπερ τοῦτο μάλιστα ἄνθρωπος.* M. M. I, 4, p. 1184, b, 22 seqq. *οὐθενὶ ἄλλῳ ἢ ψυχῇ ζῶμεν.* Plat. Alc. I, p. 130, d *οὐ γάρ που κυριώτερόν γε οὐδὲν ἂν ἡμῶν αὐτῶν φήσαιμεν ἢ τὴν ψυχήν.* Cic. de Rep. VI, 24, 26 sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc : nec enim tu es, quem forma ista declarat, sed *mens cuiusque is est quisque,* non ea figura, quae digito demonstrari potest.

ζῆν βούλεται ἑαυτόν. Matth. gr. gr. §. 536 not.; Rost. §. 126, 2, not. 3; Kuehner. §. 646, 1.

ἀγαθὸν — τὸ εἶναι. Vide Eth. N. I, 8, 10. IX, 9, 9—10.

§. 4. *γενόμενος δ' ἄλλος — τὸ γενόμενον.* Homo probus antea dictus erat, bona quae sibi viderentur, appetere et exsequi, idque in partis optimae suae, mentis in gratiam. Nunc illa subiicit auctor : sibi quisque, quod bonum est, id vult contingere (ergo etiam homo honestus) : neque quisquam, alius ubi factus est (hoc est, ubi in honestis studiis profectus sui dissimilis quodammodo, melior ex bono, evasit), omnia (quae appetenda in pristino statu videbantur) novam personam, quam tum induit, velit habere : nam factus alius, alia conducere sibi intelligit. In summâ : optima quaeque vir bonus, quali est cunque conditione, sibi eligit. — Verba ita, ut prius sit *αἱρεῖται*, posterius *οὐδείς*, non contra, iubente cod. K[b] collocavi.

ἔχει γὰρ καὶ νῦν ὁ θεὸς κτλ. Bona ad conditionem cuiusque apta esse oportere, mutari eadem mutatâ conditione, antea erat dictum. Quibus quae adduntur, interpositâ hac sententiâ, clara sunt : ipsi deo non idem omni tempore conduceret, si mutationi esset obnoxius, id quod non est : nam (vide quae VIII, 4, 4 *ἐπεὶ γάρ* diximus) habet etiam nunc (ut olim) deus bonum (immutatum), sed ideo, quia est, quale est cunque numen, quia numen est utique immutabile. Contende Eth. N. VII, 14, 9. Metaph. XI, 7, p. 1072, b, 28 *φαμὲν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ζῷον ἀΐδιον ἄριστον, ὥστε ζωὴ καὶ αἰὼν συνεχὴς καὶ ἀΐδιος ὑπάρχει τῷ θεῷ.* Ibid. p. 1072, b, 7 *ἐπεὶ δ' ἐστί τι κινοῦν, αὐτὸ ἀκίνητον ὄν, ἐνεργείᾳ ὄν, τοῦτο οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν οὐδαμῶς.* Quum autem verbis his *ὢν ὅ τι ποτ' ἐστί*, quae sit dei natura, in incerto reliquerat, rei accuratius definiendae causâ haec subiicit : cogitandi autem vis, cuiusque natura est potissime.

5. συνδιάγειν τε ὁ τοιοῦτος ἑαυτῷ βούλεται· ἡδέως γὰρ αὐτὸ ποιεῖ· τῶν τε γὰρ πεπραγμένων ἐπιτερπεῖς αἱ μνῆμαι, καὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδες ἀγαθαί· αἱ τοιαῦται δ' ἡδεῖαι. καὶ θεωρημάτων δ' εὐπορεῖ τῇ διανοίᾳ, συναλγεῖ τε καὶ συνήδεται μάλισθ' ἑαυτῷ· πάντοτε γάρ ἐστι τὸ αὐτὸ λυπηρόν τε καὶ ἡδύ, καὶ οὐκ ἄλλοτ' ἄλλο· ἀμεταμέλητος γὰρ ὡς εἰπεῖν. τῷ δὴ πρὸς αὐτὸν ἕκαστα τούτων ὑπάρχειν τῷ ἐπιεικεῖ, πρὸς δὲ τὸν φίλον ἔχειν ὥσπερ πρὸς ἑαυτόν (ἔστι

Quae verba ad dei naturam declarandam proprie ponuntur. Namque deus, intellectus absolutus, se ipsum cogitando felicitate fruitur summâ : Metaph. XI, 9, p. 1074, a, 33 αὑτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἐστὶ τὸ κράτιστον, καὶ ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις. Simul autem ad hominis naturam describendam verba illa valent : nam homo divinae particeps mentis cogitando felicitatem assequitur : cf. Eth. N. X, 7, 8—9. Verum ex hoc, quem dixi, loco (quum sit ibi τῷ ἀνθρώπῳ κράτιστον καὶ ἥδιστον ὁ κατὰ τὸν βίος, εἴπερ τοῦτο μάλιστα ἄνθρωπος) cavendum ne, codicibus K^b M^b nimiâ auctoritate tributâ, particula ἡ ante voc. μάλιστα deleatur, quam confirmant haec, quae leguntur IX, 8, 6 : quamquam ibi quoque codicem O^b ὅτι μὲν οὖν τοῦθ' ἕκαστός ἐστι μάλιστα, omissâ part. ἡ habere, celandum non est. In prioribus autem verba ἀλλ' ὢν ὅ τί ποτ' ἐστίν Bekkerum secutus tenui, a quibus levi tantum litterarum ductu discrepant illa cod. K^b marginisque CCC ἀλλ' οἷον ὁπότ' ἐστιν.

§. 5. συνδιάγειν τε κτλ. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, b, 11 ἴσως ὁμιλεῖ αὐτὸς αὑτῷ. — De copulâ τε vide infra §. 9.

μνῆμαι. Cf. Met. I, 1, p. 980, b, 29 αἱ πολλαὶ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσιν, coll. Anal. post. II, 19, p. 100, a, 5. — Cod. K^b M^b μνεῖαι.

πάντοτε γὰρ κτλ. Eth. N. II, 4, 3 τὰ κατὰ τὰς ἀρετὰς γιγνόμενα . . . δικαίως ἢ σωφρόνως πράττεται . . . ἐὰν ὁ πράττων βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως ἔχων πράττῃ. Zwingerus revocat illud Epicharmi (fragm. 131, 5 in Ahrentis app. ad libr. de dial. Dor. p. 458) οὐ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν χρὴ τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν. Cic. Tusc. IV, 17.

ἀμεταμέλητος. Cic. Tusc. V, 28, 81 sapientis est proprium, nihil quod poenitere possit, facere. Vocis vis ἀμεταμέλητος non solum rem, cuius quem non poeniteat, sed hominem etiam eum, qui dolore, ex peccatorum conscientiâ concepto, nullo crucietur, declarat : cf. Eth. N. VII, 7, 2 ἀνάγκη γὰρ τοῦτον μὴ εἶναι μεταμελητικόν, ὥστ' ἀνίατος· ὁ γὰρ ἀμεταμέλητος ἀνίατος. Ceterum cf. Ad. Stahrium Aristotel. II, p. 208. — De verbis ὡς εἰπεῖν vide VIII, 8, 5.

αὐτὸν ἕκαστα. Inter haec duo verba Bekkerus μὲν particulam ex uno cod. M^b inculcavit : quâ opus est minime. Vide nunc Sintenis. ad Plut. Per. p. 73; Doberenz. obss. Dem. p. 14.

γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός), καὶ ἡ φιλία τούτων εἶναί τι δοκεῖ, καὶ φίλοι, οἷς ταῦθ' ὑπάρχει.

6. Πρὸς αὐτὸν δὲ πότερον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστι φιλία, ἀφείσθω ἐπὶ τοῦ παρόντος· δόξειε δ' ἂν ταύτῃ εἶναι φιλία, ῇ ἔστι δύο ἢ πλείω ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς φιλίας τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμοιοῦται.

§. 6. *πότερον ἔστιν — φιλία.* Nempe ad vivum si reseces, et personarum duarum, mutuâ, eâque declaratâ, benevolentiâ constare amicitiam contendas.

ταύτῃ εἶναι φιλία· πρὸς ἑαυτόν.

ῇ ἔστι δύο — εἰρημένων· quâtenus partes sunt animae duae vel plures (secundum ea, quae vidimus), eâtenus hominis erga se ipsum esse videatur amicitia. Verbis ἐκ τῶν εἰρημένων, quibus haec, quae ex superiore disputatione sequuntur, indicantur cf. Eth. N. X, 9, 14 μάλιστα δ' ἂν τοῦτο δύνασθαι δόξειεν ἐκ τῶν εἰρημένων. De An. III, 1, pr. ἐκ τῶνδε πιστεύσειεν ἄν τις. Eth. N. IV, 8, 6 ὁρᾶν ἐκ —. Infra 9, 9. Plat. Gorg. p. 460, c τὸν ῥητορικὸν ἀνάγκη ἐκ τοῦ λόγου δίκαιον εἶναι. Xen. Mem. I, 2, 57 ἐκ τούτων ὀρθῶς ἂν ἔχοι. *Partes duas* Aristoteles quum dicit, Platonicam distributionem τοῦ ἀλόγου et τοῦ λόγον ἔχοντος (de quibus supra §. 3 egimus) respicit : *vel plures* quum adiicit, ad eundem Platonem, has duas partes (τὸ ἄλογον et τὸ λόγον ἔχον) tanquam vinculo τῷ θυμῷ vel τῷ θυμοειδεῖ copulari commentum (Rep. IV, p. 435, A — 441, B. Ar. de An. III, 9, p. 432, a, 25), noster sese scriptor applicat. Hae igitur partes ubi consentiunt, sibi ipse amicus recte potest aliquis dici. Hanc autem explicationem et Eud. Eth. VII, 6, p. 1240, b, 13 seqq. et auctor M. M. II, p. 1211, a, 22 seqq., qui pro interpretibus sunt, roborant. Quorum prior versu 19 ὅτι γὰρ πῃ ὅμοιος καὶ εἷς καὶ αὐτὸς αὑτῷ ἀγαθός, ταύτῃ αὐτὸς αὑτῷ φίλος. Posterior : ὥστ' εἰ μὲν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα γνωρίζεται ἡ φιλία, inquit, τὰ δὲ καθ' ἕκαστα ἡμῖν αὐτοῖς βουλοίμεθα ὑπάρχειν, δῆλόν ἐστιν ὡς ἔστι πρὸς αὑτοὺς φιλία, ὥσπερ καὶ τὴν ἀδικίαν (nam iniuriae ratio est eadem : Eth. N. V, 11, 9) ἔφαμεν πρὸς αὑτὸν εἶναι. ἐπειδὴ γὰρ ἕτερος μὲν ὁ ἀδικῶν, ἕτερος δὲ ὁ ἀδικούμενος, ὁ αὐτὸς δ' εἷς ἐστιν ἕκαστος, διὰ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἐδόκει εἶναι πρὸς αὑτὸν ἀδικία. ἔστι μέντοι, ὥς ἔφαμεν σκοποῦντες ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν, ἐπειδή ἐστι πλείω, ὅταν ταῦτα μὴ ὁμονοῶσι, τότε εἶναι πρὸς αὑτὸν τὴν ἀδικίαν. ὁμοίως οὖν τούτῳ καὶ ἡ φιλία δόξειεν ἂν εἶναι πρὸς αὑτόν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ φίλος ἐστίν, ὥς φαμέν, ὅταν βουλώμεθα σφόδρα φίλον εἰπεῖν, μία φαμὲν ψυχὴ ἡ ἐμὴ καὶ ἡ τούτου· ἐπεὶ οὖν ἔστι τῆς ψυχῆς πλείω μέρη, τότ' ἔσται μία ψυχή, ὅταν συμφωνῶσι πρὸς ἄλληλα ὅ τε λόγος καὶ τὰ πάθη· οὕτω γὰρ μία ἔσται. ὥστε μιᾶς γενομένης, ἔσται πρὸς αὑτὸν φιλία. Iam vero verbis ἐκ τῶν εἰρημένων aut ea quae supra §. 3 disputata sunt, aut ea, quae Eth. N. I, 13, 9—19; VI, 5, 8 et VI, 12, 6

7. Φαίνεται δὲ τὰ εἰρημένα καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχειν, καίπερ οὖσι φαύλοις. ἆρ' οὖν ῃ ἀρέσκουσιν ἑαυτοῖς, καὶ ὑπολαμβάνουσιν ἐπιεικεῖς εἶναι, ταύτῃ μετέχουσιν αὐτῶν; ἐπεὶ τῶν γε κομιδῇ φαύλων καὶ ἀνοσιουργῶν οὐθενὶ ταῦθ' ὑπάρχει, ἀλλ' οὐδὲ φαίνεται. 8. σχεδὸν δὲ οὐδὲ τοῖς φαύλοις· διαφέρονται γὰρ ἑαυτοῖς, καὶ ἑτέρων μὲν ἐπιθυμοῦσιν, ἄλλα δὲ βούλονται, οἷον οἱ ἀκρατεῖς· αἱροῦνται γὰρ ἀντὶ

dicta sunt, Aristoteles in memoriam revocat. Denique verborum scriptorum ea discrepantia, quam Schol. (fol. 151, a, translatam a Feliciano p. 560) memoriae prodidit, removetur facili negotio: φέρεται, inquit, καὶ ἄλλη γραφή — δόξειε δ' ἂν ταύτῃ εἶναι φιλία, ῃ οὐκέτι δύο τὰ αὐτά: quae, ad hunc modum, opinor, emendanda, ταύτῃ — ῃ οὐκέτι δύο ταῦτα (quod Scholiastae explicatio haec, ὅταν ταῦτα ὦσι ἕν, suadet), explicatio fuere verborum Aristoteleorum.

ἡ ὑπερβολὴ τῆς φιλίας. Auctor M. M. l. l. ὅταν βουλώμεθα σφόδρα φίλον εἰπεῖν: cf. VIII, 6, 2. De verbo ὁμοιοῦται vide VIII, 4, 6.

§. 7. τὰ εἰρημένα· τὰ φιλικὰ τὰ πρὸς ἑαυτόν, ἃ ὑπάρχει τῷ ἐπιεικεῖ.

ῃ ἀρέσκουσιν ἑαυτοῖς. δοκεῖ πᾶς αὐτὸς αὑτῷ ἀγαθός, inquit Eud. Eth. VII, 6, p. 1240, b, 27.

κομιδῇ. Kuehner. gr. gr. §. 586, c. Arist. Eth. N. III, 5, 12 κομιδῇ ἀναίσθητος. X, 1, 2 κομιδῇ φαῦλος.

ἀνοσιουργῶν. οὗτοί εἰσιν οἱ αἵματα ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἐκχέοντες καὶ ἱερὰ συλῶντες, ἀθέσμους τοὺς γάμους γαμοῦντες, καὶ ἡδοναῖς αἰσχροτάταις ἑαυτοὺς καταρρυπαίνοντες. Schol.

ἀλλ' οὐδέ. Cf. VIII, 7, 1.

§. 8. σχεδὸν δὲ οὐδὲ τοῖς φαύλοις· ὑπάρχει τὰ φιλικὰ τὰ πρὸς ἑαυτούς. Σχεδὸν πᾶσιν, inquit Schol., ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς πᾶσιν.

διαφέρονται γὰρ ἑαυτοῖς. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, b, 16 ὁ μοχθηρὸς οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοί. M. M. II, 11, p. 1211, a, 39 ὁ φαῦλος· οὐδέποτ' ἐστὶν αὐτὸς αὑτῷ φίλος· μάχεται γὰρ ἀεὶ ἑαυτῷ. De casu tertio verbum διαφέρεσθαι sequente cf. Krueger. gr. gr. I, II, p. 64—65; Matth. §. 404, c; Rost. §. 105, 3; Kuehner. §. 574, c. Xen. Mem. II, 9, 8 τοὺς χρηστοὺς φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι. Eth. N. IX, 6, 4 στασιάζειν αὑτοῖς.

οἷον οἱ ἀκρατεῖς. M. M. II, 11, p. 1211, a, 40 ὁ ἀκρατὴς ὅταν πράξῃ τι τῶν καθ' ἡδονήν, μετ' οὐ πολὺ μεταμελεῖται καὶ κακίζει αὐτὸς αὑτόν. Exemplo eodem Eudemus utitur Eth. VII, 6, p. 1240, a, 16. Arist. Eth. N. VII, 1, 6 ὁ αὐτὸς ἐγκρατὴς καὶ ἐμμενετικὸς τῷ λογισμῷ, καὶ ἀκρατὴς καὶ ἐκστατικὸς τοῦ λογισμοῦ. καὶ ὁ μὲν ἀκρατὴς εἰδὼς ὅτι

τῶν δοκούντων ἑαυτοῖς ἀγαθῶν εἶναι τὰ ἡδέα βλαβερὰ ὄντα· οἱ δ' αὖ διὰ δειλίαν καὶ ἀργίαν ἀφίστανται τοῦ πράττειν ἃ οἴονται ἑαυτοῖς βέλτιστα εἶναι· οἷς δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ πέπρακται, καὶ διὰ τὴν μοχθηρίαν μισοῦνται, φεύγουσι τὸ ζῆν καὶ ἀναιροῦσιν ἑαυτούς. 9. ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συν[δι]ημερεύσουσιν, ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν· ἀνα–

φαῦλα πράττει διὰ πάθος, ὁ δ' ἐγκρατὴς εἰδὼς ὅτι φαῦλαι αἱ ἐπιθυμίαι οὐκ ἀκολουθεῖ διὰ τὸν λόγον. Cf. Eth. N. III, 2, 4. IX, 8, 6.

διὰ δειλίαν. Eth. N. II, 7, 2 περὶ μὲν οὖν φόβους καὶ θάρρη ἀνδρεία μεσότης (vide supra VIII, 1, 1 quae docuimus) ... ὁ δ' ἐν τῷ θαρρεῖν ὑπερβάλλων θρασύς, ὁ δὲ τῷ μὲν φοβεῖσθαι ὑπερβάλλων τῷ δὲ θαρρεῖν ἐλλείπων δειλός.

οἷς — πέπρακται. Matth. gr. gr. §. 395; Kuehner. §. 582; Rost. §. 112, 4; coll. Madvig. gr. lat. §. 250; Krueger. gr. lat. §. 361.

καὶ διὰ τὴν μοχθηρίαν μισοῦνται κτλ. Ad haec verba, sicut scripsi, tuenda ita conveniunt subsidia, ut codd. K[b] M[b] et Paris. B Michel., καί ante διά suppeditent, K[b] CCC Vrat. El. M[b] N[b] et Paris. B Michel. μισοῦνται pro μισοῦσι exhibeant, Interpres vetus (fol. 31, b) haec referat: quibus multa et dura operata sunt *et* propter maliciam *odiuntur*, fugiunt vivere.

§. 9. ζητοῦσί τε. Non vocabula solum cum vocabulis, sed sententias etiam cum sententiis voculâ τε, ut scriptores alii, ita persaepe Ar. connectit. Vide paullo infra οὐθέν τε φιλητὸν ἔχοντες. VIII, 1, 2. VIII, 1, 3. VIII, 11, 2. IX, 1, 7. IX, 1, 9. IX, 4, 5. IX, 6, 3. IX, 7, 6. IX, 8, 1. IX, 9, 2. IX, 11, 4. Krueger. gr. gr. I, II, p. 327; Matth. §. 626; Kuehner. §. 722, 7. Zell. ad Eth. N. I, 10, 14 et ad Eth. N. III, 12, 3.

μεθ' ὧν συν[δι]ημερεύσουσι. De scribendorum verborum ratione supra VIII, 13, 3 sententiam aperui. Futuri vim temporis explicant Matth. gr. gr. §. 481, d; Krueger. I, II, p. 156, n. 7; Kuehner. §. 802, 4. Cf. infra IX, 11, 1. Pol. VI, 5, p. 1319, b, 38 δεῖ πειρᾶσθαι κατασκευάζειν τὴν ἀσφάλειαν .... τιθεμένους τοιούτους νόμους, οἳ περιλήψονται μάλιστα τὰ σώζοντα τὰς πολιτείας, καὶ μὴ νομίζειν τοῦτ' εἶναι δημοτικὸν μηδ' ὀλιγαρχικόν, ὃ ποιήσει τὴν πόλιν ὅτι μάλιστα δημοκρατεῖσθαι ἢ ὀλιγαρχεῖσθαι, ἀλλ' ὃ πλεῖστον χρόνον. Rei gratiâ Zwingerus Eth. N. X, 6, 3, ubi tyranni homines profusae hilaritatis, quâ ipsi egeant, anquirere dicuntur, in contentionem vocat.

ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. Sen. de tranq. an. II, 12 aliud ex alio iter suscipitur et spectacula spectaculis mutantur, ut ait Lucretius (III, 1081) *hoc se quisque modo semper fugit.* Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur se ipse et urguet gravissimus comes. Hor. Od. II, 16, 19 seqq.

μιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι, καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐθέν τε φιλητὸν ἔχοντες οὐθὲν· φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς. οὐδὲ δὴ συγχαίρουσιν οὐδὲ συναλγοῦσιν οἱ τοιοῦτοι ἑαυτοῖς· στασιάζει γὰρ αὐτῶν ἡ ψυχή, καὶ τὸ μὲν διὰ μοχθηρίαν ἀλγεῖ, ἀπεχόμενόν τινων, τὸ δ' ἥδεται, καὶ τὸ μὲν δεῦρο, τὸ δ' ἐκεῖσε ἕλκει ὥσπερ διασπῶντα. 10. εἰ δὲ μὴ οἷόν τε ἅμα λυπεῖσθαι καὶ ἥδεσθαι,

ἀναμιμνήσκονται. Cfr. Plut. tranq. an. 19. Orestes Euripideus v. 203 :

> ὦ πότνια λήθη τῶν κακῶν, ὡς εἶ σοφὴ
> καὶ τοῖσι δυστυχοῦσιν εὐκταία θεός.

τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσιν· rerum sceleste factarum memoriam refricatum iri provident. Namque non sperandi, sed prospiciendi, divinandi, exspectandi potestate verbum ἐλπίζειν h. l. sumptum est. Cf. Dem. παραπρ. p. 416, 11 δεινὸν παθεῖν σαυτὸν ἤλπιζες. Wolf. ad Dem. Lept. p. 506, 16. Arist. de Mem. p. 449, b, 10; Rhet. I, 11, p. 1370, a, 34.

καθ' ἑαυτοὺς ὄντες. Cf. Matth. gr. gr. §. 581, b, γ; Winer. gr. N. T. p. 477 *); Viger. p. 633. Eth. N. IX, 9, 3. IX, 9, 5. Top. VIII, 1 pr.

οὐδὲ δὴ συγχαίρουσιν κτλ. ὅτι τὸ συγχαίρειν καὶ συλλυπεῖσθαι ἐκείνων ἐστίν, ὧν καὶ τὸ ὁμογνωμονεῖν. Schol. De particulis οὐδὲ δή cf. Hartung. in l. Lehre von den Partikeln der gr. Spr. I, p. 265. Eth. N. VI, 9, 3. III, 3, 16. VIII, 3, 4. VIII, 3, 8. Anal. Pr. 19, p. 38, b, 3. H. A. V, 11, p. 543, b, 22. Bonitz. obss. cr. in M. M. et Eth. Eud. p. 20.

στασιάζει γὰρ αὐτῶν ἡ ψυχή· τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς. Schol. Eth. N. I, 13, 15 φαίνεται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ἄλλο τι παρὰ τὸν λόγον πεφυκός, ὃ μάχεται καὶ ἀντιτείνει τῷ λόγῳ· . . . . ἐπὶ τἀναντία γὰρ αἱ ὁρμαὶ τῶν ἀκρατῶν. Plat. Rep. I, p. 351, d seqq., imprimis p. 352, a ἡ ἀδικία ἐν ἑνὶ ἐνοῦσα πρῶτον ἀδύνατον αὐτὸν πράττειν ποιήσει στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα αὐτὸν αὑτῷ, ἔπειτα ἐχθρὸν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς δικαίοις. Rep. IX, p. 586, e; IV, p. 442, d; Phaedr. p. 253, e seqq. Cic. de fin. I, 18, 58 neque enim civitas in seditione beata esse potest, nec in discordiâ dominorum domus : quo minus animus a se ipse dissidens secumque discordans, gustare partem ullam liquidae voluptatis et liberae potest : atque pugnantibus et contrariis studiis consiliisque semper utens nihil quieti videre, nihil tranquilli potest. — Esai. LVII, 20 οἱ δὲ ἄδικοι κλυδωνισθήσονται καὶ ἀναπαύσασθαι οὐ δυνήσονται. οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ Θεός. LXX.

διασπῶντα. Eth. Eud. VII, 6, p. 1240, b. 29.

§. 10. *εἰ δὲ μὴ οἷόν τε κτλ.* In improbo partem laetari animi,

ἀλλὰ μετὰ μικρόν γε λυπεῖται ὅτι ἥσθη, καὶ οὐκ ἂν ἐβούλετο ἡδέα ταῦτα γενέσθαι αὐτῷ· μεταμελείας γὰρ οἱ φαῦλοι γέμουσιν.

Οὐ δὴ φαίνεται ὁ φαῦλος οὐδὲ πρὸς ἑαυτὸν φιλικῶς διακεῖσθαι διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν φιλητόν.

Εἰ δὴ τὸ οὕτως ἔχειν λίαν ἐστὶν ἄθλιον, φευκτέον τὴν μοχθηρίαν διατεταμένως καὶ πειρατέον ἐπιεικῆ εἶναι· οὕτω

partem dolere, dixerat philosophus. Cui quum possit hoc obiici, ut eodem temporis momento simul gaudeat, simul laetetur aliquis, id fieri non posse: ipse huic reprehensioni occurrit quodammodo ac certe brevi post, nullâ fere intercapedine, gaudia posse excipere dolores conscientiae, dandum declarat esse.

οὐκ ἂν ἐβούλετο. Matth. gr. gr. §. 509, a; Rost. §. 120, 6, n. 2; Baeumlein. in l. Untersuchungen über die griech. Modi p. 145 seqq. — Plaut. Most. III, 2, 53 : velim ut *velles*. Sen. epist. LXVII, 13 : adspice M. Catonem, sacro illi pectori purissimas manus admoventem et vulnera parum demissa laxantem. Utrum illi tandem dicturus es »*vellem quae velles*« et »moleste fero?« an feliciter, quod agis?

ταῦτα· ἃ ἐγένετο αὐτῷ. Puerulum hodie ita scribentem, quâ — proh Dii immortales — voce Orbilii plagosi increpant!

φιλικῶς διακεῖσθαι. Ar. Metaph. III, 4, p. 1008, b, 30 ὁ δοξάζων πρὸς τὸν ἐπιστάμενον οὐχ ὑγιεινῶς διάκειται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Eth. N. II, 5, 4 κατὰ τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας οὐ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διακεῖσθαί πως. Met. X, 6, p. 1063, b, 1 τοῖς κάμνουσιν διὰ τὸ μὴ ὁμοίως διακεῖσθαι τὴν ἕξιν καὶ οὐθ' ὑγίαινον, οὐχ ὅμοια φαίνεται τὰ κατὰ τὰς αἰσθήσεις.

διατεταμένως. διατείνεσθαι (quod etiam active dicit Aristoteles, ut Eth. N. X, 1 pr., Meteor. II, 8, p. 367, b, 10 νεφέλιον διατεῖνον καὶ μακρὸν coll. de Audib. p. 800, b, 30) omnibus paene significationibus Latinorum verbo *contendere* respondet : ut est de contentione clamitantium quiritantiumque Pol. VII, 17, p. 1336, a, 39 : de contentione cursitantium Theophr. Char. XVIII, 4 : maxime de contentione animi, quum litigantium et asseverantium (Eth. Eud. III, 4, p. 1232, a, 14 coll. Diod. S. XIII, 28), tum de quâvis re omnibus nervis industriae elaborantium : inde dicitur Eth. N. IV, 2, 1 διατείνεσθαι περί τι, appetere aliquid : Eth. N. IX, 8, 7 διατείνομαι τὰ κάλλιστα πράττειν, incumbere ad res honestas perpetrandas, ut Xen. Mem. III, 7, 9 διατείνου πρὸς τὰ σαυτοῦ προσέχειν. Hinc natum adverbium διατεταμένως rei *cupide, impense, strenue* gerendae habet notam : idemque eo exprimitur, quod illo Socratico Xen. Mem. IV, 2, 23 δεῖ παντὶ τρόπῳ διατεινομένους φεύγειν ὅπως μὴ ἀνδράποδα ὦμεν : cf. Eth. N, X, 4, 9 ἡ διάνοια διατεταμένως περὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ. Ab eodem fonte ductum nomen ἡ διάτασις primum denotat *extensionem*,

γὰρ καὶ πρὸς ἑαυτὸν φιλικῶς ἂν ἔχοι καὶ ἑτέρῳ φίλος γένοιτο.

Cap. V. Ἡ δ' εὔνοια φιλικῷ μὲν ἔοικεν, οὐ μὴν ἔστι γε φιλία· γίγνεται γὰρ εὔνοια καὶ πρὸς ἀγνῶτας καὶ λανθάνουσα, φιλία δ' οὔ· καὶ πρότερον δὲ ταῦτ' εἴρηται· ἀλλ' οὐδὲ φίλησίς ἐστιν· οὐ γὰρ ἔχει διάτασιν οὐδ' ὄρεξιν, τῇ

velut de Part. An. III, 3, p. 664, a, 32 ἔστι δ' ὁ μὲν οἰσοφάγος σαρκώδης, ἔχων νευρώδη τάσιν, νευρώδης μέν, ὅπως ἔχῃ διάτασιν εἰσιούσης τῆς τροφῆς (ut extendi possit, quum cibus ingeritur) : deinde translate *contentionem*, quum enixe, omni ope atque operâ quis laborat, e. gr. de contentione plorantium Pol. VII, 17, p. 1336, a, 34 τὰς διατάσεις τῶν παίδων καὶ κλαυθμοὺς οὐκ ὀρθῶς ἀπαγορεύουσιν οἱ κωλύοντες ἐν τοῖς νόμοις : recte, ut solet, Stahrius : das angestrengte Schreien und Weinen verbieten Einige mit Unrecht in ihren Gesetzen. Atque his iam praemissis restat nobis explicandus is locus, quem paullo infra legemus IX, 5, 1, ubi comparatur benevolentia (εὔνοια) cum amore (φιλήσει), atque διάτασιν habere dicitur ἡ φίλησις, carere eâ ἡ εὔνοια. Nempe hoc loco διάτασις designat *animi intentionem, impetum vehementiorem, appetitum acriorem (an affection and expansion of the soul :* Gill.), ut a vicini nominis ὄρεξις potestate haud ita multum deflectat : optimeque ad rem declarandam confertur illud Demosthenis Cor. p. 274, 7 τί οὖν ἐπήραμαι καὶ διετεινάμην οὕτω σφοδρῶς;

πρὸς ἑαυτὸν φ. ἂν ἔχοι. Subiectum est enunciati ὁ φεύγων τὴν μοχθηρίαν καὶ πειρώμενος εἶναι ἐπιεικής : cf. VIII, 2, 3. Voc. καί ante πρός non recte eliditur a codd. K^b M^b.

Cap. V, 1—2. ARGUMENTUM. *Quaestionum, cum amicitiae disputatione coniunctarum, ab hoc capite deinceps tractandarum, prima hoc capite adnectitur de benevolentiâ, cuius est quaedam cum amicitiâ similitudo. Ea neque amicitia est : nam et ignotos et ignorantes inter se amplectitur, quod secus in amicitiâ est : neque vero amor est : nam et sine impetu et desiderio exsistit rei amatae, neque consuetudinis tanquam altricis indiget, quae quidem notae amoris sunt.*

φιλικῷ. Hoc voc., quod vocabuli φιλίᾳ ceteris in libris scripti locum in cod. K^b occupat, capitis VI initium (φιλικὸν καὶ ἡ ὁμόνοια φαίνεται) capitisque IV principium comparantibus, quo iure verum a me existimetur, manifestum erit. Cf. etiam M. M. II, 12, p. 1212, a, 12 οὐκ ἔστι χωρὶς φιλίας ἡ εὔνοια, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ· διὸ δοκεῖ φιλία εἶναι. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 3 ἔστι δ' ἡ εὔνοια τῆς φιλίας οὔτε πάμπαν ἕτερον οὔτε ταὐτόν.

πρότερον — εἴρηται· VIII, 2, 3—4. Pro ταῦτ' est in codd. K^b M^b El. τοιαῦτ', id quod legit etiam Interpres vet. fol. 32, a.

οὐ γὰρ ἔχει διάτασιν. Nomen διάτασις quid sibi velit, paullo

φιλήσει δὲ ταῦτ' ἀκολουθεῖ. 2. καὶ ἡ μὲν φίλησις μετὰ συνηθείας, ἡ δ' εὔνοια καὶ ἐκ προσπαίου, οἷον καὶ περὶ τοὺς ἀγωνιστὰς συμβαίνει· εὖνοι γὰρ αὐτοῖς γίγνονται καὶ συνθέλουσιν, συμπράξαιεν δ' ἂν οὐθέν· ὅπερ γὰρ εἴπομεν, προσπαίως εὖνοι γίγνονται καὶ ἐπιπολαίως στέργουσιν.

3. Ἔοικε δὴ ἀρχὴ φιλίας εἶναι, ὥσπερ τοῦ ἐρᾶν ἡ διὰ

ante IX, 4, 10 (*διατεταμένως*) enucleavimus. Benevolentia placida est, tranquilla, quieta, affectuum motuumque expers : contra amor *λυσιμελὴς δονεῖ, γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον* atque *ἐτίναξε τὰς φρένας, ὡς ἄνεμος κατ' ὄρος δρυσὶν ἐμπεσών*, ut praedicat Sappho fragm. 20—21, p. 301 Schneidew.

§. 2. *ἡ φίλησις μετὰ συνηθείας*· tempore atque consuetudine crescit affectus amoris. Lucret. IV, 1279 :

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.

ἐκ προσπαίου· ex improviso, derepente, subito : translatione eâdem (quum origo verbum *παίω* sit), quà barbaris Germanis mit einem Schlage (Knall und Fall), Gallis *tout-à-coup* dicere placuit : *ἐξ ὑπογυίου* bene Coraes comparat : vis eadem adverbio *προσπαίως*, paullo infra scripto (in thesauris quibusdam l. gr. nescio quo casu praetermisso), subiicitur.

συνθέλουσιν· victoriam, quam certantes ipsi sibi cupiunt, certantibus spectatores exoptant.

συμπράξαιεν δ' ἂν οὐθέν. Eud. Eth. VII, 7, p. 1241, a, 10 *τοῦ μὲν εὐνοοῦντος βούλεσθαι μόνον ἐστί, τοῦ δὲ φίλου καὶ πράττειν ἃ βούλεται.*

ἐπιπολαίως· quasi superficie tenus, ad modum rerum earum »quae supra aquam fluctuant innatantque«, leviter, perfunctorie. Cf. Eth. N. I, 5, 4 *φαίνεται ἐπιπολαιότερον εἶναι τοῦ ζητουμένου*, ubi Schol. Par. *ἁπτόμενον μόνον τῶν εἰς αὐτὸ σκοπούντων, οὐκ εἰς βάθος διῆκον οὐδὲ παραμένειν ἀεὶ δυνάμενον* : Top. I, 1, p. 100, b, 27; de Insomn. 2, p. 460, a, 23; Metaph. I, 5, p. 987, a, 22; Metaph. I, *α*, 1, p. 993, b, 13. Polit. III, 3, p. 1276, a, 19 *ἡ ἐπιπολαιοτάτη τῆς ἀπορίας ζήτησις*, Stahrius : die zunächst liegende Lösung der Schwierigkeit. Zell. ad Eth. N. I, 4, 4. Affinis est dicendi ratio illa *ἐπιπολῆς ἐστιν ἰδεῖν* vel *τὸ συνιδεῖν*, Top. VIII, 2, p. 154, a, 4. Rhet. I, 15, p. 1376, b, 14; Rhet. II, 16, p. 1390, b, 32 coll. Demosth. Erot. p. 1412, 22.

Cap. V, 3—4. ARGUMENTUM. *In benevolentiâ momenti est plurimum ad contrahendam amicitiam : non ad omnem tamen, sed ad hanc, morum honestate quae iungitur, solam.*

ἔοικε δὴ ἀρχὴ φιλίας εἶναι. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 12; M. M. II, 12, p. 1212, a, 6.

τῆς ὄψεως ἡδονή· μὴ γὰρ προησθεὶς τῇ ἰδέᾳ οὐθεὶς ἐρᾷ· ὁ δὲ χαίρων τῷ εἴδει οὐθὲν μᾶλλον ἐρᾷ, ἀλλ' ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ. οὕτω δὴ καὶ φίλους οὐχ οἷόν τ' εἶναι μὴ εὔνους γενομένους· οἱ δ' εὔνοι οὐθὲν μᾶλλον φιλοῦσιν· βούλονται γὰρ μόνον τἀγαθὰ οἷς εἰσιν εὔνοι, συμπράξαιεν δ' ἂν οὐθέν, οὐδ' ὀχληθεῖεν ὑπὲρ αὐτῶν.

Διὸ μεταφέρων φαίη τις ἂν αὐτὴν ἀργὴν εἶναι φιλίαν, χρονιζομένην δὲ καὶ εἰς συνήθειαν ἀφικνουμένην γίγνεσθαι

ἡ διὰ τῆς ὄψεως ἡδονή. Cf. IX, 12, 1. Athen. XIII, p. 564, b. Stahr. Aristot. II, p. 108. Plat. Cratyl. p. 420, b Ἔρως ὅτι εἰσρεῖ ἔξωθεν καὶ οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοὴ αὐτὴ τῷ ἔχοντι, ἀλλ' ἐπείσακτος διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ εἰσρεῖν — ἔρως κέκληται. Plat. Phaedr. p. 250, e; Cic. Tusc. I, 19, 44; Muretus antestatur Propertium I, 1, 1: Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis.

οὐδὲν μᾶλλον ἐρᾷ· οὐ δυνατὸν ἐρᾶν μὴ πρότερον ἡσθέντα τῷ εἴδει τοῦ ἐρωμένου, δυνατὸν δὲ ἡδόμενον μὴ ἐρᾶν. Paraphr. De verbis οὐδὲν μᾶλλον, *nihilo magis*, hoc est *non* (Plaut. Amphitr. III, 2, 27, quem in medio ponit Zell. ad Eth. N. IV, 2, 3) cf. Eth. N. IV, 9, 7. X, 2, 3.

ὅταν ἀπόντα ποθῇ. Plat. legg. VI, p. 776, a ἐν ταῖς φιλίαις ἐὰν πόθος ἐνῇ τις, κολλᾷ καὶ συνδεῖ πάντα ἤθη. Plat. Cratyl. p. 420, a καὶ μὴν πόθος αὖ καλεῖται, σημαίνων οὐ τοῦ παρόντος εἶναι ἵμερός τε καὶ ῥεῦμα (ita enim legendum), ἀλλὰ τοῦ ἄλλοθί που ὄντος καὶ ἀπόντος, ὅθεν πόθος ἐπωνόμασται.

μεταφέρων. Cic. Orat. XXVII, 92 *translata* verba ea dico, quae per similitudinem ab aliâ re aut suavitatis aut inopiae causâ transferuntur: coll. de Orat. III, 38, 155. Aristot. Poet. 21, p. 1457, b, 6 μεταφορά ἐστιν ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορὰ ἢ ἀπὸ τοῦ γένους ἐπὶ εἶδος, ἢ ἀπὸ τοῦ εἴδους ἐπὶ γένος, ἢ ἀπὸ τοῦ εἴδους ἐπὶ εἶδος, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον. Cf. et Rhet. III, 2. 4. 10; Quintil. Inst. VIII, 6, 4.

ἀργὴν εἶναι φιλίαν· *ignavam* (Cic. de fat. XII, 28), *inertem, operis intermittentem amicitiam* (nam ἀργήν recte a Bekkero pro ἀρχήν, Micheleti etiam cod. B fidem faciente, scriptum est) Aristoteles benevolentiam appellat, quod qui benevolentiâ aliquem amplectitur, is quamquam huic bene vult cupitque, ipse quae sibi cupit, omnia, non tamen huic continuo operam suam dicet eiusque causâ elaboret ipse necesse est: contra amicus, quanto amico opere bene velit, re factisque declarat. — Eth. N. I, 7, 11 πότερον οὖν τέκτονος μὲν καὶ σκυτέως ἐστὶν ἔργα τινὰ καὶ πράξεις, ἀνθρώπου δ' οὐδέν ἐστιν, ἀλλ' ἀργὸν πέφυκεν; Eth. N. I, 13, 13 ἀργία γάρ ἐστιν ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς.

χρονιζομένην· aevum quum patitur (Colum. r. r. II, 10, pr.),

φιλίαν, οὐ τὴν διὰ τὸ χρήσιμον οὐδὲ τὴν διὰ τὸ ἡδύ· οὐδὲ γὰρ εὔνοια ἐπὶ τούτοις γίγνεται. ὁ μὲν γὰρ εὐεργετηθεὶς ἀνθ' ὧν πέπονθεν ἀπονέμει τὴν εὔνοιαν, τὰ δίκαια δρῶν· ὁ δὲ βουλόμενός τιν' εὐπραγεῖν, ἐλπίδα ἔχων εὐπορίας δι' ἐκείνου, οὐκ ἔοικ' εὔνους ἐκείνῳ εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτῷ, καθάπερ οὐδὲ φίλος, εἰ θεραπεύει αὐτὸν διά τινα χρῆσιν.

quum habet vetustatem (Cic. ad Att. XIV, 9), quum morat, durat, permanet. Cf. Arist. de Col. 6, p. 797, b, 5 παλαιούμενον καὶ χρονιζόμενον. Probl. XIII, 1, p. 907, b, 21 διὰ τί τὸ μὲν οὖρον, ὅσῳ ἂν χρονίζηται ἐν τῷ σώματι, δυσωδέστερον γίγνεται, ἡ δὲ κόπρος ἧττον. De Memor. p. 451, a, 29 τὸ δὲ μνημονεύειν καθ' αὑτὸ οὐχ ὑπάρχει πρὶν χρονισθῆναι. Hist. An. VI, 20, p. 574, b, 11 τὸ γάλα τὸ πρῶτον παχύ ἐστι, χρονιζόμενον δὲ γίγνεται λεπτότερον. De Col. 5, p. 794, b, 26; p. 796, a, 23.

οὐ τὴν δ. τ. χρ. Ne ἀλλ' οὐ, vel οὐ δέ dicendum fuisse opineris, consule Kruegerum gr. gr. I, II, p. 277, n. 5; Sauppium ad Dem. Phil. I, p. 44, §. 14; Winerum gr. N. T. p. 683; Eth. N. II, 1, 4; IV, 1,8; V, 1,9. Cic. or. LII, 175 quod ab his vere quâdam ex parte, non totum dicitur. Fabr. ad Sall. Cat. LII, 15. — Lessing. Nath. III, 4:

Der Löwe schämt sich freilich, wenn er mit
Dem Fuchse jagt, des Fuchses; nicht der List.

Quod et graece dixeris:

ὁ μὴν λέων, σύνθηρος ὢν τῇ κερδαλῇ,
τῇ κερδαλῇ γ' αἰσχύνετ', οὐ τοῖς κέρδεσιν.

Rei confer Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 4 διῃρημένης τῆς φιλίας κατὰ τρεῖς τρόπους, οὔτ' ἐν τῇ χρησίμῃ οὔτ' ἐν τῇ καθ' ἡδονὴν ἔστιν ἡ εὔνοια.

ὁ μὲν γὰρ εὐεργετηθεὶς κτλ. In utilitatis amicitiâ cur benevolentia locum non habeat, ratio redditur, personis sumptis et eius, qui nactus est iam commodum in tali amicitiâ (ὁ εὐεργετηθεὶς — δίκαια δρῶν), et eius, qui se nacturum adhuc confidit (ὁ δὲ βουλόμενος κτλ.). Horum in utroque quod videatur esse benevolentiae simile, id, quoniam non purâ mente ob alterius causam fovetur, benevolentia negatur esse. Ac de priore quidem hoc profitetur: fructum amicitiae qui percepit, is iuste si agit, illam, quam habet, benevolentiam pro his quae percepit retribuit (quae quidem pronunciando efferenda vox est), retribuit tantummodo, *non habet inde a primordiis amicitiae*: motu et impulsu non animi sui, sed beneficentiae alterius efficitur benevolus: non nascitur in eo, sed provocatur animus talis.

ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτῷ. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 5 εἴτε γάρ, ὅτι χρήσιμον, βούλεται αὐτῷ τἀγαθά, οὐ δι' ἐκεῖνον, ἀλλὰ δι' αὑτὸν βούλοιτ' ἄν. δοκεῖ δ', ὥσπερ καὶ ἡ φιλία (sic palmari sententiâ Bonitzius emendavit), ἡ εὔνοια οὐκ αὐτοῦ εὔνοια τοῦ εὐνοϊζομένου εἶναι, ἀλλὰ τοῦ, ᾧ εὐνοεῖ.

4. Ὅλως δ' ἡ εὔνοια δι' ἀρετὴν καὶ ἐπιείκειάν τινα γίγνεται, ὅταν τῳ φανῇ καλός τις ἢ ἀνδρεῖος ἤ τι τοιοῦτον, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγωνιστῶν εἴπομεν.

Cap. VI. Φιλικὸν δὲ καὶ ἡ ὁμόνοια φαίνεται· διόπερ οὐκ ἔστιν ὁμοδοξία· τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ἀγνοοῦσιν ἀλλήλους ὑπάρξειεν ἄν. οὐδὲ τοὺς περὶ ὁτουοῦν ὁμογνωμονοῦντας ὁμονοεῖν φασιν, οἷον τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων (οὐ γὰρ φιλικὸν τὸ περὶ τούτων ὁμονοεῖν), ἀλλὰ τὰς πόλεις ὁμονοεῖν φασιν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνωμονῶσι καὶ ταὐτὰ προαιρῶνται καὶ πράττωσι τὰ κοινῇ δόξαντα. 2. περὶ τὰ πρακτὰ δὴ ὁμονοοῦσιν, καὶ τούτων περὶ τὰ ἐν μεγέθει καὶ ἐνδεχόμενα ἀμφοῖν ὑπάρχειν ἢ πᾶσιν, οἷον αἱ πόλεις, ὅταν

§. 4. δι' ἀρετήν. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 10 περὶ τὴν ἠθικὴν φιλίαν ἡ εὔνοιά ἐστιν. M. M. II, 12, p. 1212, a, 9.

καλός. Cf. VIII, 1, 5. — εἴπομεν· supra §. 2.

Cap. VI, 1—2. ARGUMENTUM. *Concordia, de quâ hoc capite dicitur, et ab amicitiâ et ab consensione discernenda est. Consensio in sententiis rerum contemplandarum, concordia in consiliis rerum agendarum, quum idem de iisdem rebus eodem modo homines sentiunt, versatur : ut quasi civilis amicitia concordia videatur esse appellanda.*

φιλικὸν ἡ ὁμόνοια φαίνεται. Vide p. 6 et M. M. II, 12, p. 1212, a, 14 ἡ ὁμόνοιά ἐστι σύνεγγυς τῇ φιλίᾳ. Eud. Eth. VII, 7, p. 1241, a, 15 δοκοῦσι γὰρ οἵ τε φίλοι ὁμονοεῖν καὶ οἱ ὁμονοοῦντες φίλοι εἶναι.

τοῦτο μὲν γὰρ κτλ. τοῦτο· τὸ τὰ αὐτὰ δοξάζειν : cf. VIII, 6, 1.

οὐδὲ τοὺς περὶ ὁτουοῦν ὁμογνωμονοῦντας κτλ. M. M. II, 12, p. 1212, a, 15 εἰ γάρ τις Ἐμπεδοκλεῖ ὁμοίως ὑπολαμβάνει καὶ δοκεῖ αὐτῷ τὰ στοιχεῖα εἶναι ἃ κἀκείνῳ, ἆρά γε οὗτος Ἐμπεδοκλεῖ ὁμονοεῖ ἢ οὔ; Quaerendi viae ac rationi cf. Eth. N. III, 3, 1—7.

§. 2. περὶ τὰ πρακτὰ κτλ. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 17 ἡ ὁμόνοια περὶ τὰ πρακτὰ . . . καὶ ὅσα εἰς τὸ συζῆν συντείνει. M. M. II, 12, p. 1212, a, 19.

τὰ ἐν μεγέθει· τὰ ἀξιόλογα, Paraphr. Vide Eth. N. IV, 2, 1. 10, coll. X, 7, 7.

ἐνδεχόμενα ἀμφοῖν ὑπάρχειν ἢ πᾶσιν. *Ambo* hos, quos inter concordia est, intelligit. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 27 οὕτω δὲ δεῖ τῶν αὐτῶν ὀρέγεσθαι ὥστ' ἐνδέχεσθαι ἀμφοτέροις ὑπάρχειν οὗ ὀρέγονται. ἂν γὰρ τοιούτου ὀρέγωνται, ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀμφοῖν, μαχοῦνται, οἱ ὁμονοοῦντες δ' οὐ μαχοῦνται. — Articulum ante ἐνδεχόμενα, in solis lectum codd. L[b] O[b], expunxi : cf. VIII, 11, 6.

πᾶσι δοκῇ τὰς ἀρχὰς αἱρετὰς εἶναι ἢ συμμαχεῖν Λακεδαιμονίοις ἢ ἄρχειν Πιττακόν, ὅτε καὶ αὐτὸς ἤθελεν· ὅταν δ' ἑκάτερος ἑαυτὸν βούληται, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς Φοινίσσαις, στασιάζουσιν· οὐ γὰρ ἐσθ' ὁμονοεῖν τὸ αὐτῷ ἑκάτερον ἐννοεῖν ὁδήποτε, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ, οἷον ὅταν καὶ ὁ δῆμος καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τοὺς ἀρίστους ἄρχειν· οὕτω γὰρ πᾶσι γίγνεται οὗ ἐφίενται.

Πολιτικὴ δὲ φιλία φαίνεται ἡ ὁμόνοια, καθάπερ καὶ

αἱ πόλεις. Urbis nomine cives accipiuntur : falso Garvius : wenn mehrere Städte unter sich übereinkommen. M. M. II, 12, p. 1212, a, 25.

ἄρχειν Πιττακόν. »Pittacus Mitylenaeus, septem sapientium unus, apud cives suos fortitudinis et prudentiae nomine in magno pretio fuit usque eo, ut eum volentem rei publicae suae praefecerint. Quum autem principatum decem annos tenuisset (a. ante Chr. n. 590—580), se ipse sponte magistratu abdicavit (Diog. L. I, 4, 2, 75). Et hoc videtur innuere philosophus, quando ὅτε καὶ αὐτὸς ἤθελε, inquit : nam decennio exacto, cupiebant quidem cives ei prorogare imperium, sed ipse repugnabat.« Zwinger. Cf. et Arist. Pol. III, 14, p. 1285, a, 35; Pol. II, 12, p. 1274, b, 18.

ἑκάτερος. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 30 seqq. Vocula καί post ἑκάτερος non temere, opinor, repraesentatur a cod. K[b].

ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς Φοινίσσαις· Eteocles et Polynices, Eur. Phoeniss. v. 443 seqq., imprimis v. 588 seqq.

οὐ γὰρ ἐσθ' ὁμονοεῖν — ἐν τῷ αὐτῷ· neque enim in eo, ut, quidlibet in consultationem cadit, hoc sibi velit quisque, sed in eo, ut idem eodem in homine velit (ut e. gr. ad eundem honos deferatur), concordia posita est. M. M. II, 12, p. 1212, a, 23 εἰ κἀγὼ ἐμαυτὸν βούλομαι ἄρχειν κἀκεῖνος ἐμέ, οὕτως ἤδη ὁμονοοῦμεν. Annominatio, quum ad voc. τὸ αὐτῷ proximo τὸ ἐν τῷ αὐτῷ acceditur, manifesta est. Illud αὐτῷ autem, quum sententiâ flagitatum (nam αὐτό, quod in reliquis legitur libris, relabentis ad §. 1 auctoris esset), tum a codd. K[b] L[b] M[b] et Interpr. vet. (fol. 32, a) traditum, ratum habui. Ad rem declarandam vox illa mariti cuiusdam pertinet, de quâ Zwingerus Camerariusque referunt, confirmantis »se uxoremque suam unam sententiam habuisse annis compluribus ab initio coniugii, et idem voluisse ambos : et se et illam in domo dominari cupivisse.«

ὅταν. De hac coniunctione verbo suo destitutâ cf. Pol. IV, 4, p. 1290, b, 19; Waitz. Anal. pr. p. 65, a, 26 (p. 516); Winckelmann. ad Plut. Erot. p. 14, 15 : de v. ἐπιεικεῖς VIII, 11, 5.

πολιτικὴ κτλ. Cfr. p. 6 ἡ γὰρ ὁμ. et Eth. Eud. VII, 7, p. 1241,

λέγεται· περὶ τὰ συμφέροντα γάρ ἐστι καὶ τὰ εἰς τὸν βίον ἀνήκοντα.

3. Ἔστι δ' ἡ τοιαύτη ὁμόνοια ἐν τοῖς ἐπιεικέσιν· οὗτοι γὰρ καὶ ἑαυτοῖς ὁμονοοῦσι καὶ ἀλλήλοις, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄντες, ὡς εἰπεῖν· τῶν τοιούτων γὰρ μένει τὰ βουλήματα καὶ οὐ μεταρρεῖ ὥσπερ Εὔριπος, βούλονταί τε τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα· τούτων δὲ καὶ κοινῇ ἐφίενται.

4. Τοὺς δὲ φαύλους οὐχ οἷόν τε ὁμονοεῖν πλὴν ἐπὶ μικρόν, καθάπερ καὶ φίλους εἶναι, πλεονεξίας ἐφιεμένους

a, 32. Verba *καθάπερ καὶ λέγεται* ad talia, qualia Plat. Alc. I, p. 126, b disputantur, pertinere arbitror.

περὶ τὰ συμφέροντα γάρ ἐστι. De sententiâ cf. VIII, 9, 4, de praepositione περί grammaticos VIII, 2, 2 testes laudatos: Eth. N. II, 7, 8 ἡ μεγαλοψυχία, περὶ τιμὴν οὖσα μεγάλην. III, 2, 8. 9. 10. IX, 8, 4. 7 coll. IV, 1, 3.

Cap. VI, 3—4. ARGUMENTUM. *Concordiâ viri virtute praediti, non vitiis obruti, fruuntur.*

ἐν τοῖς ἐπιεικέσιν. Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 21. Plat. Rep. I, p. 351, d στάσεις ἥ γε ἀδικία καὶ μίση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει, ἡ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν. Cum proximis compara IX, 4, 3.

ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄντες. Cf. Dem. Phil. II, p. 66, 15 ὡς κωλύσαιτ' ἂν Φίλιππον πράττειν ταῦτα, ἐφ' ὧν ἐστι νῦν, παντελῶς ἀργῶς ἔχετε. Ar. Met. IV, 16, p. 1021, b, 28. Stallbaum. ad Plat. Rep. VIII, p. 567, a. Poeta Venusinus sat. I, 9, 2 »totus in illis«, quo loco Heindorfius et epist. I, 1, 11 (»omnis in hoc sum«) Obarrius est consulendus.

Εὔριπος. Frequenter inconstantiae, euripi, cuius affluunt remeantque aestus, imago adhibetur: nullus autem hoc, qui Boeotiam Euboeamque dividit, Euripus »cursum mutantibus undis« famosior: eapropter maiusculâ Εὔριπος litterâ posui. Aesch. Ctes. p. 188 (monente Vict.) ἀδικήσας δὲ Φίλιππον κἀκεῖθεν ἀποδρὰς ὑπέβαλεν ἑαυτὸν φέρων Θηβαίοις, ἐγκαταλιπὼν δὲ κἀκείνους καὶ πλείους τραπόμενος τροπὰς τοῦ Εὐρίπου, παρ' ὃν ᾤκει, εἰς μέσον πίπτει τῆς τε Θηβαίων ἔχθρας καὶ τῆς Φιλίππου. Cic. pr. Mur. XVII, 35 quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes et quantos aestus habet ratio comitiorum? Arist. Probl. XXVI, 4, p. 940, b, 16; de Audib. p. 800, b, 29; p. 802, b, 35; Meteor. II, 8, p. 366, a, 23; Ideler. p. 599.

§. 4. *τοὺς δὲ φαύλους κτλ.* Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 25.

καθάπερ καὶ φίλους εἶναι. Vide p. 23 καὶ τοῦτ' ἴσασιν.

πλεονεξίας ἐφιεμένους. Nomen πλεονεξίας non eâ potestate, quâ *studium lucri* denotat (de Virt. et Vit. p. 1251, a, 33), sed propriâ, quâ

ἐν τοῖς ὠφελίμοις, ἐν δὲ τοῖς πόνοις καὶ ταῖς λειτουργίαις ἐλλείποντας· ἑαυτῷ δ' ἕκαστος βουλόμενος ταῦτα τὸν πέλας ἐξετάζει καὶ κωλύει· μὴ γὰρ τηρούντων, τὸ κοινὸν ἀπόλλυται. συμβαίνει οὖν αὐτοῖς στασιάζειν, ἀλλήλους μὲν ἐπαναγκάζοντας, αὐτοὺς δὲ μὴ βουλομένους τὰ δίκαια ποιεῖν.

Cap. VII. Οἱ δ' εὐεργέται τοὺς εὐεργετηθέντας δοκοῦσι

conditionem meliorem, sortem praestantiorem, praerogativum, declarat, positum est. Quod quum contendo, nihil ego temere, dubia argumentis colligendo, ago. Quid enim? Ar. Pol. III, 12, p. 1282, b, 29 haec leguntur: εἰ τοῦτ' ἀληθές, ἔσται καὶ κατὰ χρῶμα καὶ κατὰ μέγεθος καὶ καθ' ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν πλεονεξία τις τῶν πολιτικῶν δικαίων τοῖς ὑπερέχουσι. Eth. N. V, 1, 10 τοῦ ἀγαθοῦ ἐστιν ἡ πλεονεξία. Anax Rhet. p. 43, 9 Speng. ἀπονεῖμαι ταύτην τὴν πλεονεξίαν αὐτοῖς ἐν ταῖς ψήφοις.

τὸν πέλας ἐξετάζει καὶ κωλύει. ἐξετάζειν idem fere h. l. atque proximum τηρεῖν valet: τὸν ἕτερον εὐθύνει περὶ τῶν λειτουργιῶν ἀκριβολογούμενος καὶ κωλύει τῶν συμφερόντων ἀπολαύειν, inquit Paraphr. Sap. Sir. XVIII, 21 ἐξέταζε σαυτόν. Cardwellus Demosth. p. 1124, 21 comparat. Ceterum vide Eth. Eud. VII, 7, p. 1241, a, 22.

μὴ γὰρ τηρούντων κτλ. Improborum cur alter suspectum habeat alterum, causa his verbis affertur: τηρούντων participium ad τοὺς φαύλους referendum est: cf. VIII, 13, 2 — ἁμιλλωμένων —: τὸ κοινόν communis utrique pravorum res dicitur: nihil igitur novandum est nec pro voc. γάρ voc. δέ invehendum.

συμβαίνει οὖν αὐτοῖς στασιάζειν. De modo infinitivo verbum συμβαίνειν sequente cf. Matth. gr. gr. §. 531; Kuehner. §. 642, d, a. Ar. Pol. VI, 4, p. 1319, a, 32 συμβαίνει τὴν χώραν ἔχειν. Ibid. b, 4 ἃ φθείρειν συμβαίνει τὰς πολιτείας εἴρηται. Ibid. b, 17 συνέβη στάσεως αἴτιον γενέσθαι. De casu tertio αὐτοῖς cum verbo στασιάζειν copulando cf. IX, 4, 8 (διαφέρονται ἑαυτοῖς).

ἀλλήλους ἐπαναγκάζοντας· sic enarra: ἀλλήλους ἐπαναγκάζοντας τὰ δίκαια ποιεῖν. In proximis αὐτούς, in quod codd. Bekk. conspirant omnes, Paraphrastae etiam, ut monet l. l. Krischius, oratione fultum, secundum Bekkerum complexus sum.

Cap. VII. ARGUMENTUM. *Auctores beneficiorum quaeritur, cur provocatos a se beneficiis acrius diligant, quam ipsi ab illis diligantur, et ad rem per se miram et iniustam explicandam hae rationes afferuntur. I. Primum enim in hoc versamur vitae genere, in quo immemores sunt plerique capiendorumque beneficiorum quam conferendorum cupidiores (§. 1). II. Deinde qui fruitur beneficio, is huius, qui fructum praebuit, tanquam opus quoddam videtur esse: at opus suum omnis artifex habere solet carius, quam ipse ab opere, si animatum esset, haberetur (§. 2—4). III. Porro conferre beneficia honestius est, ferre beneficia utilius: honesta autem prae*

μᾶλλον φιλεῖν ἢ οἱ εὖ παθόντες τοὺς δράσαντας, καὶ ὡς παρὰ λόγον γιγνόμενον ἐπιζητεῖται. τοῖς μὲν οὖν πλείστοις φαίνεται, ὅτι οἱ μὲν ὀφείλουσι, τοῖς δὲ ὀφείλεται· καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν δανείων οἱ μὲν ὀφείλοντες βούλονται μὴ εἶναι οἷς ὀφείλουσιν, οἱ δανείσαντες δὲ καὶ ἐπιμελοῦνται τῆς τῶν ὀφειλόντων σωτηρίας, οὕτω καὶ τοὺς εὐεργετήσαντας βούλεσθαι εἶναι τοὺς παθόντας, ὡς κομιουμένους τὰς χάριτας, τοῖς δ' οὐκ εἶναι ἐπιμελὲς τὸ ἀνταποδοῦναι. Ἐπίχαρμος μὲν οὖν τάχ' ἂν φαίη ταῦτα λέγειν αὐτοὺς ἐκ πονηροῦ θεω-

utilibus amabiliora sunt et iucunda magis (§. 5—6). IV. Tum amare actio, amari passio est : atqui actioni amoris vis maior comitatur (§. 6 extr.). V. Denique res quo maiore mole partae sunt, eo sunt cariores : at bene mereri maioris, quam percipere beneficia, molis est (§. 7).

οἱ δ' εὐεργέται κτλ. Eth. Eud. VII, 8, p. 1241, a, 35 seqq. — Articulus ante verba εὖ παθόντες iniuriâ in codd. Kb Mb praetermittitur.

ὡς παρὰ λόγον. Eth. Eud. VII, 8, p. 1241, a, 36 δοκεῖ δὲ δίκαιον εἶναι τοὐναντίον. Ceterum cf. Matth. gr. gr. §. 588, ζ; Rost. §. 104, 11, c; Kuehner. §. 615, III, β. Polit. III, 16, p. 1287, a, 36 παρὰ τὸν λόγον ποιεῖν. Poet. 22, p. 1458, a, 23 πᾶν παρὰ τὸ κύριον. Ibid. b, 3 παρὰ τὸ εἰωθός. Eth. N. V, 9, 6 et 9 παρὰ τὴν βούλησιν coll. IV, 1, 25. VII, 2, 1. Met. IV, 18, p. 1022, a, 21—22 παραλογίζεσθαι — παραλογισμός. Top. I, 1, p. 101, a, 6. — Soph. Elench. 12, p. 173, a, 4 παράδοξον. — Interpres vetus (fol. 32, a) quasi legisset ἐπιζητεῖται τοῦτο locum expressit.

τοῖς μὲν οὖν πλείστοις κτλ. Eth. Eud. VII, 8, p. 1241, a, 37. Thuc. II, 40 βεβαιότερος ὁ δράσας τὴν χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε σώζειν· ὁ δ' ἀντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων. Sen. ep. XIX, 10 quidam, quo plus debent, magis oderunt. Mox in codd. Kb Mb quod legitur scriptum οἱ δανείσαντες δὲ καὶ ἐπιμελοῦνται, non οἱ δὲ — ἐπιμέλονται, recepi : cf. Eth. N. VIII, 11, 1. IV, 1, 21. X, 8, 13. Hist. An. VI, 9, p. 564, b, 8.

Ἐπίχαρμος κτλ. Qui creditorum debitorumque exemplo quum acrem amorem beneficia tribuentium, tum necopinatam lentitudinem beneficia accipientium illustrari existimant, quosque non inepte statuere deinceps declarat philosophus, hi errare fortasse cuipiam videantur, dicanturque Epicharmi proverbio ferre sententiam ἐκ πονηροῦ θεώμενοι, h. e. rem spectantes ex iniquo loco, unde, limis contuentes oculis, decepti adspectu, perversa edant iudicia : quum potius e tali loco, unde quoquoversus adspectus daretur, rei essent partes lustrandae cunctae : id quod barbari dicimus : sie betrachten die Sache aus einem falschen Gesichtspunkte, sehen alles von der Schattenseite an. Dicendi generi affini est illud An. Gen. III, 6, p. 757,

μένους· ἔοικε δ' ἀνθρωπικῷ· ἀμνήμονες γὰρ οἱ πολλοί, καὶ μᾶλλον εὖ πάσχειν ἢ ποιεῖν ἐφίενται.

2. Δόξειε δ' ἂν φυσικώτερον εἶναι τὸ αἴτιον, καὶ οὐχ ὅμοιον τῷ περὶ τοὺς δανείσαντας· οὐ γάρ ἐστι φίλησις περὶ ἐκείνους, ἀλλὰ τοῦ σώζεσθαι βούλησις τῆς κομιδῆς ἕνεκα· οἱ δ' εὖ πεποιηκότες φιλοῦσι καὶ ἀγαπῶσι τοὺς πεπονθότας, κἂν μηθὲν ὦσι χρήσιμοι μηδ' εἰς ὕστερον γένοιντ' ἄν· 3. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν συμβέβηκεν· πᾶς γὰρ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀγαπᾷ μᾶλλον ἢ ἀγαπηθείη ἂν ὑπὸ τοῦ ἔργου, ἐμψύχου γενομένου. μάλιστα δ' ἴσως τοῦτο περὶ τοὺς ποιητὰς συμβαίνει· ὑπεραγαπῶσι γὰρ οὗτοι τὰ οἰκεῖα ποιήματα, στέργοντες ὥσπερ τέκνα. 4. τοιούτῳ δὴ ἔοικε καὶ

a, 11 διὸ τοῖς ἐκ παρόδου θεωροῦσι ταύτην ἐποίησε τὴν δόξαν coll. de Coel. III, 8, p. 306, b, 27. Epicharmum autem (de quo poetâ Siculo cf. libros, O. Muelleri Gesch. der gr. Litt. II, p. 261 seqq.; Bodii Gesch. der hellen. Dichtkunst III, II, p. 36 seqq.) dixisse ἐκ πονηροῦ θεώμενοι Paraphr. et Schol. perhibent, suntque haec verba versus trochaici clausula.

ἔοικε ἀνθρωπικῷ. Compara §. 4 pr. Eth. N. III, 11, 6 et IX, 9, 2 ἀτόπῳ ἔοικε. I, 10, 10 ἔοικεν αἰτίῳ. I, 6, 2. I, 11, 3. III, 5, 4. Stallbaum. ad Plat. Men. p. 80, d. Sententiae ἀμνήμονες κτλ. contende Eth. N. IV, 3, 25 et IV, 1, 37 οἱ γὰρ πολλοὶ φιλοχρήματοι μᾶλλον ἢ δοτικοί.

§. 2. δόξειε δ' ἂν φυσικώτερον· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ φυσικόν, inquit Eud. Eth. VII, 8, p. 1241, a, 39. Pro verbo οὐχ ante ὅμοιον a codd. K[b] M[b] οὐδ' subornari Bekk. testatur: quod, si pro verbis καὶ οὐχ ibi scriptum est, equidem verum iudico.

τῆς κομιδῆς ἕνεκα· ἵνα τὸ δάνειον ἀπολάβωσι. Paraphr. Cf. Oecon. II, p. 1351, b, 3 et 7 ibidemque verbum κομίζειν coll. Eth. N. VIII, 13, 7. — Paullo infra τοὺς πεπονθότας, adverbio εὖ eiecto, Bekkerum, quocum tamen de cod. K[b] Cardwellus dissentit, secuti scripsimus.

μηδ' εἰς ὕστερον γένοιντ' ἄν· hoc est: καὶ εἰ μηδ' εἰς ὕστερον γένοιντ' ἄν. Cf. enucleatam Baeumleinii disputationem in l. Untersuch. üb. d. gr. Modi p. 327 seqq. et exempli gratiâ Dem. Polycl. p. 1206, 22 εἰ δ' ἐστὶν ἀληθῆ καὶ μηδεὶς ἂν μοι ἀντείποι ἄλλος. Ar. Rhet. III, 7, p. 1408, a, 15. De verbis εἰς ὕστερον cf. IX, 1, 4 εἰς ἔω.

§. 3. πᾶς γὰρ κτλ. M. M. II, 12, p. 1211, b, 35.

περὶ τοὺς ποιητάς. Eth. N. IV, 1, 20; Plat. Rep. I, p. 330, c (ubi, quod h. l. est ὑπεραγαπᾶν, id διπλῇ ἀσπάζεσθαι dicitur). Plut. quaestt. Pl. II, 1; Cic. Tusc. V, 22, 63.

τὸ τῶν εὐεργετῶν· τὸ γὰρ εὖ πεπονθὸς ἔργον ἐστὶν αὐτῶν· τοῦτο δὴ ἀγαπῶσι μᾶλλον ἢ τὸ ἔργον τὸν ποιήσαντα. τούτου δ' αἴτιον ὅτι τὸ εἶναι πᾶσιν αἱρετὸν καὶ φιλητόν· ἐσμὲν δ' ἐνεργείᾳ (τῷ ζῆν γὰρ καὶ πράττειν)· ἐνεργείᾳ δὴ ὁ ποιήσας τὸ ἔργον ἔστι πως· στέργει δὴ τὸ ἔργον, διότι καὶ τὸ εἶναι. τοῦτο δὲ φυσικόν· ὃ γάρ ἐστι δυνάμει, τοῦτο ἐνεργείᾳ τὸ ἔργον μηνύει.

5. Ἅμα δὲ καὶ τῷ μὲν εὐεργέτῃ καλὸν τὸ κατὰ τὴν πρᾶξιν, ὥστε χαίρειν ἐν ᾧ τοῦτο· τῷ δὲ παθόντι οὐθὲν καλὸν ἐν τῷ δράσαντι, ἀλλ' εἴπερ, συμφέρον· τοῦτο δ' ἧττον ἡδὺ καὶ φιλητόν. 6. ἡδεῖα δ' ἐστὶ τοῦ μὲν παρόντος ἡ ἐνέργεια, τοῦ δὲ μέλλοντος ἡ ἐλπίς, τοῦ δὲ γεγενημένου ἡ μνήμη· ἥδιστον δὲ τὸ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, καὶ φιλητὸν ὁμοίως.

§. 4. *τὸ εὖ πεπονθός* · cf. VIII, 8, 3 (τὰ ἑαυτῶν).

ἐσμὲν δ' ἐνεργείᾳ. Eth. N. I, 7, 14 ἀνθρώπου τίθεμεν ἔργον ζωήν τινα, ταύτην δὲ ψυχῆς ἐνέργειαν καὶ πράξεις μετὰ λόγου. — Cic. N. D. II, 16, 44 mihi enim qui nihil agit esse omnino non videtur.

ἐνεργείᾳ δὴ ὁ ποιήσας — ἔστι πως · ὁ ποιήσας τὸ ἔργον ἔστι τρόπον τινὰ διὰ τὴν ἐνέργειαν. Coraes. Nullo modo hoc loco audiendus Hegelius.

ὃ γάρ ἐστι δυνάμει κτλ. Quod quid potentiâ est, hoc actu et realitate ostendit et declarat opus effectum. Quae enim in rebus maxime metaphysicis adhibet principia τῆς δυνάμεως (*possibilitatis, potentiae, facultatis*) et τῆς ἐνεργείας (*actus, operationis, realitatis*), eadem etiam in ethicis Aristoteles usurpat. Ita huius quidem loci sensus hic est : homo beneficus *potentiâ* vel *facultate* (δυνάμει) est beneficus, quamdiu e. gr. dormit vel quâlibet causâ, ne beneficia in altero collocet, impeditur : idem *actu* (ἐνεργείᾳ) est beneficus, ubi vere bene alicui facit : bene eum fecisse huius, qui beneficii fructum tulit, conditiones testificantur. Ceterum cfr. Trendelenburg. ad Ar. de An. II, 1, p. 295 seqq.; Zeller. in l. die Phil. d. Griechen II, p. 412.

§. 5. *τῷ μὲν εὐεργέτῃ — συμφέρον* · ὁ εὐεργέτης ἑαυτοῦ γίγνεται βελτίων, εὐεργετῶν, καὶ ἀγαθόν ἐστιν (p. 7 καλόν) αὐτῷ τὸ εὐεργετεῖν · διὰ τοῦτο χαίρει τῷ εὖ πάσχοντι, ὅτι ἐν αὐτῷ θεωρεῖ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθόν. ὁ δὲ εὖ πάσχων οὐ γίγνεται βελτίων ἑαυτοῦ τῷ πάσχειν, οὐδὲ ἐν τῷ εὐεργέτῃ ἔχει τι ἀγαθόν, ἀλλ' εἴ τι ἔστιν ἡδὺ αὐτῷ ἐν τῷ εὐεργέτῃ, οὐκ ἀγαθόν ἐστιν αὐτοῦ, ἀλλὰ συμφέρον. Paraphr. De coniunctione εἴπερ vide p. 13.

§. 6. *ἥδιστον τὸ κατὰ τὴν ἐνέργειαν.* Eth. N. X, 5, 6 καθ' ἑκάστην ἐνέργειαν οἰκεία ἡδονή ἐστιν coll. IX, 4, 11.

τῷ μὲν οὖν πεποιηκότι μένει τὸ ἔργον (τὸ καλὸν γὰρ πολυχρόνιον), τῷ δὲ παθόντι τὸ χρήσιμον παροίχεται. ἥ τε μνήμη τῶν μὲν καλῶν ἡδεῖα, τῶν δὲ χρησίμων οὐ πάνυ ἢ ἧττον· ἡ προσδοκία δ' ἀνάπαλιν ἔχειν ἔοικεν.

Καὶ ἡ μὲν φίλησις ποιήσει ἔοικεν, τὸ δὲ φιλεῖσθαι τῷ πάσχειν· τοῖς ὑπερέχουσι δὴ περὶ τὴν πρᾶξιν ἕπεται τὸ φιλεῖν καὶ τὰ φιλικά.

7. Ἔτι δὲ τὰ ἐπιπόνως γενόμενα πάντες μᾶλλον στέργουσιν, οἷον καὶ τὰ χρήματα οἱ κτησάμενοι τῶν παραλαβόντων· δοκεῖ δὴ τὸ εὖ μὲν πάσχειν ἄπονον εἶναι· τὸ δ' εὖ ποιεῖν ἐργῶδες· διὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ μητέρες φιλοτεκνότεραι· ἐπιπονωτέρα γὰρ ἡ γέννησις, καὶ μᾶλλον ἴσασιν ὅτι αὐτῶν· δόξειε δ' ἂν τοῦτο καὶ τοῖς εὐεργέταις οἰκεῖον εἶναι.

ἥ τε μνήμη κτλ. Cf. IX, 4, 5.

ἡ προσδοκία δὲ κτλ. Futura quum finguntur, utilium iucundior quam honestorum exspectatio est. Nam utilia, cui sint usui, longe ante intelligitur : honestorum quae voluptas sit, nisi qui usu (in quo consistunt honesta) cognovit, animo persentiscere non potest.

τοῖς ὑπερέχουσι περὶ τὴν πρᾶξιν· δηλονότι τοῖς εὐεργέταις. Paraphr. Cf. Eth. N. IV, 3, 25 ἐλάττων ὁ παθὼν εὖ τοῦ ποιήσαντος. Verba τὸ φιλεῖν desunt a cod. K^b.

§. 7. οἱ κτησάμενοι· οὗτοί εἰσιν οἱ πόνῳ καὶ ταλαιπορίᾳ συλλεξάμενοι. οἱ παραλαβόντες· οἱ παραλαβόντες χρήματα ἀπὸ γονέων ἢ φίλων ἢ ὁθενοῦν. Schol. Eth. N. IV, 1, 20 ἐλευθεριώτεροι εἶναι δοκοῦσιν οἱ μὴ κτησάμενοι, ἀλλὰ παραλαβόντες τὴν οὐσίαν coll. Plat. Rep. I, p. 330, c.

τὸ εὖ μὲν πάσχειν. Ita codd. habent K^b L^b M^b, auxiliante etiam vitioso illo codicis Vrat. τὸ εὖ μὲν ποιεῖν.

φιλοτεκνότεραι· μᾶλλον φιλοῦσιν αἱ μητέρες τῶν πατέρων, ut ait Eud. Eth. VII, 8, p. 1241, b, 7. Cf. Plut. de am. prol. 3.

ἐπιπονωτέρα· ἢ ἡ μῖξις. Schol. — Eur. Phoen. 355 :

δεινὸν γυναιξὶν αἱ δι' ὠδίνων γοναί,
καὶ φιλότεκνόν πως πᾶν γυναικεῖον γένος.

τοῦτο· et gratificatio cum labore coniuncta et collati beneficii conscientia. Nam etiam clanculum, latente accipientem auctore, conferri beneficium potest.

Cap. VIII. ARGUMENTUM. *Utrum se ipsum quis, an alios summo amore complecti debeat, de eo cap. VIII quaestio asseritur. Namque sui*

Cap. VIII. Ἀπορεῖται δὲ καὶ πότερον δεῖ φιλεῖν ἑαυτὸν μάλιστα ἢ ἄλλον τινά· ἐπιτιμῶσι γὰρ τοῖς ἑαυτοὺς μάλιστα ἀγαπῶσι, καὶ ὡς ἐν αἰσχρῷ φιλαύτους ἀποκαλοῦσι, δοκεῖ τε ὁ μὲν φαῦλος ἑαυτοῦ χάριν πάντα πράττειν, καὶ ὅσῳ ἂν μοχθηρότερος ᾖ, τοσούτῳ μᾶλλον· ἐγκαλοῦσι δὴ αὐτῷ οἷον ὅτι οὐθὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πράττει· ὁ δ' ἐπιεικὴς διὰ τὸ καλόν,

cupiditas (φιλαυτία) quum sint a quibus reprehendatur (§. 1), eadem tamen habet, a quibus commendetur (§. 2). Cuius litis causa quum in nominis (φιλαυτίας) posita ambiguitate sit, et alio modo ab his, qui vituperant, alio ab his, qui laudant, sui amans (φίλαυτος) sumatur, de ipso nomine explicandum est utroque versum (§. 3). I. Und ex parte hi, qui in rebus externis (iucundis et utilibus) nimium sibi tribuunt, sui diligentes quum nominantur, hanc esse pestilentem et castigandam φιλαυτίαν, apertum est (§. 4). II. At ex parte alterâ hi, qui rerum honestarum virtutisque sunt studiosi, quum sui cupidi vocantur, hanc esse salutarem et commendandam φιλαυτίαν, perspicuum est (§. 5—7). Eapropter amantem esse sui hominem probum aequum est, hominem pravum iniquum est, quia civibus hic quidem nocet, prodest ille (§. 7—8). Minime vero ex hoc, quod aliorum causâ vir honestus facta edit, eundem non esse sui studiosum sequitur. Nam patriam quum, neglectis rebus suis, iuvat amicosque, externa his largiendo quaerit sibi aeterna : ut interdum ad recte facta amicum impellens, horum auctorem honestius sibi ducat esse quam actorem (§. 9—10). His igitur rationibus amantem esse sui honestum est : vulgi opinionibus, turpe (§. 11).

ἀπορεῖται κτλ. M. M. II, 13, p. 1212, a, 28. Plat. legg. V, p. 731, e.

ὡς ἐν αἰσχρῷ. αἰσχρόν quid sit ex his, quae p. 12 (ἀγαθόν) diximus, intelligitur. De dictione ἐν αἰσχρῷ cf. Matth. gr. gr. §. 577; Krueger. I, II, p. 4, n. 5; Kuehner. §. 600, 1, a. Eur. Phoen. 1276 οὐκ ἐν αἰσχύνῃ τὰ σά. Xen. Symp. II, 1 ὡς ἐν θαύματι ἀργύριον ἐλάμβανε. Eur. Suppl. 151; Thuc. V, 46; Ar. Eth. N. III, 1, 13; Herm. ad Luc. de conscr. hist. p. 206. — Mox οἷον (οἷον ὅτι) a cod. K[b] et Interpr. vet. fultum sustinetur.

οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πράττει· quod nihil agat a suis rationibus et commodis alienum (ut recte Lamb.), quod suâ causâ omnia, nihil aliorum causâ suscipiat. M. M. II, 13, p. 1212, a, 31 ὁ φαῦλος αὑτοῦ ἕνεκεν πάντα πράττει. Cf. Demosth. Timocr. p. 701, 24 a Cardw. citatum : ἔσται δὲ ταῦτ' οὐκ ἀπὸ τοῦ πράγματος· non erit a re (Plaut. Capt. II, 2, 88 ubi vid. Taubm.) Aelian. H. A. XII, 34, p. 281, 3 ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἔστιν ἀπὸ Μούσης coll. XII, 6, p. 267, 9. Cur ἀπό scribam, non ἄπο, docebit Matth. gr. gr. §. 573, s, quem utique consulas et Bernhard. synt. p. 221; Krueger. I, II, p. 288, n. 1.

ὁ δ' ἐπιεικής· πάντα πράττει. Paraphr. Cf. supra p. 75 (ἀλλ' ἐὰν ᾖ χαρίεις) et Eth. N. III, 5, 17.

καὶ ὅσῳ ἂν βελτίων ᾖ, μᾶλλον διὰ τὸ καλόν, καὶ φίλου ἕνεκα· τὸ δ' αὑτοῦ παρίησιν.

2. Τοῖς λόγοις δὲ τούτοις τὰ ἔργα διαφωνεῖ, οὐκ ἀλόγως. φασὶ γὰρ δεῖν φιλεῖν μάλιστα τὸν μάλιστα φίλον, φίλος δὲ μάλιστα ὁ βουλόμενος ᾧ βούλεται τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα, καὶ εἰ μηθεὶς εἴσεται. ταῦτα δ' ὑπάρχει μάλιστ' αὐτῷ πρὸς αὑτόν, καὶ τὰ λοιπὰ δὴ πάνθ' οἷς ὁ φίλος ὁρίζεται· εἴρηται γὰρ ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ φιλικὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους διήκει· καὶ αἱ παροιμίαι δὲ πᾶσαι ὁμογνωμονοῦσιν, οἷον τὸ

καὶ φίλου ἕνεκα. Cic. Lael. XVI, 57 quam multa enim, quae nostrâ causâ nunquam faceremus, facimus causâ amicorum! — multaeque res sunt, in quibus de suis commodis viri boni multa detrahunt detrahique patiuntur, ut iis amici potius quam ipsi fruantur.

§. 2. *τοῖς λόγοις τούτοις·* δι' οὓς δοκεῖ μὴ δεῖν μάλιστα πάντων φιλεῖν ἑαυτόν.

τὰ ἔργα διαφωνεῖ. Cf. IX, 10, 6 et Eth. N. X, 1, 3 ὅταν διαφωνῶσιν οἱ λόγοι τοῖς κατὰ τὴν αἴσθησιν. Eth. N. X, 8, 12 συναδόντων τῶν προειρημένων τοῖς ἔργοις, ἀποδεκτέον· διαφωνούντων δέ, λόγους ὑπολ-ηπτέον. Eth. N. I, 6, 15. I, 8, 1.

ὁ βουλόμενος ᾧ β. Cod. K[b], teste Bekk., atque El., teste Wilk., ἢ ᾧ βούλεται, sensu quidem nullo, sed utili errore occupat. Nam aut fallor, aut ἢ illud per compendium scriptum fuit ἤγουν, quo verba ᾧ βούλεται fuere ad participium ὁ βουλόμενος explicandum adspersa: ut antiquitus hoc fuisse scriptum, φίλος δὲ μάλιστα ὁ βουλόμενος τἀγαθὰ ἐκείνου ἕνεκα, cui superiora VIII, 2, 3 conferas, colligam. Quae suspicio maxime eo, quod in codd. Vrat. CCC. L[b] Interpr. vet. ante voc. βούλεται iteratur μάλιστα, videtur confirmari.

καὶ εἰ μηθεὶς εἴσεται. De particulis καὶ εἰ disputavit Sauppius ad Dem. Ol. II, p. 23, §. 20. Giphanius quod coniectavit, pro verbis μηθεὶς εἴσεται scriptum μηθὲν οἴσεται fuisse, id superioribus VIII, 2, 4 commendatur. Similitudo est hercle illorum Cic. fin. II, 24, 78: quid autem est amare, nisi velle bonis aliquem affici quam maximis, etiam si ad se nihil ex iis redeat?

εἴρηται· IX, 4, 1.

ὁμογνωμονοῦσιν· in eo, ut omnia, quae propria amicitiae sint, a nobismet profecta ipsis ad alios redundare, et φιλίαν esse φιλαυτίαν quandam cum aliis communicatam, aliquis existimet, recitanda proverbia consentiunt.

μία ψυχή, καὶ *κοινὰ τὰ φίλων*, καὶ *ἰσότης φιλότης*, καὶ *γόνυ κνήμης ἔγγιον*· πάντα γὰρ ταῦτα πρὸς αὑτὸν μάλιστ' ἂν ὑπάρχοι· μάλιστα γὰρ φίλος αὑτῷ, καὶ φιλητέον δὴ μάλισθ' ἑαυτόν. ἀπορεῖται δ' εἰκότως ποτέροις χρεὼν ἕπεσθαι, ἀμφοῖν ἐχόντοιν τὸ πιστόν. 3. ἴσως οὖν τοὺς τοιούτους δεῖ τῶν λόγων διαιρεῖν καὶ διορίζειν ἐφ' ὅσον ἑκάτεροι καὶ πῇ ἀληθεύουσιν.

Εἰ δὴ λάβοιμεν τὸ φίλαυτον πῶς ἑκάτεροι λέγουσι, τάχ' ἂν γένοιτο δῆλον.

4. Οἱ μὲν [οὖν] εἰς ὄνειδος ἄγοντες αὐτὸ φιλαύτους

μία ψυχή. Diog. L. V, 1, 11, 20. Cic. off. I, 17, 56 in quibus eadem studia sunt eaedemque voluntates, in iis fit, ut aeque quisque altero delectetur ac se ipso, efficiturque id, quod Pythagoras vult in amicitiâ, ut *unus fiat ex pluribus*. Cf. Eur. Or. 1039. Hor. Od. II, 17, 5; I, 3, 8 ibique Mitscherl. Tibull. IV, 4, 21 ibique Dissen. Ovid. Trist. IV, 4, 72: qui duo corporibus, mentibus unus erant.

κοινὰ τὰ φίλων. Cf. VIII, 9, 1.

ἰσότης φιλότης. Cf. VIII, 5, 5.

γόνυ κνήμης ἔγγιον. Theocr. XVI, 18, ubi vide Kiessling. Cic. fam. XVI, 23, ibique Manut. Plaut. Trin. V, 2, 30 tunica propior pallio est. Ter. Andr. IV, 1, 12 proximus sum egomet mihi. — Paullo infra *μάλιστ' ἂν ὑπάρχοι* verba pro *μάλισθ' ὑπάρχει* e codd. Kb Mb postliminio redire volui.

ποτέροις· sententiisne §. 1 an sententiis §. 2 prolatis. *τὸ πιστόν*· cf. VIII, 1, 2 (τὸ ἀναμάρτητον).

§. 3. *διαιρεῖν.* Vide p. 38 (οἱ δ' ἐν ταῖς ἐξ. κτλ.).

εἰ δὴ λάβοιμεν. λαβεῖν eâdem translatione, quâ barbari loquimur das Wort (in dieser oder jener Bedeutung) nehmen, in Betracht nehmen, fassen, de re usurpatur animo contemplandâ, considerandâ, perpendendâ: id quod Polyb. II, 35, 8 πρὸ ὀφθαλμῶν λαβεῖν dicit. Ar. Eth. N. V, 1, 8 εἰλήφθω ὁ ἄδικος ποσαχῶς λέγεται. Rhet. I, 5, p. 1360, a, 7 παραδείγματος χάριν λάβωμεν τί ἐστιν ἡ εὐδαιμονία. Ibid. a, 30. Anal. post. I, 4, p. 73, a, 24; Probl. XVII, 3, p. 916, a, 18; Poet. 14, p. 1453, b, 15.

§. 4. *μὲν [οὖν].* οὖν particulam codd. praetermittunt Kb Mb: neque casu, credo: cf. Krueger. gr. gr. I, II, p. 224, n. 11 et ad Xen. Anab. I, 10, 18; Hermann. opusc. VI, p. 18; Funkhaenel. quaestt. Dem. p. 36.

εἰς ὄνειδος ἄγοντες. Polyb. XXVII, 13, 13 τοῦ Χάροπος πᾶν παρὰ τὴν Ῥωμαίων βούλησιν γιγνόμενον εἰς ἐθελοκάκησιν ἄγοντος. Diod. S. I, 67 τοὺς ἐγχωρίους ἀτιμότερον ἄγοντες, popularibus neglectius habitis. Cf. etiam Eth. N. I, 8, 17. X, 6, 2. IV, 4, 4. Sall. Iug. LXXXV, 26 non placuit reticere, ne quis modestiam *in* conscientiam *duceret*.

καλοῦσι τοὺς ἑαυτοῖς ἀπονέμοντας τὸ πλεῖον ἐν χρήμασι καὶ τιμαῖς καὶ ἡδοναῖς ταῖς σωματικαῖς· τούτων γὰρ οἱ πολλοὶ ὀρέγονται καὶ ἐσπουδάκασι περὶ αὐτὰ ὡς ἄριστα ὄντα, διὸ καὶ περιμάχητά ἐστιν. οἱ δὴ περὶ ταῦτα πλεονέκται χαρίζονται ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ὅλως τοῖς πάθεσι καὶ τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς. τοιοῦτοι δ' εἰσὶν οἱ πολλοί· διὸ καὶ ἡ προσηγορία γεγένηται ἀπὸ τοῦ πολλοῦ φαύλου ὄντος. δικαίως δὴ τοῖς οὕτω φιλαύτοις ὀνειδίζεται.

5. *Ὅτι δὲ τοὺς τὰ τοιαῦθ' αὑτοῖς ἀπονέμοντας εἰώθασι λέγειν οἱ πολλοὶ φιλαύτους, οὐκ ἄδηλον· εἰ γάρ τις ἀεὶ σπουδάζοι τὰ δίκαια πράττειν αὐτὸς μάλιστα πάντων ἢ τὰ σώφρονα ἢ ὁποιαοῦν ἄλλα τῶν κατὰ τὰς ἀρετάς, καὶ ὅλως ἀεὶ τὸ καλὸν ἑαυτῷ περιποιοῖτο, οὐθεὶς ἐρεῖ τοῦτον φίλαυτον οὐδὲ ψέξει.* 6. *δόξειε δ' ἂν ὁ τοιοῦτος μᾶλλον εἶναι φίλαυτος· ἀπονέμει γοῦν ἑαυτῷ τὰ κάλλιστα καὶ μάλιστ' ἀγαθά, καὶ χαρίζεται ἑαυτοῦ τῷ κυριωτάτῳ, καὶ πάντα τούτῳ πείθεται. ὥσπερ δὲ καὶ πόλις τὸ κυριώτατον μάλιστ' εἶναι δοκεῖ καὶ πᾶν ἄλλο σύστημα, οὕτω καὶ ἄνθρωπος· καὶ φίλαυτος δὴ μάλιστα ὁ τοῦτο ἀγαπῶν καὶ τούτῳ χαριζόμενος. καὶ ἐγκρατὴς δὲ καὶ ἀκρατὴς λέγεται τῷ κρατεῖν τὸν νοῦν ἢ μή, ὡς τούτου ἑκάστου ὄντος· καὶ πεπραγέναι δοκοῦ-*

τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς. Vide IX, 4, 3.

ὀνειδίζεται. Ar. Pol. II, 5, p. 1263, b, 2 *τὸ φίλαυτον εἶναι ψέγεται δικαίως.*

§. 6. *μᾶλλον εἶναι.* Cod. L^b inverso ordine verba exhibet : ut nos dedimus, ita reliqui codd. Bekk., quamquam de cod. K^b tacite dissentiente Cardwello.

γοῦν· cf. VIII, 9, 1. *τῷ κυριωτάτῳ·* cf. IX, 4, 3.

ὥσπερ δὲ καὶ πόλις κτλ. A potiori fit denominatio. Ita in civitate (quae est civium in societatem vitae coniunctio) vera civitas pars ea, penes quam est principatus summus (*τὸ κύριον*, optimates in aristocratiâ, rex in regno), appellatur (Polit. III, 7, p. 1279, a, 26) : idemque in quâvis aliâ coagmentatione vel congregatione (*καὶ πᾶν ἄλλο σύστημα*) usu venit, ut in exercitu penes ducem summa esse rerum iudicatur : Soph. Phil. 386 *πόλις γάρ ἐστι πᾶσα τῶν ἡγουμένων, στρατός τε σύμπας* : perinde homo ex partibus quum constet pluribus, a parte potissimâ, mente, verus homo dicitur.

τῷ κρατεῖν τὸν νοῦν ἢ μή· οὐ τῷ ἁπλῶς κρατεῖν ἢ κρατεῖσθαι,

σιν αὐτοὶ καὶ ἑκουσίως τὰ μετὰ λόγου μάλιστα. ὅτι μὲν οὖν τοῦθ' ἕκαστός ἐστιν ἢ μάλιστα, οὐκ ἄδηλον, καὶ ὅτι ὁ ἐπιεικὴς μάλιστα τοῦτ' ἀγαπᾷ. διὸ φίλαυτος μάλιστ' ἂν εἴη, καθ' ἕτερον εἶδος τοῦ ὀνειδιζομένου, καὶ διαφέρων τοσοῦτον, ὅσον τὸ κατὰ λόγον ζῆν τοῦ κατὰ πάθος, καὶ ὀρέγεσθαι ἢ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ δοκοῦντος συμφέρειν.

7. Τοὺς μὲν οὖν περὶ τὰς καλὰς πράξεις διαφερόντως σπουδάζοντας πάντες ἀποδέχονται καὶ ἐπαινοῦσιν. πάντων δὲ ἁμιλλωμένων πρὸς τὸ καλὸν καὶ διατεινομένων τὰ κάλλιστα πράττειν, κοινῇ τ' ἂν πάντ' εἴη τὰ δέοντα καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, εἴπερ ἡ ἀρετὴ τοιοῦτόν ἐστιν. ὥστε τὸν μὲν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι· καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλὰ πράττων καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει· τὸν δὲ μοχθηρὸν οὐ δεῖ· βλάψει γὰρ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς πέλας, φαύλοις πάθεσιν ἑπόμενος.

8. Τῷ μοχθηρῷ μὲν οὖν διαφωνεῖ ἃ δεῖ πράττειν καὶ ἃ πράττει· ὁ δὲ ἐπιεικὴς ἃ δεῖ, ταῦτα καὶ πράττει· πᾶς

ἀλλὰ τῷ τὸν νοῦν ἢ ἄρχειν τῶν παθῶν ἢ ἄρχεσθαι· ὥστε τοῦ μὲν νοῦ κρατοῦντος, αὐτός τις λέγεται κρατεῖν. Paraphr. — τοῦτο (id quod codd. K^b M^b N^b O^b scripsi auctoritate) *illud* quod vocamus mentem, τὸ νοοῦν, auctor intelligi vult : cf. proxima et IX, 4, 3—4.

ἑκουσίως. Eth. N. III, 1, 20 ὄντος ἀκουσίου τοῦ βίᾳ καὶ δι' ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον δόξειεν ἂν εἶναι, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, εἰδότι τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις.

ἢ μάλιστα. De his verbis supra IX, 4, 3 sententiam pronuntiavimus.

καθ' ἕτερον εἶδος· κατὰ τὸ καλόν, inquit auctor M. M. II, 13, p. 1212, b, 4. — De gignendi casu a voc. ἕτερος suspenso cf. Matth. gr. gr. §. 366; Rost. §. 108, not. 19; Kuehner. §. 513, 4. Eth. N. III, 1, 14. X, 3, 10. 11. Brut. et Cass. apud Cic. ad fam. XI, 2, 2 nos spectasse otium nec quidquam aliud libertate communi quaesisse exitus declarat.

κατὰ πάθος· vide VIII, 5, 5. — Voculam ἢ ante τοῦ καλοῦ incolumem servant codd. K^b M^b, Schol., Interpres vet., Argyrop.

§. 7. ἀποδέχονται· cf. VIII, 3, 8 : ἁμιλλᾶσθαι· VIII, 13, 2 : διατείνεσθαι· IX, 4, 10. — Sall. Cat. 54 Cato non divitiis cum divite, neque factione cum factioso : sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentiâ certabat : esse, quam videri, bonus malebat.

§. 8. ἃ δεῖ πράττειν. Errori nisi in hoc loco locus esset proclivis, reposuissem ea, quae adstipulante cod. M^b habet cod. K^b : διαφωνεῖ ἃ δεῖ καὶ ἃ πράττει· ὁ δ' ἐπιεικὴς ταῦτα, ἃ δεῖ, ἀεὶ πράττει.

γὰρ νοῦς αἱρεῖται τὸ βέλτιστον ἑαυτῷ, ὁ δ' ἐπιεικὴς πειθαρχεῖ τῷ νῷ.

9. Ἀληθὲς δὲ περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ τὸ τῶν φίλων ἕνεκα πολλὰ πράττειν καὶ τῆς πατρίδος, κἂν δέῃ ὑπεραποθνήσκειν· προήσεται γὰρ καὶ χρήματα, καὶ τιμὰς καὶ ὅλως τὰ περιμάχητα ἀγαθά, περιποιούμενος ἑαυτῷ τὸ καλόν· ὀλίγον γὰρ χρόνον ἡσθῆναι σφόδρα μᾶλλον ἕλοιτ' ἂν ἢ πολὺν ἠρέμα, καὶ βιῶσαι καλῶς ἐνιαυτὸν ἢ πόλλ' ἔτη τυχόντως, καὶ μίαν πρᾶξιν καλὴν καὶ μεγάλην ἢ πολλὰς καὶ μικράς. τοῖς δ' ὑπεραποθνήσκουσι τοῦτ' ἴσως συμβαίνει· αἱροῦνται δὴ μέγα καλὸν ἑαυτοῖς. καὶ χρήματα πρόοιντ' ἂν ἐφ' ᾧ πλείονα λήψονται οἱ φίλοι· γίγνεται γὰρ τῷ μὲν φίλῳ χρήματα, αὐτῷ δὲ τὸ καλόν· τὸ δὴ μεῖζον ἀγαθὸν ἑαυτῷ ἀπονέμει. 10. καὶ περὶ τιμὰς δὲ καὶ ἀρχὰς ὁ

§. 9. *ἀληθὲς δὲ κτλ.* His ad ea, quae §. 1 dicta erant, oratio revocatur. Tametsi amicorum temporibus, suis neglectis rebus, prolixe homo inservit iustus : idem tamen, haec dum sequitur, se ipsum amare reperitur. Proxima Interpres vet. sic expressit : »et amicorum gratiâ multa agere et pati et si oporteat mori« : ut pro *τῆς πατρίδος* legisse *πάσχειν* videatur : id quod quum §. 1 contentio, tum rerum tenor omnium vehementer commendat : vide de dictione *πάντα* vel *πολλὰ πράττειν καὶ πάσχειν* Dissen. ad Dom. Cor. comm. p. 304. Hor. Od. III, 24, 43 »quidvis et facere et pati.«

κἂν δέῃ ὑπεραποθνήσκειν. Hor. Od. IV, 9, 51 :

Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

προήσεται γὰρ κτλ. M. M. II, 13, p. 1212, a, 36 et II, 14, p. 1212, b, 17.

ἡσθῆναι σφόδρα · *τὴν ἀγαθὴν καὶ ἐπαινετὴν ἡδονήν.* Paraphr.

ἐνιαυτόν. Cic. Tusc. V, 2, 5 : est autem unus dies, bene ex praeceptis sapientiae actus, peccanti immortalitati anteponendus.

τυχόντως · cf. IX, 9, 3 (*καὶ τῶν τυχόντων*) : *μίαν πρᾶξιν* · VIII, 9, 1 (*ὀρθῶς*). De re cf. etiam Eth. N. IV, 3, 23.

χρήματα πρόοιντ' ἄν · nam liberalem esse honestum est : Eth. N. II, 7, 4. Cic. off. III, 5, 24.

ἐφ' ᾧ. Matth. gr. gr. §. 479, a ; Rost. §. 122, 9, adnot. 2 ; Kuehner. §. 828, 2. — *πλείονα* esse scribendum Krischius eo loco, quem p. 3 indicavimus, demonstrat.

§. 10. *περὶ τιμὰς δέ.* Cod. K[b] M[b] pro *δέ* offerunt *δή*.

αὐτὸς τρόπος· πάντα γὰρ τῷ φίλῳ ταῦτα προήσεται· καλὸν γὰρ αὐτῷ τοῦτο καὶ ἐπαινετόν. εἰκότως δὴ δοκεῖ σπουδαῖος εἶναι, ἀντὶ πάντων αἱρούμενος τὸ καλόν. ἐνδέχεται δὲ καὶ πράξεις τῷ φίλῳ προΐεσθαι, καὶ εἶναι κάλλιον τοῦ αὐτὸν πρᾶξαι τὸ αἴτιον τῷ φίλῳ γενέσθαι.

11. Ἐν πᾶσι δὴ τοῖς ἐπαινετοῖς ὁ σπουδαῖος φαίνεται ἑαυτῷ τοῦ καλοῦ πλέον νέμων.

Οὕτω μὲν οὖν φίλαυτον εἶναι δεῖ, καθάπερ εἴρηται· ὡς δ' οἱ πολλοί, οὐ χρή.

Cap. IX. Ἀμφισβητεῖται δὲ καὶ περὶ τὸν εὐδαίμονα, εἰ δεήσεται φίλων ἢ μή. οὐθὲν γάρ φασι δεῖν φίλων τοῖς

ἐνδέχεται δὲ καὶ κτλ. καὶ πράξεις δὲ σπουδαίας ἐνίοτε προΐεται τῷ φίλῳ, καὶ ἐξὸν αὐτὸν πράττειν, ἐκείνῳ τῆς φιλοτιμίας παραχωρεῖ, καὶ τηνικαῦτα δὲ τὸ μεῖζον ἀγαθὸν ἑαυτῷ ἀπονέμει· κάλλιον γὰρ κτλ. Paraphr. Eth. N. III, 3, 13 τὰ διὰ τῶν φίλων δι' ἡμῶν πώς ἐστιν· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν ἡμῖν.

§. 11. φίλαυτον εἶναι δεῖ. Ita Bekkero duce verba collocavi : cuius inter codd. solus L^b δεῖ φίλαυτον εἶναι prae se fert.

Cap. IX, 1—3. ARGUMENTUM. *Viri beati vitam amicorum usu instructam ornatamque esse oportere, in omni huius capitis quaestione explicatur. Quod qui negant, eorum argumenta §. 1 prolata deinceps ordine confutantur et ad absurdum deducuntur (§. 2—3). Nam creditur beatus talis, cui bonorum desit nihil. Cui autem bona omnia tribuas, is, detractâ amicitiâ, primum bono eo, quod est inter bona externa potissimum, orbaretur: deinde, quum honestus idem fingatur, virtutis munia obeundi occasione honestissimâ spoliaretur (§. 2): denique, quum homo idem habeatur, homo autem animal sit naturâ suâ congregabile, solitarius factus, humanitate exueretur (§. 3).*

ἀμφισβητεῖται. Eth. Eud. VII, 12, p. 1244, b, 1; M. M. II, 15, p. 1212, b, 24; Diog. L. II, 8, 13, 98; Senec. ep. IX, 3 seqq.

περὶ τὸν εὐδαίμονα. εὐδαίμων, felix, (distinguendus ille ab εὐτυχεῖ, fortunato, Eth. N. VII, 13, 4) ab Aristotele informatur is, cuius et actiones perfectâ virtute reguntur (unde σπουδαῖος §. 2, ἀγαθός §. 5, ἐπιεικής §. 9 audit), et vita externis bonis ad extremum usque spiritum abunde instructa est : Eth. N. I, 10, 15. Talis homo quum se ipso contentus sit (αὐτάρκης, quâ de voce vide p. 56, cui οἱ ἐνδεεῖς p. 31 sunt contrarii), μακάριος, beatus, pro humanae naturae fragilitate recte potest vocari : Eth. N. I, 10, 16. 14. I, 12, 4. — Verba proxima cum Bekkero ita locavi : δεῖν φίλων, non φίλων δεῖν, quod est in cod. M^b, quodque, dissentiente tamen Bekkero, e cod. K^b Cardwellus exhibuisse videtur.

μακαρίοις καὶ αὐτάρκεσιν· ὑπάρχειν γὰρ αὐτοῖς τἀγαθά· αὐτάρκεις οὖν ὄντας οὐδενὸς προσδεῖσθαι, τὸν δὲ φίλον, ἕτερον αὐτὸν ὄντα, πορίζειν ἃ δι' αὐτοῦ ἀδυνατεῖ· ὅθεν [τὸ]

Ὅταν ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;

2. *Ἔοικε δ' ἀτόπῳ τὸ πάντ' ἀπονέμοντας τἀγαθὰ τῷ εὐδαίμονι φίλους μὴ ἀποδιδόναι, ὃ δοκεῖ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν μέγιστον εἶναι.*

Εἴ τε φίλου μᾶλλόν ἐστι τὸ εὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ ἔστι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ εὐεργετεῖν, κάλλιον δ'

ὑπάρχειν γὰρ αὐτοῖς τἀγαθά. Argyrop. vertit *insunt enim ipsis omnia bona* : ut huius in libro ὑπάρχει γὰρ αὐτοῖς τὰ πάντ' ἀγαθά scriptum fuisse videatur : id quod ex parte confirmat cod. K^b, ubi, omisso sane αὐτοῖς, legitur ὑπάρχει γὰρ ἀγαθά, personam tertiam ὑπάρχει pro ὑπάρχειν tuentibus etiam codd. L^b M^b et Interprete vet. (fol. 33, a »existunt«). Cf. §. 3.

αὐτάρκεις οὖν ὄντας κτλ. Theodorus ὁ ἄθεος (de quo vide Preller. hist. phil. Gr. Rom. p. 161) apud Diog. L. II, 8, 13, 98 dixisse fertur, τοὺς σοφούς, αὐτάρκεις ὑπάρχοντας, μὴ δεῖσθαι φίλων.

ἕτερον αὐτὸν ὄντα, πορίζειν. Cf. VIII, 12, 3. VIII, 1, 2. — Articulum τό post ὅθεν eliminant codd. K^b L^b M^b Vrat. Par. Zell. edd. vett., calculum addentibus Interprete vet. et Aret. : cf. IX, 10, 1.

Ὅταν ὁ δαίμων κτλ. Eur. Or. 654

— τοὺς φίλους
ἐν τοῖς κακοῖς χρὴ τοῖς φίλοισιν ὠφελεῖν·
ὅταν δ' ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;
ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς ὠφελεῖν θέλων.

Eth. Eud. VII, 12, p. 1244, b, 4. Plut. de adul. et am. 28.

§. 2. *ὃ δοκεῖ κτλ.* Neutrum genus pronominis ὃ ita interpretare, quasi ante dictum esset τὸ ἔχειν φίλους, ad quod superiora ἀπονέμειν — ἀποδιδόναι lectoris animum advertunt. Cf. Eth. N. III, 1, 11 et IX, 11, 1. De sententiâ contende Eth. N. I, 8, 15; Rhet. I, 5, p. 1360, b, 27. Pro ἀγαθῶν in cod. K^b est ἀγαθόν, id quod per se plausibile, vitio tamen videtur esse scriptum. Interpres vetus in hoc certe exemplo, quo ego utor haec expressit : »quod videtur exterius bonorum maximum esse«, non »et maximum«, ut ait Zellius.

Εἴ τε. Ita in Bekkeri codd. (praeter L^b O^b, ubi δέ) Vrat. et Par. Zell. scribitur, scriptumque in libris Interpretis vet. (»*sique*«) et Aretini (»*sive*«) fuit : cf. IX, 4, 9 : item μᾶλλόν ἐστι, non inverso ordine vocabulorum, in Bekk. omnibus.

ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ — τὸ εὐεργετεῖν. Cf. Polit. III, 15, p. 1286, b, 11 et de proximis Eth. N. X, 7, 4; VIII, 1, 1 et Plat. Rep. I, p. 332, a.

εὖ ποιεῖν φίλους ὀθνείων· τῶν εὖ πεισομένων δεήσεται ὁ σπουδαῖος. διὸ καὶ ἐπιζητεῖται, πότερον ἐν εὐτυχίαις μᾶλλον δεῖ φίλων ἢ ἐν ἀτυχίαις, ὡς καὶ τοῦ ἀτυχοῦντος δεομένου τῶν εὐεργετησόντων καὶ τῶν εὐτυχούντων οὓς εὖ ποιήσουσιν.

3. Ἄτοπον δ' ἴσως καὶ τὸ μονώτην ποιεῖν τὸν μακάριον· οὐθεὶς γὰρ ἕλοιτ' ἂν καθ' αὑτὸν τὰ πάντ' ἔχειν ἀγαθά· πολιτικὸν γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ συζῆν πεφυκός. καὶ τῷ εὐδαίμονι δὴ τοῦθ' ὑπάρχει· τὰ γὰρ τῇ φύσει ἀγαθὰ ἔχει. δῆλον δ' ὡς μετὰ φίλων καὶ ἐπιεικῶν κρεῖττον ἢ μετ' ὀθνείων καὶ τῶν τυχόντων συνημερεύειν· δεῖ ἄρα τῷ εὐδαίμονι καὶ τῶν φίλων.

τῶν εὖ πεισομένων κτλ. Eth. Eud. VII, 12, p. 1244, b, 18; M. M. II, 15, p. 1213, a, 26; Sen. benef. VI, 29. Plut. Phoc. 18: Ἀλέξανδρος ἔγραψε τῷ Φωκίωνι, φίλους μὴ νομίζειν τοὺς μηδὲν αὐτοῦ δεομένους. — Quae in cod. K^b scripta supersunt τῶν εὖ πεισομένων ὧν δεήσεται ὁ σπουδαῖος, quibus comparanda illa sunt Eth. N. V, 5, 13; Dem. Cor. p. 230, §. 16, Diss.; Phil. II, p. 70, 8, firmata Interpretis vet. accuratione (»bene passis, quibus indigebit studiosus«), recipere debebam.

διὸ καὶ ἐπιζητεῖται κτλ. Cf. IX, 11, 1. Quae scripsit Bekkerus εὐτυχίαις — ἀτυχίαις, non ordine converso, ut huius viri codd. praeter cod. O^b, ita Par. Zell., Vrat., Interpr. vet., Argyrop., Aretin. vera esse testantur.

§. 3. *μονώτην.* Cf. p. 31. p. 2. Eth. N. I, 8, 16 οὐ πάνυ γὰρ εὐδαιμονικὸς ὁ τὴν ἰδέαν παναίσχης ἢ δυσγενὴς ἢ μονώτης καὶ ἄτεκνος. Eth. N. I, 7, 6; M. M. II, 15, p. 1213, a, 28. Sententiam frequentat M. Tullius Lael. XXIII, 87—88; de Fin. III, 20, 65; de Off. I, 43, 153: quod si contigerit ea vita sapienti, ut in omnium rerum affluentibus copiis quamvis omnia, quae cognitione digna sunt, summo otio secum ipse consideret et contempletur: tamen, solitudo si tanta sit, ut hominem videre non possit, excedat e vitâ.

καθ' αὑτόν. Cf. IX, 4, 9. De consequentibus πολιτικὸν γὰρ κτλ. vide VIII, 12, 7, de modo infinitivo συζῆν VIII, 6, 2. — Quod de Interpr. vet., apud quem »convivere aptus natus« legitur, Zellius notat, id ponderis minimi vitioque scribentis primum voc. »aptus«, deinde verum voc. »natus« videtur exaratum.

δῆλον δ' ὡς κτλ. Si quidem vivere cum aliis vel beatum oportet.

καὶ τῶν τυχόντων. Zeun. ad Vig. p. 304; Stahr. Aristotel. II, p. 231; Eth. N. VII, 14, 6; Top. VIII, 18, p. 164, b, 12. — Aut librarii culpâ in cod. K^b vocc. καὶ τῶν, quorum posterius etiam a cod. M^b exulat, praetermissa temere sunt, aut scriptum antiquitus fuit ἢ μετ' ὀθνείων

4. Τί οὖν λέγουσιν οἱ πρῶτοι, καὶ πῇ ἀληθεύουσιν; ἢ ὅτι οἱ πολλοὶ φίλους οἴονται τοὺς χρησίμους εἶναι; τῶν τοιούτων μὲν οὖν οὐθὲν δεήσεται ὁ μακάριος, ἐπειδὴ τἀγαθὰ ὑπάρχει αὐτῷ. οὐδὲ δὴ τῶν διὰ τὸ ἡδὺ ἢ ἐπὶ μικρόν· ἡδὺς γὰρ ὁ βίος ὢν οὐθὲν δεῖται ἐπεισάκτου ἡδονῆς. οὐ δεόμενος δὲ τῶν τοιούτων φίλων οὐ δοκεῖ δεῖσθαι φίλων. 5. τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἴσως ἀληθές· ἐν ἀρχῇ γὰρ εἴρηται ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐνέργειά τίς ἐστιν· ἡ δ' ἐνέργεια δῆλον ὅτι γίγνεται

τυχόντως, quo quidem adverbio Aristoteles ad hoc, quod fit temere et quo sors cunque modo tulerit, declarandum utitur in his: Eth. N. IV, 3, 22; IX, 8, 9; de Gen. An. IV, 4, p. 770, b, 15. Eorundem auctoritate codd. K^b M^b verba καὶ τῶν ante φίλων in extremâ hac §. recepi.

Cap. IX, 4—7 pr. ARGUMENTUM. *Explosâ sententiâ eorum, qui usu amicorum beatum privatum velint, hos in fraudem quae res impulerit, philosophus explicat: quippe nisi utilitatis gratiâ quaeri amicos existimarunt, quasi vero non voluptatis multoque magis virtutis lenociniis ad amandum optimus quisque impellatur (§. 5). Quibus profligatis, sententiam suam, quâ honestis egere beatum amicis existimat, comprobat bifariam, a moribus primum (§. 5—7 pr.), deinde a rerum naturâ (§. 7* φυσικώτερον *— 10) depromptis argumentis. Posteriora infra generatim proponentur, priorum summa rationibus nititur tribus. Honesto amico opus habet beatus : I. primum, ut adsit, in quo tanquam in speculo recte facta suique similia contueatur (§. 5* — φίλον ὄντος*) : II. deinde absque amico foret, voluptas beati, quam perpetuam esse necesse est, perpetua non esset (§. 5* οἴονται δὲ *— 6) : III. postremo proborum consuetudine virtus exercetur ipsa (§. 7 pr.).*

οἱ πρῶτοι· οἷς δοκεῖ μὴ δεῖν φίλων τοῖς μακαρίοις. Paraphr.

τοὺς χρησίμους· οὐ τοὺς δι' ἀρετὴν φιλουμένους. De interrogandi ratione cf. VIII, 2, 4.

ἢ ἐπὶ μικρόν. Cf. Eth. N. VIII, 6, 4 et IV, 8, 1.

ἐπεισάκτου ἡδονῆς. Summum bonum extrinsecus instrumenta non quaerit, inquit Seneca ep. IX, 12. Cf. Ar. Eth. X, 7, 3. Idem I, 8, 12 οὐδὲν προσδεῖται τῆς ἡδονῆς ὁ βίος αὐτῶν ὥσπερ περιάπτου τινός, ἀλλ' ἔχει τὴν ἡδονὴν ἐν ἑαυτῷ. Plat. Menex. p. 247, e coll. Cic. Tusc. V, 12, 36.

§. 5. τὸ δ' οὐκ ἔστιν κτλ. De vi articuli τὸ cf. IX, 11, 6 (τὸ μὴ ἀξιώσαντας). Rei explicator est Eud. Eth. VII, 12, p. 1244, b, 15 φανερὸν ὡς οὐ χρήσεως ἕνεκα ὁ φίλος οὐδ' ὠφελείας, ἀλλ' ὁ δι' ἀρετὴν φίλος μόνος.

ἐν ἀρχῇ γὰρ εἴρηται κτλ. Eth. N. I, 7, 15 τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ψυχῆς ἐνέργεια γίγνεται κατ' ἀρετήν.

ἡ δ' ἐνέργεια κτλ. ἡ ἐνέργεια φανερὸν ὅτι γίγνεται, καὶ ἐν τῷ γίγνεσθαι τὸ εἶναι ἔχει, καὶ οὐ γέγονε καὶ ὑπάρχει ἤδη καθάπερ τι κτῆμα.

καὶ οὐχ ὑπάρχει ὥσπερ κτῆμά τι. εἰ δὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐστιν ἐν τῷ ζῆν καὶ ἐνεργεῖν, τοῦ δ' ἀγαθοῦ ἡ ἐνέργεια σπουδαία καὶ ἡδεῖα καθ' αὑτήν, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται, ἔστι δὲ καὶ τὸ οἰκεῖον τῶν ἡδέων, θεωρεῖν δὲ μᾶλλον τοὺς πέλας δυνάμεθα ἢ ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἐκείνων πράξεις ἢ τὰς οἰκείας· αἱ τῶν σπουδαίων δὴ πράξεις, φίλων ὄντων, ἡδεῖαι τοῖς ἀγαθοῖς· ἄμφω γὰρ ἔχουσι τὰ τῇ φύσει ἡδέα· ὁ μακάριος δὴ φίλων τοιούτων δεήσεται, εἴπερ θεωρεῖν προαιρεῖται πράξεις ἐπιεικεῖς καὶ οἰκείας· τοιαῦται δ' αἱ τοῦ ἀγαθοῦ, φίλου ὄντος.

Οἴονται δὲ δεῖν ἡδέως ζῆν τὸν εὐδαίμονα· μονώτῃ μὲν οὖν χαλεπὸς ὁ βίος· οὐ γὰρ ῥᾴδιον καθ' αὑτὸν ἐνεργεῖν συνεχῶς, μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ῥᾷον. 6. ἔσται

συνίσταται μὲν οὖν ἡ εὐδαιμονία ἐν τῷ ζῆν καὶ πράττειν. τὸ γὰρ ζῆν κατ' ἀρετὴν καὶ πράττειν τὰ σπουδαῖα, εὐδαιμονεῖν ἐστιν. Paraphr. Cf. p. 29.

καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται. Eth. N. I, 8, 13 καθ' αὑτὰς ἂν εἶεν αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις ἡδεῖαι. — Paullo ante Bekkerum huiusque codd. (praeter codd. L^b O^b in quibus τοῦ ἀγαθοῦ δ') secutus hanc τοῦ δ' ἀγαθοῦ verborum collocationem alteri praetuli.

ἔστι τὸ οἰκεῖον τῶν ἡδέων. Eth. N. X, 6, 5 ἑκάστῳ ἡ κατὰ τὴν οἰκείαν ἕξιν αἱρετωτάτη ἐνέργεια, καὶ τῷ σπουδαίῳ δὲ ἡ κατὰ τὴν ἀρετήν.

θεωρεῖν δὲ κτλ. Argumentatio est eadem Eth. Eud. VII, 12, p. 1244, b, 24; M. M. II, 15, p. 1213, a, 10. Cf. et Plat. Alc. I, p. 132, e.

ἑαυτούς. Cfr. Matth. gr. gr. §. 489, II; Rost. §. 99, 3, not. 4; Kuehner. §. 628, 2, aa; imprimis Winer. gr. N. T. p. 174—175; Eth. N. II, 9, 5.

ἄμφω γὰρ ἔχουσι κτλ. ἄμφω recte Zellius sic explicat: ὁ σπουδαῖος καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ (σπουδαῖος ὤν). Sententiae lux affertur illis de Eth. N. I, 8, 11 τοῖς φιλοκάλοις ἐστὶν ἡδέα τὰ φύσει ἡδέα· τοιαῦτα δὲ αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις.

οἴονται δὲ κτλ. Eth. N. VII, 11, 2 τὴν εὐδαιμονίαν οἱ πλεῖστοι μεθ' ἡδονῆς εἶναί φασιν, διὸ καὶ τὸν μακάριον ὠνομάκασιν ἀπὸ τοῦ χαίρειν. Eth. N. X, 7, 3. — Particulam δέ pro τε a codd. K^b, Interpr. vet., Arg., Aret., Ald. 1536, Casaubono arcessivi.

πρὸς ἄλλους ῥᾷον· τὸ δὲ ῥᾴδιον ἥδιον τοῦ δυσχεροῦς· τὸ δὲ ἥδιον μάλιστα προσήκει τῷ μακαρίῳ. Paraphr.

οὖν ἡ ἐνέργεια συνεχεστέρα, ἡδεῖα οὖσα καθ' αὑτήν, ὃ δεῖ περὶ τὸν μακάριον εἶναι· ὁ γὰρ σπουδαῖος, ᾗ σπουδαῖος, ταῖς κατ' ἀρετὴν πράξεσι χαίρει, ταῖς δ' ἀπὸ κακίας δυσχεραίνει, καθάπερ ὁ μουσικὸς τοῖς καλοῖς μέλεσιν ἥδεται, ἐπὶ δὲ τοῖς φαύλοις λυπεῖται.

7. Γίγνοιτο δ' ἂν καὶ ἄσκησίς τις τῆς ἀρετῆς ἐκ τοῦ συζῆν τοῖς ἀγαθοῖς, καθάπερ καὶ Θέογνίς φησιν.

Φυσικώτερον δ' ἐπισκοποῦσιν ἔοικεν ὁ σπουδαῖος φίλος τῷ σπουδαίῳ τῇ φύσει αἱρετὸς εἶναι.

Τὸ γὰρ τῇ φύσει ἀγαθὸν εἴρηται ὅτι τῷ σπουδαίῳ ἀγαθὸν καὶ ἡδύ ἐστι καθ' αὑτό.

Τὸ δὲ ζῆν ὁρίζονται τοῖς ζώοις δυνάμει αἰσθήσεως,

§. 6. *συνεχεστέρα.* Nam πάντα τὰ ἀνθρώπεια ἀδυνατεῖ συνεχῶς ἐνεργεῖν. Eth. N. X, 4, 9.

ἀπὸ κακίας. Matth. gr. gr. §. 573; Rost. §. 110, 1; Kuehner. §. 598; Zell. ad Eth. N. X, 5, 1. Eth. N. III, 6, 3 οὐ δεῖ φοβεῖσθαι ὅσα μὴ ἀπὸ κακίας. Met. I, 4, p. 985, a, 16 οὔτε ἐκεῖνοι ἀπὸ ἐπιστήμης ἐοίκασι λέγειν. Poet. 13, p. 1453, a, 35 ἀπὸ τραγῳδίας ἡδονή. Liv. XLIII, 13 (15) *ab* negligentiâ. Lucret. II, 50 neque fulgorem reverentur *ab* auro. De verbi δυσχεραίνω potestate supra VIII, 13, 2 subscripsimus.

§. 7. *Θέογνις.* Cf. infra IX, 12 extr.

Cap. IX, 7 φυσικώτερον — 10. ARGUMENTUM. *Iam e rerum naturâ, egere beatum amicis, demonstratur. Nam vita animantibus omnibus iucunda est et expetita : beatus est animans : ergo huic quoque vita iucunda est et expetenda (§. 7—8). Iam vero sensu conscientiâque vitae vita ipsa fit iucundior (§. 9) : quâ re sensus ille conscientiaque vitae fit iucundior, hac homini omnibus numeris beato opus est : amici praesentiâ et consuetudine ille sensus conscientiaque vitae fit iucundior : ergo amici praesentiâ et consuetudine homini omnibus numeris beato opus est (§. 10).*

Φυσικώτερον. Cf. Eth. Eud. VII, 12, p. 1244, b, 23.

εἴρηται· Eth. N. I, 8, 11, quem locum supra §. 5 (ἄμφω γὰρ ἔχουσι) cum lectore communicavimus. Cod. L[b] καὶ ἀγαθὸν καὶ ἡδύ habet, cod. K[b], si recte Bekkerum intelligo, tacente certe Cardwello, ἀγαθὸν post σπουδαίῳ praetermittit.

Τὸ δὲ ζῆν. Contextus sententiarum hic est : naturâ quae bona sunt, eadem viro probo iucunda sunt : ergo vita quoque, naturâ iucunda (Eth. N. X, 4, 10), viro probo iucunda est : vitam autem definiunt — nosti quae sequantur.

τοῖς ζώοις δυνάμει αἰσθήσεως κτλ. Animal a plantâ (cui est sola nutriendi sese facultas) differt facultate sentiendi, homo quum a plantâ

ἀνθρώποις δ᾽ αἰσθήσεως ἢ νοήσεως· ἡ δὲ δύναμις εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀνάγεται· τὸ δὲ κύριον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ· ἔοικε δὲ τὸ ζῆν εἶναι κυρίως τὸ αἰσθάνεσθαι ἢ νοεῖν.

Τὸ δὲ ζῆν τῶν καθ᾽ αὑτὸ ἀγαθῶν καὶ ἡδέων (ὡρισμένον γάρ, τὸ δ᾽ ὡρισμένον τῆς τἀγαθοῦ φύσεως)· τὸ δὲ τῇ φύσει ἀγαθὸν καὶ τῷ ἐπιεικεῖ· διόπερ ἔοικε πᾶσιν ἡδὺ εἶναι. (8. οὐ δεῖ δὲ λαμβάνειν μοχθηρὰν ζωὴν καὶ διεφθαρμένην, οὐδ᾽ ἐν λύπαις· ἀόριστος γὰρ ἡ τοιαύτη, καθάπερ τὰ

sentiendi facultate, tum ab animali potissimum facultate percipiendi intelligendique : Ar. de An. II, 3, p. 414, a, 29 seqq. Plura in hanc rem vide in libris his : Preller. hist. phil. gr.-rom. p. 291 ; Zeller. die Philos. der Griechen II, p. 478 seqq. ; Biese. die Philos. des Aristot. II, p. 142 seqq. *ἢ νοήσεως*, non *καὶ νοήσεως*, subsidia Bekk. subiiciunt omnia : *καί* quum Interpretem vet. tradat legisse Zellius, erravit homo doctissimus : nam in meo quidem exemplo »sensus *vel* intellectus« reperio scriptum.

ἡ δὲ δύναμις — ἀνάγεται. Met. VIII, 9, p. 1051, a, 29 *τὰ δυνάμει ὄντα εἰς ἐνέργειαν ἀναγόμενα εὑρίσκεται.* Ceterum vide p. 129.

ὡρισμένον γάρ. Nam in actu (*ἐνεργείᾳ*) vita est posita vera, seque cognoscere et sese cogitare est *certum* aliquid *definitum*que cognoscere et cogitare : Eud. Eth. VII, 12, p. 1245, a, 4 coll. p. 1244, b, 25. Met. XII, 10, p. 1087, a, 18 (*ἡ δ᾽ ἐνέργεια ὡρισμένη*). VIII, 6, p. 1048, b, 5.

τὸ δ᾽ ὡρισμένον κτλ. Nam bonum debet esse definitum, absolutum, perfectum : Eth. N. I, 7, 3 coll. Plat. Phil. p. 20, d. Praeterea videsis Eth. N. II, 6, 14 *τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἴκαζον, τὸ δ᾽ ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου* coll. Brandisio in l. Handbuch der Gesch. der gr.-röm. Phil. I, p. 503 seqq., II, p. 181 et p. 307. Adde et Eud. Eth. VII, 12, p. 1245, a, 3.

§. 8. *λαμβάνειν.* Cic. Verr. act. II, l. III, 44, 104 horum agrorum ego missos faciam quaestus triennii : unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. *Sumam* annum tertium.

μοχθηρὰν ζωὴν καὶ διεφθαρμένην· vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, in quâ sunt omnia ad perniciem profligata atque perdita (Cic. pr. Rosc. Am. XIII, 38). Huic contraria est »recta sinceraque vita« (Plin. ep. I, 9, 6). Pol. I, 5, p. 1254, a, 36 *δεῖ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει, καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις.* Eth. N. X, 5, 11. Goettling. ad Pol. p. 282.

ἀόριστος κτλ. Pravi vita aut miseri (*ἐν λύπαις*) ut actiones aut eventa, quibus continetur (*τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ*), ita ipsa incerta est, varia, mutabilis : pravi, quod »mobilis et varia est ferme natura malorum«, ut docetur VIII, 8, 5 : miseri, quod »dentibus innumeris mordent cor Cura Dolorque.«

ὑπάρχοντα αὐτῇ· ἐν τοῖς ἐχομένοις δὲ περὶ τῆς λύπης ἔσται φανερώτερον.)

9. *Εἰ δ' αὐτὸ τὸ ζῆν ἀγαθὸν καὶ ἡδύ (ἔοικε δὲ καὶ ἐκ τοῦ πάντας ὀρέγεσθαι αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπιεικεῖς καὶ μακαρίους· τούτοις γὰρ ὁ βίος αἱρετώτατος, καὶ ἡ τούτων μακαριωτάτη ζωή), ὁ δ' ὁρῶν ὅτι ὁρᾷ αἰσθάνεται, καὶ ὁ ἀκούων ὅτι ἀκούει, καὶ ὁ βαδίζων ὅτι βαδίζει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἔστι τι τὸ αἰσθανόμενον ὅτι ἐνεργοῦμεν, ὥστε αἰσθανοίμεθ' ἂν ὅτι αἰσθανόμεθα, καὶ νοοῖμεν ὅτι*

ἐν τοῖς ἐχομένοις κτλ. »in proximis, ubi agetur de dolore et voluptate« : decimum Ethicorum Nic. librum auctor indicat. *ἐχόμενον* id ab Aristotele dicitur, quod latino exprimitur verbo »continens« : nam partim rem significat »adhaerentem, contingentem« (Cic. pr. Caec. IV, 11 fundo continentia quaedam praedia atque adiuncta) : quod quid sit Phys. V, 3, p. 227, a, 6 *ἐχόμενον, ὃ ἂν ἐφεξῆς ὂν ἅπτηται* coll. Met. X, 10, p. 1069, a, 5 ipse declarat Aristoteles (cf. Schilling. Arist. de cont. doctr. p. 12 seqq.) : unde dicitur Polit. VI, 8, p. 1322, b, 26 *ἐχομένη ταύτης τῆς ἐπιμελείας ἡ πρὸς τὰς θυσίας*, ac passim *ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν, ἐπισκέψασθαι*, similia, e. gr. Pol. III, 7, p. 1279, a, 22; Rhet. II, 25, p. 1402, a, 30; Gen. An. I, 21, p. 729, a, 35; Eth. N. V, 10, 1. Partim vero ut latinum illud »continens« rem indicat »sequentem, proximam« (Caes. B. C. III, 84 diebus continentibus), ut in hoc loco, qui nostro est geminus, Gen. An. I, 16, p. 721, a, 28 *περὶ ὧν καιρός ἐστιν εἰπεῖν, περὶ μὲν γονῆς ἤδη, περὶ δὲ γάλακτος ἐν τοῖς ἐχομένοις.* Theophr. H. Pl. VII, 1, 6 *ἐχομένῳ ἔτει καὶ τῷ τρίτῳ.* Ev. Luc. XIII, 33. — Sententiae nequidquam a quibusdam invidia conflata est : cf. Eth. N. IV, 1, 28. IV, 2, 4. IV, 9, 8.

§. 9. *εἰ δ' αὐτὸ τὸ ζῆν κτλ.* Periodi huius protasis extenditur ad §. 10 (*φίλος ἐστίν*), apodosis a verbis *καθάπερ οὖν* orditur.

ἔοικε δ' ἐκ· »ex eo intelligitur, quod —« : cf. IX, 4, 6. — In proximis pro *αἱρετώτατος* Interpres vet. quum vertat »eligibilior«, gradum videtur legisse comparativum.

ὁ δ' ὁρῶν κτλ. hoc est *εἰ δὲ ὁ ὁρῶν κτλ.* Cf. Eth. N. X, 7, 7; Eth. N. I, 2, 1 *εἰ δή τι τέλος ἐστὶ τῶν πρακτῶν — καὶ (εἰ) μὴ πάντα δι' ἕτερον αἱρούμεθα.* De re cf. de An. III, 2, p. 425, b, 12.

ὥστε αἰσθανοίμεθ' ἄν. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, a, 7 *αἰσθανόμενος αἰσθητὸς γίγνεται ταύτῃ καὶ κατὰ τοῦτο, καθὰ πρότερον αἰσθάνεται καὶ ᾗ, καὶ οὗ, γνωστὸς δὲ γιγνώσκων.* Verba *αἰσθανοίμεθ' ἄν*, non addito *δέ* (ut est in codd. L^b^ M^b^ O^b^), neque *αἰσθανόμεθα — νοοῦμεν* (ut est in cod. K^b^) Bekkerum secutus posui. Cf. Kuehner. gr. gr. §. 827; Rost. §. 122, 9, c; Baeumlein. in l. Unters. üb. die gr. Modi p. 324. Eth. N. I, 2, 7 *ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη τἀνθρώπινον ἀγαθόν.*

νοοῦμεν· τὸ δ' ὅτι αἰσθανόμεθα ἢ νοοῦμεν ὅτι ἐσμέν (τὸ γὰρ εἶναι ἦν αἰσθάνεσθαι ἢ νοεῖν)· τὸ δ' αἰσθάνεσθαι ὅτι ζῇ τῶν ἡδέων καθ' αὑτό (φύσει γὰρ ἀγαθὸν ζωή, τὸ δ' ἀγαθὸν ὑπάρχον ἐν ἑαυτῷ αἰσθάνεσθαι ἡδύ)· αἱρετὸν δὲ τὸ ζῆν, καὶ μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς, ὅτι τὸ εἶναι ἀγαθόν ἐστιν αὐτοῖς καὶ ἡδύ (συναισθανόμενοι γὰρ τοῦ καθ' αὑτὸ ἀγαθοῦ ἥδονται)· 10. ὡς δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἔχει ὁ σπουδαῖος, καὶ πρὸς τὸν φίλον· (ἕτερος γὰρ αὐτὸς ὁ φίλος ἐστίν)· καθάπερ οὖν τὸ αὐτὸν εἶναι αἱρετόν ἐστιν ἑκάστῳ, οὕτω καὶ τὸ τὸν φίλον ἢ παραπλησίως.

Τὸ δ' εἶναι ἦν αἱρετὸν διὰ τὸ αἰσθάνεσθαι αὑτοῦ ἀγαθοῦ ὄντος· ἡ δὲ τοιαύτη αἴσθησις ἡδεῖα καθ' ἑαυτήν.

Συναισθάνεσθαι ἄρα δεῖ καὶ τοῦ φίλου ὅτι ἔστιν· τοῦτο δὲ γίγνοιτ' ἂν ἐν τῷ συζῆν καὶ κοινωνεῖν λόγων καὶ διανοίας. οὕτω γὰρ ἂν δόξειε τὸ συζῆν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων λέγεσθαι,

τὸ δ' ὅτι αἰσθανόμεθα κτλ. »si vero sentire nos aut cogitare nos in eo, ut esse nos aut sentiamus aut cogitemus, positum est.« De imperfecto tempore ἦν vide IX, 3, 4 coll. IX, 4, 4. — Verbi ζῇ subiectum est ὁ αἰσθόμενος : cf. p. 14.

§. 10. καὶ πρὸς τὸν φίλον. Ne οὕτως praegresso voc. ὡς addendum fuisse credas, cf. Eth. N. X, 5, 7. II, 4, 6 ὥσπερ οὖν οὐδ' ἐκεῖνοι εὖ ἕξουσι τὸ σῶμα, οὐδ' οὗτοι τὴν ψυχήν. Anal. pr. I, 15, p. 34, a, 22; Ev. Matth. VI, 10; Waitz. ad Hermen. p. 20, a, 4 (p. 349).

καθάπερ οὖν κτλ. Hinc, ut supra demonstratum est, orditur periodi apodosis. Cf. Bonitz. obss. cr. in Met. p. 35, eundem de particulâ οὖν, de quâ conferendus est etiam Waitz. ad Ar. Herm. p. 17, b, 1 (p. 336), in apodosi positâ agentem. Praeterea vide Eth. Eud, VII, 12, p. 1245, a, 35 τὸ οὖν τοῦ φίλου αἰσθάνεσθαι τὸ αὑτοῦ πως ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι εἶναι καὶ τὸ αὐτόν πως γνωρίζειν.

κοινωνεῖν λόγων κτλ. Cf. Eth. N. X, 7, 4. Cic. Tusc. V, 25, 72 in fructu amicitiarum doctis positum est tum consilium omnis vitae consentiens et paene conspirans, tum summa iucunditas e quotidiano cultu atque victu.

τὸ συζῆν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κτλ. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, a, 11. Cic. Cat. m. XIII, 45 bene maiores nostri accubitionem epularem amicorum, quia vitae coniunctionem haberet, »convivium« nominarunt : melius quam Graeci, qui hoc idem tum »compotationem«, tum »concoenationem« vocant : ut quod in eo genere minimum est, id maxime probare videantur.

καὶ οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν βοσκημάτων τὸ ἐν τῷ αὐτῷ νέμεσθαι.

Εἰ δὴ τῷ μακαρίῳ τὸ εἶναι αἱρετόν ἐστι καθ' αὑτό, ἀγαθὸν τῇ φύσει ὂν καὶ ἡδύ, παραπλήσιον δὲ καὶ τὸ τοῦ φίλου ἐστίν, κἂν ὁ φίλος τῶν αἱρετῶν εἴη· ὃ δ' ἐστὶν αὐτῷ αἱρετόν, τοῦτο δεῖ ὑπάρχειν αὐτῷ (ἢ ταύτῃ ἐνδεὴς ἔσται)· δεήσει ἄρα τῷ εὐδαιμονήσοντι φίλων σπουδαίων.

Cap. X. Ἆρ' οὖν ὡς πλείστους φίλους ποιητέον, ἢ καθάπερ ἐπὶ τῆς ξενίας ἐμμελῶς εἰρῆσθαι δοκεῖ

Μήτε πολύξεινος μήτ' ἄξεινος,

καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας ἁρμόσει μήτ' ἄφιλον εἶναι μήτ' αὖ πολύφιλον καθ' ὑπερβολήν; 2. τοῖς μὲν δὴ πρὸς χρῆσιν καὶ

βοσκημάτων. Eth. N. I, 5, 3 οἱ πολλοὶ παντελῶς ἀνδραποδώδεις φαίνονται, βοσκημάτων βίον προαιρούμενοι.

τὸ τοῦ φίλου ἐστίν· τὸ τοῦ φίλου εἶναί ἐστιν αἱρετόν. Insequentia κἂν — εἴη (non καὶ — ἂν εἴη) codd. Kb Mb refero accepta.

ἢ ταύτῃ ἐνδεὴς ἔσται. At vero τὸ τέλειον ἀγαθὸν αὔταρκες εἶναι δοκεῖ, inquit Arist. Eth. N. I, 7, 6.

Cap. X. ARGUMENTUM. *De numero amicorum quaestio, supra p. 35 perstricta, redintegratur : multos amicos, neque utiles, neque iucundos, neque probos, unum in eâdem habere curâ posse negatur (§. 1—3) : cur non possit, ab rationibus primum (§. 4—5), deinde ab ipsâ experientiâ (§. 6 pr.) probatur : tantum vitae communis causâ usuque civili posse unius cum multis exerceri amicitiam, conceditur (§. 6 extr.).*

ἐμμελῶς. »Metaphora ducitur a musicis : nam cum carminis modis consentire oportet fides aut quodcunque aliud organum musicum, itemque vocem ipsam.« Camerar. ad Eth. N. I, 10. Plat. legg. VI, p. 757, a μάλα μὲν ὀρθῶς εἴρηται καὶ ἐμμελῶς. Cf. Winckelmann. ad Plut. Erot. p. 24, 22; Plut. Ag. 3; Phoc. 2; Ar. Eth. N. IV, 7, 9. IV, 8, 1. IV, 3, 21. Contrarium est παρὰ μέλος, Eth. N. IV, 2, 20. Articulus τό, etiam ab Zellio post verbum δοκεῖ servatus, a Bekkeri subsidiis, excepto cod. Nb, abest omnibus.

Μήτε πολύξεινος κτλ. Hesiodi versus tangitur opp. 715 (713) ille :

μηδὲ πολύξεινον μηδ' ἄξεινον καλέεσθαι.

καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας κτλ. M. M. II, 16, p. 1213, b, 4 οὔτε δὴ πολλούς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, οὔτ' ὀλίγους δεῖ ἀεὶ κτήσασθαι φίλους. De verbo ἁρμόσει contende IX, 11, 6.

πάνυ δόξειεν ἂν ἁρμόζειν τὸ λεχθέν· πολλοῖς γὰρ ἀνθυπηρετεῖν ἐπίπονον, καὶ οὐχ ἱκανὸς ὁ βίος αὐτὸς τοῦτο πράττειν. οἱ πλείους δὴ τῶν πρὸς τὸν οἰκεῖον βίον ἱκανῶν περίεργοι καὶ ἐμπόδιοι πρὸς τὸ καλῶς ζῆν· οὐθὲν οὖν δεῖ αὐτῶν. καὶ οἱ πρὸς ἡδονὴν δὲ ἀρκοῦσιν ὀλίγοι, καθάπερ ἐν τῇ τροφῇ τὸ ἥδυσμα. 3. τοὺς δὲ σπουδαίους πότερον πλείστους κατ' ἀριθμόν, ἢ ἔστι τι μέτρον καὶ φιλικοῦ πλήθους, ὥσπερ πόλεως; οὔτε γὰρ ἐκ δέκα ἀνθρώπων γένοιτ' ἂν πόλις, οὔτ' ἐκ δέκα μυριάδων ἔτι πόλις ἐστίν. τὸ δὲ ποσὸν

§. 2. δόξειεν ἄν. Particulam ἄν nesciunt codd. Kb Lb Mb Vrat., Interpr. vet. (»videbitur«, dum ἄν vertere solet »utique«). Neque raro in hoc dicendi genere (δόξειεν) a quibusdam codd. ἄν solet praetermitti aut compendii cuiusdam causâ, aut, quod malim, more loquendi philosophi. Cf. Saupp. ad Dem. Ol. I, §. 22; Goettl. ad Ar. Pol. p. 350; Zell. Eth. p. 452.

ἀνθυπηρετεῖν. εἰ γὰρ μὴ ἀντευποιήσει, λυθείη ἂν ἡ φιλία. Schol. Eth. N. V, 5, 7 ἀνθυπηρετῆσαι δεῖ τῷ χαρισαμένῳ, καὶ πάλιν αὐτὸν ἄρξαι χαριζόμενον. De re cf. Plut. de amic. mult. 6.

ὁ βίος αὐτός. αὐτός scripsi, id quod flagrat sententia: quo ducunt vestigia codd. Kb Ob αὐτό, cod. Mb αὐτῷ, cui consentiens Interpres vet. »sufficiens vita ipsi« convertit: quod firmat Argyrop. cuius verba sunt in ed. Steph. 1510 „facultates ipse“, in Bas. 1538 et Lugd. 1544 „facultates ipsae“. Reliqui libri Bekk. αὐτοῖς suggerunt. M. M. II, 16, p. 1213, b, 4 πολλῶν ὄντων φίλων, ἔργον ἐφ' ἕκαστον μερίσαι τὸ φιλεῖν. ἐφ' ἁπάντων γὰρ καὶ τῶν ἄλλων ἐξαδυνατεῖ ἡμῶν ἡ φύσις, ἀσθενὴς οὖσα, πρὸς τὸ ἐπὶ πολὺ ἀφικνεῖσθαι. Infra ἱκανῶν e cod. Ob pro ἱκανῶς petivi.

καλῶς ζῆν· hac ratione intelligi vult scriptor, quâ εὖ ζῆν Pol. I, 2, p. 1252, b, 30. Oecon. I, 1, p. 1343, a, 10 πόλις οἰκιῶν πλῆθός ἐστι καὶ χώρας καὶ χρημάτων αὔταρκες πρὸς τὸ εὖ ζῆν.

§. 3. ὥσπερ πόλεως κτλ. Polit. VII, 4, p. 1326, a, 35 ἔστι τι καὶ πόλεσι μεγέθους μέτρον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων πάντων, ζώων, φυτῶν, ὀργάνων. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστον οὔτε λίαν μικρὸν οὔτε κατὰ μέγεθος ὑπερβάλλον ἕξει τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ὅλως ἐστερημένον ἔσται τῆς φύσεως, ὁτὲ δὲ φαύλως ἔχον, οἷον πλοῖον σπιθαμιαῖον μὲν οὐκ ἔσται πλοῖον ὅλως, οὐδὲ δυοῖν σταδίοιν, εἰς δέ τι μέγεθος ἐλθὸν ὁτὲ μὲν διὰ σμικρότητα φαύλην ποιήσει τὴν ναυτιλίαν, ὁτὲ δὲ διὰ τὴν ὑπερβολήν. — Paullo ante cod. Kb et Aret. καί (καὶ φιλικοῦ) praetermittunt.

τὸ δὲ ποσὸν κτλ. Non est sententia quae latior pateat (ut quibusdam visum), sed τὸ ποσόν de solo civium in civitate numero auctor praedicat. „Unus definitus quidam civium numerus, qui ad omnes res publicas tanquam regula adhibeatur, non habetur: sed varius ille est numerus ac multiplex: quare duo sunt numeri constituendi, maximus et minimus: inter

οὐκ ἔστιν ἴσως ἕν τι, ἀλλὰ πᾶν τὸ μεταξύ τινων ὡρισμένων. καὶ φίλων δή ἐστί [τι] πλῆθος ὡρισμένον, καὶ ἴσως οἱ πλεῖστοι, μεθ' ὧν ἂν δύναιντο συζῆν· τοῦτο γὰρ ἐδόκει φιλικώτατον εἶναι.

4. Διότι δ' οὐχ οἷόν τε πολλοῖς συζῆν καὶ διανέμειν αὑτόν, οὐκ ἄδηλον. ἔτι δὲ κἀκείνους δεῖ ἀλλήλοις φίλους εἶναι, εἰ μέλλουσι πάντες μετ' ἀλλήλων συνημερεύειν· τοῦτο δ' ἐργῶδες ἐν πολλοῖς ὑπάρχειν. 5. χαλεπὸν δὲ γίγνεται

hos medius aliquis incertus interiectus est, quem quanto opere ad numerum illum maximum vel illum minimum accedere oporteat, id ex singularum naturâ civitatum (agri magnitudine, situ, fertilitate, sterilitate, conditionibus reliquis) iudicandum est.« Cf. Polit. VII, 4, p. 1326, b, 2 seqq. Ibid. v. 23 οὗτός ἐστι πόλεως ὅρος ἄριστος ἡ μεγίστη τοῦ πλήθους ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς εὐσύνοπτος.

[τὶ] πλῆθος ὡρισμένον. Pronomen τὶ solius beneficio cod. N^b servatum, ob orationis contextum fovendum, vel in Interprete vet. (»et amicorum utique est quaedam multitudo determinata«) et Argyrop. (»multitudo quaedam«) habet perfugium. — Eur. Hipp. 252 χρῆν γὰρ μετρίας εἰς ἀλλήλους φιλίας θνατοὺς ἀνακίρνασθαι.

μεθ' ὧν ἂν δύναιντο συζῆν. Voc. ἂν ex codd. Bekk. omnium, δύναιντο codicis K^b, cui proximus est O^b (δύναιτο συζῆν), auspicio recepi: reliqui δύναιτό τις Bekkero dederunt. Sententiam ex hoc loco petivere Eud. Eth. VII, 12, p. 1245, b, 21 et auctor M. M. II, 16, p. 1213, b, 16 κτητέον φίλους συμμέτρους τῷ καιρῷ καὶ τῇ αὐτοῦ ὁρμῇ πρὸς τὸ φιλεῖν.

ἐδόκει. De tempore praeterito cf. IX, 3, 4 (οὐκ ἦν φίλους εἶναι): nam sententiae VIII, 5, 3 latae ratio habetur.

§. 4. Διότι. Ita cod. K^b, reliqui ὅτι, Interpres vetus »quoniam.«

διανέμειν. Plin. ep. VII, 15, 1. I, 10, 9 distringi officio. Plaut. Merc. II, 4, 2 diversus distrahor. Ter. Andr. I, 5, 25. De sententiâ cf. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, b, 24.

ἔτι δὲ κἀκείνους κτλ. Plut. de fratr. am. 20 εἰ εἶπε Θεόφραστος, ὡς, εἰ κοινὰ τὰ φίλων ἐστί, μάλιστα δεῖ κοινοὺς τῶν φίλων εἶναι τοὺς φίλους. — De verbo μέλλειν vide VIII, 14, 1.

ἐργῶδες τοῦτο ὑπάρχειν. Constructum cum infinitivo modo adverbium ἐργῶδες ut in hoc : H. A. VI, 18, p. 572, a, 28 ἐργῶδες εἶναί φασι λαβεῖν. Nomen ἔργον haud raro apud Aristotelem rem magni laboris (Cic. de or. I, 33), cum difficultate exsequendam significat, velut Eth. N. II, 9, 2 ἔργον ἐστὶ σπουδαῖον εἶναι· ἐν ἑκάστῳ γὰρ τὸ μέσον λαβεῖν ἔργον. Polit. II, 7, p. 1266, b, 13. Plin. H. N. XXVI, 72 lethargicos excitare labor est. Cic. Tusc. I, 6, 11 quid *negotii* est haec portenta convincere? Barbari : das ist ein Stück Arbeit.

καὶ τὸ συγχαίρειν καὶ τὸ συναλγεῖν οἰκείως πολλοῖς· εἰκὸς γὰρ συμπίπτειν ἅμα τῷ μὲν συνήδεσθαι, τῷ δὲ συνάχθεσθαι· ἴσως οὖν εὖ ἔχει, μὴ ζητεῖν ὡς πολυφιλώτατον εἶναι, ἀλλὰ τοσούτους, ὅσοι εἰς τὸ συζῆν ἱκανοί· οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεσθαι δόξειεν ἂν πολλοῖς εἶναι φίλον σφόδρα, διόπερ οὐδ' ἐρᾶν πλειόνων· ὑπερβολὴ γάρ τις εἶναι βούλεται φιλίας· τοῦτο δὲ πρὸς ἕνα· καὶ τὸ σφόδρα δὴ πρὸς ὀλίγους.

6. Οὕτω δ' ἔχειν ἔοικε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων· οὐ γίγνονται γὰρ φίλοι πολλοὶ κατὰ τὴν ἑταιρικὴν φιλίαν, αἱ δ'

§. 5. *χαλεπὸν δὲ κτλ.* M. M. II, 16, p. 1213, b, 13. Cic. Lael. XIII, 45 quibusdam, quos audio sapientes habitos in Graeciâ, placuisse opinor mirabilia quaedam — partim fugiendas esse nimias amicitias, ne necesse sit unum sollicitum esse pro pluribus. De verbis *συμπίπτειν* et *συνήδεσθαι* inter se iugatis cf. IX, 6, 4 (*συμβαίνειν*). Meteor. I, 7, p. 345, a, 4 *τὸ πνεῦμα γενέσθαι συνέπεσε.* Ibid. I, 13, p. 349, a, 22. Soph. El. 14, p. 174, a, 8.

ἀλλὰ τοσούτους. Cf. VIII, 7, 5 (*ἔτι μένει*). In proximis non *οὐδὲ γάρ*, sed *οὐ γάρ* minus recte codd. K^b M^b inferunt.

διόπερ· hanc ob causam quod —. Quae vocis vis, quum Giphanium lateret, suspicionem hanc, quâ *ὥσπερ* scribendum putavit, peperit. Sed vide Saupp. ad Dem. Ol. III, p. 34, §. 19 ubi haec leguntur: *μέγα τοῖς τοιούτοις ὑπάρχει λόγοις ἡ παρ' ἑκάστου βούλησις, διόπερ ῥᾷστον ἁπάντων ἐστὶν αὑτὸν ἐξαπατῆσαι.* Similis est usus voc. *διότι*, quo de agit Waitz. ad An. pr. p. 58, b, 7 (p. 495).

ὑπερβολὴ γὰρ κτλ. Hac de sententiâ vide VIII, 6, 2 (*ἔοικε γὰρ ὑπερβολῇ*): de verbo *βούλεται* VIII, 10, 3.

τὸ σφόδρα. Plut. de am. multit. 2 *τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι πρὸς πολλοὺς οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ποταμοὶ πολλὰς σχίσεις καὶ κατατομὰς λαβόντες ἀσθενεῖς καὶ λεπτοὶ ῥέουσιν, οὕτω τὸ φιλεῖν, σφοδρὸν ἐν ψυχῇ πεφυκός, εἰς πολλοὺς μεριζόμενον ἐξαμαυροῦται.* Quae sententia inter huius l. scholia legitur.

§. 6. *ἐπὶ τῶν πραγμάτων.* *τοῖς λόγοις* contraria *τὰ πράγματα* ita ponuntur ut *verbis* vel *orationi* apud Latinos *facta, res, veritas* (Cic. de or. I, 17, 77; ad fam. VI, 13, 4): cf. Met. VIII, 10, p. 1051, b, 5: eâdem sententiâ Aristoteles modo dicit *τὰ γιγνόμενα* (ut Pol. I, 9, p. 1257, b, 33 et in iis exemplis, quae Zell. ad Eth. N. IX, 8, 2 collegit), modo *τὰ ἔργα* (ut IX, 8, 2; Met. XI, 7, p. 1072, a, 22). Verba in hunc modum collocata *ἔχειν ἔοικε*, non contra, codd. Bekk. tuetur omnium auctoritas.

αἱ δ' ὑμνούμεναι κτλ. Plut. de am. mult. 2 *τὸν μακρὸν καὶ παλαιὸν αἰῶνα μάρτυρα ἅμα τοῦ λόγου καὶ σύμβουλον λάβωμεν, ἐν ᾧ*

ὑμνούμεναι ἐν δυσὶ λέγονται. οἱ δὲ †πολύφιλοι καὶ πᾶσιν οἰκείως ἐντυγχάνοντες οὐδενὶ δοκοῦσιν εἶναι φίλοι, πλὴν πολιτικῶς, οὓς καὶ καλοῦσιν ἀρέσκους.

Πολιτικῶς μὲν οὖν ἔστι πολλοῖς εἶναι φίλον καὶ μὴ ἄρεσκον ὄντα, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐπιεικῆ· δι' ἀρετὴν δὲ καὶ δι' αὐτοὺς οὐκ ἔστι πρὸς πολλούς· ἀγαπητὸν δὲ καὶ ὀλίγους εὑρεῖν τοιούτους.

Cap. XI. Πότερον δ' ἐν εὐτυχίαις μᾶλλον φίλων δεῖ ἢ

κατὰ ζεῦγος φιλίας λέγονται Θησεὺς καὶ Πειρίθους (Plut. Thes. 35; Hor. Od. IV, 7, 27), Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος (supra p. 31), Ὀρέστης καὶ Πυλάδης (Cic. Lael. VII, 24; Luc. Tox. 1), Φιντίας καὶ Δάμων (Cic. off. III, 10, 45), Ἐπαμινώνδας καὶ Πελοπίδας (Plut. Pel. 3 seqq.). Valer. Max. IV, 7; Iacob. prolegg. Luc. Tox. p. III.

οἱ δὲ πολύφιλοι κτλ. Aristotelem tradit Diog. L. V, 1, 11, 21 dictitavisse: ᾧ πολλοὶ φίλοι, οὐδεὶς φίλος (nam ita recte correcta ab Vict. esse verba, doctissimi quique homines consentiunt): id quo spectat vox Eud. Eth. VII, 12, p. 1245, b, 19 τὸ ζητεῖν ἡμῖν καὶ εὔχεσθαι πολλοὺς φίλους, ἅμα δὲ λέγειν ὡς οὐθεὶς φίλος, ᾧ πολλοὶ φίλοι, ἄμφω λέγεται ὀρθῶς. Cuius ad sententiae similitudinem nostro in loco hoc fuisse scriptum: οἱ δὲ πολλοῖς φίλοι κτλ., id ex priscorum verborum his reliquiis, quae sunt in cod. K[b] asservatae: οἱ δὲ πολλοὶ φίλοι, apparet. Ceterum cf. Pol. II, 4, p. 1262, b, 15.

οἰκείως ἐντυγχάνοντες. Vide p. 6 et Tac. Ann. II, 2 *obvia comitas.*

πολιτικῶς· populariter, more civili, quo concors placidusque cum cive civis versatur, ut nec laedat quemquam et quantum potest alteri commodet, neque tamen amicus, qualis propriâ vocis vi describitur, possit appellari: cf. VIII, 1, 5 (πολυφιλία), Plut. in l. περὶ τοῦ ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγ. δεῖ τὸν φ. δ. cap. 1.

ἀρέσκους· cf. p. 1 libelli nostri.

ἀγαπητὸν κτλ. Causa supra VIII, 3, 8 indicatur. Verbo ἀγαπητόν hoc significatur: acquiescendum, nihil amplius desiderandum est, satis est: cui quidem adnexus modus infinitivus est ut Eth. N. I, 3, 4. Xen. Rep. L. III, 6. coll. Eth. N. X, 9, 20: aliis in locis ἀγαπητόν, εἰ — reperitur, e. gr. Eth. N. X, 9, 5. Metaph. XII, 1, p. 1076, a, 15 coll. Xen. Oec. VII, 6.

Cap. XI. ARGUMENTUM. *Omnibusne temporibus amicitia conveniat, quaeritur hoc capite. Principio, homini fortunato honestum esse amicorum usum, necessarium autem homini afflicto respondetur (§. 1). Quamquam vero afflicti pectus mixto laetitiâ doloreque sensu perfundit amici humani ac bene consulentis consolantisque praesentia (id de quo subtilius*

ἐν δυστυχίαις; ἐν ἀμφοῖν γὰρ ἐπιζητοῦνται· οἵ τε γὰρ ἀτυχοῦντες δέονται ἐπικουρίας, οἱ δ' εὐτυχοῦντες συμβίων καὶ οὓς εὖ ποιήσουσιν· βούλονται γὰρ εὖ δρᾶν. ἀναγκαιότερον μὲν δὴ ἐν ταῖς ἀτυχίαις· διὸ τῶν χρησίμων ἐνταῦθα δεῖ· κάλλιον δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις· διὸ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς ζητοῦσιν. τούτους γὰρ αἱρετώτερον εὐεργετεῖν καὶ μετὰ τούτων διάγειν.

2. Ἔστι γὰρ καὶ ἡ παρουσία αὐτὴ τῶν φίλων ἡδεῖα καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις· κουφίζονται γὰρ οἱ λυπούμενοι, συναλγούντων τῶν φίλων. διὸ κἂν ἀπορήσειέν τις πότερον ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσιν, ἢ τοῦτο μὲν οὔ, ἡ παρουσία

§. 3—4 disputatur), in utrâque tamen fortunâ iucundam esse amici necessitudinem, rite videtur pronuntiari (§. 2—5 pr.). Postremo, quando quoque consilio advocare, et quando quoque consilio adire amicum quum infelix, tum felix debeat, praecepta dantur (§. 5—6).

μᾶλλον φίλων δεῖ. Hunc verborum ordinem et proximum voc. *δυστυχίαις* Bekkero huiusque viri subsidiis (excepto quidem cod. Lb, ubi est *ἀτυχίαις*) referimus acceptum.

οἵ τε γὰρ ἀτυχοῦντες κτλ. Cf. VIII, 1, 1—2. IX, 9, 2. Vocem *δέ* pro *τέ* ante verbum *εὐτυχοῦντες* e codd. Kb Mb Ob adoptavi, quâ de vide VIII, 14, 1 (*ὅ τε βελτίων*).

ἀναγκαιότερον κτλ. · habere — amicos magis est necesse : quae quidem habendi notio, ex superiore *δεῖ φίλων* cordato lectori obvia fit : cf. Matth. gr. gr. §. 634, 3; Kuehner. §. 852, k; Rost. §. 139, 7; de consuetudine Aristoteleâ Waitz. ad Anal. pr. 15, p. 64, b, 26 (p. 512). Particularum *μὲν δή* rationem grammatici reddunt Matth. gr. gr. §. 622 pr. coll. §. 289, not. 10; Kuehner. §. 691, B, c; Krueger. I, II, p. 322, n. 3; Hartung. in l. Lehre von den Part. der gr. Spr. I, p. 262; Viger. p. 537, ibique Zeun. — In subsequentibus *καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς* voc. *καί*, ne ab Aretino quidem expressum, codd. Kb Mb Ob aspernantur.

§. 2. *ἔστι γὰρ κτλ.* Recte *γάρ* : nam ad sententiam §. superioris, quâ florentibus iuxta atque iniquis rebus amicos desiderari declaratur, applicatur causa. — Verba ita scripta : *ἡδεῖα καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις*, Bekkeri fide et iure codd. nituntur optimorum : quamquam hic quoque, quum Cardwellus *ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις*, non notatâ codicis Kb mente alienâ, scripserit, contra nostram eundem librum scribendi rationem tueri e Bekkeri silentio coniiciatur, horum duumvirum dissensio est.

κουφίζονται. Gillies Anglus : »the grief is alleviated by their sympathy.« Hor. epod. XIII, 10 levare diris pectora sollicitudinibus. Cic. ad Att. I, 18.

πότερον ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνουσιν. Bene Vict. So-

δ' αὐτῶν, ἡδεῖα οὖσα, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν, ἐλάττω τὴν λύπην ποιεῖ. εἰ μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἢ δι' ἄλλο τι κουφίζονται, ἀφείσθω· συμβαίνειν δ' οὖν φαίνεται τὸ λεχθέν. 3. Ἔοικε δ' ἡ παρουσία μικτή τις αὐτῶν εἶναι. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ ὁρᾶν τοὺς φίλους ἡδύ, ἄλλως τε καὶ ἀτυχοῦντι, καὶ γίγνεταί τις ἐπικουρία πρὸς τὸ μὴ λυπεῖσθαι· παραμυθητικὸν γὰρ ὁ φίλος καὶ τῇ ὄψει καὶ τῷ λόγῳ, ἐὰν ᾖ ἐπιδέξιος· οἶδε γὰρ τὸ ἦθος καὶ ἐφ' οἷς ἥδεται καὶ λυπεῖται. 4. τὸ δὲ λυπούμενον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ ἀτυχίαις λυπηρόν· πᾶς γὰρ φεύγει λύπης αἴτιος εἶναι τοῖς φίλοις. διόπερ οἱ μὲν ἀνδρώδεις τὴν φύσιν εὐλαβοῦνται συλλυπεῖν

cratem inducit Xenophonteum, Mem. II, 7, 1 Σωκράτης Ἀρίσταρχόν ποτε ὁρῶν σκυθρωπῶς ἔχοντα· ἔοικας, ἔφη, βαρέως φέρειν τι. χρὴ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις· ἴσως γὰρ ἄν τί σε ἡμεῖς κουφίσαιμεν. Cf. etiam Gal. VI, 2 ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε. — A verbis κἂν ἀπορήσειέν τις voc. ἄν, post ἀπορήσειεν olim inculcatum, codd. Bekk. excludunt omnes.

ἡδεῖα οὖσα. Matth. gr. gr. §. 565, 2; Rost. §. 130, 1, 3; Kuehner. §. 667, a. — Sententiae confer Eth. N. VII, 14, 6 ἐξελαύνει ἡδονὴ λύπην.

ἡ ἔννοια τοῦ συναλγεῖν. Infra IX, 11, 5 ἡ ἔννοια ὅτι — dicitur. Cf. Cic. Tusc. II, 23, 53 haec cogitatio, quid —. Tusc. I, 3, 6.

συμβαίνειν — τὸ λεχθέν· ὅτι δὲ ῥᾴους γίγνονται οἱ λυπούμενοι διὰ τὴν παρουσίαν τῶν φίλων, φανερόν ἐστιν. Paraphr.

§. 3. μικτή. Voluptate et dolore mixtus est hic affectus, in quo miseri animus per amici praesentiam constituitur.

ὁρᾶν τοὺς φίλους ἡδύ. Eur. Ion. 730:

σὺν τοῖς φίλοις γὰρ ἡδὺ μὲν πράσσειν καλῶς·
ὃ μὴ γένοιτο δ', εἴ τι τυγχάνοι κακόν,
εἰς ὄμματ' εὔνου φωτὸς ἐμβλέψαι γλυκύ.

ἐπιδέξιος. Dexteritas quoque (Liv. XXVIII, 18, 6) in virtutum earum, quae in vitae usu, ludo iocoque conspiciuntur, numero ab Aristotele habetur, non ita multum illa ab εὐτραπελίᾳ (de quâ VIII, 3, 1 sententiam aperuimus) diversa: cf. Eth. N. IV, 8, 10 quo eodem capite §. 5 τοῦ ἐπιδεξίου ἐστί, inquit, τοιαῦτα λέγειν καὶ ἀκούειν, οἷα τῷ ἐπιεικεῖ καὶ ἐλευθερίῳ ἁρμόττει.

οἶδε γὰρ τὸ ἦθος κτλ. καὶ εἰδὼς λέγει καὶ πράττει οἷς ἥδεται ὁ φίλος καὶ ῥαστωνεύεται (hoc est ῥᾴων, εὐθυμότερος γίγνεται). Schol.

§. 4. οἱ ἀνδρώδεις. οἱ ἀνδρώδεις καὶ γενναίως φέροντες τὰς τύχας. Schol. Namque fortitudo (ἀνδρεία) virtus moralis est secundum Aristotelem huius hominis, qui fiduciam inter formidinemque mediocritatem

τοὺς φίλους αὐτοῖς, κἂν μὴ ὑπερτείνῃ τῇ ἀλυπίᾳ, τὴν ἐκείνοις γιγνομένην λύπην οὐχ ὑπομένει· ὅλως τε συνθρήνους οὐ προσίεται διὰ τὸ μηδ' αὐτὸς εἶναι θρηνητικός· γύναια δὲ καὶ οἱ τόιοῦτοι ἄνδρες τοῖς συστένουσι χαίρουσι, καὶ φιλοῦσιν ὡς φίλους καὶ συναλγοῦντας. μιμεῖσθαι δ' ἐν ἅπασι δεῖ δῆλον ὅτι τὸν βελτίω.

5. Ἡ δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις τῶν φίλων παρουσία τήν τε διαγωγὴν ἡδεῖαν ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἥδονται ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς.

servat rectam : Eth. N. III, 6, 1. II, 3, 1. Cic. ep. ad fam. V, 17, 3 hortor te, ut et hominem te et virum esse memineris, id est, ut et communem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum nec praestare ullo pacto potest, sapienter feras, et dolori fortiter ac fortunae resistas. Ter. Eun. I, 2, 74 (et ad h. l. Ruhnken. dict.) vir es. — Verbum συλλυπεῖν in Bekkeri libris est, excepto N^b O^b, ubi συλλυπεῖσθαι, quem admodum Interpres vet. (fol. 33, b) »contristari« scribit. — αὐτοῖς prae αὑτοῖς cur Bekkero in ed. novissimâ sordeat, nescio.

κἂν μὴ ὑπερτείνῃ τῇ ἀλυπίᾳ κτλ. Amicus difficultatibus ac duriore fortunâ conflictatus, nisi animo forti tantoque est, ut amicis, ipsius vicem dolentibus, doleat minus, horum non sustinet collacrimationem : cf. IX, 2, 5 (ὑπερτείνῃ). — γινομένην codd. Bekkeriani excepto O^b, ubi γενομένην est, praeferunt : Interpres vet. »eam quae illis fit tristitiam.«

διὰ τὸ μηδ' αὐτὸς εἶναι θρηνητικός. De casu recto αὐτός — θρηνητικός modi infinitivi comite cf. Krueger. gr. gr. I, II, p. 179, n. 1. Eth. N. II, 9, 1 τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀρετὴ διὰ τὸ στοχαστικὴ τοῦ μέσου εἶναι. Eth. N. IV, 7, 7 ἐν λόγῳ καὶ ἐν βίῳ ἀληθεύει τῷ τὴν ἕξιν τοιοῦτος εἶναι. Polit. III, 14, p. 1285, a, 32. b, 2—3; Zell. ad Eth. N. I, 12, 8.

γύναια κτλ. Pacuvius apud Cic. Tusc. II, 21, 50 :

Conqueri fortunam adversam, non lamentari decet.
Id viri est officium : fletus muliebri ingenio additus'st.

Offic. I, 18, 61. Arist. Oecon. I, 3, p. 1343, b, 30. — συστένουσι ut scribatur, non συστενάζουσι, codd. Bekk. praeter L^b imperant.

μιμεῖσθαι κτλ. γυναικῶν καὶ γυναικωδῶν ἀνδρῶν ἐστι τὸ ζητεῖν τοὺς συστενάζοντας · οὓς μιμεῖσθαι οὐ χρή, ἀλλὰ ἀποβλέπειν πρὸς τοὺς βελτίονας. Schol. De voc. δῆλον ὅτι cf. Matth. gr. gr. §. 624, 2, a; Kuehner. §. 852, d; Krueger. I, II, p. 324, n. 2; Schneider. ad Plat. Rep. I, p. 164.

§. 5. τὴν διαγωγὴν ἡδεῖαν ἔχει. De articulo vide Matth. gr. gr. §. 277, b; Rost. §. 98, 2, c; Kuehner. §. 493, 1; supra VIII, 6, 4. IX, 10, 2 : de pronomine αὐτοῦ VIII, 2, 3 (ἀλλ' εἴπερ extr.).

Διὸ δόξειεν ἂν δεῖν εἰς μὲν τὰς εὐτυχίας καλεῖν τοὺς φίλους προθύμως (εὐεργετητικὸν γὰρ εἶναι καλόν)· εἰς δὲ τὰς ἀτυχίας ὀκνοῦντα (μεταδιδόναι γὰρ ὡς ἥκιστα δεῖ τῶν κακῶν)· ὅθεν τὸ

Ἅλις ἐγὼ δυστυχῶν.

μάλιστα δὲ παρακλητέον, ὅταν μέλλωσιν ὀλίγα ὀχληθέντες μεγάλ' αὐτὸν ὠφελήσειν.

6. Ἰέναι δ' ἀνάπαλιν ἴσως ἁρμόζει πρὸς μὲν τοὺς ἀτυχοῦντας ἄκλητον καὶ προθύμως (φίλου γὰρ εὖ ποιεῖν, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν χρείᾳ καὶ τὸ μὴ ἀξιώσαντας· ἀμφοῖν

διὸ δόξειεν ἂν κτλ. Eth. N. IV, 3, 26 μεγαλοψύχου τὸ μηθενὸς δεῖσθαι ἢ μόγις, ὑπηρετεῖν δὲ προθύμως.

ἅλις ἐγὼ δυστυχῶν. De ratione grammaticâ vide Matth. gr. gr. §. 309, c; Kuehner. §. 416, 3; Rost. §. 100, 2 adn. Cuius autem sententia poetae significetur, incompertum est. Aut deperditi nunc poematis versus recitatur: aut servatae nobis tragoediae locus ad sensum magis, quam ad verbum indicatur. Posterius si factum est, aptiorem equidem non novi, quam fortem illam excelsamque vocem Promethei (Aesch. Prom. 345):

ἐγὼ γὰρ οὐκ, εἰ δυστυχῶ, τοῦδ' εἵνεκα
θέλοιμ' ἂν ὡς πλείστοισι πημονὰς τυχεῖν.

Fortasse haec auctor indicaturus fuit: fortasse (nam quis sanus certi quid in tali genere profiteatur?) simul obversatum menti hoc Iocastae (de Soph. Oed. R. 1061) est: ἅλις νοσοῦσ' ἐγώ. Verba Orestea (Eur. Or. 230) illa: ἅλις ἔχω τοῦ δυστυχεῖν, sententiis sententiarumque contextu ab hac causâ aliena sunt. Illud utique certum, ex huius fonte loci, delibata esse Eudemia, Eth. VII, 12, p. 1245, b, 33—39.

παρακλητέον· τηνικαῦτα παρακλητέον τοὺς φίλους ἐπὶ τὸ συναλγεῖν, ὅταν κτλ. Paraphr.

ὅταν μέλλωσιν — ὠφελήσειν. Matth. gr. gr. §. 498, e; Krueger. I, II, p. 157, 8; Kuehner. §. 445, n. 2. Pronomen αὐτόν supra p. 14 sumus interpretati.

§. 6. *ἁρμόζει.* Eth. N. III, 2, 9 λέγειν οὐχ ἁρμόζει (VII, 1, 1 ἁρμόττοι ἂν λέγειν. IV, 3, 15 οὐδαμῶς ἂν ἁρμόζοι μεγαλοψύχῳ φεύγειν. IV, 6, 5 ὡς ἁρμόζει. IX, 10, 1. Soph. El. 20, p. 177, b, 32.

τοὺς ἐν χρείᾳ. Vide p. 35.

τὸ μὴ ἀξιώσαντας· qui hoc, ut beneficium sibi pararetur, non postularunt. τό, Bekkeri codd. omnibus (praeter cod. M[b], qui vacat voce) urguentibus, testante etiam Interprete vet. fol. 34, a, non τούς, scribendum. Nam interdum neutro genere articulus demonstrandi vim in scriptis Aristo-

γὰρ κάλλιον καὶ ἥδιον), εἰς δὲ τὰς εὐτυχίας συνεργοῦντα μὲν προθύμως (καὶ γὰρ εἰς ταῦτα χρεία φίλων), πρὸς εὐπάθειαν δὲ σχολαίως· οὐ γὰρ καλὸν τὸ προθυμεῖσθαι ὠφελεῖσθαι. δόξαν δ' ἀηδίας ἐν τῷ διωθεῖσθαι ἴσως εὐλαβητέον· ἐνίοτε γὰρ συμβαίνει.

Ἡ παρουσία δὴ τῶν φίλων ἐν ἅπασιν αἱρετὴ φαίνεται.

Cap. XII. Ἆρ' οὖν ὥσπερ τοῖς ἐρῶσι τὸ ὁρᾶν ἀγαπητότατόν ἐστι καὶ μᾶλλον αἱροῦνται ταύτην τὴν αἴσθησιν ἢ τὰς λοιπάς, ὡς κατὰ ταύτην μάλιστα τοῦ ἔρωτος ὄντος καὶ γιγνομένου, οὕτω καὶ τοῖς φίλοις αἱρετώτατόν ἐστι τὸ συζῆν; κοινωνία γὰρ ἡ φιλία· καὶ ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἔχει, οὕτω καὶ πρὸς τὸν φίλον. περὶ αὐτὸν δ' ἡ αἴσθησις ὅτι ἔστιν αἱρετή·

teleis obtinet, ut Eth. N. V, 9, 14. V, 9, 3. IV, 5, 14, IX, 9, 5. Cf. et Waitz. ad Ar. Categ. p. 7, a, 19 (p. 300).

ἀμφοῖν γὰρ κάλλιον. Eth. N. IV, 1, 7 μᾶλλόν ἐστι τοῦ ἐλευθερίου τὸ διδόναι οἷς δεῖ ἢ λαμβάνειν ὅθεν δεῖ.

εἰς ταῦτα χρεία φίλων. ταῦτα sunt haec, quae ad fata candida conferunt : cf. p. 34, et de praeverbio εἰς totâque sententiâ p. 3.

πρὸς εὐπάθειαν. Conditio huius hominis, qui εὖ πάσχει, nomine εὐπάθεια (ut et supra p. 46) indicatur : id quod ob thesauros quosdam ling. gr. commemorandum fuit.

δόξαν ἀηδίας — εὐλαβητέον· προθυμουμένων καὶ ἐπειγομένων τῶν φίλων ὠφελεῖν, ἴσως οὐ δεῖ διωθεῖσθαι καὶ ἀποσείεσθαι τὴν ἐνεργεσίαν μὴ καὶ δόξωσι πρὸς τοὺς φίλους ἀηδῶς ἔχειν. Paraphr. Namque mores insuaves (Hor. Sat. I, 3, 85), iniucundi (Tac. Agr. 22), inhumani (ἀηδία), in vitio ponuntur : Eth. N. II, 7, 13. Theophr. Char. XI (XX). M. M. II, 3, p. 1200, a, 15; Dem. Olymp. p. 1169, 21. — Plut. Alex. 39 διωθεῖσθαι τὰς χάριτας.

Cap. XII. ARGUMENTUM. *Convictus vitaeque societas cur in amicitiâ maxime requiratur (§. 1—2), et quorum consuetudo amicorum expetenda sit (§. 3), docetur.*

ἆρ' οὖν κτλ. De interrogandi ratione vide VIII, 2, 4 (ἢ προσθετέον;): de re contende IX, 5, 3 et VIII, 5, 1. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, a, 11 seqq. Pro τὰς ἄλλας cum cod. El. Bekkerique assensu codd. omnium τὰς λοιπὰς scriptum est.

κοινωνία γὰρ ἡ φιλία· τὸ δὲ συζῆν κοινωνία ἐστὶ τοῦ ζῆν. Cf. VIII, 9, 1 et de citimis IX, 4, 1.

περὶ αὐτὸν δ' ἡ αἴσθησις κτλ. Cf. IX, 9, 7. 9.

καὶ περὶ τὸν φίλον δή. ἡ δ' ἐνέργεια γίγνεται αὐτοῖς ἐν τῷ συζῆν, ὥστ' εἰκότως τούτου ἐφίενται. 2. *καὶ ὅ τι ποτ' ἐστὶν ἑκάστοις τὸ εἶναι ἢ οὗ χάριν αἱροῦνται τὸ ζῆν, ἐν τούτῳ μετὰ τῶν φίλων βούλονται διάγειν. διόπερ οἱ μὲν συμπίνουσιν, οἱ δὲ συγκυβεύουσιν, ἄλλοι δὲ συγγυμνάζονται καὶ συγκυνηγοῦσιν ἢ συμφιλοσοφοῦσιν, ἕκαστοι ἐν τούτῳ συνημερεύοντες, ὅ τι περ μάλιστα ἀγαπῶσι τῶν ἐν τῷ βίῳ· συζῆν γὰρ βουλόμενοι μετὰ τῶν φίλων ταῦτα ποιοῦσι καὶ τούτων κοινωνοῦσιν, οἷς οἴονται συζῆν.*

3. *Γίγνεται οὖν ἡ μὲν τῶν φαύλων φιλία μοχθηρά· κοινωνοῦσι γὰρ φαύλων, ἀβέβαιοι ὄντες· καὶ μοχθηροὶ δὲ γίγνονται, ὁμοιούμενοι ἀλλήλοις· ἡ δὲ τῶν ἐπιεικῶν ἐπιεικής, συναυξανομένη ταῖς ὁμιλίαις· δοκοῦσι δὲ καὶ βελτίους*

καὶ περὶ τὸν φίλον δή. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, a, 35 *τὸ οὖν τοῦ φίλου αἰσθάνεσθαι τὸ αὐτοῦ πως ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι εἶναι, καὶ τὸ αὐτόν πως γνωρίζειν.*

ἐν τῷ συζῆν. Cf. p. 30. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, a, 11. Plut. de am. mult. 5 *καὶ μὴν ἀπόλαυσίς ἐστιν ἡ συνήθεια τῆς φιλίας, καὶ τὸ ἥδιστον ἐν τῷ συνεῖναι καὶ συνημερεύειν.* — *αὐτοῖς* Argyr. Aret. librique testantur Bekk., quamquam *αὐτῆς* esse in cod. K[b] (id quod suppeditant subsidia Zell. et Int. vet.) e Cardwelli exemplo coniicias.

§. 2. *καὶ ὅ τι ποτ' ἐστὶν κτλ.* Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, b, 7 *ἕκαστος οὗ δύναται τυγχάνειν τέλους, ἐν τούτῳ βούλεται συζῆν.* Eth. N. VIII, 3, 5. Codd. K[b] L[b] O[b] *τι* omittunt.

διόπερ οἱ μὲν συμπίνουσιν κτλ. Eth. Eud. VII, 12, p. 1245, b, 5. Plut. de am. mult. 3. — Voculam *καί* ante *συγγυμνάζονται* tralaticiam solus tuetur cod. L[b] cum Interprete vetere, *δέ* inter *ἕκαστοι* et *ἐν* solus O[b], damnantibus etiam codd. CCC. El. Vrat. Interprete vet., Argyr., Aret.

οἷς οἴονται συζῆν. Recte Lambinus : haec faciunt —, quibus contineri putant illud *una vivere.* Bekkerum, scribendum esse suspicantem *εὖ ζῆν*, merito Krischius in ephem. Jen. Littztg. 1835, No. 229, p. 395 castigavit.

§. 3. *ἀβέβαιοι ὄντες.* Cf. VIII, 8, 5.

ὁμοιούμενοι ἀλλήλοις. Cf. VIII, 4, 6. Iuvenal. II, 77, de quo monet Faber Stap. :

— dedit haec contagio labem,
Et dabit in plures, sic ut grex totus in agris
Unius scabie cadit et porrigine porci,
Uvaque conspectâ livorem ducit ab uvâ.

γίγνεσθαι ἐνεργοῦντες καὶ διορθοῦντες ἀλλήλους· ἀπομάττονται γὰρ παρ' ἀλλήλων οἷς ἀρέσκονται· ὅθεν

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλά.

Περὶ μὲν οὖν φιλίας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

διορθοῦντες. Cf. IX, 3, 3 ἐπανόρθωσις. Ep. ad Ebr. IX, 10. Polyb. IV, 24, 4. Arist. Soph. El. 17, p. 175, b, 12 διορθοῦν τὴν μοχθηρίαν τῆς προτάσεως. Pol. III, 13, p. 1284, b, 20 τοιούτῳ τινὶ διορθώματι διορθοῦν. Inde τὸ διορθωτικὸν δίκαιον Eth. N. V, 2, 12.

ἀπομάττονται. Namque verum amicum qui intuetur, tanquam *exemplar* aliquod intuetur *sui*, Cic. ait, Lael. VII, 23. Est autem ἀπομάττειν hoc est : »exprimere formam ex aliquo (τὸ ἔκ τινος τύπον αἴρειν, Eustath. p. 1857, 13) sicut fit, quando epistola obsignatur annulo.« Aristoph. Ran. 1040 ὅθεν ἡ 'μὴ φρὴν ἀπομαξαμένη πολλὰς ἀρετὰς ἐποίησε Πατρόκλων, Τεύκρων. Alciphr. ep. III, 64 ὁ παῖς ἐς τὸ ἀκριβέστατον ἐξεμάξατο τὸν διδάσκαλον. Cf. Fr. V. Fritzsch. ad Aristoph. Thesm. 514 (λεὼν σοι γέγονεν, αὐτέκμαγμα σόν). Iacobitz. ad Luc. Iov. trag. 33. Voci τό olim post ὅθεν scriptae infesta sunt Bekkeri subsidia omnia, itemque cod. Par. Zell. Vrat. Interpres vet. Aretinusque : cf. IX, 10, 1. In extremis ἐπί ante τοσοῦτον cod. K^b respuit : at cf. e. gr. de Gen. I, 3, p. 319, b, 4.

Ἐσθλῶν κτλ. Theognidis (el. 35) versus est, supra IX, 9, 7 significatus, is quo Plato quoque utitur Men. p. 95, d :

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσιν
συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.
ταῦτα μαθὼν ἀγαθοῖσιν ὁμίλεε· καί ποτε φήσεις
εὖ συμβουλεύειν τοῖσι φίλοισιν ἐμέ.

I. Index Graecus.

II. Index Grammaticus.

III. Index Rerum.

GISSÆ,
TYPIS CAROLI LICHTENBERGERI.
(GUIL. KELLERI.)

